

VADEMECUM KONSERWATORA ZABYTKÓW

Międzynarodowe Normy Ochrony Dziedzictwa Kultury
/edycja 2015/

Polski Komitet Narodowy ICOMOS
Warszawa 2015

VADEMECUM KONSERWATORA ZABYTKÓW 2015

Pamięci Profesora Andrzeja Tomaszewskiego

1934–2010

Wybór tekstów i opracowanie: Bogusław Szmygin

VADEMECUM KONSERWATORA ZABYTKÓW

Międzynarodowe Normy Ochrony Dziedzictwa Kultury

/edycja 2015/

Polski Komitet Narodowy ICOMOS
Warszawa 2015

Wydawca:

Polski Komitet Narodowy
Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS
Plac Zamkowy 4, 00-277 Warszawa

VADEMECUM KONSERWATORA ZABYTKÓW

Międzynarodowe Normy Ochrony Dziedzictwa Kultury
/edycja 2015/

Wybór tekstów i opracowanie naukowe:

Bogusław Szmygin

Recenzenci:

Prof. dr hab. inż. arch. Krzysztof Pawłowski
Dr Terje Nypan

Opracowanie redakcyjne i graficzne:

Iwona Stachyra

Publikacja została wydana w ramach projektu:

„Opracowanie modelowego planu zarządzania dobrami kulturowymi światowego dziedzictwa UNESCO”

Beneficjent projektu:

Polski Komitet Narodowy Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków ICOMOS

Partner projektu:

Norweski Komitet Narodowy ICOMOS

Finansowanie:

ISBN: 978-83-940280-4-6

Druk:

Drukarnia ALF-Graf, Lublin

WPROWADZENIE	7
I. TEKSTY DOKTRYNALNE W OCHRONIE DZIEDZICTWA – ANALIZA FORMALNA, ZASADY TWORZENIA, DALSZE DZIAŁANIA – <i>BOGUSŁAW SZMYGIN</i>	11
II. DOKUMENTY DOKTRYNALNE	25
[1] KARTA ATEŃSKA, ATENY 1931	27
[2] KONWENCJA O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO, HAGA 1954	31
[3] KARTA WENECKA, WENECJA 1964	41
[4] KONWENCJA W SPRAWIE OCHRONY ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTURALNEGO I NATURALNEGO, PARYŻ 1972	45
[5] DEKLARACJA AMSTERDAMSKA, AMSTERDAM 1975	55
[6] ZALECENIA DOTYCZĄCE OCHRONY ZESPOŁÓW ZABYTKOWYCH I TRADYCYJNYCH I ICH ROLI W ŻYCIU WSPÓŁCZESNYM (REKOMENDACJA WARSZAWSKA), WARSZAWA/NAIROBI 1976	61
[7] KARTA Z BURRA – KARTA ICOMOS AUSTRALIA W SPRAWIE MIEJSC O ZNACZENIU KULTUROWYM, BURRA 1979	69
[8] KARTA FLORENCKA – MIĘDZYNARODOWA KARTA OGRÓDÓW IFLA – ICOMOS, FLORENCJA 1981	81
[9] KONWENCJA O OCHRONIE DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNEGO EUROPY, GRANADA 1985	85
[10] KARTA WASZYNGTOŃSKA – MIĘDZYNARODOWA KARTA OCHRONY MIAST HISTORYCZNYCH ICOMOS, TOLEDO/WASZYNGTON 1987	91
[11] KARTA LOZAŃSKA –KARTA OCHRONY I ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM ARCHEOLOGICZNYM ICAHM –ICOMOS, SZTOKHOLM 1989/LOZANNA 1990	95
[12] DOKUMENT SYMPOZJUM NA TEMAT DZIEDZICTWA KULTURALNEGO PAŃSTW UCZESTNICZĄCYCH W KBWE, KRAKÓW 1991	99
[13] EUROPEJSKA KONWENCJA O OCHRONIE DZIEDZICTWA ARCHEOLOGICZNEGO, LA VALETTA 1992	105
[14] DOKUMENT Z NARA O AUTENTYZMIE, NARA 1994	111
[15] KARTA OCHRONY DZIEDZICTWA ARCHITEKTURY WERNAKULARNEJ, MEKSYK 1999	115
[16] MIĘDZYNARODOWA KARTA TURYSTYKI KULTUROWEJ, MEKSYK 1999	119
[17] ZASADY OCHRONY HISTORYCZNYCH BUDYNKÓW DREWNIANYCH, MEKSYK 1999	125
[18] EUROPEJSKA KONWENCJA KRAJOBRAZOWA, FLORENCJA 2000	129
[19] KARTA KRAKOWSKA – PRYNCYPIA KONSERWACJI I RESTAURACJI DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNO-URBANISTYCZNEGO, KRAKÓW 2000	135
[20] POWSZECHNA DEKLARACJA UNESCO O RÓŻNORODNOŚCI KULTUROWEJ, PARYŻ 2001	139
[21] KONWENCJA O OCHRONIE NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO, PARYŻ 2003	145
[22] ZASADY ANALIZY, KONSERWACJI I STRUKTURALNEJ RESTAURACJI DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNEGO, VICTORIA FALLS 2003	155
[23] DEKLARACJA Z XI'AN W SPRAWIE KONSERWACJI OTOCZENIA BUDOWLI, MIEJSC I OBSZARÓW STANOWIĄCYCH DZIEDZICTWO, XI'AN 2005	159

[24] RAMOWA KONWENCJA RADY EUROPY DOTYCZĄCA WARTOŚCI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO DLA SPOŁECZEŃSTWA, FARO 2005	163
[25] KARTA ICOMOS OCHRONY SZLAKÓW KULTUROWYCH, QUEBEC 2008	171
[26] DEKLARACJA W SPRAWIE ZACHOWANIA GENIUS LOCI (DUCHA MIEJSCA), QUEBEC 2008	179
[27] ZALECENIA UNESCO W SPRAWIE HISTORYCZNEGO KRAJOBRAZU MIEJSKIEGO, PARYŻ 2011	183
[28] WSPÓLNE WYTYCZNE ICOMOS-TICCIH W ZAKRESIE KONSERWACJI OBIEKTÓW, KONSTRUKCJI, OBSZARÓW I KRAJOBRAZÓW DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO (ZASADY DUBLIŃSKIE), PARYŻ 2011	191
[29] DOKUMENT Z LA VALETY W SPRAWIE OCHRONY I ZAGOSPODAROWANIA MIAST HISTORYCZNYCH I DZIELNIC ZABYTKOWYCH, PARYŻ 2011	195
 III. SŁOWNIK POJĘĆ ZWIĄZANYCH Z OCHRONĄ I KONSERWACJĄ ZABYTKÓW (NA PODSTAWIE DOKUMENTÓW DOKTRYNALNYCH)	205
 IV. ANEKS – NORMY EUROPEJSKIEGO KOMITETU STANDARYZACJI DOTYCZĄCE OCHRONY DZIEDZICTWA	219

Działania dotyczące dziedzictwa kultury mają bardzo istotne znaczenie dla społeczeństwa, kultury, gospodarki, turystyki, polityki, itd. Postępowanie z dziedzictwem powinno więc być przemyślane i odpowiedzialne, uwzględniać współczesne potrzeby i możliwości, ale również prawa przyszłych pokoleń do zasobu, którym obecnie zarządzamy. Dlatego też działania dotyczące poszczególnych zabytków nie mogą być tylko wypadkową indywidualnych okoliczności i uwarunkowań, ale powinny wynikać z zasad i programów opracowanych w ramach teorii konserwatorskiej. Dlatego właśnie ICOMOS od początku istnienia aktywnie uczestniczy w kształtowaniu teorii konserwatorskiej.

Teoria konserwatorska ma dynamiczny charakter, dlatego jej uaktualnianie jest procesem ciągłym. Jednoznacznym tego dowodem jest powiększający się zbiór dokumentów doktrynalnych, które są podstawową formą wyrażania i swoistej kodyfikacji teorii konserwatorskiej. Jednak tekstów doktrynalnych jest coraz więcej, tworzą je różne gremia, nie jest ustalona ich hierarchia, ich zapisy nie są wzajemnie uzgadniane, nie ma też obowiązku ich przestrzegania. Dlatego obraz współczesnej teorii konserwatorskiej tworzony przez teksty doktrynalne jest sfragmentowany i trudny do jednoznacznego przedstawienia. Ograniczenia te istotnie utrudniają wykorzystanie tekstów doktrynalnych w praktyce konserwatorskiej, nie zmienia to jednak ich kluczowej roli w teorii konserwatorskiej. Dlatego też środowisko konserwatorskie powinno teksty doktrynalne znać, doskonalic i korzystać z nich w swojej pracy.

Organizacje i instytucje działające na rzecz ochrony dziedzictwa podejmują różne działania, mające upowszechnić i udostępnić teksty doktrynalne. Obecnie podstawową formą jest umieszczanie zbiorów tych dokumentów na stronach internetowych – odpowiednie zakładki są na przykład na stronie ICOMOS International (Charters and other doctrinal texts) czy The Getty Conservation Institute (*Cultural Heritage Policy Documents*). Niewątpliwą zaletą takiego upowszechniania jest możliwość bieżącego uzupełniania zbioru tekstów oraz praktycznie nieograniczony do nich dostęp.

Udostępnianie dokumentów doktrynalnych za pośrednictwem sieci internetowej nie wyrugowało jednak formy tradycyjnej, czyli publikacji. Wielu użytkowników nadal preferuje korzystanie z tekstów w takiej właśnie postaci, co sprawia, że nadal takie publikacje powstają. Ze względu na ograniczoną objętość wydawnictw, mogą one zawierać tylko wybrane dokumenty. W praktyce są to więc autorskie wybory tekstów, którym towarzyszą wprowadzające komentarze, co można uznać za dodatkową wartość. Przykładem takich wydawnictw

są zbiory dokumentów wydawane przez ICOMOS, opracowywane przez prof. Michaela Petzeta (*International Charters for Conservation and Restoration*, Monuments and Sites I, Munich 2004; *International Principles of Preservation*, Monuments and Sites XX, Berlin 2009; *Conservation of Monuments and Sites – International Principles in Theory and Practice*, MONUMENTA II, Berlin 2013).

Polski Komitet Narodowy ICOMOS w pełni podziela przekonanie o ważnej roli dokumentów doktrynalnych, dlatego upowszechnia je na swojej stronie internetowej (www.icomos-poland.org) oraz w postaci publikacji.

Pierwszy wybór dokumentów doktrynalnych został przygotowany w 1996 roku, w zbiorze zatytułowanym *Vademecum Konserwatora Zabytków. Międzynarodowe Normy Ochrony Dziedzictwa Kultury*. Formułę tego wydawnictwa określił prof. Krzysztof Pawłowski, ówczesny prezes Polskiego ICOMOS-u. *Vademecum* zawierało polskie tłumaczenia 10 dokumentów, poprzedzone merytorycznym wprowadzeniem, uzasadniającym wybór tekstów i zapraszającym do środowiskowej dyskusji na temat teorii konserwatorskiej. Wydawnictwo cieszyło się dużym zainteresowaniem, a dwa nakłady zostały szybko wyczerpane.

W następnych latach zbiór tekstów doktrynalnych uległ znacznemu powiększeniu, co uzasadniło przygotowanie drugiej publikacji zatytułowanej *Vademecum Konserwatora Zabytków. Międzynarodowe Prawo Ochrony Dziedzictwa Kultury*. Publikacja została przygotowana w 2009 roku, w ramach projektu koordynowanego przez Marka Konopkę, vice-prezesa Polskiego ICOMOS-u. Zbiór powiększono do 27 tekstów, spośród których część została po raz pierwszy przetłumaczona na język polski. Wydawnictwo uzupełniły dwa artykuły wprowadzające, w tym komentarz dr hab. Katarzyny Zalaśńskiej wyjaśniający relacje między międzynarodowymi dokumentami a polskim prawem w zakresie ochrony dziedzictwa. Ze względów finansowych ta edycja *Vademecum* została udostępniona tylko na stronie internetowej polskiego ICOMOS-u.

W kolejnych latach nasiliła się międzynarodowa dyskusja na temat teorii konserwatorskiej, a więc również na temat treści, roli i formy dokumentów doktrynalnych. W latach 2008–2011 kwestie te były przedmiotem prac i uchwał podejmowanych przez Komitet Wykonawczy i Komitet Doradczy Międzynarodowego ICOMOS-u. Dokonano szereg ustaleń, przede wszystkim porządkujących tworzenie nowych tekstów doktrynalnych. Ustalenia te wymagają szerokiego upowszechnienia i powinny być podstawą dalszej dyskusji.

Tak więc pojawił się ważny powód, by po raz kolejny przedstawić wybór tekstów doktrynalnych wraz z aktualnym komentarzem.

Obecna edycja *Vademecum* kontynuuje wcześniejszą formułę, dodając jednak nowe elementy. Zbiór zawiera 29 dokumentów najważniejszych i najbardziej znanych w ochronie i konserwacji dziedzictwa kultury. Są to przede wszystkim teksty uchwalone przez ICOMOS, uzupełnione o wybrane dokumenty UNESCO oraz Rady Europy. Oczywiście został zachowany corpus tekstów, które ilustrują rozwój teorii konserwatorskiej na przestrzeni ostatniego stulecia. Bez dokumentów takich jak na przykład *Karta Ateńska*, *Karta Wenecka* czy *Karta Waszyngtońska* wciąż nie można bowiem przedstawiać teorii konserwatorskiej. Dodano natomiast kilka tekstów, które wydają się znaczące dla rozwoju współczesnej teorii konserwatorskiej – dokument dotyczący postępowania z dziedzictwem techniki, nowy dokument dotyczący miast historycznych oraz Rekomendację o Historycznym Krajobrazie Miejskim. Ze względu na skalę zniszczeń zabytków spowodowanych ostatnimi konfliktami na Bliskim Wschodzie i w Afryce Północnej, zamieszczono również tekst Konwencji Haskiej z 1954 roku.

Dodanie nowych tekstów do *Vademecum* wymagało dokonania tłumaczeń (dwa teksty zostały przetłumaczone na język polski na potrzeby tej publikacji). Przypomniało to po raz kolejny problemy związane z przekładami. W międzynarodowym obiegu część tekstów doktrynalnych funkcjonuje w różnych wersjach językowych, które tylko czasami są formalnie uzgadniane. Tak więc już wybór językowej wersji danego tekstu determinuje w pewnym zakresie przekład. Ze względu na obecne rozpowszechnienie języka angielskiego, jako podstawę tłumaczeń wybrano więc teksty w tej wersji językowej. Nie umniejsza to oczywiście komplikacji wynikających z braku precyzji i formalnych uzgodnień, dotyczących znaczenia poszczególnych terminów i ich odpowiedników w różnych językach. Ten problem niewątpliwie w przyszłości wymaga opracowania.

Problemy zgodności przekładów z zapisami oryginalnych tekstów od lat były podnoszone szczególnie w odniesieniu do Karty Weneckiej. Wyjątkowa pozycja Karty sprawia, że wiarygodność przekładu tego właśnie tekstu ma duże znaczenie dla polskich konserwatorów.

Dlatego zostało wykonane nowe tłumaczenie tego dokumentu. Przekład został dokonany przez dr hab. Monikę Bogdanowską – specjalizującą się w kwestiach translatorskich, w konsultacji z członkami Komisji Teorii Konserwatorskiej Polskiego ICOMOS-u.

Vademecum składa się z kilku części. Pierwsza część, podobnie jak poprzednie edycje *Vademecum*, zawiera autorskie wprowadzenie. Jest to przede wszystkim prezentacja procesu formalnego porządkowania zasobu dokumentów doktrynalnych, który dokonuje się w ICOMOS-ie w ostatnich latach. Problem ten jest istotny, przede wszystkim z perspektywy tworzenia nowych tekstów.

Druga część publikacji zawiera wybór tekstów doktrynalnych. Zbiór ten ma stworzyć możliwie najpełniejszy obraz dyscypliny, choć zwiera zapewne nawet mniej niż połowę, spośród dokumentów funkcjonujących w międzynarodowym obiegu. Przeważająca większość dokumentów została opublikowana w całości, jedynie w kilku przypadkach nie zamieszczono tekstów uzupełniających lub szerokich komentarzy (*Burra Charter*). Dokumenty, które mają oficjalne tłumaczenia na język polski, oczywiście zostały opublikowane w tej formie.

Kolejna część *Vademecum* to wybór pojęć i określeń stosowanych w ochronie dziedzictwa. Jest to rodzaj słownika opracowanego na podstawie poszczególnych tekstów. Pokazuje on przede wszystkim różnorodność definiowania podstawowych pojęć, ale może też być pomocny w szybkim ich odnajdywaniu.

Ostatnia część *Vademecum* zawiera spis norm dotyczących ochrony dziedzictwa, które są sukcesywnie opracowywane przez Europejski Komitet Standaryzacji. Świadomość istnienia tych norm wydaje się również przydatna dla środowisk konserwatorskich.

Trzecia edycja *Vademecum Konserwatora Zabytków. Międzynarodowe Normy Ochrony Dziedzictwa Kultury /edycja 2015/* ukazuje się w dwóch wersjach językowych – polskiej i angielskiej. Pozwoli to – niezależnie od ograniczeń wynikających z przekładu – na korzystanie z dokumentów w ich oryginalnej formie.

Bogusław Szmygin

DOKUMENTY MIĘDZYNARODOWE – TYPOLOGIA

OGÓLNE ZASADY	<p>Karta Ateńska (Ateny 1931) [1] Konwencja Haska (Haga 1954) [2] Karta Wenecka (Wenecja 1964) [3] Dokument z Nara o autentyczności (Nara 1994) [14] Karta Krakowska (Kraków 2000) [19] Ramowa konwencja Rady Europy dotycząca wartości dziedzictwa kulturowego dla społeczeństwa (Faro 2005) [24]</p>
KULTURA I NATURA	<p>Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego (Paryż 1972) [4]</p>
ARCHITEKTURA I BUDOWNICTWO	<p>Deklaracja Amsterdamska (Amsterdam 1975) [5] Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy (Granada 1985) [9] Karta ochrony dziedzictwa architektury wernakularnej (Meksyk 1999) [15] Zasady ochrony historycznych budynków drewnianych (Meksyk 1999) [17] Zasady analizy, konserwacji i strukturalnej restauracji dziedzictwa architektonicznego (Victoria Falls 2003) [22] Wspólne wytyczne ICOMOS-TICCIH w zakresie konserwacji obiektów, konstrukcji, obszarów i krajobrazów dziedzictwa przemysłowego – Zasady Dublińskie (Paryż 2011) [28]</p>
MIASTA HISTORYCZNE	<p>Rekomendacja Warszawska/Nairobi 1976 [6] Karta Waszyngtońska (Toledo/Waszyngton 1987) [10] Zalecenia UNESCO w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego (Paryż 2011) [27] Dokument z La Valetty w sprawie ochrony i zagospodarowania miast historycznych i dzielnic zabytkowych (Paryż 2011) [29]</p>
DZIEDZICTWO ARCHEOLOGICZNE	<p>Karta Lozańska (Sztokholm 1989/Lozanna 1990) [11] Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (La Valetta 1992) [13]</p>
KRAJOBRAZ KULTUROWY	<p>Karta z Burra (Burra 1979–99) [7] Karta Florencka (Florencja 1981) [8] Dokument Symposium na temat dziedzictwa kulturalnego państw uczestniczących w KBWE (Kraków 1991) [12] Europejska konwencja krajobrazowa (Florencja 2000) [18] Deklaracja z Xi'an w sprawie konserwacji otoczenia budowli, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo (Xi'an 2005) [23]</p>
KULTURA NIEMATERIALNA	<p>Międzynarodowa Karta turystyki kulturowej (Meksyk 1999) [16] Powszechna deklaracja UNESCO o różnorodności kulturowej (Paryż 2001) [20] Konwencja o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego (Paryż 2003) [21] Karta ICOMOS ochrony szlaków kulturowych (Quebec 2008) [25] Deklaracja w sprawie zachowania <i>genius loci</i> (Quebec 2008) [26]</p>

ATENY/GRECJA [1]

1931

HAGA/HOLANDIA [2]

1954

WENECJA/WŁOCHY [3]

1964

PARYŻ/FRANCJA [4] [20] [21] [27] [28] [29]

1972, 2001, 2003, 2011

AMSTERDAM/HOLANDIA [5]

1975

WARSZAWA/POLSKA – NAIROBI/KENIA [6]

1976

BURRA/AUSTRALIA [7]

1999

FLORENCJA/WŁOCHY [8] [18]

1981, 2000

GRANADA/HISZPANIA [9]

1985

TOLEDO – WASZYNGTON/STANY ZJEDNOCZONE [10]

1987

SZTOKHOLM/SZWECJA – LOZANNA/SZWAJCARIA [11]

1990

KRAKÓW/POLSKA [12] [19]

1991, 2000

LA VALETTA/MALTA [13]

1992

NARA/JAPONIA [14]

1994

MEKSYK [15] [16] [17]

1999

VICTORIA FALLS/ZIMBABWE [22]

2003

XI'AN/CHINY [23]

2005

FARO/PORTUGALIA [24]

2005

QUEBEC/KANADA [25] [26]

2008

I. TEKSTY DOKTRYNALNE W OCHRONIE DZIEDZICTWA – ANALIZA FORMALNA, ZASADY TWORZENIA, DALSZE DZIAŁANIA

Bogusław Szmygin

Głównym celem działań konserwatorskich podejmowanych wobec dziedzictwa jest ochrona jego wartości i przekazanie ich przyszłym pokoleniom. Ochrona wszystkich wartości dziedzictwa wymaga jednak spełnienia bardzo rygorystycznych warunków, przede wszystkim zachowania autentycznej substancji, formy, funkcji i położenia zabytku. Jest to możliwe tylko wtedy, gdy zabytek jest w dobrym stanie technicznym, a współczesne ingerencje nie wykraczają poza jego bieżące utrzymanie (konserwację). Tylko w takim przypadku możliwa jest pełna ochrona zabytkowych wartości. Jednak takie przypadki są nielicznymi wyjątkami. W praktyce bowiem konserwatorzy bardzo często muszą podejmować decyzje dotyczące większych ingerencji i przekształceń obiektów zabytkowych. Konieczne jest więc dokonywanie wyborów; które elementy (wartości) powinny być zachowane, a które elementy (wartości) mogą zostać stracone.

Decyzje/wybory dokonywane przez konserwatorów powinny być maksymalnie obiektywne. Takim celowi służy tworzenie zasad, form i procedur konserwatorskich. Jest to zadanie teorii konserwatorskiej, która powinna stworzyć spójny system pojęć, celów i metod działania.

W praktyce jednak każdy zabytek jest indywidualnym przypadkiem: każdy obiekt jest nośnikiem innych wartości, w każdym obiekcie są inne uwarunkowania konserwatorskie i poza-konserwatorskie. Dlatego teoria konserwatorska nie wypracowała uniwersalnych zasad i procedur, które jednoznacznie określają sposób działania w każdym przypadku. Dlatego ani podręczniki konserwatorskie, ani przepisy dotyczące ochrony dziedzictwa, nie podają uniwersalnych metod działania. W konsekwencji decyzje konserwatorskie w każdym obiekcie są podejmowane indywidualnie, natomiast określa się kwalifikacje osób uprawnionych do ich podejmowania. Taka jest specyfika tej działalności.

Ochrona dziedzictwa nie może więc być dyscypliną jednoznacznie sformalizowaną, w zakresie zasad i metod postępowania konserwatorskiego (podejmowania działań w przypadku poszczególnych zabytków). Oczywiście prowadzi to do różnych negatywnych konsekwencji. Brak jednoznacznych formuł postępowania z zabytkami praktycznie uniemożliwia krytykę konserwatorską, utrudnia ocenę kwalifikacji konserwatorów, bardzo też osłabia pozycję konserwatora w naturalnym sporze z inwestorem. Zindywidualizowanie analizy wartości dobra oraz wyboru sposobu

działania, podnosi też ryzyko braku należytej staranności w działaniach konserwatorskich, popełnienia błędów – a nawet nadużyć – w postępowaniu z obiektami zabytkowymi.

Środowisko konserwatorskie oczywiście dostrzega słabości. Dlatego pomimo ograniczeń teorii konserwatorskiej tworzone są różnego rodzaju dokumenty, nazywane tekstami doktrynalnymi. Teksty doktrynalne są zasady uchwalane przez różne gremia (zgromadzenia) konserwatorskie. Ich celem jest formułowanie programów i kodyfikacja postępowania, które mają obowiązywać w odniesieniu do określonych grup dziedzictwa, regionów czy działań konserwatorskich. Dokumenty doktrynalne z zasady nie mają statusu obowiązujących norm, tym niemniej wpływają na porządkowanie praktyki konserwatorskiej. Specyfika ochrony dziedzictwa sprawia też, że dokumenty doktrynalne są obecnie najważniejszą formą rozwijania teorii konserwatorskiej. Te wszystkie aspekty uzasadniają bardzo znaczącą rolę dokumentów konserwatorskich w ochronie i konserwacji dziedzictwa.

1. Analiza formalna dokumentów doktrynalnych

Dokumenty doktrynalne dotyczące ochrony i konserwacji zabytków – wszelkiego rodzaju *Karty, Deklaracje, Dokumenty, Wytoczne, Uchwały, Zasady, Konwencje*, są uchwalane od ponad 100 lat¹. Powstało ich bardzo dużo (co najmniej kilkadziesiąt o znaczeniu międzynarodowym), gdyż niewiele gremiów konserwatorskich – organizacji, konferencji czy komitetów naukowych, oparło się pokusie stworzenia własnego dokumentu doktrynalnego. Jest to możliwe, gdyż nie ma w tym względzie ograniczeń – nie ma powszechnie obowiązujących ustaleń dotyczących przyjmowania i ważności dokumentów doktrynalnych. W ochronie dziedzictwa w skali międzynarodowej nie funkcjonuje bowiem ośrodek decyzyjny czy kontrolny, który miałby uprawnienia do pełnienia takiej roli. Dlatego proces tworzenia kolejnych dokumentów doktrynalnych nie jest

¹ Jako jeden z najstarszych dokumentów doktrynalny może być potraktowany „Manifest” przygotowany przez Williama Morrisa i innych założycieli „Stowarzyszenia Ochrony Starożytnych Budowli” (1877). Ma on charakter dokumentu doktrynalnego zarówno ze względu na treść jak i strukturę. W Polsce za jeden z pierwszych dokumentów doktrynalnych mogą być uznane „Uchwały” podjęte przez I Zjazd Towarzystwa Opieki nad Zabytkami, który odbył się w Warszawie w 1909 roku.

kontrolowany, nie obowiązują zasady dotyczące ich formy i treści, nie ma też formalnych możliwości (przepisów) egzekwujących ich przestrzeganie.

Poszerzanie pojęcia dziedzictwa i zróżnicowanie warunków ochrony sprawia, że w ostatnich dekadach powstaje coraz więcej dokumentów doktrynalnych. Ich liczba rośnie również dlatego, że zazwyczaj nie aktualizuje się istniejących dokumentów, ale tworzy nowe. Brak zewnętrznej kontroli i koordynacji sprawia, że treść poszczególnych dokumentów nie jest uzgadniania, a zapisy bywają nawet sprzeczne. Nie ma też ustaleń dotyczących ich hierarchii. Tymczasem istnienie tak wielu dokumentów prowadzi do osłabienia ich znaczenia i swoistej dewaluacji treści. Dokumenty tracą przez to normatywną i praktyczną funkcję, a tworzony przez nie obraz całej dyscypliny jest coraz mniej spójny. To sprawia, że w działaniach praktycznych można powoływać się na prawie dowolnie wybrany dokument lub po prostu nie uwzględniać żadnego z nich.

Mankamenty dokumentów doktrynalnych nie mogą jednak podważać sensu ich istnienia. Ochrona dziedzictwa jest bowiem dyscypliną, która radykalnie obecnie przekształca się, co wynika ze zmian pojęcia dziedzictwa i uwarunkowań jego ochrony. Teoria konserwatorska jest bez wątpienia w fazie zmiany paradygmatu. Objawia się to między innymi jej fragmentacją. To z kolei sprawia, że odpowiednim sposobem formułowania nowej teorii konserwatorskiej są właśnie dokumenty doktrynalne. Pełnią one bardzo ważną funkcję – nazywają, porządkują, syntetyzują i normują poszczególne problemy współczesnej ochrony dziedzictwa.

Nie ma więc wątpliwości, że międzynarodowe środowisko konserwatorskie powinno kontrolować i uporządkować zbiór dokumentów doktrynalnych. Stwierdzenie to dotyczy zarówno tekstów już istniejących, jak i tych, które będą powstawały. W praktyce jednak pełna kontrola powstających dokumentów nie jest realna, gdyż mogą je tworzyć różne podmioty. Dlatego kluczowe znaczenie ma uporządkowanie tego procesu w ramach ICOMOS-u, najważniejszej obecnie międzynarodowej organizacji konserwatorskiej.

Na przestrzeni 50 lat, które minęły od założenia ICOMOS-u, stał się on najważniejszą światową organizacją konserwatorską we wszystkich istotnych aspektach. Międzynarodowy ICOMOS liczy ponad 10 tysięcy członków, którzy są zrzeszeni w ponad 110 Komitetach Narodowych. Członkowie ICOMOS-u reprezentują wszelkie specjalności związane z ochroną i konserwacją dziedzictwa, działając w ramach 29 Międzynarodowych Komitetów Naukowych. ICOMOS dzięki swojej strukturze i procedurom – Komitety Narodowe, Międzynarodowe Komitety Naukowe i Zgromadzenie Generalne, ma możliwość całościowego przedyskutowania problemów konserwatorskich, stworzenia syntez i właśnie opracowania dokumentów doktrynalnych. Ma też możliwości promowania tekstów doktrynalnych w skali całego świata. To wszystko sprawia, że wiele

ważnych dokumentów doktrynalnych powstałych na przestrzeni ostatnich dziesięcioleci, stworzono właśnie w strukturach ICOMOS-u. Tak więc to przede wszystkim ICOMOS powinien uporządkować proces tworzenia dokumentów doktrynalnych.

Analiza dokumentów doktrynalnych powinna oczywiście przede wszystkim mieć charakter merytoryczny. Jest to jednak trudne zadanie. O ile bowiem możliwe jest dokonanie analizy treści dokumentów – wypreparowanie założeń, definicji i zasad sformułowanych w poszczególnych dokumentach, o tyle trudne byłoby dokonanie ich merytorycznej oceny. Taka ocena wymaga bowiem przyjęcia wyjściowych założeń doktrynalnych, które można uznać za nadrzędny punkt odniesienia. Tymczasem we współczesnym konserwatorstwie trudno jest takie założenia wskazać. Powstawanie kolejnych dokumentów doktrynalnych jest przecież właśnie dowodem tego, że tradycyjnych założeń konserwatorskich o minimalizacji interwencji (bezwzględny zachowaniu zabytkowej formy i substancji) nie udaje się zastosować w szerokiej praktyce. *Karta Wenecka* będąca fundamentalnym dokumentem przyjmującym takie założenia, już od 30 lat jest postrzegana jako zbyt rygorystyczna i przez to nierealistyczna. To właśnie konieczność uwzględnienia specyfiki coraz liczniejszych grup typologicznych dziedzictwa oraz uwarunkowań pozakonserwatorskich sprawiła, że powstało tak wiele specjalistycznych dokumentów doktrynalnych. Ich zapisy w rzeczywistości poszerzają granice dozwolonych działań, pomimo deklaracji o aktualności *Karty Weneckiej*. Tak więc dopóki nie zapadną decyzje dotyczące współczesnej doktryny konserwatorskiej, dopóty całościowa analiza merytoryczna dokumentów doktrynalnych nie jest możliwa, gdyż nie ma podstaw do rozstrzygnięć merytorycznych. Taka analiza mogłaby być wręcz myląca, gdyż stworzyłaby obraz teorii konserwatorskiej, który nie został świadomie sformułowany.

W pełni uzasadnione jest natomiast podjęcie analizy formalnej istniejących dokumentów doktrynalnych. Analiza ta może być dokonana niezależnie od analizy merytorycznej, a nawet powinna być jej pierwszym etapem. Taki tryb postępowania został już zaakceptowany przez statutowe organy ICOMOS-u².

² W 2008 roku w ramach prac Komitetu Wykonawczego ICOMOS International została opracowana przez B. Szymgina analiza formalna dokumentów doktrynalnych oraz propozycje zasad ich przyjmowania. Wyniki tych prac zostały przedstawione podczas posiedzenia Komitetu Doradczego w Quebec w październiku 2008. Założenia te zostały przekazane do zaopiniowania do Międzynarodowego Komitetu Naukowego Prawa ICOMOS. Po uwzględnieniu uwag Komitetu Prawa zostały opracowane szczegółowe wytyczne dotyczące zasad przyjmowania tekstów doktrynalnych, przyjęte przez Komitet Doradczy w 2011 roku.

Na początku konieczne jest określenie zbioru dokumentów, które powinna obejmować analiza formalna. Można przyjąć, że powinna ona skoncentrować się na dokumentach ICOMOS-u, gdyż jej ważnym celem jest uporządkowanie procesu tworzenia dokumentów w ramach tej organizacji. Przedmiotem analizy nie może być jednak cały zbiór dokumentów uchwalonych przez wszelkie gremia ICOMOS-u, gdyż jest ich zbyt wiele³. Wynika to z faktu, że również w ramach tej organizacji nie funkcjonowały ograniczenia określające merytoryczne i formalne aspekty tworzonych dokumentów. W efekcie nie ma nawet zestawienia, obejmującego wszystkie dokumenty stworzone przez agendy ICOMOS-u.

Jedyną regulacją dotyczącą powstawania tekstów doktrynalnych była „Procedura” z 1984 roku, stworzona dla dokumentów przyjmowanych przez Zgromadzenia Generalne ICOMOS⁴. Nie zawierała ona jednak wskazań porządkowych (merytorycznych), a jedynie określała etapy procesu uzgodnień. Powinny one przebiegać następująco:

1. *Tekst doktrynalny musi być przygotowany albo zbadany przez Wyspecjalizowany Komitet Międzynarodowy lub Komitet Doraźny wyznaczony do tego celu przez Komitet Wykonawczy.*
2. *Tekst doktrynalny musi być przedstawiony do zaopiniowania wszystkim Komitetom Narodowym ICOMOS.*
3. *Tekst doktrynalny musi zostać zaakceptowany przez Komitet Wykonawczy nie później niż na ostatniej sesji w roku poprzedzającym Zgromadzenie Generalne.*
4. *Po zaopiniowaniu, dokument doktrynalny musi być przekazany ponownie do wszystkich Komitetów Narodowych, co najmniej na trzy miesiące przed dniem, w którym odbywa się Zgromadzenie Generalne.*

Dokumenty uzgodnione w trakcie takiej procedury mogły być przedstawione do „przyjęcia i ratyfikacji” (*adoption and ratification*) przez Zgromadzenie Generalne. Tak więc dokumenty przyjmowane przez Zgromadzenie Generalne w takim procesie można uznać za oficjalne i najważniejsze – bo najwyszczególniej skonsultowane w obrębie ICOMOS-u. To oznacza, że te teksty doktrynalne powinny być w pierwszym rzędzie przedmiotem analizy. W praktyce jednak za teksty doktrynalne

³ W Polsce przykładem dokumentu, który został pomyślany jako tekst doktrynalny, jest „Karta Ochrony Historycznych Ruin”. Karta ma strukturę, treść i funkcję pozwalającą w pełni uznać ją za tekst doktrynalny – została przyjęta Uchwałą Walnego Zgromadzenia Członków Polskiego Komitetu Narodowego ICOMOS w dniu 4 grudnia 2012.

⁴ „Procedure for the adoption of a doctrinal text” została przyjęta przez Komitet Wykonawczy ICOMOS w 1984 roku (podczas 31 i 33 sesji Komitetu Wykonawczego).

ICOMOS-u uznano obecnie więcej dokumentów⁵. Ich generalna charakterystyka uzasadnia podzielenie ich na trzy grupy.

Pierwszą grupę tworzą dokumenty, które mogą pełnić funkcje programu i normatywu dla całego dziedzictwa lub dla wybranego obszaru (grupy dziedzictwa, działania). Mają one generalnie podobną formę i strukturę. Kluczowy jest ich całościowy charakter – zawierają określenie przedmiotu (definicje), celów i zasad działania. Nie są to dokumenty obszerne (kilka stron), bo też mają charakter raczej programu niż szczegółowej instrukcji działania. Dokumenty posiadające taką strukturę są najczęściej nazywane Kartą (*Charter*) – stanowią większość w zestawieniu. W tej grupie znajdują się również dokumenty nazwane Zasadami (*Principles*) – ich struktura i obszerność jest podobna:

- International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (*The Venice Charter*) (1964),
- Historic Gardens (*The Florence Charter*) (1981),
- Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas (*The Washington Charter*) (1987),
- Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage (1990),
- Charter on the Protection and Management of the Underwater Cultural Heritage (1996),
- International Cultural Tourism Charter – Managing Tourism at Places of Heritage Significance (1999),
- Principles for the Preservation of Historic Timber Structures (1999),
- Charter on the Built Vernacular Heritage (1999),
- ICOMOS Charter – Principles for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage (2003),
- ICOMOS Principles for the Preservation and Conservation-Restoration of Wall Paintings (2003),
- ICOMOS Charter on Cultural Routes (2008),
- ICOMOS Charter on the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites (2008),
- Joint ICOMOS – TICCIH Principles for the Conservation of Industrial Heritage Sites, Structures, Areas and Landscapes (2011),
- The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas (2011).

⁵ Zestawienie dokumentów zostało podane zgodnie z informacjami przedstawionymi na stronie: <http://www.icomos.org/en/charters-and-other-doctrinal-texts>

Drugą grupę tworzą dokumenty przyjęte przez Zgromadzenia Generalne lub ważne zgromadzenia naukowe organizowane przez ICOMOS, którym przypisano trochę niższą rangę. Decyzja ta nie wynika jednak z obiektywnej analizy cech czy treści tych dokumentów, raczej opiera się na pozycji ukształtowanej w środowisku konserwatorskim. Wydzielenie tej grupy znajduje też pewne wsparcie w tytułach dokumentów: Rezolucja (*Resolutions*), Deklaracja (*Declaration*), Dokument (*Document*), Zasady (*Principles*), Wytyczne (*Guidelines*).

Dokumenty te w większości są bardziej wycinkowe i krótsze, ale mają również międzynarodowy charakter. Określają także przedmiot i cel działań. W mniejszym natomiast zakresie definiują zasady postępowania, raczej formułują pewien problem, stosunek do niego. W sumie reprezentują więc cechy pozwalające uznać je za formę dokumentów doktrynalnych. Do tej grupy zostały zaliczone następujące dokumenty:

- Resolutions of the Symposium on the introduction of contemporary architecture into ancient groups of buildings, at the 3rd ICOMOS General Assembly (1972),
- Resolutions of the International Symposium on the Conservation of Smaller Historic Towns, at the 4th ICOMOS General Assembly (1975),
- Tlaxcala Declaration on the Revitalization of Small Settlements (1982),
- Declaration of Dresden on the "Reconstruction of Monuments Destroyed by War" (1982),
- Declaration of Rome (1983),
- Guidelines for Education and Training in the Conservation of Monuments, Ensembles and Sites (1993),
- The Nara Document on Authenticity (1994),
- The Declaration of San Antonio (1996),
- Principles for the recording of monuments, groups of buildings and sites (1996),
- The Stockholm Declaration: Declaration of ICOMOS marking the 50th anniversary of the Universal Declaration of Human Rights (1998),
- Xi'an Declaration on the Conservation of the Setting of Heritage Structures, Sites and Areas (2005),
- The Quebec Declaration on the Preservation of the Spirit of the Place (2008),
- Lima Declaration for Disaster Risk Management of Cultural Heritage (2010),
- The Paris Declaration On heritage as a driver of development (2011),
- Florence Declaration (2014).

Trzecią grupę tworzą dokumenty, które zostały uchwalone przez Narodowe Komitety ICOMOS-u. Są to więc dokumenty ukierunkowane na ochronę dziedzictwa danego kraju. Z reguły tego typu dokumenty są uchwalane w dużych krajach pozaeuropejskich,

których dziedzictwo powstawało w specyficznych warunkach. Specyfika ta znajduje odzwierciedlenie również w uwarunkowaniach ich ochrony. To zaś uzasadnia stworzenie odrębnego programu, zasad i form ochrony. Dokumenty te nie mają charakteru międzynarodowego, chociaż w pewnych przypadkach (np. Burra Charter) przyjęte w nich rozwiązania są przyjmowane również w szerszej skali. Zbiór tych dokumentów jest następujący:

- The Australia ICOMOS Charter for the Conservation of Places of Cultural Significance (*The Burra Charter*) (Australia ICOMOS) (1979),
- Appleton Charter for the Protection and Enhancement of the Built Environment (ICOMOS Canada) (1983),
- First Brazilian Seminar About the preservation and Revitalization of Historic Centers (ICOMOS Brazil) (1987),
- Indonesia Charter for Heritage Conservation (Pigam Pelestarian Pusaka Indonesia) (ICOMOS Indonesia) (2003),
- Principles for the Conservation of Heritage Sites in China (2004),
- Charter for the Preservation of Quebec's Heritage (*Deschambault Declaration*) (ICOMOS Canada) (1982),
- Charter for the Conservation of Places of Cultural Heritage Value (ICOMOS New Zealand) (2010).

Wyszczególnione dokumenty są obecnie wskazywane jako zbiór dokumentów doktrynalnych ICOMOS-u. Można uznać, że jeżeli istnieje doktryna konserwatorska tej organizacji, to one właśnie ją formułują. Jednak analiza formalna i merytoryczna nie powinna się ograniczyć tylko do tego zestawiania. W współczesnej praktyce i teorii konserwatorskiej bardzo istotne są również dokumenty przyjmowane przez organizacje takie jak UNESCO czy Rada Europy. Dlatego też niektóre z nich, na przykład Konwencje UNESCO na czele z Konwencją Światowego Dziedzictwa, powinny również być brane pod uwagę. Ich znaczenie i wpływ na działania ICOMOS-u jest nie mniejszy, niż dokumentów z grup wcześniej wskazanych, co rozstrzyga o ich pozycji.

Analizę formalną dokumentów doktrynalnych trzeba rozpocząć od określenia jej kryteriów. Do tej pory takie kryteria nie zostały bowiem określone. Mając na uwadze aspekty różnicujące i określające poszczególne dokumenty, można zaproponować następujące kryteria.

Pierwszym kryterium powinien być typ dokumentu, który został zadeklarowany przez jego autorów. Wyrazem tej decyzji powinno być przyjęcie określonej nazwy. W analizowanej grupie występują następujące nazwy (typy): Karta (*Charter* – np. *Venice Charter*); Zasady (*Principles* – np. *Principles for the Preservation of Historic Timber Structures*); Wytyczne (*Guidelines* – np. *Guidelines for Education and Training in the Conse-*

vation of Monuments, Ensembles and Sites); Rezolucje (*Resolutions – np. Resolutions on the Conservation of Smaller Historic Towns*); Dokument – (*Document – np. The Nara Document on Authenticity*); Deklaracja (*Declaration – np. Quebec Declaration on the Preservation of the Spirit of Place*); Konwencja (*Convention – np. World Heritage Convention*).

Przyjęcie określonej nazwy powinno być działaniem świadomym i znaczącym. To oznacza, że nazwa powinna w pewnym zakresie określać formę lub (i) treść dokumentu. Do roku 2011 w ICOMOS-ie nie obowiązywały formalne zasady dotyczące nazewnictwa dokumentów doktrynalnych⁶. Można więc zakładać, że autorzy dokumentów nadawali im nazwy intuicyjne, nawiązując do wcześniejszych wzorców. Dlatego zapewne większość dokumentów przyjmowanych przez Zgromadzenie Generalne nazwano Kartami, mając na uwadze pozycję *Karty Ateńskiej* czy *Weneckiej*. Logika tej tradycji sprawia też, że teksty mniej całościowe i obszernie nazywane są Dokumentami, Rezolucjami czy Deklaracjami.

Analiza formy poszczególnych dokumentów potwierdza, że były opracowywane indywidualnie bez zachowania czytelnych wzorców. W efekcie każdy dokument ma inny układ formalny i inny zakres merytoryczny (stwierdzenie tego faktu nie wymaga dokonania szczegółowej oceny merytorycznej). To pozwala uznać, że wybór typów/nazw dokumentów był również dosyć swobodny.

Wybór typu/nazwy nie był też związany z gremium uchwalającym dokument. Nie było zasad określających, które gremium może przyjmować dany typ dokumentu, np. że Karty są zastrzeżone tylko dla Zgromadzenia Generalnego. W efekcie nawet dokumenty przyjmowane przez lokalne konferencje poświęcone szczegółowym problemom proponowano nazywać Kartami⁷. Taka praktyka prowadzi do chaosu i dezinformacji (nazwa/typ dokumentu nie określa jego formy i treści) oraz do swoistej dewaluacji poszczególnych typów dokumentów.

Kolejnym czynnikiem, który powinien porządkować nazwy/typy dokumentów powinna być ich hierarchia. W ICOMOS-ie nie dokonano ustaleń dotyczących

hierarchii typów/nazw dokumentów doktrynalnych (np. że Karta jest dokumentem wyższej rangi niż Dokument). Tymczasem przyjęcie takiej hierarchii dokumentów doktrynalnych mogłyby usprawnić ich funkcjonowanie jako tekstów normatywnych. Oczywiście hierarchia powinna być określona w relacji do istotnych aspektów, przede wszystkim zasad określających strukturę formalną lub (i) merytoryczną dokumentów oraz kompetencji poszczególnych gremiów ICOMOS-u do ich uchwalania.

W świetle przedstawionych stwierdzeń należy uznać, że typ/nazwa dokumentu doktrynalnego może mieć znaczenie w kilku aspektach, zarówno z punktu widzenia formalnego jak i merytorycznego. Jednak możliwości te nie były wykorzystane; określone typy/nazwy dokumentów doktrynalnych przyjętych w przeszłości nie pełnią ani funkcji normatywnych, ani informacyjnych, ani porządkujących. Dlatego w pełni uzasadnione było dokonanie ustaleń w tym zakresie.

Drugim kryterium analizy formalnej powinno być gremium, które przygotowuje i uchwała dokument doktrynalny. Biorąc pod uwagę zbiór dokumentów będących w obszarze prac ICOMOS-u można wyróżnić 5 grup (w zależności od uchwalającego gremium). Dokumenty były uchwalane przez: Zgromadzenie Generalne, Komitety Narodowe, Międzynarodowe Komitety Naukowe, konferencje zorganizowane (lub współorganizowane) przez ICOMOS, inne gremia (organizacje, instytucje, konferencje).

Dokumenty przyjmowane przez ICOMOS – czyli 4 z wymienionych grup, tylko w przypadku Zgromadzenia Generalnego miały określoną w 1984 roku procedurę przyjmowania. Trzeba jednak podkreślić, że była ona ograniczona do przytoczonych czterech krótkich punktów, określających jedynie kolejność uzgadniania dokumentu – nie zawierała ustaleń dotyczących formy czy treści dokumentów. W przypadku pozostałych gremiów nie było żadnych ustaleń regulujących uchwalanie dokumentów doktrynalnych. Tak więc wszystkie elementy dokumentu – między innymi nazwa, forma, obszerność, zakres merytoryczny, treść, były każdorazowo ustalane przez uchwalające gremium.

Nie ma uzasadnienia dla wprowadzenia ograniczeń w uchwalaniu typów dokumentów przez poszczególne gremia, gdyż na przykład Komitety Narodowe czy Naukowe mogą uznawać potrzebę przyjęcia różnych typów dokumentów. Uzasadnione jest jednak określenie wzorców dla poszczególnych typów dokumentów – na przykład dla Karty, Wytycznych czy Zasad. Nie muszą one być bardzo szczegółowe (nie jest to konieczne), jednak celowe jest określenie cech charakteryzujących poszczególne dokumenty. Jest to konieczne dla określenia różnic pomiędzy poszczególnymi typami dokumentów.

Uzasadnione jest również ustalenie hierarchii dokumentów, związanej z podmiotem (gremium) uchwalającym dokument. Bez wątpliwości najwyższą pozycję

⁶ Zasady tworzenia dokumentów doktrynalnych zostały przyjęte w procesie obejmującym: General Assembly resolution GA 2008/24 on criteria and terminology for future doctrinal texts; Decisions EXCOM 2009/10 8-5 and 11-2; EXCOM 2010/10 6-3 and 8-2-1 on criteria for future ICOMOS doctrinal texts. Ostateczna decyzja została przyjęta w formie decyzji Komitetu Doradczego ADCOM 2011/11 5-2 (EN)

⁷ Przykładem może być propozycja uchwalenia „*International Charter for the Organization of Conferences in the Field of Stone Conservation*”, którą przygotowano w związku z 13-tym posiedzeniem ICOMOS International Stone Committee, w 2008 roku.

powinny zajmować dokumenty uchwalone przez Zgromadzenie Generalne, natomiast hierarchia pozostałych dokumentów wymaga ustalenia.

Hierarchia dokumentów – ustalana zarówno w kontekście typów dokumentów i gremiów przyjmujących, jest ważna, gdyż powinna jednocześnie określać sposób uzgadniania ich treści. Dokumenty o mniejszym znaczeniu (niższej w hierarchii) nie powinny zawierać zapisów sprzecznych z dokumentami usytuowanymi wyżej. Jeżeli na przykład Karta ma być dokumentem ważniejszym niż Deklaracja, to autorzy kolejnych Deklaracji powinni dostosowywać ich zapisy do istniejących Kart – ich zapisy nie powinny pozostawać w sprzeczności, jeżeli dotyczą tych samych problemów. Podobnie powinny wyglądać relacje pomiędzy dokumentami przyjmowanymi przez poszczególne gremia – na przykład dokument tworzony przez Komitet Narodowy nie powinien być sprzeczny z dokumentami przyjętymi przez Zgromadzenie Generalne. Przyjęcie takich zasad i ustalenie hierarchii jest warunkiem przywrócenia dokumentom doktrynalnym ich funkcji normatywnej i praktycznego znaczenia.

Trzecim kryterium formalnym powinien być przedmiot dokumentu. Na podstawie analizy dokumentów ICOMOS-u można wyróżnić 4 grupy: dokumenty generalne, czyli obejmujące całą dyscyplinę; dokumenty obejmujące wybraną grupę dziedzictwa; dokumenty dotyczące wybranych działań związanych z ochroną i konserwacją dziedzictwa; dokumenty dotyczące postępowania z dziedzictwem na określonym obszarze (np. kraju, regionie).

Również z tego punktu widzenia nie było zasad określających zależność pomiędzy przedmiotem dokumentu i jego typem/formą. Analiza dokumentów również nie pozwala ustalić zasad ukształtowanych w praktyce. Można jedynie stwierdzić, że najczęściej całościowe, ważne dokumenty nazwano Kartami – dokumenty obejmujące całą dyscyplinę (np. *Karta Wenecka*), postępowanie z dziedzictwem całego kraju (np. *Karta z Burra*) lub cały obszar działań (np. *Karta Turystyki Kulturowej*).

Tak więc również w przypadku tego kryterium uzasadnione jest dokonanie pewnych ustaleń porządkowych. Celowe wydaje się zastrzeżenie pewnych typów/nazw dokumentów dla określonych zakresów/obszarów. Na przykład zasadne jest nazwanie Kartą dokumentów, które dotyczą całej dyscypliny lub jej znaczącej części, natomiast nazwa ta nie powinna być używana w stosunku do działań mniej znaczących. Działania praktyczne związane z ochroną lub konserwacją – ze względu na ich zmienność w czasie, powinny być przedstawiane w dokumentach innego typu (np. Wytyczne czy Zasady). Oczywiście przyjęcie takich zasad wymaga również ustalenia hierarchii dokumentów.

Na podstawie przedstawionych trzech kryteriów można dokonać klasyfikacji istniejących dokumentów doktrynalnych dotyczących ochrony dziedzictwa. (Tabela 1).

W oparciu o wskazane kryteria można też dokonać analizy zbioru dokumentów, które zostały opracowane i przyjęte przez ICOMOS. Tabela przedstawia analizę wybranych dokumentów (Tabela 2).⁸

Analiza przedstawionych przykładów potwierdza, że proces przyjmowania dokumentów doktrynalnych w ICOMOS-ie nie był prowadzony według określonych zasad. Nie wszystkie dokumenty były przyjmowane przez Zgromadzenie Generalne i nie wszystkie podlegały przyjętej procedurze. Widoczny jest również brak zasad w wyborze typu/tytułu dokumentu. Tak więc z punktu widzenia trzech przyjętych kryteriów zbiór dokumentów doktrynalnych ICOMOS nie jest uporządkowany.

⁸ Tabela przedstawiona w opracowaniu: *The corpus of ICOMOS Charters, Principles and Documents: analysis and proposals – Based on contributions from Bogusław Szmygin, Gideon Koren, Etienne Clement, Bénédicte Selfslagh* – ICOMOS ADCOM 2010/10 5-1-B (EN)

Tabela 1.
Klasyfikacja dokumentów doktrynalnych ICOMOS /ze względu na typ dokumentu, formę uchwalenia, przedmiot/

Kryteria klasyfikacji dokumentów doktrynalnych	Możliwe formy dokumentów	Przykłady dokumentów	
1. TYP DOKUMENTU /zadeklarowany przez autorów/	Karta /Charter/	The Florence Charter, Venice Charter	
	Dokument /Document/	Nara Document of Authenticity	
	Zasady /Principles/	Principles for Wall Paintings	
	Wytyczne /Guidelines/	Operational Guidelines WH	
	Konwencja /Convention/	World Heritage Convention	
	Deklaracja /Declaration/	Xi'an Declaration	
	Rezolucja /Resolution/	Resolutions on the Conservation of Smaller Historic Towns	
	2. FORMA PRZYJĘCIA /gremium uchwalające/	Zgromadzenie Generalne ICOMOS	Washington Charter
		Międzynarodowy Komitet Naukowy ICOMOS	The Florence Charter
		Komitet Narodowy ICOMOS	Burra Charter
Konferencja ICOMOS		Nara Document	
Inne gremia		World Heritage Convention	
Cała dyscyplina		Venice Charter	
3. PRZEDMIOT DOKUMENTU	Wybrany obszar dziedzictwa	Washington Charter (historical towns)	
	Działanie	Guidelines of Education and Training	
	Dziedzictwo regionu /kraju/	Burra Charter, China Principles	

Tabela 2.
Charakterystyka wybranych dokumentów doktrynalnych ICOMOS

Text	Subject	Prepared by	Adopted by	Terminology
Venice Charter – The International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites	General	Prepared and approved by the 2nd International Congress of Architects and Technicians of Historic Monuments, Venice (Italy) 1964	ICOMOS' Constitutive Assembly, Warsaw (Poland), 1965	Charter
Burra Charter – The Australia ICOMOS Charter for Places of Cultural Significance	General /region, country/	ICOMOS Australia	ICOMOS Australia, Burra (South Australia) 1979, with revisions in 1981, 1988, and 1999	Charter
Florence Charter – Historic Gardens	Historic Gardens	The ICOMOS-IFLA Committee for Historic Gardens, Florence (Italy), 1981	Registered by ICOMOS as an addendum to the Venice Charter, covering a specific field, 1982	Charter
Washington Charter – Charter for the Conservation of Historic Towns and Urban Areas	Historic Towns and Urban Areas	CIVIH, the ICOMOS International Committee on Historic Towns and Villages	ICOMOS' 8th General Assembly, Washington (USA), 1987	Charter
Charter for the Protection and Management of the Archaeological Heritage	Archaeological Heritage	ICAHM, the ICOMOS International Committee for the Management of Archeological Heritage	ICOMOS' 9th General Assembly, Lausanne (Switzerland), 1990	Charter
Guidelines of Education and Training in the Conservation of Monuments, Ensembles and Sites	Education and Training	CIF, the ICOMOS International Scientific Committee of Training, 1992	ICOMOS' 10th General Assembly, Colombo (Sri Lanka), 1993	Guidelines
Nara Document on Authenticity	Authenticity	The participants of the Nara Conference on Authenticity in Relation to the World Heritage Convention, Nara (Japan) 1994 (organized by Japan in cooperation with UNESCO, ICCROM and ICOMOS)	Final version edited by general rapporteurs (R.Lemaire, H. Stovel), 1994	Document
Charter on the Protection and Management of Underwater Cultural Heritage	Underwater Cultural Heritage	ICUCH, the ICOMOS Committee for Underwater Cultural Heritage	ICOMOS' 11th General Assembly, Sofia (Bulgaria), 1996	Charter

Text	Subject	Prepared by	Adopted by	Terminology
Principles for the Recording of Monuments, Groups of Buildings and Sites	Recording	Research and Recording Committee on behalf of ICOMOS-UK (1993–1995); reviewed in 1995 by an International Ad-hoc Committee in Rome attended by experts from all continents, and chaired by Herb Stovel and minuted by Jukka Jokilehto.	ICOMOS' 11th General Assembly, Sofia (Bulgaria), 1996	Principles
International Cultural Tourism Charter	Cultural Tourism Management	ICTC, the ICOMOS Committee for Cultural Tourism	ICOMOS' 12th General Assembly, Mexico (Mexico), 1999	Charter
Charter on the Built Vernacular Architecture	Vernacular Architecture	CIAV, the ICOMOS International Committee for Vernacular Architecture	ICOMOS' 12th General Assembly, Mexico (Mexico), 1999	Charter
Principles for the Preservation of Historic Timber Structures	Timber Structures	The ICOMOS International Wood Committee	ICOMOS' 12th General Assembly, Mexico (Mexico), 1999	Principles
Principles for the Preservation and Conservation-Restoration of Wall Paintings	Wall Paintings	An ICOMOS working group (Copenhagen 2002; Thessaloniki 2003)	ICOMOS' 14th General Assembly, Victoria Falls (Zimbabwe), 2003	Principles
Principles for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage	Architectural Heritage	ISCARSAH, the ICOMOS International Scientific Committee for the Analysis and Restoration of Structures of Architectural Heritage	ICOMOS' 14th General Assembly, Victoria Falls (Zimbabwe), 2003	Principles
Xi'an Declaration on the Conservation of Setting of Heritage Structures, Sites and Areas	Setting /conservation/	An ICOMOS drafting group prior to and within the framework of the 15 th General Assembly, 2005	ICOMOS' 15th General Assembly, Xi'an (China), 2005	Declaration
ICOMOS Charter on Cultural Routes	Cultural Routes	CIIC, the ICOMOS International Scientific Committee on Cultural Routes, 2008	ICOMOS' 16th General Assembly, Québec (Canada), 2008	Charter
ICOMOS Charter for the Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites	Interpretation, Presentation	ICIP, the ICOMOS International Scientific Committee on Interpretation and Presentation of Cultural Heritage Sites	ICOMOS' 16th General Assembly, Québec (Canada), 2008	Charter
Québec Declaration on the Preservation of the Spirit of Place	Spirit of Place, Tangible and Intangible Heritage	An ICOMOS drafting group prior to and within the framework of the 16 th General Assembly, 2005	ICOMOS' 16th General Assembly, Québec (Canada), 2008	Declaration

2. Procedury przyjmowania dokumentów doktrynalnych ICOMOS

Analiza formalna dokumentów doktrynalnych ICOMOS-u jednoznacznie wskazuje, że ich zbiór wymaga również analizy merytorycznej. Brak systemowości w tworzeniu tych dokumentów, musi bowiem prowadzić do niespójności formułowanej przez nie doktryny konserwatorskiej. W konsekwencji nie mogą one pełnić funkcji programowej i normatywnej dla działalności konserwatorskiej. Dlatego tak ważnym zadaniem jest całościowe przeanalizowanie treści już istniejących dokumentów.

Jednak równie ważnym działaniem powinno być przyjęcie zasad tworzenia nowych dokumentów doktrynalnych. Zasady takie zostały opracowane i przyjęte przez ciała statutowe ICOMOS-u w wyniku kilkuletniego procesu prac i kolejnych konsultacji. Ostateczne postanowienia zostały przyjęte w formie decyzji Komitetu Doradczego ICOMOS w 2011 roku – *Procedure for the adoption of ICOMOS Doctrinal Texts* (ADCOM 2011/11 5-2)⁹.

Przyjęty dokument realizuje cztery zasadnicze założenia, które wynikały z formalnej analizy istniejących tekstów doktrynalnych.

Po pierwsze, dokumenty powinny być ograniczone do 4 typów: Karty, Wytyczne, Zasady, Dokumenty. Tworzenie Deklaracji i Konwencji w strukturach ICOMOS-u, ze względu na specyfikę działania tej organizacji, nie jest właściwe; Konwencje są dokumentami, które powinny być ratyfikowane; Deklaracje są dokumentami zobowiązującymi do podjęcia określonych działań.

Po drugie, uzasadnione jest przyjęcie formalnych zasad (cech), które powinny być przestrzegane w dokumentach doktrynalnych ICOMOS-u – m. in. forma przyjęcia, przedmiot (związany z nazwą), obszerność, możliwość (lub nie) aktualizacji, formalna struktura.

Po trzecie, uzasadnione jest przyjęcie cech charakteryzujących (różnicujących) poszczególne dokumenty –

Karty, Wytyczne, Zasady, Dokumenty; problem tej jest szczególnie ważny w przypadku dokumentów dotyczących tych samych obszarów ochrony i konserwacji dziedzictwa.

Po czwarte, uzasadnione jest przyjęcie formalnej hierarchii dokumentów doktrynalnych ICOMOS-u; przyjęcie hierarchii będzie narzucało konieczność uzgadniania treści poszczególnych dokumentów.

Przyjęta *Procedura* rozwinęła przedstawione założenia, tym samym kompleksowo określając proces tworzenia nowych dokumentów. Przede wszystkim określiła rozumienie dokumentów doktrynalnych oraz ich rolę. Dokument doktrynalny wyraża idee, uznane za słuszne, służące odpowiedniej interpretacji faktów, w celu ukierunkowania działań praktycznych (*A doctrinal text is a group of ideas, which one affirms to be true and by which one claims to furnish an interpretation of facts in order to facilitate direct action*). ICOMOS jako organizacja międzynarodowa tworzy zbiór tekstów doktrynalnych (*corpus of 'Doctrinal Texts'*), które mają być podstawą polityki konserwatorskiej (*conservation policies*). Te sformułowania określają znaczenie i rolę dokumentów doktrynalnych.

W dalszej kolejności zapisano wskazania dotyczące struktury dokumentów i procedury ich przyjmowania. Kluczowe ustalenie dotyczy ograniczenia typologii międzynarodowych dokumentów doktrynalnych właśnie do 4 form: Karty, Zasady, Wytyczne i Dokumenty (*Charters, Principles, Guidelines, Documents*). Dla każdego typu dokumentu zostały opracowane szczegółowe wytyczne dotyczące ich treści i struktury. Wytyczne obejmują następujące elementy: „przedmiot dokumentu”, „podmiot uchwalający”, „obszerność dokumentu”, „struktura”, „cel”, „możliwość zmian” oraz „znaczenie”. Każdy z tych elementów jest istotny z punktu widzenia charakterystyki dokumentu i jego funkcjonowania. Umożliwiają one postulowane zróżnicowanie dokumentów oraz określenie ich hierarchii, co ma istotne znaczenie dla możliwości uzgadniania ich treści. A to ma istotne znaczenie dla spójności teorii tworzonej przez *corpus* dokumentów. Zestawienie zasad, które powinny obowiązywać poszczególne typy dokumentów doktrynalnych ICOMOS przedstawia Tabela 3.

⁹ Z formalnego punktu widzenia decyzja Komitetu Doradczego jest określana jako uzupełnienie „*Procedure for the adoption of a doctrinal text*” z 1984.

Tabela 3.
Characteristics of ICOMOS International Doctrinal Texts

Document Type	Charters	Principles	Guidelines	Documents
Subject covered	<ul style="list-style-type: none"> - Heritage and conservation as a discipline - A specific type of heritage/ typology 	<ul style="list-style-type: none"> - A specific type of heritage/typology - A specific activity related to heritage and conservation 	<ul style="list-style-type: none"> - A specific type of heritage/ typology - A specific activity related to heritage and conservation 	<ul style="list-style-type: none"> - A specific type of heritage/ typology - A specific activity related to heritage and conservation - Good practice - Important issues
Adopted by	<ul style="list-style-type: none"> - ICOMOS General Assembly 	<ul style="list-style-type: none"> - ICOMOS General Assembly - ICOMOS International Scientific Committees - Various regional ICOMOS meetings 	<ul style="list-style-type: none"> - ICOMOS General Assembly - ICOMOS International Scientific Committees - Various regional ICOMOS meetings 	<ul style="list-style-type: none"> - ICOMOS General Assembly - ICOMOS International Scientific Committees - Various regional ICOMOS meetings
Length	Variable, usually 5 to 7 pages	A few pages, up to a dozen	A rather detailed text, flexible according to needs	Flexible according to needs, and may number up to a dozen pages
Structure	Should have a formal structure with preamble, aims, rules and methods	Should have a formal structure	Should have a formal structure	Flexible according to needs
Aim	Standard setting texts formulating policy and practices relevant to heritage and conservation in general or a specific type of heritage	Texts formulating principles for policy and practices regarding a specific type of heritage or activity related to heritage and conservation	Operational texts formulating: <ul style="list-style-type: none"> - Approaches contained in Charters, Detailed information which concerns procedures - Good practice - Requirements for implementation 	<ul style="list-style-type: none"> - The aims have to be specified in the texts themselves - Information texts formulating explanatory notes - Illustration and presentation of good practice
Ongoing relevance	Charters containing place names remain unaltered A Charter which is deemed to be out of date should carry a new name after revision	Principles containing place names remain unaltered Others can be amended, updated, replaced etc. Revised Principles will carry a new name	Guidelines containing place names remain unaltered Others can be amended and updated	Documents containing place names remain unaltered; Others-can be amended, updated, replaced etc
Hierarchy / importance	***	**	**	*

Sformułowane zostały również zalecenia dotyczące procedury przyjmowania tekstów doktrynalnych. Są one znacznie obszerniejsze niż zalecenia z 1984 roku. Dzięki temu w procesie przygotowania dokumentu jest więcej możliwości jego starannego konsultowania i udoskonalania. Zaleca się nawet stworzenie mechanizmów umożliwiających monitorowanie i ocenę tekstów, które będą powstawały. Zapisy dotyczące procedury tworzenia tekstów doktrynalnych ICOMOS-u są następujące (zachowana jest numeracja przyjęta w *Procedurze*):

5. *Komitet Doradczy oraz Komitet Wykonawczy, biorąc pod uwagę charakterystykę i wymogi czterech rodzajów Tekstów Doktrynalnych ICOMOS, zweryfikują zapotrzebowanie na nowy Tekst Doktrynalny ICOMOS.*
6. *Ocenę zapotrzebowania na nowy Tekst Doktrynalny ICOMOS należy rozpocząć od przedstawienia krótkiego streszczenia treści, której dany tekst doktrynalny ma dotyczyć, zaprezentowania potrzeby i celu istnienia takiego tekstu, a także kategorii, do których dany tekst może być przyporządkowany przez Komitet Doradczy i Wykonawczy. Czynność tę należy wykonać przed zaprezentowaniem szerszej treści dokumentu Komitetowi Doradczemu i Wykonawczemu i przed rozpoczęciem prac nad pierwszą wersją tekstu.*
7. *Komitet Międzynarodowy lub Komitet Doraźny wyznaczony do tego celu przez Komitet Wykonawczy przygotowuje lub zbada Tekst Doktrynalny. Komitet Wykonawczy decyduje czy i w jakim stopniu organizacje partnerskie mają współpracować przy tworzeniu nowych Tekstów Doktrynalnych ICOMOS.*
8. *Sekretariat poinformuje Komitety Narodowe i Komitet Międzynarodowy ICOMOS oraz ich członków o rozpoczęciu prac nad nowym tekstem doktrynalnym.*
9. *Nowy Tekst Doktrynalny ICOMOS oraz wszelkie raporty dotyczące tego rodzaju tekstów będą przygotowywane we wszystkich językach roboczych jednocześnie oraz, jeśli to możliwe, również w innych językach, takich jak hiszpański.*
10. *Zarówno Komitety Narodowe, Komitet Międzynarodowy oraz Członkowie ICOMOS otrzymają wstępną wersję nowego Tekstu Doktrynalnego ICOMOS w celu jej zaopiniowania.*
11. *Komitety Narodowe, Komitet Międzynarodowy oraz Członkowie ICOMOS otrzymają poprawioną wersję nowego Tekstu Doktrynalnego ICOMOS wraz z raportem wyjaśniającym naniesienie zmian w poprzedniej wersji.*
12. *Poprawioną wersję nowego Tekstu Doktrynalnego ICOMOS należy umieścić w agendzie spotkania Komitetów Doradczego i Wykonawczego oraz poddać dyskusji nie później niż na jeden rok przed dniem, w którym zorganizowane będzie Zgromadzenie Ogólne.*

13. *Komitet Doradczy oceni poprawioną wersję wstępną nowego Tekstu Doktrynalnego ICOMOS pod względem merytorycznym i strukturalnym oraz zaleci Komitetowi Wykonawczemu podjęcie odpowiednich działań; Komitet Doradczy wyrazi przede wszystkim swoją opinię dotyczącą tytułu Tekstu.*
14. *Poprawiona wersja wstępna nowego Tekstu Doktrynalnego ICOMOS musi być zatwierdzona przez Komitet wykonawczy nie później niż na sześć miesięcy przed Zgromadzeniem Ogólnym.*
15. *Konsultacje z Komitetami Narodowymi, Komitetem Międzynarodowym oraz członkami ICOMOS należy powtarzać do momentu pozytywnego zaopiniowania tekstu przez Komitet Doradczy oraz zatwierdzenia go przez Komitet Wykonawczy.*
16. *Ostateczna i poprawiona wersja wstępna nowego Tekstu Doktrynalnego ICOMOS zostanie dostarczona Komitetom Narodowym, Komitetowi Międzynarodowemu oraz członkom ICOMOS nie później niż na cztery miesiące przed Zgromadzeniem Generalnym, aby ostatecznie móc zostać przyjęta w drodze uchwały.*

Nowe zasady i procedury tworzenia dokumentów doktrynalnych w ramach ICOMOS funkcjonują jeszcze zbyt krótko by można było ocenić ich działanie w praktyce. Opracowanie dwóch ważnych dokumentów doktrynalnych przyjętych przez Zgromadzenie Generalne w 2011 roku (*Joint ICOMOS – TICCIH Principles for the Conservation of Industrial Heritage Sites, Structures, Areas and Landscapes* oraz *The Valletta Principles for the Safeguarding and Management of Historic Cities, Towns and Urban Areas*) rozpoczęło się kilka lat wcześniej, tak więc nowe zasady ich jeszcze nie objęły. Z kolei dwa dokumenty sumujące naukową problematykę tematykę Zgromadzeń Generalnych w 2011 roku (*The Paris Declaration on heritage as a driver of development*) oraz w roku 2014 (*Florence Declaration*) nie mają charakteru typowych dokumentów doktrynalnych, co zresztą potwierdza ich nazwa (Deklaracje). Tym niemniej można było zaobserwować większą niż poprzednio powściągliwość i dyscyplinę, która towarzyszyła ich tworzeniu. Można więc zakładać, że przyjęte zasady będą kierowały tworzeniem kolejnych dokumentów, choć będzie to proces wymagający kontroli ze strony władz ICOMOS-u na wszystkich poziomach.

3. Propozycje działań dotyczących dokumentów doktrynalnych ICOMOS

Nie ma wątpliwości, że organizacja taka jak ICOMOS powinna określić swoją strategię dotyczącą dokumentów doktrynalnych w ochronie dziedzictwa. Przyjęcie *Procedury* jest ważnym elementem tych działań, bo już teraz można rozpocząć porządkowanie terminologii, struktury i trybu przyjmowania tych dokumentów. Jest to jednak dopiero początek. W dalszej kolejności konieczne jest przyjęcie programu, który może obejmować ocenę istniejących dokumentów oraz ukierunkuje – i ewentualnie zainicjuje – tworzenie nowych tekstów.

Stworzenie i realizacja takiego programu w skali międzynarodowej nie jest oczywiście proste. Trzeba bowiem założyć, że działania te nie powinny być fragmentaryczne, powinny wynikać z całościowej oceny współczesnej sytuacji w ochronie dziedzictwa. Synteza taka jest oczywiście bardzo trudna, co wynika z wielkiego zróżnicowania dziedzictwa oraz warunków jego ochrony w poszczególnych krajach, regionach, kulturach. Tym niemniej mając to na uwadze, funkcję jaką pełnią dokumenty doktrynalne oraz pozycję ICOMOS-u, można sformułować pewne założenia określające politykę ICOMOS-u wobec tekstów doktrynalnych:

1. Ogromne zróżnicowanie dziedzictwa w skali świata, ogromne zróżnicowanie funkcji jakie pełni dziedzictwo oraz ogromne zróżnicowanie warunków i możliwości w jakich odbywa się ochrona dziedzictwa powodują, że nie jest możliwe określenie uniwersalnych zasad postępowania z dziedzictwa (zasad konserwatorskich) oraz form utrzymania dziedzictwa (form ochrony).
2. Ze względu na ogromną ilość dziedzictwa i jego zróżnicowanie oraz czynniki zewnętrzne takie jak presja modernizacyjna, komercjalizacja, etc., ochrona dziedzictwa jest coraz trudniejsza. Konserwatorzy zabytków w coraz mniejszym stopniu kontrolują zbiór dziedzictwa, a działania przy zabytkach są coraz bardziej woluntarystyczne. Dlatego bardzo ważna jest teoria konserwatorska, która określa ramy (zasady i formy) postępowania z dziedzictwem.
3. Podstawową formą artykułowania teorii konserwatorskiej są teksty doktrynalne (w praktyce nie stosuje się innych form kodyfikacji teorii konserwatorskiej). Teksty doktrynalne umożliwiają: fragmentację teorii konserwatorskiej (przedmiotową, tematyczną, regionalną), aktualizację teorii konserwatorskiej, mają charakter międzynarodowy (co wzmacnia ich pozycję).
4. ICOMOS – jako największa i najważniejsza organizacja konserwatorska w skali świata – ma prawo i obowiązek kształtować teorię konserwatorską (poprzez teksty doktrynalne). ICOMOS wdrożył procedury dotyczące przyjmowania tekstów doktrynalnych, natomiast nie określił i nie realizuje całościowej polityki dotyczącej teorii konserwatorskiej (tekstów doktrynalnych).

Przedstawione założenia – jeżeli uzna się ich prawdziwość – wymuszają postrzeganie dokumentów doktrynalnych w szerszym kontekście. Prowadzą do wniosku, że ICOMOS powinien aktywnie uczestniczyć w kształtowaniu teorii konserwatorskiej, a podstawową formą tych działań są właśnie teksty doktrynalne.

Oczywiście powyższy wniosek nie determinuje zakresu działań, które powinien podjąć ICOMOS. W najskromniejszej wersji działania te mogą po prostu ograniczyć

się do przestrzegania procedur przyjmowania nowych dokumentów, co już do pewnego stopnia pozwala kształtować teorię konserwatorską. W wersji ambitniejszej działanie to może być uzupełnione o kompleksową analizę zbioru tekstów, a następnie o dokonanie formalnej autoryzacji wybranych dokumentów – może powstać *corpus* tekstów autoryzowanych przez Międzynarodowy ICOMOS. A w wersji najambitniejszej możliwe jest określenie rodzaju i treści dokumentów, które powinny powstać, a następnie ich sukcesywne opracowanie. Wybór spośród tych opcji to w rzeczywistości wybór odpowiedzi na pytanie: czy ICOMOS chce kształtować teorię konserwatorską (poprzez teksty doktrynalne) czy będzie tylko asystował przy jej powstawaniu?

ICOMOS powinien zdecydować, którą opcję będzie realizował i powinno to być przedmiotem szerokiej międzynarodowej debaty. Jednak wyprzedzając tę dyskusję można wskazać kilka argumentów i problemów, które powinny być podniesione.

Pierwsza opcja, zakładająca konsekwentne i powszechne (przez wszystkie gremia ICOMOS) przestrzeganie *Procedury* przyjmowania tekstów z 2011 roku, wydaje się oczywista. Przestrzeganie *Procedury* jest bardzo ważne, gdyż pozwala uniknąć nadmiernej liczby i niespójnych treści tekstów doktrynalnych, co prowadzi do inflacji ich znaczenia i utraty funkcji normatywnej. Jednak powszechne i konsekwentne wdrożenie *Procedury* wymaga dodatkowego formalnego wsparcia w postaci uchwały Zgromadzenia Generalnego ICOMOS.

Druga opcja zakłada dokonanie przeglądu i weryfikacji tekstów doktrynalnych. Dokonanie takiego przeglądu jest możliwe, natomiast nie wydaje się zasadne ingerowanie (poprawianie i uzgadnianie) wcześniejszych tekstów doktrynalnych. Są to już bowiem dokumenty historyczne, powstałe w określonym kontekście, który określał ich treść. Są własnością autorów i czasów, którzy je stworzyli, a więc powinny mieć prawa chronionego dziedzictwa – zasadne wydaje się przyjęcie takiego ustalenia w ICOMOS-ie.

Takie podejście nie ogranicza oczywiście zasadności dokonania inwentaryzacji tekstów doktrynalnych. Analiza treści dokumentów powinna być bowiem podstawą ich współczesnej autoryzacji. Dokonanie takiej oceny jest możliwe, gdyż w strukturach ICOMOS-u są gremia (Międzynarodowe Komitety Naukowe, Grupy Regionalne i Komitety Narodowe), mające kompetencje w stosunku do każdej grupy tekstów (zasady generalne, grupy dziedzictwa, działania, dziedzictwo regionów). Autoryzacja niektórych tekstów może być dokonywana tylko na poziomie tych gremiów – nie wszystkie muszą być autoryzowane przez Zgromadzenie Generalne ICOMOS.

Podjmując analizę tekstów należy jednak pamiętać, że wobec braku uniwersalizmu współczesnych zasad

i formy ochrony dziedzictwa, nie jest też możliwa unifikacja doktryny konserwatorskiej – dlatego nie jest możliwa unifikacja treści wszystkich dokumentów doktrynalnych. Natomiast uzasadniona może być unifikacja dokumentów dotyczących podobnych tematów (np. budownictwa drewnianego, malowideł ściennych, dziedzictwa przemysłowego). Decyzja w tej kwestii powinna być dokonana przez odpowiedni Międzynarodowy Komitet Naukowy.

Na podstawie inwentaryzacji dokumentów doktrynalnych, analizy i autoryzacji uzasadnione jest stworzenie „*Korpusu Dokumentów Doktrynalnych ICOMOS*”. Taki zbiór może być promowany jako wyraz teorii konserwatorskiej ICOMOS.

W trzeciej opcji działania ICOMOS-u są rozszerzane o przygotowanie dokumentów doktrynalnych

w ustalonych wcześniej obszarach. Jest to więc opcja, w której ICOMOS poprzez dokumenty doktrynalne najaktywniej kształtuje współczesną teorię konserwatorską. Taki zakres działań powinien być podjęty, gdyż to właśnie ICOMOS ma największe międzynarodowe możliwości syntezy różnorodnych doświadczeń. Poza tym charakter ICOMOS-u sprawia, że dokumenty będą miały międzynarodową rangę – jest to istotne, gdyż ochrona dziedzictwa z zasady odbywa się na poziomie krajowym.

Tak więc wydaje się, że optymalnym działaniem z punktu widzenia potrzeb ochrony dziedzictwa jest kolejne realizowanie wszystkich opcji. Wstępując na tę drogę ICOMOS jednocześnie włączy się w opracowanie nowego paradygmatu, który jest tak bardzo potrzebny by chronić dziedzictwo w XXI stuleciu.

II. DOKUMENTY DOKTRYNALNE

[1]	KARTA ATEŃSKA Konferencja w Atenach Ateny 1931
[2]	KONWENCJA O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO UNESCO Konferencja Międzyrządowa Haga 1954
[3]	KARTA WENECKA II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków Wenecja 1964
[4]	KONWENCJA W SPRAWIE OCHRONY ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTURALNEGO I NATURALNEGO Konferencja Generalna UNESCO Paryż 1972
[5]	DEKLARACJA AMSTERDAMSKA Kongres w sprawie Europejskiego Dziedzictwa Architektonicznego Amsterdam 1975
[6]	ZALECENIA DOTYCZĄCE OCHRONY ZESPOŁÓW ZABYTKOWYCH I TRADYCYJNYCH I ICH ROLI W ŻYCIU WSPÓŁCZESNYM (REKOMENDACJA WARSZAWSKA) Konferencja Generalna UNESCO Warszawa/Nairobi 1976
[7]	KARTA Z BURRA – KARTA ICOMOS AUSTRALIA W SPRAWIE MIEJSC O ZNACZENIU KULTUROWYM Australijski Komitet Narodowy ICOMOS Burra 1979 /popr. – 1981, 1988, 1999/
[8]	KARTA FLORENCKA – MIĘDZYNARODOWA KARTA OGRÓDÓW IFLA – ICOMOS Międzynarodowy Komitet ICOMOS-IFLA ds. Ogródów Historycznych Florencja 1981
[9]	KONWENCJA O OCHRONIE DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNEGO EUROPY Rada Europy Granada 1985
[10]	KARTA WASZYNGTOŃSKA – MIĘDZYNARODOWA KARTA OCHRONY MIAST HISTORYCZNYCH ICOMOS Zgromadzenie Generalne ICOMOS Toledo/Waszyngton 1987
[11]	KARTA LOZAŃSKA – KARTA OCHRONY I ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM ARCHEOLOGICZNYM ICAHM–ICOMOS ICAHM (Międzynarodowy Komitet Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym)/ICOMOS Sztokholm 1989/ Lozanna 1990
[12]	DOKUMENT SYMPOZJUM NA TEMAT DZIEDZICTWA KULTURALNEGO PAŃSTW UCZESTNICZĄCYCH W KBWE Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE) Kraków 1991
[13]	EUROPEJSKA KONWENCJA O OCHRONIE DZIEDZICTWA ARCHEOLOGICZNEGO Rada Europy La Valetta 1992
[14]	DOKUMENT Z NARA O AUTENTYZMIE Konferencja na temat autentyzmu Nara 1994

[15]	KARTA OCHRONY DZIEDZICTWA ARCHITEKTURY WERNAKULARNEJ Zgromadzenie Generalne ICOMOS Meksyk 1999
[16]	MIĘDZYNARODOWA KARTA TURYSTYKI KULTUROWEJ Zgromadzenie Generalne ICOMOS Meksyk 1999
[17]	ZASADY OCHRONY HISTORYCZNYCH BUDYNKÓW DREWNIANYCH Zgromadzenie Generalne ICOMOS Meksyk 1999
[18]	EUROPEJSKA KONWENCJA KRAJOBRAZOWA Rada Europy Florencja 2000
[19]	KARTA KRAKOWSKA – PRYNCYPIA KONSERWACJI I RESTAURACJI DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNO-URBANISTYCZNEGO Międzynarodowa Konferencja Konserwatorska „Kraków 2000” Kraków 2000
[20]	POWSZECHNA DEKLARACJA UNESCO O RÓŻNORODNOŚCI KULTUROWEJ Konferencja Generalna UNESCO Paryż 2001
[21]	KONWENCJA O OCHRONIE NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO Konferencja Generalna UNESCO Paryż 2003
[22]	ZASADY ANALIZY, KONSERWACJI I STRUKTURALNEJ RESTAURACJI DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNEGO Zgromadzenie Generalne ICOMOS Victoria Falls 2003
[23]	DEKLARACJA Z XI'AN W SPRAWIE KONSERWACJI OTOCZENIA BUDOWLI, MIEJSC I OBSZARÓW STANOWIĄCYCH DZIEDZICTWO Zgromadzenie Generalne ICOMOS Xi'an 2005
[24]	RAMOWA KONWENCJA RADY EUROPY DOTYCZĄCA WARTOŚCI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO DLA SPOŁECZEŃSTWA Rada Europy Faro 2005
[25]	KARTA ICOMOS OCHRONY SZLAKÓW KULTUROWYCH Zgromadzenie Generalne ICOMOS Quebec 2008
[26]	DEKLARACJA W SPRAWIE ZACHOWANIA <i>GENIUS LOCI</i> (DUCHA MIEJSCA) Zgromadzenie Generalne ICOMOS Quebec 2008
[27]	ZALECENIA UNESCO W SPRAWIE HISTORYCZNEGO KRAJOBRAZU MIEJSKIEGO Konferencja Generalna UNESCO Paryż 2011
[28]	WSPÓLNE WYTYCZNE ICOMOS-TICCIH W ZAKRESIE KONSERWACJI OBIEKTÓW, KONSTRUKCJI, OBSZARÓW I KRAJOBRAZÓW DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO (ZASADY DUBLIŃSKIE) Zgromadzenie Generalne ICOMOS Paryż 2011
[29]	DOKUMENT Z LA VALETTY W SPRAWIE OCHRONY I ZAGOSPODAROWANIA MIAST HISTORYCZNYCH I DZIELNIC ZABYTKOWYCH Komitet Naukowy Miast Historycznych i Wsi CIVVIH–ICOMOS/XVII Zgromadzenie Generalne ICOMOS Paryż 2011

KARTA ATEŃSKA – POSTANOWIENIA KONFERENCJI W ATENACH W 1931 R.

Konferencja w Atenach
21–30 października 1931 r.

POSTANOWIENIA KONFERENCJI W ATENACH W 1931 r.

KONKLUZJE OGÓLNE

I. DOKTRYNY – OGÓLNE ZASADY

Konferencja zapoznała się z ogólnymi zasadami i doktrynami dotyczącymi ochrony zabytków.

Niezależnie od różnorodności poszczególnych przypadków konferencja stwierdziła, że dominuje ogólna tendencja do zaniechania pełnych restytucji i do unikania związanego z nimi ryzyka przez regularne, stałe utrzymywanie w należytym stanie budowli, co zapewnia ich należyte zachowanie.

W przypadku, gdy restauracja okazuje się niezbędna w wyniku degradacji lub destrukcji, konferencja zaleca respektowanie dzieła historycznego i artystycznego przeszłości nie wykluczając stylu żadnej epoki.

Konferencja zaleca utrzymanie takiego użytkowania zabytków, które zapewnia ciągłość ich istnienia przeznaczając je jednak funkcjom, które szanują ich charakter historyczny lub artystyczny.

II. ZARZĄDZANIE I USTAWODAWSTWO DOTYCZĄCE ZABYTKÓW

Konferencja zapoznała się z aktami prawnymi, których celem jest ochrona zabytków o znaczeniu historycznym, artystycznym lub naukowym należących do różnych narodów.

Konferencja jednogłośnie zaaprobowała ogólną tendencję, która przedkłada w tej materii interes społeczny nad prywatny.

Konferencja stwierdziła, że różnice między ustawodawstwem wynikają z trudności pogodzenia prawa publicznego z prawami osób prywatnych. W konsekwencji, akceptując ogólną dążność tych legislacji, konferencja uważa, że muszą być one dostosowane do warunków lokalnych i do wymagań opinii publicznej w taki sposób, by napotkać możliwie najmniejszy sprzeciw, biorąc pod uwagę ofiary ponoszone przez właścicieli dla dobra ogółu.

Konferencja wyraża życzenie, aby w każdym kraju władza państwowa miała prawo do podejmowania w pilnych przypadkach działań zapewniających zachowanie zabytku.

Konferencja wyraża gorące życzenie, by Międzynarodowe Biuro Muzeów opublikowało zbiór i analizę porównawczą ustawodawstwa obowiązującego w różnych krajach i aby dokumentacja ta była na bieżąco uzupełniana.

III. UWYPUKLENIE WARTOŚCI ZABYTEKÓW

Konferencja zaleca przy wznoszeniu budowli respektowanie charakteru i fizjonomii (oblicza) miasta szczególnie w sąsiedztwie zabytków, których otoczenie winno być przedmiotem szczególnej troski. Nawet niektóre zespoły* i niektóre szczególnie malownicze perspektywy winny być zachowane.

Należy również przestudiować zespoły zieleni i roślinnych ornamentacji, właściwych dla pewnych zabytków i zespołów zabytkowych celem zachowania ich dawnego charakteru.

Konferencja zaleca przede wszystkim usunięcie z sąsiedztwa zabytków wszelkich reklam, nadmiernej ilości słupów telegraficznych, wszelkich hałaśliwych urządzeń przemysłowych i wysokich kominów.

IV. MATERIAŁY STOSOWANE DO RESTAURACJI

Eksperti zapoznali się z różnymi wystąpieniami na temat stosowania nowoczesnych materiałów dla wzmacniania dawnych budynków. Aprobują oni rozsądne stosowanie wszelkich środków tworzonych przez nowoczesną technikę – szczególnie żelbetu. Kładą oni nacisk na fakt, że środki wzmacniające winny być w miarę możliwości ukryte, aby nie naruszać wyglądu i charakteru restaurowanej budowli. Zalecają oni stosowanie tych środków w tych przypadkach, gdy pozwala to na uniknięcie ryzyka związanego z demontażem i ponownym montażem konserwowanych elementów.

V. ZAGROŻENIA ZABYTEKÓW

Konferencja stwierdza, że w dzisiejszych warunkach zabytki na całym świecie są coraz bardziej zagrożone przez czynniki atmosferyczne. W aktualnym stanie wiedzy poza ogólnie stosowanymi skutecznymi środkami w odniesieniu do konserwacji rzeźb trudno jest, wobec złożoności przypadków, sformułować ogólne zasady.

Konferencja zaleca:

1. W każdym państwie współpracę konserwatorów zabytków i architektów z reprezentantami nauk fizycznych, chemicznych i przyrodniczych, celem wypróbowania metod możliwych do zastosowania w różnych przypadkach.
2. Międzynarodowemu Biuru Muzeów, aby śledziło na bieżąco prace prowadzone w różnych krajach i uwzględniło je w swych publikacjach.

W odniesieniu do konserwacji rzeźby monumentalnej konferencja uważa, że usuwanie tych dzieł z otoczenia, dla którego zostały stworzone, jest z zasady niewłaściwe. Zaleca ona ze względów ostrożności konserwację oryginalnych modeli, jeśli takowe się zachowały lub wykonanie odlewów.

VI. TECHNIKA KONSERWACJI

Konferencja z zadowoleniem stwierdza, że zasady i techniki przedstawione w różnych referatach układają się w ogólne kierunki działania.

W odniesieniu do ruin narzuca konieczność skrupulatnej konserwacji z przywróceniem na miejsca odnalezionych oryginalnych elementów (anastyloza). Nowe materiały winny być zawsze, w miarę możliwości, odróżnione od oryginalnych. Gdyby konserwacja ruin odsłoniętych w trakcie prac wykopaliskowych okazała się niemożliwa, zaleca się, po dokonaniu dokładnych pomiarów, ich ponowne zakopanie.

Jest oczywiste, że technika i konserwacja wykopalisk wymagają ścisłej współpracy archeologii z architektem. Eksperti jednogłośnie zalecili przeprowadzenie badań schorzeń zabytku przed przystąpieniem do ich konserwacji i częściowej restauracji.

VII. WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA W DZIEDZINIE OCHRONY ZABYTEKÓW

- a) Współpraca w dziedzinie techniki i problemów etycznych;

Konferencja jest przekonana, że zachowanie dziedzictwa artystycznego i archeologicznego ludzkości interesuje społeczeństwa państw stojących na straży cywilizacji. Wyraża ona życzenie, aby Państwa działające w duchu Paktu Ligi Narodów skłaniały się do coraz szerszej i konkretniej szej współpracy dla dobra konserwacji zabytków sztuki i historii. Uważa ona za wysoce pożądane, aby odpowiednie instytucje mogły, nie naruszając w niczym prawa międzynarodowego, okazywać swe zainteresowanie dla zachowania arcydzieł,

w których wyraziła się w najwyższym stopniu cywilizacja i które wydają się zagrożone. Konferencja wyraża życzenie, aby postulaty w tym zakresie przedstawione organizacji współpracy intelektualnej Ligi Narodów mogły zostać przekazane pod rozwagę państw. Do Międzynarodowej Komisji Współpracy Intelektualnej należeć będzie, po rozpoznaniu dokonany przez Międzynarodowe Biuro Muzeów, wypowiedzenie się co do podjęcia niezbędnych kroków i właściwej procedury.

b) Rola wychowania w poszanowaniu zabytków;

Konferencja jest głęboko przekonana, że najlepszą gwarancją dla zachowania zabytków wynika z szacunku i przywiązania do nich samych narodów. Uważając, że te uczucia mogą być w znacznym stopniu wspomagane przez odpowiednie działania władz, konferencja wyraża życzenie, by wychowawcy przyzwyczajali dzieci i młodzież do unikania niszczenia zabytków przyuczając ich do wielkiego zainteresowania ochroną świadectw każdej cywilizacji.

c) Przydatność dokumentacji międzynarodowej;

Konferencja wyraża życzenie:

1. aby kompetentne instytucje, w każdym państwie publikowały inwentarz zabytków narodowych wraz z ich opisem i fotografiami,
2. aby każde państwo założyło archiwum, w którym zebrane byłyby wszystkie dokumenty dotyczące zabytków,
3. aby każde państwo przekazywało swe publikacje do Międzynarodowego Biura Muzeów,
4. aby Biuro umieszczało w swych publikacjach artykuły odnoszące się do stosowanych metod i przebiegu konserwacji zabytków,
5. aby Biuro rozważyło najlepsze spożytkowanie w ten sposób scentralizowanej dokumentacji.

** Zapewne autorzy mieli na myśli zespoły nie uznane w całości za zabytkowe (uwaga K. P.)*

REZOLUCJA **przyjęta przez Międzynarodową Komisję Współpracy Intelektualnej**

Międzynarodowa Komisja Współpracy Intelektualnej po zapoznaniu się z raportami, które zostały jej przedstawione la temat działalności Międzynarodowego Biura Muzeów w okresie 1931–1932 z satysfakcją stwierdza, że okres ten zaznaczył się pozytywnymi rezultatami w podjętych pracach. Odnotowuje ona szczególne znaczenie prac konferencji zorganizowanej w Atenach, dla przestudiowania problemów odnoszących się do ochrony i konserwacji zabytków sztuki i historii.

Pragnąc zacieśnić więzy współpracy, która dzięki działalności Międzynarodowego Biura Muzeów zespała już narodowe administracje sztuk pięknych,

uznając, że konserwacja dziedzictwa artystycznego i archeologicznego ludzkości interesuje wspólnotę państw opiekunów cywilizacji,

uznając, że najpewniejszą gwarancją konserwacji zabytków i dzieł sztuki zasada się na szacunku i przywiązaniu, jaki im ukazują same narody,

i **w przekonaniu**, że te uczucia mogą być walnie wspomagane przez odpowiednie działania władz, prosi,

aby Zgromadzenie zechciało skierować do Państw-członków zalecenie,

aby Państwa członkowskie zachęcały wychowawców do przyuczania dzieci i młodzieży do szacunku dla zabytków jakakolwiek byłaby cywilizacja lub epoka, do której zabytki te należą,

aby ta działalność wychowawcza państw skierowana była do opinii publicznej w taki sposób, aby mogła się ona również włączyć do działań na rzecz ochrony świadectw cywilizacji.

ZALECENIE ZGROMADZENIA LIGI NARODÓW
przyjęte 10 października 1932 roku

Zgromadzenie Ligi Narodów aprobuje Rezolucję przyjętą przez Międzynarodową Komisję Współpracy Intelktualnej i uwzględniając wyrażone życzenie skierowania do Państw-członków Ligi Narodów zaleceń opracowanych przez Konferencję w Atenach dotyczących konserwacji zabytków historii i dzieł sztuki powierza organizacji Współpracy Intelktualnej przekazanie w imieniu Zgromadzenia tych zaleceń Rządom państw-członków Ligi Narodów.

Tłumaczenie K. Pawłowski

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

KONWENCJA O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO

Konferencja UNESCO
Haga, 14 maja 1954 r.

AKT KOŃCOWY KONFERENCJI MIĘDZYRZĄDOWEJ W SPRAWIE OCHRONY DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO

Konferencja zwołana przez Organizację Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury w celu opracowania i przyjęcia Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, Regulaminu wykonawczego do tejże Konwencji oraz Protokołu dotyczącego Konwencji o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, odbyła się w Hadze na zaproszenie Rządu Holandii od dnia 21 kwietnia do dnia 14 maja 1954 r. i przeprowadziła obrady nad projektami przygotowanymi przez Organizację Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Konferencja ustaliła następujące teksty:

- Konwencję Haską o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego oraz Regulamin wykonawczy do tejże Konwencji;
- Protokół o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego.

Konwencję, Regulamin i Protokół, których teksty zostały zredagowane w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim, załącza się do niniejszego Aktu.

Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury sporządzi tłumaczenie tych tekstów na inne języki urzędowe Konferencji Generalnej.

Konferencja przyjęła ponadto trzy rezolucje, które załącza się do niniejszego Aktu.

Na dowód czego niżej podpisani, należycie upoważnieni przez swoje Rządy, podpisali niniejszy Akt Końcowy.

Sporządzono w Hadze, dnia 14 maja 1954 r. w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim. Oryginał oraz załączone do niego dokumenty będą złożone w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

KONWENCJA O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO

Wysokie umawiające się Strony,

stwierdzając, że dobra kulturalne doznały poważnych szkód w toku ostatnich konfliktów i że w następstwie rozwoju techniki wojennej grozi im coraz bardziej zniszczenie;

przeświadczone, że szkody wyrządzone dobrom kulturalnym, do jakiegokolwiek należałyby one narodu, stanowią uszczerbek w dziedzictwie kulturalnym całej ludzkości, gdyż każdy naród ma swój udział w kształtowaniu kultury światowej;

zważwszy, że zachowanie dziedzictwa kulturalnego posiada wielkie znaczenie dla wszystkich narodów świata i że jest rzeczą doniosłą zapewnić temu dziedzictwu ochronę międzynarodową;

kierując się zasadami dotyczącymi ochrony dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, jakie ustalono w Konwencji Haskich z lat 1899 i 1907 oraz w Pakcie Waszyngtońskim z dnia 15 kwietnia 1935 r.;

zważwszy, że ochrona tych dóbr, aby być skuteczną, powinna być zorganizowana już w czasie pokoju w drodze środków zarówno powziętych przez poszczególne państwa, jak i międzynarodowych;

postanawiając poczynić wszelkie możliwe kroki dla ochrony dóbr kulturalnych;

zgodziły się na następujące postanowienia:

ROZDZIAŁ I OGÓLNE POSTANOWIENIA DOTYCZĄCE OCHRONY

Artykuł 1. Definicja dóbr kulturalnych

W rozumieniu niniejszej Konwencji uważa się za dobra kulturalne, bez względu na ich pochodzenie oraz na osobę ich właściciela:

- a) dobra ruchome lub nieruchome, które posiadają wielką wagę dla dziedzictwa kulturalnego narodu, na przykład zabytki architektury, sztuki lub historii, zarówno religijne, jak świeckie; stanowiska archeologiczne; zespoły budowlane posiadające jako takie znaczenie historyczne lub artystyczne; dzieła sztuki, rękopisy, książki i inne przedmioty o znaczeniu artystycznym, historycznym lub archeologicznym, jak również zbiory naukowe i poważne zbiory książek, archiwaliów lub reprodukcji wyżej określonych dóbr;
- b) gmachy, których zasadniczym i stosowanym w praktyce przeznaczeniem jest przechowywanie lub wystawianie dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod lit. a), na przykład muzea, wielkie biblioteki, składnice archiwalne, jak również schrony mające na celu przechowywanie w razie konfliktu zbrojnego, dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod lit. a);
- c) ośrodki obejmujące znaczną ilość dóbr kulturalnych określonych pod lit. a) i b), zwane w dalszym ciągu „ośrodkami zabytkowymi”.

Artykuł 2. Ochrona dóbr kulturalnych

Ochrona dóbr kulturalnych w rozumieniu niniejszej Konwencji obejmuje opiekę nad nimi oraz ich poszanowanie.

Artykuł 3. Opieka nad dobrami kulturalnymi

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się przygotować już w czasie pokoju opiekę nad dobrami kulturalnymi położonymi na ich własnym terytorium wobec dających się przewidzieć następstw konfliktu zbrojnego podejmując w tym celu kroki, jakie uznają za stosowne.

Artykuł 4. Poszanowanie dóbr kulturalnych

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się szanować dobra kulturalne położone zarówno na ich własnym terytorium, jak na terytoriach innych Wysokich Umawiających się Stron, przez powstrzymanie się od używania tych dóbr i ich bezpośredniego otoczenia oraz środków przeznaczonych do ich ochrony do celów, które mogłyby wystawić te dobra w razie konfliktu zbrojnego na zniszczenie lub uszkodzenie, oraz przez powstrzymanie się wobec nich od wszelkich aktów nieprzyjacielskich.
2. Zobowiązania określone w ust. 1 niniejszego artykułu mogą być uchylone w takim jedynie wypadku, gdy uchylenia wymaga w sposób kategoryczny konieczność wojskowa.

3. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się ponadto zakazać wszelkich aktów kradzieży, rabunku lub bezprawnego przywłaszczenia dóbr kulturalnych, jakkolwiek przybrałyby one formę, jak również wszelkich aktów wandalizmu wymierzonych przeciw nim, zapobiegać takim aktom, a w razie potrzeby powodować ich zaprzestanie. Powstrzymają się również od stosowania rekwizycji wobec dóbr kulturalnych ruchomych położonych na terytorium którejkolwiek innej Wysokiej Umawiającej się Strony.
4. Wysokie Umawiające się Strony powstrzymają się od wszelkich środków odwetu wymierzonych przeciw dobrom kulturalnym.
5. Wysoka Umawiająca się Strona nie może uchylać się od zobowiązań, określonych w niniejszym artykule, w stosunku do którejkolwiek innej Wysokiej Umawiającej się Strony, powołując się na okoliczność, że Strona ta nie zastosowała środków opieki przewidzianych w art. 3.

Artykuł 5. Okupacja

1. Wysokie Umawiające się Strony, które okupują w całości lub w części terytorium innej Wysokiej Umawiającej się Strony, powinny w miarę możliwości popierać wysiłki właściwych władz narodowych terytorium okupowanego, mając na celu zapewnienie opieki nad jego dobrami kulturalnymi i ich zachowanie.
2. Jeżeli dla zachowania dóbr kulturalnych położonych na terytorium okupowanym, a uszkodzonych przez działania wojenne konieczne są kroki natychmiastowe i jeżeli właściwe władze narodowe nie mogą ich podjąć, Mocarstwo okupujące przedsięwzięmie w miarę możliwości najkonieczniejsze środki zachowawcze w ścisłej współpracy z tymi władzami.
3. Każda Wysoka Umawiająca się Strona, której rząd uważany jest za rząd legalny przez członków ruchu oporu, zwróci w miarę możliwości ich uwagę na obowiązek przestrzegania postanowień Konwencji dotyczących poszanowania dóbr kulturalnych.

Artykuł 6. Oznaczanie dóbr kulturalnych

Zgodnie z postanowieniami art. 16 dobra kulturalne mogą być zaopatrzone w znak rozpoznawczy ułatwiający ich identyfikację.

Artykuł 7. Środki o charakterze wojskowym

1. Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się wprowadzić już w czasie pokoju w regulaminach lub instrukcjach, przeznaczonych do użytku swoich wojsk, postanowienia, które by zapewniły przestrzeganie niniejszej Konwencji, oraz wpoić członkom swoich sił zbrojnych poczucie szacunku dla kultury i dóbr kulturalnych wszystkich narodów.
2. Zobowiązują się one przygotować lub utworzyć już w czasie pokoju, w łonie swoich sił zbrojnych, bądź komórki organizacyjne, bądź zespół osób o specjalnych kwalifikacjach, którego zadaniem będzie czuwanie nad poszanowaniem dóbr kulturalnych i współpraca z władzami cywilnymi, do których należy opieka nad tymi dobrami.

ROZDZIAŁ II O OCHRONIE SPECJALNEJ

Artykuł 8. Przyznawanie ochrony specjalnej

1. Ochroną specjalną może być objęta ograniczona ilość schronów przeznaczonych do przechowywania dóbr kulturalnych ruchomych w razie konfliktu zbrojnego oraz ośrodków zabytkowych i innych dóbr kulturalnych nieruchomych o bardzo wielkim znaczeniu, pod warunkiem, że:
 - a) znajdują się w dostatecznej odległości od wielkich ośrodków przemysłowych oraz od wszelkich ważnych obiektów wojskowych stanowiących punkty wrażliwe, jak na przykład lotnisk, radiowych stacji nadawczych, zakładów pracujących na rzecz obrony narodowej, portów lub dworców kolejowych o pewnym znaczeniu, jak również wielkich linii komunikacyjnych;
 - b) nie są użytkowane do celów wojskowych.
2. Schron dla dóbr kulturalnych ruchomych może być objęty ochroną specjalną bez względu na swoje położenie, jeżeli jest zbudowany w taki sposób, że według wszelkiego prawdopodobieństwa nie może ponieść szkody w bombardowaniu.
3. Ośrodek zabytkowy uważa się za użytkowany do celów wojskowych, jeżeli służy do przemieszczania, chociażby tylko tranzytowego, osób wojskowych lub materiału wojskowego, jak również jeżeli jest terenem czynności bezpośrednio związanych z działaniami wojskowymi, z kwaterunkiem osób wojskowych lub z produkcją materiału wojennego.

4. Natomiast nie jest uważane za użytkowanie do celów wojskowych strzeżenie dóbr kulturalnych wymienionych w ust. 1 przez uzbrojonych strażników specjalnie powołanych do tego zadania ani obecność w pobliżu dóbr kulturalnych sił policyjnych, do których stałego zakresu działania należy zapewnienie porządku publicznego.
5. Dobro kulturalne, wymienione w ust. 1 niniejszego artykułu, położone w pobliżu ważnego obiektu wojskowego w rozumieniu tegoż ustępu, może być jednak objęte ochroną specjalną. Jeżeli Wysoka Umawiająca się Strona, która składa o to wniosek, zobowiąże się, że w razie konfliktu zbrojnego zaniecha wszelkiego użytkowania odnośnego obiektu, a w szczególności, gdy chodzi o port, dworzec kolejowy lub lotnisko – wyłączy go z wszelkiego ruchu komunikacyjnego. Wyłączenie takie powinno być przygotowane już w czasie pokoju.
6. Ochrona specjalna zostaje przyznana dobru kulturalnemu przez wpisanie go do „Międzynarodowego Rejestru Dóbr Kulturalnych Objętych Ochroną Specjalną”. Wpis ten może być dokonany jedynie w sposób zgodny z postanowieniami niniejszej Konwencji i w warunkach określonych w Regulaminie Wykonawczym.

Artykuł 9. Nietykalność dóbr kulturalnych objętych ochroną specjalną

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się zapewnić nietykalność dóbr kulturalnych objętych ochroną specjalną przez powstrzymanie się, z chwilą wciągnięcia do Międzynarodowego Rejestru, od wszelkich aktów nieprzyjacielskich skierowanych przeciw tym dobrom oraz od wszelkiego użytkowania bądź ich samych, bądź ich otoczenia do celów wojskowych, z wyjątkiem wypadków przewidzianych w art. 8 ust. 5.

Artykuł 10. Oznaczanie i kontrola

W razie konfliktu zbrojnego dobra kulturalne objęte ochroną specjalną powinny być zaopatrzone w znak rozpoznawczy opisany w art. 16 oraz udostępnione międzynarodowej kontroli w sposób określony w Regulaminie Wykonawczym.

Artykuł 11. Cofnięcie przywileju nietykalności

1. Jeżeli jedna z Wysokich Umawiających się Stron dopuści się w stosunku do dobra kulturalnego objętego ochroną specjalną pogwałcenia zobowiązań wynikających z art. 9, Strona przeciwna jest na czas trwania tego pogwałcenia zwolniona z obowiązku zapewnienia odnośnemu dobru nietykalności. Jednakże, o ile uważa to tylko za możliwe, wystosowuje w pierwszej kolejności wezwanie o położenie kresu pogwałceniu w odpowiednim terminie.
2. Poza wypadkami przewidzianymi w ust. 1 niniejszego artykułu przywilej nietykalności dobra kulturalnego objętego ochroną specjalną może być cofnięty jedynie w wypadkach nie dającej się uniknąć konieczności wojskowej i jedynie na czas jej trwania. Stwierdzić, że konieczność taka zachodzi, może jedynie dowódca jednostki odpowiadającej dywizji bądź wyższej. We wszystkich wypadkach, w których okoliczności na to pozwalają, decyzja cofnięcia przywileju nietykalności będzie komunikowana odpowiednio wcześniej Stronie przeciwnej.
3. Strona cofająca przywilej nietykalności powinna zawiadomić o tym możliwie najrychlej, pisemnie i z podaniem motywów, Komisarza Generalnego Dóbr Kulturalnych przewidzianego w Regulaminie Wykonawczym.

ROZDZIAŁ III O TRANSPORTACH DÓBR KULTURALNYCH

Artykuł 12. Transport pod ochroną specjalną

1. Transport mający za wyłączny cel przewiezienie dóbr kulturalnych bądź w obrębie pewnego terytorium, bądź na inne terytorium, może na wniosek zainteresowanej Wysokiej Umawiającej się Strony odbywać się pod ochroną specjalną w warunkach przewidzianych w Regulaminie Wykonawczym.
2. Transport pod ochroną specjalną pozostaje pod nadzorem międzynarodowym przewidzianym w Regulaminie Wykonawczym i powinien być zaopatrzony w znak rozpoznawczy określony w art. 16.
3. Wysokie Umawiające się Strony powstrzymają się od wszelkich aktów nieprzyjacielskich wobec transportu pozostającego pod ochroną specjalną.

Artykuł 13. Transport w wypadkach nagłych

1. Jeżeli jedna z Wysokich Umawiających się Stron uważa, że bezpieczeństwo pewnych dóbr kulturalnych wymaga ich przewiezienia, sprawa zaś jest tak nagła, że procedura przewidziana w art. 12 nie może być zastosowana, zwłaszcza na początku konfliktu zbrojnego, transport można zaopatrzyć w znak rozpoznawczy określony w art. 16, chyba że transport taki był już przedmiotem prośby o przyznanie przywileju nietykalności

w rozumieniu art. 12, która została odrzucona. O transporcie należy w miarę możliwości zawiadomić Strony przeciwne. Transport kierujący się ku terytorium innego kraju nie może w żadnym razie używać znaku rozpoznawczego, jeżeli nie przyznano mu wyraźnie przywileju nietykalności.

2. Wysokie Umawiające się Strony przedsięwzją w miarę możliwości środki ostrożności konieczne do ochrony transportów, przewidzianych w ust. 1 niniejszego artykułu, a zaopatrzonych w znak rozpoznawczy, przed skierowanymi przeciw nim aktami nieprzyjacielskimi.

Artykuł 14. Nietykalność wobec zajęcia, zdobyczy i łupu

1. Przywilej nietykalności wobec zajęcia, zdobyczy i łupu przysługuje:
 - a) dobrom kulturalnym korzystającym z ochrony specjalnej przewidzianej w art. 12 bądź w art. 13;
 - b) środkom transportowym przeznaczonym wyłącznie do przewozu tych dóbr.
2. Niniejszy artykuł nie zawiera żadnego ograniczenia prawa wizyty i rewizji.

ROZDZIAŁ IV O PERSONELU

Artykuł 15. Personel

W granicach, w jakich daje się to pogodzić z wymaganiami bezpieczeństwa, personel przydzielony do ochrony dóbr kulturalnych powinien być w interesie tych dóbr szanowany; jeśli dostanie się w ręce strony przeciwnej powinien mieć możliwość dalszego pełnienia swych funkcji, o ile powierzone mu dobra kulturalne dostaną się również w ręce strony przeciwnej.

ROZDZIAŁ V O ZNAKU ROZPOZNAWCZYM

Artykuł 16. Znak Konwencji

1. Znakiem rozpoznawczym Konwencji jest tarcza skierowana ostrzem w dół, podzielona wzdłuż przekątnych na cztery pola, dwa błękitne i dwa białe (tarcza herbowa złożona z błękitnego kwadratu, którego jeden z kątów tworzy ostrze tarczy, oraz umieszczonego nad nim błękitnego trójkąta, rozgraniczonych po każdej stronie białym trójkątem).
2. Znak używa się bądź pojedynczo, bądź potrójnie w układzie trójkątnym (z jedną tarczą u dołu), w warunkach określonych w art. 17.

Artykuł 17. Sposób użycia znaku

1. Znak rozpoznawczy w układzie potrójnym może być używany jedynie do identyfikacji:
 - a) dóbr kulturalnych nieruchomych korzystających z ochrony specjalnej;
 - b) transportów dóbr kulturalnych w warunkach określonych w art. 12 i 13;
 - c) schronów zaimprovizowanych w warunkach określonych w Regulaminie Wykonawczym.
2. Pojedynczy znak rozpoznawczy może być używany jedynie do identyfikacji:
 - a) dóbr kulturalnych nie korzystających z ochrony specjalnej;
 - b) osób sprawujących czynności kontrolne zgodnie z Regulaminem Wykonawczym;
 - c) personelu przydzielonego do ochrony dóbr kulturalnych;
 - d) kart tożsamości określonych w Regulaminie Wykonawczym.
3. W czasie konfliktu zbrojnego zabrania się używania znaku rozpoznawczego w jakichkolwiek innych wypadkach poza wymienionymi w poprzednich ustępach niniejszego artykułu oraz używania do jakichkolwiek celów znaku podobnego do znaku rozpoznawczego.
4. Znak rozpoznawczy nie może być umieszczony na dobrze kulturalnym nieruchomym, o ile równocześnie nie umieści się na widocznym miejscu odpowiednio podpisanego i datowanego upoważnienia wystawionego przez właściwą władzę Wysokiej Umawiającej się Strony.

ROZDZIAŁ VI O ZAKRESIE ZASTOSOWANIA KONWENCJI

Artykuł 18. Zastosowanie Konwencji

1. Z wyjątkiem postanowień, które powinny wejść w życie już w czasie pokoju, niniejsza Konwencja będzie stosowana w razie wojny wypowiedzianej lub jakiegokolwiek innego konfliktu zbrojnego, jaki może powstać, bądź pomiędzy dwiema Wysokimi Umawiającymi się Stronami, bądź większą ich ilością, nawet jeżeli stan wojny przez jedną lub więcej z nich nic został uznany.
2. Konwencja będzie stosowana również we wszystkich wypadkach okupacji bądź całego terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron bądź jego części, nawet jeżeli okupacja ta nie napotka żadnego zbrojnego oporu.
3. Mocarstwa będące stronami niniejszej Konwencji pozostaną związane nią w swoich wzajemnych stosunkach, nawet jeżeli jedno z Mocarstw biorących udział w konflikcie nie jest jej stroną. Będą ponadto związane Konwencją również w stosunku do tego Mocarstwa, o ile oświadczy ono, że przyjmuje jej postanowienia i o ile je stosuje.

Artykuł 19. Konflikty nie mające charakteru międzynarodowego

1. W razie konfliktu zbrojnego nie posiadającego charakteru międzynarodowego, a powstałego na terytorium jednej z Wysokich Umawiających się Stron, każda ze stron konfliktu będzie obowiązana stosować co najmniej postanowienia niniejszej Konwencji, które dotyczą poszanowania dóbr kulturalnych.
2. Strony konfliktu będą dążyły do wprowadzenia w życie, w drodze układów specjalnych, w całości lub w części również pozostałych postanowień niniejszej Konwencji.
3. Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury może zaofiarować stronom konfliktu swe usługi.

Zastosowanie powyższych postanowień nie będzie miało wpływu na sytuację prawną stron konfliktu.

ROZDZIAŁ VII O WYKONANIU KONWENCJI

Artykuł 20. Regulamin Wykonawczy

Szczegóły dotyczące sposobu stosowania niniejszej Konwencji są określone w Regulaminie Wykonawczym, który stanowi jej integralną część.

Artykuł 21. Mocarstwa opiekuńcze

Niniejsza Konwencja i jej Regulamin Wykonawczy będą stosowane przy współpracy Mocarstw Opiekuńczych, którym powierzono czuwanie nad interesami Stron konfliktu.

Artykuł 22. Postępowanie pojednawcze

1. Mocarstwa Opiekuńcze udzielą swych dobrych usług we wszystkich wypadkach, w których uznają to za wskazane w interesie dóbr kulturalnych, zwłaszcza jeżeli pomiędzy Stronami konfliktu powstanie różnica zdań co do stosowania lub interpretacji postanowień niniejszej Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego.
2. W tym celu każde z Mocarstw Opiekuńczych może bądź na zaproszenie jednej ze Stron lub Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, bądź z własnej inicjatywy zaproponować Stronom konfliktu zebranie ich przedstawicieli, a w szczególności przedstawicieli władz powołanych do ochrony dóbr kulturalnych, w razie potrzeby na odpowiednio wybranym terytorium neutralnym. Strony konfliktu obowiązane są przychylić się do otrzymanej propozycji odbycia zebrania. Mocarstwa Opiekuńcze zgłaszają do aprobaty Stronom konfliktu nazwisko osobistości bądź będącej obywatelem Mocarstwa neutralnego, bądź zaproponowanej przez Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, która będzie zaproszona do udziału w tym zebraniu w charakterze przewodniczącego.

Artykuł 23. Pomoc UNESCO

1. Wysokie Umawiające się Strony mogą zwrócić się do Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury z prośbą o pomoc techniczną w zorganizowaniu ochrony swoich dóbr kulturalnych lub w związku z jakimkolwiek innym zagadnieniem wynikającym ze stosowania bądź niniejszej Konwencji, bądź jej Regulaminu Wykonawczego. Organizacja udziela tej pomocy w granicach swojego programu i swoich możliwości.

2. Organizacja jest uprawniona do występowania z własnej inicjatywy z propozycjami na ten temat wobec Wysokich Umawiających się Stron.

Artykuł 24. Układy specjalne

1. Wysokie Umawiające się Strony mogą zawierać układy specjalne co do wszelkich zagadnień, które ich zdaniem wymagają oddzielnego uregulowania.
2. Nie może być zawarty żaden układ specjalny umniejszający ochronę, jaką niniejsza Konwencja zapewnia dobrom kulturalnym i personelowi przydzielonemu do ich ochrony.

Artykuł 25. Rozpowszechnienie Konwencji

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się rozpowszechnić w swoich krajach tekst niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego możliwie najszerzej, zarówno w czasie pokoju, jak i w czasie konfliktu zbrojnego. Zobowiązują się w szczególności włączyć ich nauczanie do programów szkolenia wojskowego, a w miarę możliwości również cywilnego, tak aby zasady ich mogły być znane całej ludności, a zwłaszcza siłom zbrojnym i personelowi przydzielonemu do ochrony dóbr kulturalnych.

Artykuł 26. Przekłady i sprawozdania

1. Wysokie Umawiające się Strony prześlą sobie wzajemnie, za pośrednictwem Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, urzędowe przekłady niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego.
2. Ponadto, co najmniej raz na cztery lata, prześlą One Dyrektorowi Generalnemu Sprawozdanie zawierające informacje, jakich udzielenie uznają za stosowne, o środkach powziętych, przygotowanych lub zamierzonych przez ich właściwe władze celem wykonania niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego.

Artykuł 27. Zebrania

1. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury może zwoływać za zgodą Rady Wykonawczej zebrania przedstawicieli Wysokich Umawiających się Stron. Obowiązany jest zwołać zebranie, jeśli prosi o to co najmniej jedna piąta ogólnej ilości Wysokich Umawiających się Stron.
2. Niezależnie od wszelkich innych kompetencji przyznanych mu przez niniejszą Konwencję i jej Regulamin Wykonawczy, zadaniem zebrania jest badanie zagadnień związanych ze stosowaniem niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego oraz formułowanie na ten temat zaleceń.
3. Zebranie może ponadto przystąpić do rewizji Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego, z zachowaniem postanowień art. 39, jeżeli reprezentowana jest na nim większość Wysokich Umawiających się Stron.

Artykuł 28. Sankcje

Wysokie Umawiające się Strony zobowiązują się powziąć w ramach swoich systemów prawa karnego wszelkie konieczne środki, ażeby osoby, które dopuściły się naruszenia niniejszej Konwencji lub nakazały jej naruszenie, były bez względu na swoje obywatelstwo ścigane i osiągnięte sankcjami bądź karnymi, bądź dyscyplinarnymi.

POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 29. Języki

1. Niniejszą Konwencję sporządzono w językach angielskim, francuskim, hiszpańskim i rosyjskim; wszystkie te cztery teksty są równie autentyczne.
2. Organizacja Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury poleci sporządzić przekłady na inne języki urzędowe swojej Konferencji Generalnej.

Artykuł 30. Podpisanie

Niniejsza Konwencja będzie nosiła datę 14 maja 1954 r., a możliwość podpisania jej będą miały aż do dnia 31 grudnia 1954 r. wszystkie państwa zaproszone na konferencję, która odbyła się w Hadze od dnia 21 kwietnia do dnia 14 maja 1954 r.

Artykuł 31. Ratyfikacja

1. Niniejsza Konwencja podlega ratyfikacji przez podpisujące ją Państwa zgodnie z procedurą konstytucyjną każdego z nich.
2. Dokumenty ratyfikacyjne będą składane Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 32. Przystąpienie

Począwszy od dnia jej wejścia w życie do niniejszej Konwencji będą mogły przystąpić wszystkie Państwa wymienione w art. 30, które jej nie podpisały, jak również każde inne Państwo zaproszone do przystąpienia przez Radę Wykonawczą Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 33. Wejście w życie

1. Niniejsza Konwencja wejdzie w życie w trzy miesiące po złożeniu pięciu dokumentów ratyfikacyjnych.
2. Następnie dla każdej z Wysokich Umawiających się Stron będzie ona wchodziła w życie w trzy miesiące po złożeniu przez Nią dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.
3. W sytuacjach określonych w art. 18 i 19 dokumenty ratyfikacji lub przystąpienia, złożone przez Strony konfliktu czy to przed rozpoczęciem kroków nieprzyjacielskich lub okupacji, czy też po nim, wywołują skutki prawne natychmiast. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury roześle w takich wypadkach zawiadomienia przewidziane w art. 38 jak najszybszą drogą.

Artykuł 34. Stosowanie

1. Każde z Państw będących stronami Konwencji w dniu jej wejścia w życie poweźmie w ciągu sześciu miesięcy wszelkie niezbędne środki, aby była ona istotnie stosowana.
2. Dla każdego Państwa, które złoży dokument ratyfikacyjny lub dokument przystąpienia po dniu wejścia w życie Konwencji, okres tych sześciu miesięcy będzie biegł od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego lub dokumentu przystąpienia.

Artykuł 35. Rozszerzenie zasięgu terytorialnego Konwencji

Każda z Wysokich Umawiających się Stron bądź w chwili ratyfikacji lub przystąpienia, bądź w dowolnym innym czasie, będzie mogła oświadczyć w drodze notyfikacji skierowanej do Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, że niniejsza Konwencja rozciąga się na wszystkie lub niektóre spośród terytoriów, za których stosunki międzynarodowe Strona ta jest odpowiedzialna. Notyfikacja ta wywoła skutki prawne w trzy miesiące po dniu jej otrzymania.

Artykuł 36. Stosunek do poprzednich Konwencji

1. W stosunkach pomiędzy Mocarstwami, które są związane Konwencjami Haskimi z dnia 29 lipca 1899 r. bądź z dnia 18 października 1907 r., dotyczącymi praw i zwyczajów wojny lądowej (IV) oraz bombardowania w czasie wojny przez siły morskie (IX), a które są stronami Konwencji niniejszej, uzupełni ona wyżej wymienioną Konwencję (IX) i Regulamin załączony do wyżej wymienionej Konwencji (IV) oraz zastąpi znak opisany w art. 5 wyżej wymienionej Konwencji (IV) znakiem opisanym w art. 16 Konwencji niniejszej dla wypadków, w których Konwencja i jej Regulamin Wykonawczy przewidują używanie tego znaku rozpoznawczego.
2. W stosunkach pomiędzy Mocarstwami związanymi Paktem Waszyngtońskim z dnia 15 kwietnia 1935 r. o ochronie instytucji artystycznych i naukowych oraz zabytków historycznych (Paktem Roericha), a które są Stronami Konwencji niniejszej, uzupełni ona Pakt Roericha oraz zastąpi flagę rozpoznawczą opisaną w art. III Paktu znakiem opisanym w art. 16 Konwencji niniejszej dla wypadków, w których Konwencja i jej Regulamin Wykonawczy przewidują używanie tego znaku rozpoznawczego.

Artykuł 37. Wypowiedzenie

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron będzie mogła wypowiedzieć niniejszą Konwencję zarówno we własnym imieniu, jak w imieniu każdego z terytoriów, za których stosunki międzynarodowe jest odpowiedzialna.
2. Wypowiedzenie będzie notyfikowane na piśmie dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.
3. Wypowiedzenie wywoła skutki prawne w rok po otrzymaniu dokumentu wypowiedzenia. Jeżeli jednak w chwili upływu tego roku Strona wypowiadająca będzie wmieszana w konflikt zbrojny, skutki prawne wypowiedzenia ulegną zawieszeniu aż do zakończenia kroków nieprzyjacielskich lub też czynności mających na celu repatriację dóbr kulturalnych, w zależności od tego, który z tych terminów jest późniejszy.

Artykuł 38. Zawiadomienia

Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury będzie zawiadamiał Państwa, o których mowa w art. 30 i 32, oraz Organizację Narodów Zjednoczonych o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacji, przystąpienia lub przyjęcia, wymienionych w art. 31, 32 i 39, jak również o notyfikacjach i wypowiedzeniach, wymienionych w art. 35, 37 i 39.

Artykuł 39. Rewizja Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego

1. Każda z Wysokich Umawiających się Stron może zgłosić poprawki do niniejszej Konwencji i jej Regulaminu Wykonawczego. Każda zgłoszona poprawka będzie zakomunikowana Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, który prześle jej tekst wszystkim Wysokim Umawiającym się Stronom, prosząc je zarazem o wypowiedzenie się w ciągu czterech miesięcy.
 - a) czy życzą sobie, aby została zwołana konferencja dla rozpatrzenia zgłoszonej poprawki;
 - b) czy też są zdania, że poprawkę należy przyjąć bez zwoływania konferencji;
 - c) czy wreszcie są zdania, że poprawkę należy odrzucić bez zwoływania konferencji.
2. Dyrektor Generalny prześle wszystkim Wysokim Umawiającym się Stronom odpowiedzi otrzymane w wykonaniu ust. 1 niniejszego artykułu.
3. Jeżeli wszystkie Wysokie Umawiające się Strony, które w przepisany terminie złożyły swą wypowiedź na ręce Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Zawiadomią go zgodnie z lit. b) ust. 1 niniejszego artykułu, że ich zdaniem poprawkę należy przyjąć bez zwoływania konferencji, Dyrektor Generalny przeprowadzi notyfikację ich decyzji zgodnie z art. 38. Poprawka wywoła skutki prawne wobec wszystkich Wysokich Umawiających się Stron z upływem dziewięćdziesięciu dni od daty tej notyfikacji.
4. Dyrektor Generalny zwoła konferencję Wysokich Umawiających się Stron dla rozpatrzenia zgłoszonej poprawki, jeśli o zwołanie takiej konferencji prosi go co najmniej jedna trzecia ogólnej ilości Wysokich Umawiających się Stron.
5. Poprawki do Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego, rozpatrzone w sposób przewidziany w ustępie poprzednim, wejdą w życie jedynie wówczas, gdy zostaną uchwalone jednomyślnie przez Wysokie Umawiające się Strony reprezentowane na konferencji, a następnie przyjęte przez każdą z Wysokich Umawiających się Stron.
6. Przyjęcie przez Wysokie Umawiające się Strony poprawek do Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego, uchwalonych przez konferencję wymienioną w ust. 4 i 5, nastąpi przez złożenie formalnego dokumentu Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.
7. Wejście w życie poprawek do niniejszej Konwencji lub jej Regulaminu Wykonawczego jedynie poprawiony odpowiednio tekst Konwencji lub Regulaminu Wykonawczego będzie mógł być przedmiotem ratyfikacji lub przystąpienia.

Artykuł 40. Rejestracja

Zgodnie z art. 102 Karty Narodów Zjednoczonych, niniejsza Konwencja będzie zarejestrowana w Sekretariacie Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Na dowód czego niżej podpisani należycie upoważnieni, podpisali niniejszą Konwencję.

Sporządzono w Hadze dnia 14 maja 1954 r. w jednym egzemplarzu, który będzie złożony w archiwach Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, a którego uwierzytelnione odpisy będą dostarczone wszystkim Państwom wymienionym w artykułach 30 i 32 oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych.

/Teks według Dziennika Ustaw nr 46, poz. 212 z 1957 r., (załącznik)/

KARTA WENECKA MIĘDZYNARODOWA KARTA KONSERWACJI I RESTAURACJI ZABYTEKÓW ARCHITEKTURY I MIEJSC HISTORYCZNYCH

II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków
Wenecja, 25-31 maja 1964 r.

Przyjęte przez ICOMOS w 1965 roku.

Pełne przekazu płynącego z przeszłości, historyczne dzieła pokoleń trwają do dziś, jak wciąż żywi świadkowie dawnych tradycji. Społeczeństwa, coraz mocniej uświadamiając sobie ogólnoludzkie wartości, uważają zabytki za wspólne dziedzictwo i uznają powszechną odpowiedzialność za zachowanie ich dla przyszłych pokoleń. Naszym obowiązkiem jest przekazanie im zabytków wraz z całym bogactwem autentyzmu.

Kluczowe jest, aby zasady rządzące zachowaniem i restauracją dawnych budowli, zostały uzgodnione i oparte na podstawach międzynarodowych, tak by każdy kraj stał się odpowiedzialny za ich stosowanie w ramach własnej kultury i tradycji.

Definiując te podstawowe zasady po raz pierwszy, Karta Ateńska z 1931 roku przyczyniła się do rozwoju szerokiego, międzynarodowego ruchu, który przybrał realną formę w dokumentach krajowych, w pracach ICOM i UNESCO oraz w utworzeniu przez tę drugą organizację Międzynarodowego Centrum Badań nad Ochroną i Konserwacją Dziedzictwa Kulturowego (ICCROM). Jednak rosnąca świadomość i uważna ocena ujawniają coraz bardziej złożone i zróżnicowane problemy; dlatego dziś nadszedł czas nowego spojrzenia na Kartę po to, by dokonać dogłębnej analizy zawartych w niej zasad, by poszerzyć jej zakres w nowym dokumencie.

W związku z tym II Międzynarodowy Kongres Architektów i Techników Zabytków Historycznych, który obradował w Wenecji od 25 do 31 maja 1964 roku, przyjął następujący tekst:

DEFINICJE

Artykuł 1.

Pojęcie zabytku architektury obejmuje nie tylko pojedyncze dzieło, ale także obszar miejski lub wiejski, w którym znajdują się materialne świadectwa określonej kultury, rozwoju przestrzennego o istotnym znaczeniu lub wydarzenia historycznego. Pojęcie to odnosi się nie tylko do wielkich dzieł sztuki, ale również do skromniejszych dzieł przeszłości, które wraz z upływem czasu nabrały znaczenia kulturowego.

Artykuł 2.

Konserwacja i restauracja zabytków musi wykorzystywać zdobycze wszystkich nauk i technik, które mogą przyczynić się do badania i ochrony dziedzictwa architektonicznego.

Artykuł 3.

Intencją konserwowania i restaurowania zabytków architektury jest ich ochrona w równym stopniu jako dzieł sztuki, jak i świadectw historii.

KONSERWACJA

Artykuł 4.

Podstawą konserwacji zabytków architektury jest (ich) stałe utrzymanie.

Artykuł 5.

Konserwacji zabytków architektury zawsze sprzyja ich przeznaczenie na cele użyteczne społecznie. Dlatego właśnie takie użytkowanie jest pożądane, jednak nie może ono powodować zmian układu przestrzennego czy wystroju budynku. Są to granice nieprzekraczalne przy planowaniu i zezwalaniu na modyfikacje wynikające ze zmiany funkcji.

Artykuł 6.

Konserwacja zabytku architektury obejmuje zachowanie otoczenia, proporcjonalnie do skali zabytku. Jeśli tylko tradycyjne otoczenie istnieje, należy je pozostawić. Nie dopuszcza się wznoszenia nowych struktur, wyburzeń lub modyfikacji, które wpłynęłyby na zmianę istniejących relacji brył i barw.

Artykuł 7.

Zabytek architektury jest nierozdzielny zarówno od historii, której jest świadectwem, jak też od miejsca, w którym się znajduje. Przeniesienie całości lub części zabytku jest niedopuszczalne, z wyjątkiem sytuacji, w której wymaga tego jego ochrona albo nadrzędny interes narodowy lub międzynarodowy.

Artykuł 8.

Obiekty rzeźbiarskie, malarskie lub elementy wystroju, stanowiące integralną część zabytku architektury, mogą być przeniesione tylko wtedy, gdy jest to jedyny sposób ich zachowania.

RESTAURACJA

Artykuł 9.

Proces restauracji jest działaniem wysokospecjalistycznym. Jego celem jest zachowanie i ujawnienie estetycznej oraz historycznej wartości zabytku architektury, a opiera się on na poszanowaniu oryginalnej substancji i autentycznych dokumentów. Proces ten musi zakończyć się w miejscu, gdzie zaczynają się domysły. W takiej sytuacji ponadto, jakkolwiek dodatkowa praca, która jest niezbędna, musi być odróżnialna od zabytkowej kompozycji architektonicznej i ma nosić znamię współczesności. W każdym przypadku restauracja ma być poprzedzona badaniami archeologicznymi i historycznymi, które muszą również towarzyszyć prowadzonym pracom.

Artykuł 10.

Tam, gdzie tradycyjne techniki okazują się nieskuteczne, stabilizacja zabytku architektury może zostać osiągnięta przy użyciu dowolnej współczesnej techniki konserwacji i budownictwa, której skuteczność została wykazana naukowo i potwierdzona doświadczeniem.

Artykuł 11.

Istotny wkład wszystkich epok w budowę zabytku architektury musi zostać uszanowany, gdyż jedność stylowa nie jest celem restauracji. Gdy w budynku nakładają się dzieła różnych epok, odsłonięcie wcześniejszego stanu może być usprawiedliwione jedynie w wyjątkowych okolicznościach oraz pod warunkiem, że to, co jest usuwane, nie ma większej wartości, a to, co jest wydobywane na światło dzienne, ma wielką wartość historyczną, archeologiczną lub estetyczną i stan zachowania na tyle dobry, by usprawiedliwić takie właśnie działanie. Ocena znaczenia poszczególnych elementów, których to dotyczy, oraz decyzja o tym, co może zostać zniszczone, nie może spoczywać wyłącznie na prowadzącym prace.

Artykuł 12.

Uzupełnienia brakujących części muszą harmonijnie współgrać z całością, ale muszą być też odróżnialne od oryginału, tak by restauracja nie fałszowała świadectw sztuki lub historii.

Artykuł 13.

Rozbudowy są niedopuszczalne, z wyjątkiem przypadku, gdy nie odwracają uwagi od istotnych partii budynku, od jego tradycyjnego usytuowania, gdy nie zaburzają równowagi kompozycyjnej oraz relacji z otoczeniem.

MIEJSCA HISTORYCZNE

Artykuł 14.

Miejsca, w których znajdują się zabytki, muszą być przedmiotem specjalnej dbałości, której celem jest ochrona integralności i zapewnienie, aby ich czytelność nie została zakłócona oraz by były one prezentowane w odpowiedni sposób. Prace konserwatorskie i restauratorskie podejmowane w takich miejscach powinny być prowadzone zgodnie z zasadami przedstawionymi we wcześniejszych artykułach.

WYKOPALISKA

Artykuł 15.

Wykopaliska należy prowadzić w zgodzie ze standardami naukowymi, stosując rekomendację przyjętą przez UNESCO w 1956 roku, w której zdefiniowano międzynarodowe zasady dotyczące wykopalisk archeologicznych.

Należy zachowywać ruiny, podejmując przy tym niezbędne środki, zmierzające do konserwacji i trwałej ochrony zarówno ich walorów architektonicznych, jak i odkrytych artefaktów. Ponadto w każdy dostępny sposób należy ułatwiać zrozumienie zabytku i pokazywać go, nie fałszując przy tym nigdy jego istoty.

Należy z góry wykluczyć wszelkie prace rekonstrukcyjne. Dopuszcza się jedynie anastylozę, czyli ponowne zespolenie zachowanych elementów całości. Materiał użyty do integracji powinien zawsze być odróżnialny, a jego użycie należy ograniczyć do minimum niezbędnego dla konserwacji zabytku i przywrócenia jego formy.

PUBLIKACJA

Artykuł 16.

Wszystkie prace związane z zachowaniem, restauracją czy wykopaliskami zawsze powinny mieć szczegółową dokumentację w formie analitycznych, dogłębnych sprawozdań, ilustrowanych rysunkami i zdjęciami. Należy dokumentować każdy etap prac związanych z oczyszczaniem, konsolidacją, zmianą usytuowania oraz scaleniem obiektu. W dokumentacji powinny znaleźć się również wszelkie dokonane ustalenia, dotyczące cech technicznych czy stylowych obiektu. Dokumentację tę należy złożyć w archiwum instytucji publicznej i udostępnić badaczom; zaleca się ponadto jej publikację.

W pracach Komitetu przygotowującego Międzynarodową Kartę Konserwacji i Restauracji Zabytków Architektury wzięły udział następujące osoby:

P. Piero Gazzola (Włochy) Przewodniczący

P. Raymond Le Maire (Belgia) Protokolant

P. J. Bassegoda Nonell (Hiszpania)

P. Luis Benavente (Portugalia)

P. Djurdje Boscovic (Jugosławia)

P. Hiroshi Daifuku (UNESCO)

P. P. L. de Vrieze (Holandia)

P. Harald Langberg (Dania)

P. Mario Matteucci (Włochy)

P. Jean Merlet (Francja)

P. Carlos Flores Marini (Meksyk)

P. Roberto Pane (Włochy)

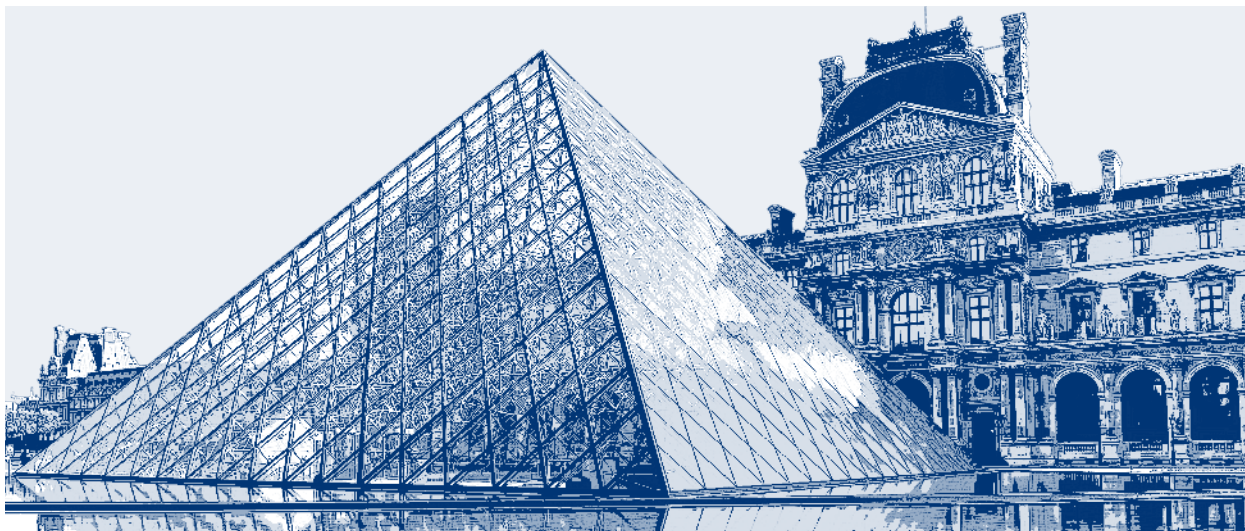
P. S. C. J. Pavel (Czechosłowacja)

P. Paul Philippot (Międzynarodowy Ośrodek Badań and Konserwacją i Restauracją Dóbr Kulturalnych)

P. Victor Pimentel (Peru)
P. Harold Plenderleith (Międzynarodowy Ośrodek Badań nad Konserwacją i Restauracją Dóbr Kulturalnych)
P. Deoclecio Redig de Campos (Citta del Vaticano)
P. Jean Sonnier (Francja)
P. Francois Sorlin (Francja)
P. Eustathios Stikas (Grecja)
P. Gertrud Tripp (Austria)
P. Jan Zachwatowicz (Polska)
P. Mustafa S. Zbiss (Tunezja)

Tłumaczenie z angielskiego: Monika Bogdanowska, Kraków, listopad 2014 – styczeń 2015

Autorka przekładu korzystała z uwag: Grzegorza Bukala, Marka Konopki, Weroniki Sobity oraz Łukasza Woźniaka

KONWENCJA W SPRAWIE OCHRONY ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTURALNEGO I NATURALNEGO

Konferencja Generalna UNESCO
Paryż, 21 listopada 1972 r.

Konferencja Generalna Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury (UNESCO)*, która zebrała się w Paryżu w dniach od 17 października do 21 listopada 1972 roku na swej siedemnastej sesji,

stwierdzając, że dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu coraz bardziej zagraża zniszczenie nie tylko wskutek szkód wywołanych przyczynami tradycyjnymi, lecz także wskutek przeobrażeń społecznych i gospodarczych, które pogarszają sytuację przez zjawiska jeszcze groźniejszych szkód lub zniszczeń,

zważywszy, że uszkodzenie lub unicestwienie jakiegokolwiek dobra należącego do dziedzictwa kulturalnego lub naturalnego stanowi nieodwracalne zubożenie dziedzictwa wszystkich narodów świata,

zważywszy, że ochrona tego dziedzictwa na szczeblu krajowym jest często niedostateczna ze względu na skalę środków jakich ona wymaga, i niewystarczalność zasobów gospodarczych, naukowych i technicznych kraju, na którego terytorium znajduje się dobro podlegające ochronie,

przypominając, że akt konstytucyjna Organizacji przewiduje, iż będzie ona udzielała pomocy w pielęgnowaniu, rozwijaniu i rozpowszechnianiu wiedzy, czuwając nad zachowaniem ochrony światowego dziedzictwa oraz zalecając zainteresowanym narodom zawieranie odpowiednich konwencji międzynarodowych,

zważywszy, że istniejące międzynarodowe konwencje, zalecenia i rezolucje dotyczące ochrony dóbr kulturalnych i naturalnych potwierdzają znaczenie, jakie ma dla wszystkich narodów świata zachowanie tych unikalnych i niezastąpionych dóbr bez względu na to, którego narodu są one własnością,

zważywszy, że niektóre z dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego mają wyjątkowe znaczenie uzasadniające konieczność ich zachowania, jako elementu światowego dziedzictwa całej ludzkości,

zważywszy, że wobec rozmiarów i wagi nowych niebezpieczeństw zagrażających tym dobrom cała społeczność międzynarodowa powinna wziąć udział w ochronie dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowej powszechnej wartości przez udzielanie zbiorowej pomocy, która nie zastępując zainteresowanego państwa, będzie je skutecznie uzupełniała,

zważywszy, że niezbędne jest przyjęcie w tym celu nowych postanowień umownych, wprowadzających skuteczny system zbiorowej ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowej powszechnej wartości, zorganizowany w sposób stały i w oparciu o nowoczesne metody naukowe,

postanowiwszy na swej szesnastej konferencji międzynarodowej, że zagadnienie to powinno stać się przedmiotem konwencji międzynarodowej,

przyjmuje dnia szesnastego listopada 1972 roku niniejszą Konwencję.

I. DEFINICJA DZIEDZICTWA KULTURALNEGO I NATURALNEGO

Artykuł 1.

W rozumieniu niniejszej Konwencji za „dziedzictwo kulturalne” uważane są:

- zabytki: dzieła architektury, dzieła monumentalnej rzeźby, i malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, groty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,
- zespoły: budowli oddzielnych lub łącznych, które ze względu na swą architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki,
- miejsca zabytkowe: dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy, a także stanowiska archeologiczne, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.

Artykuł 2.

W rozumieniu niniejszej Konwencji za „dziedzictwo naturalne” uważane są:

- pomniki przyrody utworzone przez formacje fizyczne i biologiczne albo zgrupowania takich formacji, przedstawiające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia estetycznego lub naukowego,
- formacje geologiczne i fizjograficzne oraz strefy o ściśle oznaczonych granicach, stanowiące siedlisko zagrożonych gatunków zwierząt i roślin, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki lub ich zachowania,
- miejsca lub strefy naturalne o ściśle oznaczonych granicach, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki, zachowania lub naturalnego piękna.

Artykuł 3.

Identyfikowanie i wyznaczanie granic wszelkiego rodzaju dóbr, o których mowa w artykułach 1 i 2, należy do każdego Państwa będącego Stroną niniejszej Konwencji, na którego terytorium one się znajdują.

II. OCHRONA KRAJOWA I OCHRONA MIĘDZYNARODOWA DZIEDZICTWA KULTURALNEGO I NATURALNEGO

Artykuł 4.

Każde Państwo będące Stroną niniejszej Konwencji uznaje, że na nim spoczywa w pierwszym rzędzie obowiązek zapewnienia identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i przekazania przyszłym pokoleniom dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, o którym mowa w artykułach 1 i 2, znajdującego się na jego terytorium. Będzie się ono starało spełnić ten obowiązek zarówno własnymi siłami, wykorzystując maksymalnie swoje środki, jak również w razie konieczności, przy pomocy i współpracy międzynarodowej, z których może korzystać w szczególności w dziedzinach finansowej, artystycznej, naukowej i technicznej.

Artykuł 5.

W celu zapewnienia możliwie najskuteczniejszej ochrony i konserwacji oraz możliwie najbardziej aktywnej rewaloryzacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego znajdującego się na ich terytorium Państwa będące Stronami niniejszej Konwencji będą się starały w miarę możliwości i odpowiednio do warunków właściwych dla każdego kraju:

- a) prowadzić politykę ogólną zmierzającą do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączyć ochronę tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego;
- b) ustanowić na swoim terytorium – jeżeli nie są jeszcze ustanowione – jedną lub kilka służb ochrony, konserwacji i rewaloryzacji, posiadających odpowiedni personel i rozporządzających środkami pozwalającymi na wykonywanie przypadających im zadań;
- c) rozwijać studia i badania naukowe i techniczne oraz doskonalić metody interwencyjne, które pozwolą Państwu sprostać niebezpieczeństwom zagrażającym jego dziedzictwu kulturalnemu lub naturalnemu;
- d) przedsięwziąć odpowiednie środki prawne, naukowe, techniczne, administracyjne i finansowe w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i ożywiania lub odtwarzania tego dziedzictwa oraz
- e) popierać powstawanie lub rozwój krajowych albo regionalnych ośrodków kształcenia w dziedzinie ochrony, konserwacji i rewaloryzacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego oraz zachęcać do podejmowania badań naukowych w tej dziedzinie.

Artykuł 6.

1. Przy całkowitym poszanowaniu suwerenności Państw, na których terytorium znajduje się dziedzictwo kulturalne i naturalne wymienione w artykułach 1 i 2, i nie naruszając praw rzeczowych do tego dziedzictwa wynikających z ustawodawstwa krajowego, Państwa będące Stronami niniejszej Konwencji uznają, że stanowi ono dziedzictwo powszechne, w którego ochronie ma obowiązek współdziałać cała społeczność międzynarodowa.
2. Państwa będące Stronami zobowiązują się zgodnie z postanowieniami niniejszej Konwencji udzielić pomocy przy identyfikacji, ochronie, konserwacji i rewaloryzacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, o którym mowa w artykule 11 ustępy 2 i 4, jeżeli Państwo, na którego terytorium dziedzictwo to znajduje się, o nią się ubiega.
3. Każde Państwo będące Stroną niniejszej Konwencji zobowiązuje się nie podejmować świadomie żadnych działań mogących wyrządzić bezpośrednio lub pośrednio szkodę dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu, o którym mowa w artykułach 1 i 2, znajdującemu się na terytorium innych Państw będących Stronami niniejszej Konwencji.

Artykuł 7.

W rozumieniu niniejszej Konwencji za międzynarodową ochronę dziedzictwa kulturalnego uważane jest ustanowienie systemu współpracy i pomocy międzynarodowej, mającego na celu udzielanie Państwom będącym Stronami Konwencji pomocy w ich wysiłkach podejmowanych w celu zachowania i zidentyfikowania tego dziedzictwa.

III. MIĘDZYRZĄDOWY KOMITET ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTURALNEGO I NATURALNEGO

Artykuł 8.

1. Tworzy się przy Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury Międzyrządowy Komitet Ochrony Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego o Wyjątkowej Powszechnej Wartości, zwany „Komitetem Dziedzictwa Światowego”. Składa się on z 15 Państw będących Stronami Konwencji, wybieranych przez Państwa będące Stronami Konwencji zebrane na Zgromadzeniu Ogólnym podczas sesji zwyczajnych Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury. Liczba Państw będących członkami Komitetu zostanie zwiększona do 21, począwszy od sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej, która odbędzie się po wejściu w życie niniejszej Konwencji w stosunku do co najmniej 40 Państw.
2. Wybór członków Komitetu powinien zapewnić sprawiedliwą reprezentację różnych regionów i kultur świata.
3. W posiedzeniach Komitetu biorą udział z głosem doradczym jeden z przedstawicieli Międzynarodowego Ośrodka Studiów nad Ochroną i Restauracją Dóbr Kultury (Ośrodek Rzymski), jeden przedstawiciel Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków i Miejsc Zabytkowych (ICOMOS) i jeden przedstawiciel Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i jej Zasobów (IUCN), do których na wniosek Państw będących Stronami Konwencji, zebranych na Zgromadzeniu Ogólnym podczas sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury, mogą przyłączyć się przedstawiciele innych organizacji międzyrządowych i pozarządowych, mających podobne cele.

Artykuł 9.

1. Państwa będące członkami Komitetu Dziedzictwa Światowego sprawują swój mandat do końca sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej, podczas której zostały wybrane, do końca trzeciej kolejnej sesji zwyczajnej.
2. Jednakże mandat jednej trzeciej części członków wyznaczonych w pierwszych wyborach upływie z końcem pierwszej kolejnej sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej, następującej po tej, podczas której zostali oni wybrani, mandat zaś drugiej trzeciej części członków wybranych w tym samym czasie upływie z końcem drugiej kolejnej sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej, następującej po tej, podczas której zostali oni wybrani. Nazwy tych członków zostaną ustalone w drodze losowania przez Przewodniczącego Konferencji Generalnej po pierwszych wyborach.
3. Państwa będące członkami Komitetu wybierają na swych przedstawicieli osoby wykwalifikowane w zakresie dziedzictwa kulturalnego lub dziedzictwa naturalnego.

Artykuł 10.

1. Komitet Dziedzictwa Światowego uchwała swój regulamin wewnętrzny.
2. Komitet może w każdym czasie zaprosić na swe posiedzenie organizacje publiczne lub prywatne, jak też osoby prywatne w celu zasięgnięcia ich opinii w poszczególnych sprawach.
3. Komitet może powoływać takie organy doradcze, jakie uzna za konieczne do wykonania swych zadań.

Artykuł 11.

1. Każde Państwo będące Stroną niniejszej Konwencji przedstawia Komitetowi Dziedzictwa Światowego, w miarę wszelkich możliwości, wykaz dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, znajdujących się na jego terytorium i zasługujących na wpisanie na listę przewidzianą w ustępie 2 niniejszego artykułu. Wykaz ten, którego nie uważa się za wyczerpujący, powinien zawierać dokumentację dotyczącą miejsca położenia tych dóbr i znaczenia, jakie one przedstawiają.
2. Na podstawie wykazów przedstawionych przez Państwa w wykonaniu ustępu 1 Komitet ustala, aktualizuje i rozpowszechnia pod mianem „Listy dziedzictwa światowego” wykaz dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego określonych w artykułach 1 i 2 niniejszej Konwencji, które uznaje za mające wyjątkową powszechną wartość na podstawie kryteriów ustalonych przez siebie. Zaktualizowane listy powinny być rozpowszechniane co najmniej raz na dwa lata. Wpisanie dobra na listę dziedzictwa światowego może nastąpić tylko za zgodą zainteresowanego Państwa.
3. Wpisanie na listę dobra znajdującego się na terytorium, które rości sobie prawo do suwerenności lub jurysdykcji kilka Państw, w niczym nie przesądza praw uczestników sporu.
4. Komitet ustala, aktualizuje i rozpowszechnia, ilekroć tego wymagają okoliczności, pod mianem „Listy dziedzictwa światowego w niebezpieczeństwie” wykaz dóbr znajdujących się na liście dziedzictwa światowego, dla których ocalenia konieczne jest podjęcie wielkich robót i co do których wniesiono prośbę o pomoc zgodnie z niniejszą Konwencją. Lista ta powinna zawierać kosztorys operacji. Na liście tej mogą znajdować się jedynie dobra dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, które są zagrożone poważnym i ściśle określonym niebezpieczeństwem, jak groźba unicestwienia wskutek przyspieszonego rozpadu, projekty wielkich robót publicznych albo prywatnych, szybki rozwój miast i turystyki, zniszczenia spowodowane zmianą wykorzystania lub własności gruntu, głębokie zmiany z nieznanymi przyczynami, opuszczenie z jakiegokolwiek powodu, wybuch lub groźba wybuchu konfliktu zbrojnego, kataklizmy i klęski żywiołowe, wielkie pożary, trzęsienia ziemi, obsuwanie się terenu, wybuchy wulkanów, zmiana poziomu wód, powodzie, przypiływy morza. W każdej chwili, w razie nagłej potrzeby, Komitet może dokonać nowego wpisu na listę dziedzictwa światowego w niebezpieczeństwie i podać to bezzwłocznie do publicznej wiadomości.
5. Komitet ustala kryteria, na podstawie których dobro dziedzictwa kulturalnego i naturalnego może być wpisane na listy wymienione w ustępach 2 i 4 niniejszego artykułu.
6. Przed odrzuceniem wniosku o wpisanie na jedną z dwóch list wymienionych w ustępach 2 i 4 niniejszego artykułu Komitet zasięga opinii Państwa będącego Stroną, na którego terytorium znajduje się dane dobro dziedzictwa kulturalnego lub naturalnego.
7. Komitet w porozumieniu z zainteresowanymi Państwami koordynuje i popiera studia i badania potrzebne do ustalenia list, o których mowa w ustępach 2 i 4 niniejszego artykułu.

Artykuł 12.

Fakt, że pewne dobro dziedzictwa kulturalnego i naturalnego nie zostało wpisane na jedną z list, o których mowa w artykule 11 ustępu 2 i 4, nie będzie oznaczać w żadnym wypadku, że dobro to nie ma wyjątkowej powszechnej wartości z punktu widzenia innych celów niż wynikające z wpisania na te listy.

Artykuł 13.

1. Komitet Dziedzictwa Światowego przyjmuje i rozpatruje wnioski o pomoc międzynarodową składane przez Państwa będące Stronami mniejszej Konwencji w zakresie znajdujących się na ich terytorium i wpisanych lub zasługujących na wpisanie na listy, o których mowa w artykule 11 ustępy 2 i 4. Przedmiotem tych wniosków może być ochrona konserwacja, rewaloryzacja i ożywianie lub odtwarzanie tych dóbr.
2. Przedmiotem wniosków o pomoc międzynarodową na podstawie ustępu 1 niniejszego artykułu może być także identyfikacja dziedzictwa kulturalnego i naturalnego określonego w artykułach 1 i 2, jeżeli wstępne badania pozwoliły stwierdzić, że prowadzenie dalszych badań jest celowe.
3. Komitet decyduje, jaki bieg należy nadać tym wnioskom, określa w razie potrzeby rodzaj i zakres swej pomocy i upoważnia do zawarcia w jego imieniu niezbędnych porozumień z zainteresowanym rządem.
4. Komitet określa kolejność swych interwencji. Czyni to, biorąc odpowiednio pod uwagę znaczenie dóbr wymagających zabezpieczenia dla światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, konieczność zapewnienia pomocy międzynarodowej najbardziej reprezentatywnym dziełom przyrody lub geniuszu i historii narodów świata, jak również pilność podjęcia robót, a także rozmiary zasobów Państw, na których terytorium znajdują się zagrożone dobra, a w szczególności w jakiej mierze Państwa te są w stanie zapewnić ochronę tych dóbr własnymi środkami.
5. Komitet ustala, aktualizuje i rozpowszechnia listę dóbr, co do których udzielono pomocy międzynarodowej.

6. Komitet decyduje o wykorzystaniu zasobów Funduszu utworzonego w myśl artykułu 15 niniejszej Konwencji. Stara się on o znalezienie środków zwiększenia tego Funduszu i podejmuje w tym celu wszelkie stosowne kroki.
7. Komitet współdziała z organizacjami międzynarodowymi i krajowymi, rządowymi i pozarządowymi, mającymi cele podobne do celów niniejszej Konwencji. W celu wprowadzenia w życie swych programów i realizacji swych projektów Komitet może zwrócić się do tych organizacji, a w szczególności do Międzynarodowego Ośrodka Studiów nad Ochroną i Restauracją Dóbr Kultury ICCROM (Ośrodka Rzymskiego) do Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków i Miejsc Historycznych (ICOMOS) oraz do Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów (IUCN), jak również do innych organizacji publicznych lub prywatnych oraz do osób prywatnych.
8. Decyzje Komitetu są podejmowane większością dwóch trzecich głosów członków obecnych głosujących. Quorum stanowi większość członków Komitetu.

Artykuł 14.

1. Komitet Dziedzictwa Światowego ma do pomocy sekretariat mianowany przez Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury.
2. Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury, korzystając w możliwie najszerszej mierze z usług Międzynarodowego Ośrodka Studiów nad Ochroną i Restauracją Dóbr Kultury ICCROM (Ośrodek Rzymski), Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków i Miejsc Zabytkowych (ICOMOS) oraz Międzynarodowej Unii Ochrony Przyrody i Jej Zasobów (IUCN) w zakresie ich właściwości i możliwości, przygotowuje dokumentację Komitetu, porządek dzienny jego posiedzeń i zapewnia wykonanie jego postanowień.

IV. FUNDUSZ ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTURALNEGO I NATURALNEGO

Artykuł 15.

1. Tworzy się fundusz ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego pod nazwą „Fundusz Dziedzictwa Światowego”.
2. Fundusz jest utworzony z funduszy przekazanych stosownie do postanowień regulaminu finansowego Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury.
3. Środki finansowe Funduszu powstają z:
 - a) obowiązkowych i dobrowolnych składek Państw będących Stronami niniejszej Konwencji,
 - b) wpłat, darów i zapisów czynionych przez:
 - 1) inne Państwa,
 - 2) Organizację Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury, inne organizacje należące do systemu Narodów Zjednoczonych, w szczególności Program Rozwoju Narodów Zjednoczonych, oraz inne organizacje międzyrządowe,
 - 3) organizacje publiczne lub prywatne albo osoby prywatne,
 - c) odsetek przypadających od sum Funduszu,
 - d) dochodów ze zbiorów pieniężnych i wpływów z imprez organizowanych na rzecz Funduszu oraz
 - e) wszelkich innych przychodów przewidzianych w regulaminie, który uchwali Komitet Dziedzictwa Światowego.
4. Składki na rzecz Funduszu i inne formy pomocy udzielanej Komitetowi mogą być wykorzystane wyłącznie na cele określone przez Komitet. Komitet może przyjmować wpłaty przeznaczone na realizację pewnego tylko programu lub odrębnego projektu pod warunkiem, że uprzednio podjął on decyzję o realizacji tego programu lub projektu. Wpłatom na Fundusz nie mogą towarzyszyć żadne warunki polityczne.

Artykuł 16.

1. Niezależnie od wszelkich dodatkowych wpłat dobrowolnych Państwa będąc Stronami niniejszej Konwencji zobowiązują się wpłacać regularnie co dwa lata na Fundusz Dziedzictwa Światowego składki, których wysokość, obliczona według jednakowej stawki procentowej dla wszystkie Państw, zostanie uchwalona przez Zgromadzenie Ogólne Państw będących Stronami Konwencji, zebranych podczas sesji Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury. Ta uchwała Zgromadzenia Ogólnego wymaga większości głosów obecnych i głosujących Państw będących Stronami, które nie złożyły oświadczenia przewidzianego w ustępie 2 niniejszego artykułu. W żadnym wypadku składka obowiązkowa Państw będących Stronami Konwencji nie może przekroczyć 1% ich składki do budżetu zwyczajnego Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

2. Jednakże każde Państwo, o których mowa w artykule 31 lub 32 niniejszej Konwencji, może w chwili składania swoich dokumentów ratyfikacyjnych, dokumentów przyjęcia lub przystąpienia złożyć oświadczenie, że nie będzie związane po stanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu.
3. Państwo będące Stroną Konwencji które złożyło oświadczenie przewidziana w ustępie 2 niniejszego artykułu, może w każdej chwili wycofać to oświadczenie w drodze zawiadomienia o tym Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury Jednakże wycofanie oświadczenia będzie miało skutki w zakresie składek obowiązkowych należnych od tego Państwa od daty najbliższego Zgromadzenia Ogólnego Państw będących Stronami niniejsze Konwencji.
4. Aby Komitet mógł zaplanować swą działalność w sposób skuteczny, składki Państw będących Stronami niniejszej Konwencji, które złożyły oświadczenie przewidziane w ustępie 2 niniejszego artykułu, powinny być uiszczane regularnie, przynajmniej co dwa lata, i nie powinny być niższe od składek, jakich dokonywałoby dane Państwo, gdyby było związane postanowieniami ustępu 1 niniejszego artykułu.
5. Żadne Państwo będące Stroną Konwencji, zalegające z wpłatą składek obowiązkowych lub dobrowolnych za bieżący i poprzedni rok kalendarzowy, nie może być wybrane na członka Komitetu Dziedzictwa Światowego. Postanowienie to nie ma zastosowania podczas pierwszych wyborów. Mandat takiego Państwa, będącego już członkiem Komitetu, wygasa z chwilą wyborów przewidzianych w artykule 8 ustęp 1 niniejszej Konwencji.

Artykuł 17.

Państwa będące Stronami niniejszej Konwencji przewidują lub popierają tworzenie fundacji lub publicznych i prywatnych stowarzyszeń krajowych mających na celu zachęcenie do dokonywania darów na rzecz ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego określonego w artykułach 1 i 2 niniejszej Konwencji.

Artykuł 18.

Państwa będące Stronami niniejszej Konwencji współdziałają w akcjach zbiorów międzynarodowych, organizowanych pod auspicjami Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury na rzecz Funduszu Dziedzictwa Światowego. Ułatwiają one zbiórki organizowane w tym celu przez organizacje wymienione w artykule 15 ustęp 3.

V. WARUNKI I TRYB UDZIELANIA POMOCY MIĘDZYNARODOWEJ

Artykuł 19.

Każde Państwo będące Stroną niniejszej Konwencji może zwrócić się z prośbą o udzielenie pomocy międzynarodowej na rzecz dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowej powszechnej wartości, znajdujących się na jego terytorium. Załączy ono do wniosku dane informacyjne i dokumenty przewidziane w artykule 21, którymi rozporządza, potrzebne Komitetowi do powzięcia decyzji.

Artykuł 20.

Z zastrzeżeniem postanowień artykułu 13 ustęp 2, artykułu 22 punkt (c) oraz artykułu 23 pomoc międzynarodowa przewidziana w niniejszej Konwencji może być udzielona jedynie na rzecz tych dóbr dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, które Komitet Dziedzictwa Światowego postanowił wpisać na jedną z list, o których mowa w artykule 11 ustępy 2 i 4.

Artykuł 21.

1. Komitet Dziedzictwa Światowego określa procedurę rozpatrywania wniosków o udzielenie pomocy międzynarodowej, do której udzielenia jest powołany, a w szczególności ustala dane, jakie powinny być zamieszczone we wniosku, który powinien zawierać opis zamierzonej operacji i niezbędnych robot oraz ich kosztorys i wskazywać stopień ich pilności oraz przyczyny, z których powodu Państwo składające wniosek nie może ponieść całości wydatków z własnych środków. W każdym wypadku, gdy to jest możliwe, wnioski powinny być poparte opinią rzeczoznawców.
2. Wnioski o pomoc złożone w związku z klęskami żywiołowymi lub katastrofami, ze względu na konieczność możliwie natychmiastowego podjęcia prac, powinny być przez Komitet rozpatrywane bezzwłocznie i z pierwszeństwem przed innymi; Komitet powinien rozporządzać funduszem rezerwowym przeznaczonym na tego rodzaju wypadki.
3. Przed podjęciem decyzji Komitet przeprowadza badania i konsultacje, które uzna za niezbędne.

Artykuł 22.

Pomoc udzielana przez Komitet Dziedzictwa Światowego może przybierać następujące formy:

- a) studia nad zagadnieniami artystycznymi, naukowymi i technicznymi związanymi z ochroną, konserwacją, rewaloryzacją i ożywianiem lub odtwarzaniem dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, określonego w artykule 11 ustępy 2 i 4 niniejszej Konwencji.

- b) skierowanie rzeczoznawców, techników i wykwalifikowanych robotników do czuwania nad należyтым wykonaniem zatwierdzonego projektu,
- c) kształcenie specjalistów, wszystkich szczebli w dziedzinie identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i ożywiania lub odtwarzania dziedzictwa kulturalnego i naturalnego,
- d) dostarczenie urządzeń, którymi zainteresowane Państwo nie dysponuje lub których nie jest w stanie nabyć,
- e) udzielanie pożyczek nisko oprocentowanych lub nieoprocentowanych, które mogą być spłacane na warunkach długoterminowych,
- f) przyznawanie subwencji bezzwrotnych w wyjątkowych i szczególnie uzasadnionych wypadkach.

Artykuł 23.

Komitet Dziedzictwa Światowego może również udzielać pomocy międzynarodowej krajowym lub regionalnym ośrodkom kształcenia specjalistów wszelkich szczebli w dziedzinie identyfikacji, ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i ożywiania lub odtwarzania dziedzictwa kulturalnego i naturalnego.

Artykuł 24.

Pomoc międzynarodowa w poważnym zakresie może być udzielona tylko po szczegółowych badaniach naukowych gospodarczych i technicznych. Badania te powinny opierać się na najbardziej nowoczesnych metodach ochrony, konserwacji, rewaloryzacji i ożywiania lub odtwarzania dziedzictwa kulturalnego i naturalnego i powinny odpowiadać celom niniejszej Konwencji. Badania powinny również mieć za zadanie poszukiwanie środków racjonalnego wykorzystania zasobów będących w dyspozycji zainteresowanego Państwa.

Artykuł 25.

Finansowanie niezbędnych robót powinno w zasadzie tylko częściowo obciążać społeczność międzynarodową. Udział Państwa, które korzysta z pomocy międzynarodowej, powinien stanowić istotną część środków przeznaczonych na realizację każdego programu lub projektu, chyba że środki tego Państwa na to nie pozwalają.

Artykuł 26.

Komitet Dziedzictwa Światowego i Państwo korzystające z jego pomocy ustalają w zawartym między nimi porozumieniu warunki, na jakich będzie wykonywany program lub projekt, na którego realizację udziela się pomocy międzynarodowej zgodnie z niniejszą Konwencją. Na Państwie korzystającym z tej pomocy spoczywa obowiązek kontynuowania ochrony, konserwacji i rewaloryzacji dóbr w ten sposób uratowanym, zgodnie z warunkami ustalonymi w porozumieniu.

VI. PROGRAMY OŚWIATOWE

Artykuł 27.

1. Państwa będące Stronami niniejszej Konwencji będą się starały wszelkimi właściwymi środkami, a w szczególności przez ustalanie odpowiednich programów oświatowych i informacyjnych, wzmacniać w swoich społeczeństwach poszanowanie i przywiązanie do dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, określonego w artykułach 1 i 2 niniejszej Konwencji.
2. Zobowiązują się one również szeroko informować społeczeństwo o niebezpieczeństwach, jakie zagrażają temu dziedzictwu, i o działaniach podjętych w zastosowaniu niniejszej Konwencji.

Artykuł 28

Państwa będące Stronami niniejszej Konwencji, które korzystają z pomocy międzynarodowej stosownie do postanowień Konwencji, podejmują niezbędne środki w celu rozpowszechniania wiadomości o znaczeniu dóbr, na które ta pomoc została przeznaczona, i o roli, jaką ta pomoc odegrała.

VII. SPRAWOZDANIA

Artykuł 29

1. Państwa będące Stronami niniejszej Konwencji informują w okresowych sprawozdaniach, które będą przedstawiane Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury, w terminach i w formie przez nią określanych, o przepisach ustaw i innych aktów prawnych oraz o innych podjętych przez nie środkach w celu stosowania niniejszej Konwencji, jak również o doświadczeniach uzyskanych w tej dziedzinie.

2. Sprawozdania te będą podane do wiadomości Komitetowi Dziedzictwa Światowego.
3. Komitet składa sprawozdanie ze swej działalności na każdej sesji zwyczajnej Konferencji Generalnej Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury.

VIII. POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 30.

Niniejsza Konwencja została sporządzona w językach angielskim, arabskim, francuskim, hiszpańskim, i rosyjskim, przy czym wszystkie te teksty są jednakowo autentyczne.

Artykuł 31.

1. Niniejsza Konwencja podlega ratyfikacji lub przyjęciu przez Państwa będące członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury zgodnie z ich procedurą konstytucyjną.
2. Dokumenty ratyfikacyjne lub dokumenty przyjęcia będą składane Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury.

Artykuł 32.

1. Niniejsza Konwencja jest otwarta do przystąpienia dla wszystkich Państw nie będących członkami Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury, które zostaną zaproszone do przystąpienia przez Konferencję Generalną Organizacji.
2. Przystąpienie następuje przez złożenie dokumentu przystąpienia Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury.

Artykuł 33.

Niniejsza Konwencja wejdzie w życie po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia dwudziestego dokumentu ratyfikacyjnego, dokumentu przyjęcia lub przystąpienia, lecz jedynie w stosunku do Państw, które w tym dniu lub wcześniej złożyły swoje dokumenty ratyfikacyjne, dokumenty przyjęcia lub przystąpienia. W stosunku do każdego innego Państwa wejdzie ona w życie po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia przez to Państwo dokumentu ratyfikacyjnego, dokumentu przyjęcia lub przystąpienia.

Artykuł 34.

Do Państw będących Stronami niniejszej Konwencji o ustroju politycznym federalnym lub niejednolitym, stosuje się następujące postanowienia:

- a) Jeśli chodzi o postanowienia niniejszej Konwencji, których wykonanie zależy od wydania aktu ustawodawczego przez federalną lub centralną władzę ustawodawczą, obowiązki rządu federalnego lub centralnego są takie same jak obowiązki Państw Stron nie będących państwami federalnymi.
- b) jeśli chodzi o postanowienia niniejszej Konwencji, których wykonanie zależy od wydania aktu ustawodawczego przez władzę ustawodawczą każdego ze stanów, krajów, prowincji lub kantonów, wchodzących w skład federacji, które na podstawie zasad konstytucyjnych federacji nie są obowiązane do podejmowania kroków ustawodawczych, rząd federalny poda te postanowienia z przychylną opinią do wiadomości właściwym władzom stanów, krajów, prowincji lub kantonów.

Artykuł 35.

1. Każde Państwo będące Stroną niniejszej Konwencji będzie mogło wypowiedzieć niniejszą Konwencję.
2. Wypowiedzenie będzie notyfikowane na piśmie dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury.
3. Wypowiedzenie nabierze mocy po upływie dwunastu miesięcy od dnia otrzymania dokumentu wypowiedzenia. Nie zmieni ono w niczym zobowiązań finansowych przyjętych przez państwo wypowiadające, aż do dnia, w którym wypowiedzenie nabierze mocy.

Artykuł 36.

Dyrektor Generalny Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury będzie informował Państwa będące członkami Organizacji, Państwa nie będące członkami Organizacji, o których mowa w artykule 32, jak również Organizację Narodów Zjednoczonych o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacyjnych, dokumentów przyjęcia lub przystąpienia, wymienionych w artykułach 31 i 32, jak również o wypowiedzeniach przewidzianych w artykule 35.

Artykuł 37.

1. Niniejsza Konwencja będzie mogła być zrewidowana przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury. Jednakże zrewidowany tekst będzie obowiązywał tylko te Państwa, które staną się Stronami Konwencji wprowadzającej rewizję.
2. Jeżeli Konwencja Generalna przyjmie nową konwencję wprowadzającą całkowitą lub częściową rewizję niniejszej Konwencji oraz jeżeli nowa konwencja nie będzie stanowiła inaczej, niniejsza Konwencja przestanie być otwarta do ratyfikacji, przyjęcia lub przystąpienia począwszy od daty wejścia w życie nowej konwencji wprowadzającej rewizję.

Artykuł 38.

Zgodnie z artykułem 102 Karty Narodów Zjednoczonych niniejsza Konwencja zostanie zarejestrowana w Sekretariacie Organizacji Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury.

Sporządzono w Paryżu, dnia dwudziestego trzeciego listopada 1972 roku, w dwóch oryginalnych egzemplarzach, podpisanych przez Przewodniczącego Konferencji Generalnej zebranej na swej siedemnastej sesji oraz przez Dyrektora Generalnego Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury, które będą złożone w archiwum Organizacji Narodów Zjednoczonych dla Wychowania, Nauki i Kultury i których uwierzytelnione odpisy będą przekazane wszystkim Państwom, o których mowa w artykułach 31 i 32, oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Powyższy tekst jest autentycznym tekstem Konwencji przyjętej w należyty sposób przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych ds. Oświaty, Nauki i Kultury na jej siedemnastej sesji, która odbyła się w Paryżu i która została ogłoszona za zamkniętą dnia dwudziestego pierwszego listopada 1972 roku.

Na dowód czego złożyli swoje podpisy dnia dwudziestego trzeciego listopada 1972 roku.

Przewodniczący Konferencji Generalnej TORU HAGUIWARA

Dyrektor Generalny RENEMAHEU

/Tekst według Dziennika Ustaw Nr 32, poz. 190 z dn. 30 września 1976 r./

DEKLARACJA AMSTERDAMSKA

**Kongres w sprawie Europejskiego Dziedzictwa Architektonicznego
Amsterdam, 21–25 października 1975 r.**

Kongres w Amsterdamie, uświęcenie Europejskiego Roku Dziedzictwa Architektonicznego jako zgromadzenie delegatów przybyłych ze wszystkich stron Europy wita gorąco Kartę Europejską Dziedzictwa Architektonicznego uchwaloną przez Komitet Ministrów Rady Europejskiej, a stwierdzającą, że unikatowa architektura europejska stanowi wspólne dobro wszystkich narodów i podkreśla ponadto dążenia wszystkich Państw członkowskich do wzajemnej współpracy między sobą, a także z innymi Państwami europejskimi dla ochrony tej architektury.

W taki sam sposób Kongres stwierdza, że dziedzictwo architektoniczne Europy stanowi część integralną ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego i przyjmuje z zadowoleniem do wiadomości wzajemne zobowiązanie się do popierania współpracy i wymiany w dziedzinie kultury zawarte w akcie końcowym Konferencji w sprawie bezpieczeństwa i współpracy w Europie, uchwalonej w Helsinkach w lipcu roku bieżącego.

Co czyniąc Kongres kładzie nacisk na następujące rozważania podstawowe:

- a) niezależnie od swej wartości kulturowej europejskie dziedzictwo architektoniczne skłania wszystkich Europejczyków do uświadomienia sobie wspólnej historii i wspólnego ich przeznaczenia. Zachowanie tego dziedzictwa ma więc żywotne znaczenie;
- b) dziedzictwo to obejmuje nie tylko oddzielne budynki o wyjątkowej wartości oraz ich otoczenie, ale także zespoły, dzielnice, miasta i osiedla wiejskie mające znaczenie historyczne lub kulturowe;
- c) bogactwa te stanowią wspólne dobro wszystkich ludów Europy; stąd ciąży na nich wspólny obowiązek ich chronienia przed rosnącymi niebezpieczeństwami, które im zagrażają – zaniedbania i opuszczeniu, świadomym rozbiórkom, nowym nie harmonizującym z nimi budowlom i nadmiernym ruchem kołowym;
- d) ochrona dziedzictwa architektonicznego winna być traktowana nie jako problem marginesowy, ale jako podstawowy cel planowania miast i zagospodarowywania przestrzennego terenu;
- e) władze lokalne, do których należy przeważnie decydowanie w zakresie zagospodarowania przestrzennego są szczególnie odpowiedzialne za ochronę dziedzictwa architektonicznego; powinny one współpracować ze sobą w dziedzinie wymiany poglądów i informacji; niezbędne środki prawodawcze i administracyjne we wszystkich krajach powinny ulec wzmocnieniu, aby stały się bardziej skuteczne;
- f) aby podjąć kosztów restauracji, zagospodarowania i utrzymania budynków i zespołów o znaczeniu architektonicznym lub historycznym należy udzielić władzom lokalnym i właścicielom prywatnym odpowiedniej pomocy finansowej; ponadto w stosunku do tych ostatnich powinny być przewidziane ulgi podatkowe;

- g) dziedzictwo architektoniczne ma szansę przetrwania tylko wtedy jeżeli zdobędzie uznanie społeczne, a zwłaszcza młodego pokolenia. Programy wychowawcze na wszystkich szczeblach powinny więc wydatnie zająć się tą dziedziną;
- h) należałoby udzielać poparcia organizacjom prywatnym – międzynarodowym, narodowym i lokalnym, które się przyczyniają do rozbudzania zainteresowania publicznego;
- i) ponieważ architektura dnia dzisiejszego stanie się jutro dziedzictwem, wszystko powinno być uczynione dla zapewnienia architekturze współczesnej wysokiej jakości;

Kongres apeluje do rządów, parlamentów, instytucji umysłowych i kulturalnych, instytutów zawodowych, przedsiębiorstw handlowych i przemysłowych, stowarzyszeń prywatnych i wszystkich obywateli, aby poparli w całej pełni cele i zadania niniejszej Deklaracji i uczynili wszystko dla jej urzeczywistnienia.

Tylko w ten bowiem sposób da się zachować niezastąpione dziedzictwo architektoniczne Europy dla wzbogacenia życia wszystkich narodów, obecnie i na przyszłość.

W wyniku wszystkich obrad Kongres dochodzi do następujących wniosków i zaleceń:

Spółeczeństwo nasze będzie zmuszone w krótkim czasie do zrezygnowania z dziedzictwa architektonicznego i jego otoczenia, które stanowią tradycyjne środowisko, w którym to społeczeństwo żyje, jeżeli nie zostanie niezwłocznie wprowadzona w życie nowa polityka ochrony i zintegrowanej konserwacji tego dziedzictwa. W chwili obecnej rzeczą najważniejszą jest ochrona miast historycznych, starych dzielnic miejskich i tradycyjnych osiedli wiejskich, a także historycznych parków i ogrodów. Ochrona tych zespołów architektonicznych może być ujęta wyłącznie z globalnego punktu widzenia, obejmując wszystkie gmachy mające swoją wartość kulturalną, od najbardziej wspaniałych aż do najskromniejszych, nie pomijając także i tych z epoki współczesnej. Jak również krajobrazów, w jaki są one wkomponowane. Ta ochrona globalna uzupełni ochronę indywidualną oddzielnych zabytków i poszczególnych zespołów.

Znaczenie dziedzictwa architektonicznego i uzasadnienie jego zachowania są obecnie lepiej rozumiane. Wiadomo, że utrzymanie ciągłości historycznej środowiska ma istotne znaczenie dla zachowania lub stworzenia takich ram życia, które pozwolą człowiekowi odnaleźć swą tożsamość i czuć się bezpiecznym wobec brutalności przemian społecznych; nowa urbanistyka stara się odnaleźć przestrzenie zamknięte na skalę człowieka, wzajemne przenikanie funkcji oraz zróżnicowanie społeczno-kulturalne, które charakteryzowały tkankę urbanistyczną dawnych miast. Odkryto również, że zachowanie istniejących budowli przyczynia się do oszczędzenia środków i do zwalczania marnotrawstwa, co stanowi jeden z wielkich problemów społeczeństwa współczesnego. Wykazano, że stare budynki mogą przyjąć nowe zadania odpowiadające potrzebom życia współczesnego. Do tego dodać należy, że konserwacja korzysta z pomocy artystów i rzemieślników wysoko kwalifikowanych, których talent i umiejętność należy wykorzystać i przekazać następnym pokoleniom. Wreszcie modernizacja istniejących zasobów mieszkaniowych przyczynia się do ograniczenia wkraczania na tereny rolne i pozwala uniknąć lub przynajmniej znacznie ograniczyć przemieszczanie ludności, co stanowi wydatną zdobycz społeczną polityki konserwatorskiej.

Chociaż z tych wszystkich względów znaczenie ochrony dziedzictwa architektonicznego nabiera dzisiaj wzrastającej mocy jest rzeczą konieczną oprzeć ją definitywnie na solidnych zasadach. Powinno się więc przystąpić do badań o charakterze podstawowym nad nią i uwzględnić ją w programach wychowania i rozwoju kulturalnego.

Ochrona dziedzictwa architektonicznego jednym z głównych zadań planowania miast i zagospodarowania przestrzennego kraju.

W planowaniu miast i zagospodarowaniu przestrzennym terenu powinna uwzględnąć się wymogi ochrony dziedzictwa architektonicznego i nie traktować je dłużej w sposób wyrwykowy jako elementu drugorzędny jak to się działo jeszcze w niedawnej przeszłości. Niezbędna stała się odtąd stała wymiana myśli pomiędzy konserwatorami a planistami.

Urbaniści muszą zgadzać się na to, że przestrzenie nie są względem siebie równoważące i że trzeba je traktować zgodnie z ich właściwą specyfiką. Uwzględnienie wartości estetycznych i kulturalnych dziedzictwa architektonicznego powinno prowadzić do ustalenia dla zespołów zabytkowych szczególnych zadań i reguł zagospodarowania. Nie można ograniczać się do stosowania, bez ich skoordynowania, zwykłych zasad planowania i specjalnych zasad ochrony gmachów zabytkowych.

Aby umożliwić tę integrację należy sporządzać inwentarz budynków, zespołów architektonicznych oraz miejsc zabytkowych uwzględniając zewnętrzne granice stref ochrony. Wskazano byłoby, aby inwentarze te były szeroko rozpowszechniane i podawane do wiadomości szczególnie władzom lokalnym i regionalnym oraz służbom odpowiedzialnym za zagospodarowanie przestrzenne i urbanistyki dla zwrócenia ich uwagi na budynki obszary zasługujące na ochronę. Taki inwentarz dałby rzeczową podstawę dla ich konserwacji i byłby podstawowym elementem kwalifikacyjnym w zakresie zagospodarowania przestrzeni.

Polityka zagospodarowania przestrzennego – regionalnego powinna również uwzględniać potrzeby ochrony dziedzictwa architektonicznego i przyczyniać się do ich zaspokojenia. W szczególności może ona popierać lokalizację nowych rodzajów działalności w strefach podupadających gospodarczo, aby zapobiec ich wyludnieniu i w ten sposób powstrzymać rozpad starych budynków. Z drugiej strony decyzje podejmowane w celu rozwoju peryferii aglomeracji miejskich powinny dążyć do osłabienia nacisku budowlanego jakiemu ulegają stare dzielnice. Pod tym względem polityka w zakresie transportu i usług oraz bardziej prawidłowe rozmieszczenie ośrodków działalności miejskiej mogą mieć poważny wpływ na zachowanie dziedzictwa architektonicznego.

Pełne rozwinięcie konsekwentnej polityki konserwatorskiej wymaga szerokiej decentralizacji i wzięcia pod uwagę lokalnych odrębności kulturalnych. Z powyższego wynika konieczność powołania służb odpowiedzialnych za konserwację na wszystkich szczeblach (centralnych, regionalnych i lokalnych) podejmujących decyzje w zakresie zagospodarowania przestrzennego. Jednak ochrona dziedzictwa architektonicznego nie może pozostawać wyłącznie sprawą ekspertów. Nacisk opinii publicznej jest rzeczą istotną. Ludność powinna, na podstawie obiektywnej i rzetelnej informacji być dopuszczana do brania w niej udziału, zarówno w momencie sporządzania inwentarzy jak i podejmowania decyzji. Ochrona dziedzictwa stanowi część naszego spojrzenia, wrażliwego na nowe kryteria jakości i miary, które pozwoliłoby na korektę wyboru obiektów i zadań zbyt często podyktowanych krótkim terminem, ciasnym ujmowaniem techniki i w rezultacie koncepcjami przestarzałymi.

Ochrona zintegrowana wymaga odpowiedzialności władz lokalnych i współdziałania ogółu obywateli.

Władze lokalne powinny mieć ściśle określony zakres kompetencji w dziedzinie ochrony dziedzictwa architektonicznego. Stosując zasady konserwacji zintegrowanej powinny brać pod uwagę ciągłość realiów socjalnych i materialnych istniejących w społecznościach miejskich i wiejskich. Przyszłość nie może i nie powinna być budowana ze szkodą przeszłości.

Aby wprowadzić w życie taką politykę, odnoszącą się z całym szacunkiem inteligencją, wrażliwością i gospodarnością do środowiska stworzonego przez człowieka władze lokalne powinny:

- opierać się na analizie tworzywa zespołów miejskich i wiejskich, w szczególności zaś ich struktury, ich złożonych funkcji jak również charakterystycznych cech architektonicznych i bryłowych ich przestrzeni zabudowanych i otwartych;
- przydzielać budynkom funkcje, które odpowiadając dzisiejszym warunkom życia, uszanowałyby ich charakter i zapewniłyby im przetrwanie;
- zwracać uwagę na fakt, że szeroko zakrojone studia nad ewolucją służb publicznych (szkolnych, administracyjnych, lekarskich) wykazują, że gigantyzm nie sprzyja jakości i skuteczności działania;
- przeznaczać odpowiednią część swego budżetu na realizację tej polityki. W tym kontekście władze lokalne powinny domagać się od Rządu tworzenia funduszy specjalnych. Subwencje i pożyczki przyznawane przez władze lokalne osobom prywatnym i różnym organizacjom powinny pobudzać ich zaangażowanie moralne i finansowe;
- wyznaczać komórki odpowiedzialne za wszelkie sprawy związane z dziedzictwem architektonicznym i miejscami zabytkowymi;
- powoływać organizacje użyteczności publicznej i stwarzać bezpośrednie więzy łączące potencjalnych użytkowników budynków zabytkowych z ich właścicielami;
- ułatwiać powstawanie i skuteczne funkcjonowanie dobrowolnych zrzeszeń w zakresie restauracji i modernizacji;

Władze lokalne powinny ustalić technikę zasięgania opinii, aby móc poznać zdanie zainteresowanych grup społecznych co do planów ochrony i brać je pod uwagę przy opracowaniu projektów. W ramach polityki informowania publiczności powinny podejmować swe decyzje jawnie za wiedzą wszystkich, używając języka jasnego i zrozumiałego dla wszystkich, aby ludność mogła poznać, przedyskutować i ocenić motywy każdej decyzji.

Powinny być przewidziane miejsca spotkań dla dyskusji publicznych. W tym znaczeniu praktyką bieżącą powinno stać się korzystanie ze zgromadzeń publicznych, z wystaw, z sondaży opinii publicznej, ze środków masowego przekazu i wszelkich innych odpowiednich środków. Kształcenie młodzieży w dziedzinie ochrony środowiska oraz powoływania jej do udziału we wszelkich zadaniach ratowniczych stanowi jeden z najważniejszych nakazów działalności społecznej.

Propozycje uzupełniające lub alternatywne zgłaszane przez organizacje lub osoby prywatne, powinny być traktowane jako wkład sprzyjający planowaniu.

Wreszcie władze lokalne są zainteresowane w podawaniu sobie do wiadomości swych wzajemnych doświadczeń. W tym celu powinny one zorganizować stałą wymianę informacji i inicjatyw wszelkimi możliwymi drogami.

Wzięcie pod uwagę czynników społecznych stanowi o powodzeniu wszelkiej polityki zintegrowanej konserwacji.

Polityka konserwacji zintegrowanej wymaga integrowania dziedzictwa architektonicznego z życiem społecznym.

Wysiłek podjęty dla konserwacji powinien być mierzony nie tylko wartością kulturową budynku, ale i jego wartością użytkową. Społeczne problemy konserwacji zintegrowanej mogą być rozwiązane jedynie w łącznym odniesieniu do tych dwóch skali wartości. Modernizacja zespołu należącego do dziedzictwa architektonicznego nie zawsze bywa dziełem bardziej kosztownym od budowy nowej na istniejącej infrastrukturze, ani nawet od budowy zespołu na terenie niezurbanizowanym. Należy więc przy porównaniu kosztów tych trzech rodzajów postępowania, które pociągają za sobą odmienne konsekwencje społeczne, nie zapominać o kosztach socjalnych. Zainteresowani są w tym nie tylko właściciele nieruchomości, ale także artyści, kupcy i przedsiębiorcy zamieszkali na miejscu, od których zależy poziom życia i utrzymania dzielnicy.

Aby prawa wolnego zysku nie miały w pełni zastosowania w dzielnicach odrestaurowanych, co spowodowałoby w wyniku eksmisję mieszkańców niezdolnych do pokrycia zawyżonych czynszów, władze publiczne powinny ingerować w celu złagodzenia mechanizmu ekonomicznego, jak to czynią zwykle, gdy chodzi o społeczne budownictwo mieszkaniowe.

Interwencja finansowa mogłaby wybierać pomiędzy premiami za restauracje, udzielanymi właścicielom nieruchomości w zamian za ustalenie pułapu dopuszczalnego komornego, a przyznawaniem zapomóg najemcom na wyrównanie względnie zmniejszenie różnicy między dawnym a nowym czynszem.

Ażeby umożliwić ludności współudział w opracowywaniu programów należałoby jej udostępnić dane do oceny położenia wyjaśniając z jednej strony wartość historyczną i architektoniczną budynków godnych zachowania, z drugiej zaś udzielając wszelkich informacji co do zamiany mieszkań czasowej na stałe.

Udział ten ma tym większe znaczenie jeżeli chodzić będzie już nie tylko o restaurację kilku uprzywilejowanych budynków ale o modernizację całych dzielnic.

To uczulenie w praktyce na problem kultury stanowiłoby olbrzymią zdobycz społeczną.

Konserwacja zintegrowana wymaga przystosowania przepisów legislacyjnych i administracyjnych.

Pojęcie dziedzictwa architektonicznego rozszerzało się stopniowo od poszczególnego zabytku do zespołów architektonicznych miejskich i wiejskich, obejmując także epoki najnowsze. Z tego względu głęboka reforma prawodawcza oraz wzmocnienie środków administracyjnych stanowią warunek wstępny wszelkiej skutecznej akcji.

Wytyczną tej reformy powinna być konieczność uzgodnienia prawodawstwa związanego z zagospodarowaniem przestrzennym terenu z jednej strony, z prawodawstwem z zakresu dziedzictwa architektonicznego z drugiej. To ostatnie powinno dać nową definicję dziedzictwa architektonicznego oraz zadań konsekwencji zintegrowanej.

Ponadto powinno ono przewidywać postępowanie szczególne w zakresie:

- wytyczania i rozgraniczania zespołów architektonicznych;
- ustalania granic zewnętrznych stref ochronnych i służebności o charakterze użyteczności publicznej, jakie w nich należy przewidzieć;
- opracowywanie tych programów konserwacji zintegrowanej i uwzględnienie tych programów w planach zagospodarowania przestrzennego;
- zatwierdzenie projektów i wydawanie zezwoleń na prowadzenie prac.

Prawodawca powinien również przewidzieć dyspozycje pozwalające na:

- rozdział w sposób zrównoważony kosztów budżetowych przewidzianych na zagospodarowywanie miast a przeznaczonych zarówno na ich modernizację jak i owe budownictwo;
- przyznawanie obywatelom, którzy przystępują do modernizacji budynku zabytkowego korzyści finansowych co najmniej równych tym, z jakich korzystaliby przy wznoszeniu nowej budowli;
- rewizję, w wyniku nowej polityki konserwacji zintegrowanej systemu pomocy finansowej ze strony Państwa i innych organizacji publicznych.

Jest konieczne elastyczne w miarę możliwości stosowanie zasad i reguł dotyczących zabudowy, tak aby uczynić zadość wymogom konserwacji zintegrowanej.

W celu wzmocnienia operatywności władz publicznych należałoby poddać rewizji strukturę administracji w taki sposób, aby służby odpowiedzialne za dziedzictwo architektoniczne były zorganizowane na właściwym szczeblu i zaopatrzone w wystarczający personel wysokokwalifikowany, jak również w niezbędne środki naukowe, techniczne i finansowe. Służby te powinny wspomagać władze lokalne, współpracować przy projektowaniu zagospodaro-

wania przestrzennego i utrzymywać stałe kontakty z organizacjami publicznymi i prywatnymi.

Konserwacja zintegrowana wymaga odpowiednich środków finansowych.

Byłoby rzeczą trudną określić politykę finansową odpowiednią dla wszystkich krajów i ocenić skutki różnych posunięć jakie mogłyby być stosowane w procesie planowania, a to w związku z ich wzajemnym oddziaływaniem.

Sam proces jest poza tym poddany działaniu czynników zewnętrznych wynikających z aktualnego ustroju społecznego.

Każde więc Państwo powinno wprowadzać w życie własne metody i sposoby finansowania.

Jednakowoż można stwierdzić z niejaką pewnością, że nie ma państwa w Europie, w którym środki finansowe przeznaczone na konserwację byłyby wystarczające.

Wydaje się ponadto, iż żaden kraj europejski nie zaprojektował dotąd organizacji administracji odpowiadającej w pełni wymogom polityki konserwacji zintegrowanej.

Aby móc rozwiązać problemy gospodarcze konserwacji zintegrowanej należy – a stanowi to czynnik rozstrzygający – opracować ustawodawstwo poddające nowe budownictwo pewnym ograniczeniom odnośnie kubatury, wysokości, współczynnika użytkowania gruntu i pozwalające na jego harmonijne wkomponowanie w otoczenie.

Przepisy o planowaniu powinny przeciwdziałać nadmiernemu zagęszczeniu i popierać raczej modernizację aniżeli odbudowę po wyburzeniu. Należy opracować metody pozwalające na ocenę nadwyżki kosztów narzucanych przez wymogi programów konserwacji. W miarę możliwości należałoby rozporządzać wystarczającymi środkami finansowymi, aby wspomagać właścicieli mających wykonać roboty restauracyjne w ponoszeniu dodatkowych ciężarów, jakimi zostają obciążeni.

Jeżeli takie kryterium nadwyżki kosztów zostanie przyjęte należy przestrzegać, aby korzyści te nie zostały zmniejszone przez nadmierny podatek.

Tę samą zasadę należy stosować na rzecz modernizacji niszczących zespołów o znaczeniu historycznym lub architektonicznym, co przyczyniłoby się do przywrócenia równowagi społecznej.

Korzyści finansowe i podatkowe udzielane obecnie nowemu budownictwu powinny być przyznawane w takim samym stosunku na utrzymanie i konserwację starych budowli po ewentualnym potrąceniu wypłaconej podwyżki kosztów.

Władze publiczne powinny tworzyć lub zachęcać do tworzenia funduszy obrotowych zapewniając organizacjom lokalnym i stowarzyszeniom dopływ bieżącej gotówki bez celów zysku. Odnosi się to do obszarów, gdzie krótko lub długoterminowe sfinansowanie takiego programu będzie mogło być zapewnione samoczynnie dzięki wzrostowi wartości wynikającemu z popytu na tego rodzaju atrakcyjne nieruchomości.

W każdym jednak razie jest sprawą niezmiernie ważną popieranie wszelkich prywatnych źródeł finansowania w szczególności o charakterze przemysłowym. W wielu wypadkach inicjatywa prywatna dowiodła jak pozytywną rolę może odegrać w połączeniu z akcją władz publicznych tak krajowych, jak i lokalnych.

Konserwacja zintegrowana wymaga podniesienia poziomu metod, techniki i umiejętności związanych zawodowo z restauracją i modernizacją.

Metody techniki restauracji i modernizacji budynków i zespołów historycznych powinny być lepiej wykorzystane, a wachlarz ich możliwości poszerzony.

Wyspecjalizowane techniki uruchomione przy restauracji ważnych zespołów historycznych powinny być nadal wykorzystane dla wielkiej liczby budynków zespołów reprezentujących mniejsze walory artystyczne.

Należy dbać o to, aby tradycyjne materiały budowlane pozostawały nadal do dyspozycji, aby nadal były w użyciu tradycyjne rzemiosła i techniki.

Stale pielęgnowanie dziedzictw; architektonicznego pozwoli przez długi okres czasu obywać się bez kosztownych robót konserwatorskich. Każdy program modernizacji powinien być przed jego wykonaniem gruntownie przestudiowany. Należy w jednym czasie gromadzić pełną dokumentację co do technik i co do materiałów, i przystępować do analizy kosztorysu. Taka dokumentacja powinna być przechowywana w odpowiednich ośrodkach.

Nowoczesne materiały i techniki powinny być stosowane wyłącznie po uzyskaniu aprobaty niezależnych instytucji naukowych.

Należałoby podjąć badania celem ustalenia wykazu stosowanych metod oraz technik i w tym celu powoływać instytucje naukowe, ściśle z sobą współpracujące. Wykaz taki powinien podawany być do wiadomości wszystkim zainteresowanym stronom, co ułatwiłoby reformę sposobów restauracji i modernizacji.

Jest absolutnie konieczne ulepszenie programów kształcenia kadr wykwalifikowanego personelu.

Programy te powinny być elastyczne wielobranżowe i obejmować kształcenie pozwalające nabyć praktyczne doświadczenia w terenie.

Międzynarodowa wymiana osiągnięć, doświadczeń i stażystów stanowi istotny element formowania niezbędnego personelu.

Byłoby w ten sposób łatwiej dysponować kadrą urbanistów, architektów, techników i rzemieślników niezbędnych dla opracowania programów i zapewnienia rozwoju zawodów rzemieślniczych, które mogłyby brać udział w pracach restauracyjnych, a które są zagrożone upadkiem. Możliwości uzyskania wyższych kwalifikacji, warunki pracy, wynagrodzenia, bezpieczeństwa pracy i status społeczny powinny stać się dostatecznie atrakcyjne, aby zachęcić młodych do wyboru dyscyplin mających związek z konserwacją dziedzictwa architektonicznego i pozostania w tej dziedzinie działalności.

Wreszcie, władze odpowiedzialne za programy nauczania na wszelkich szczeblach powinny starać się zachęcić młodzież do uprawiania zawodów konserwatorskich.

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

ZALECENIA DOTYCZĄCE OCHRONY ZESPOŁÓW ZABYTKOWYCH I TRADYCYJNYCH I ICH ROLI W ŻYCIU WSPÓŁCZESNYM (REKOMENDACJA WARSZAWSKA)

Konferencja Generalna UNESCO

Warszawa–Nairobi 1976, 26 października – 30 listopada 1976 r.

Konferencja Generalna Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury, która zebrała się w Nairobi od 26 października do 30 listopada 1976 roku na swej dziewiętnastej sesji:

uwważając, że zespoły zabytkowe i tradycyjne stanowią część codziennego środowiska istot ludzkich, zapewniając im żywą obecność przeszłości, która je ukształtowała dla rozwoju społecznego i przez powyższe zyskują dodatkową wartość i dodatkowy wymiar ludzki;

uwważając, że zespoły zabytkowe i tradycyjne stanowią na przestrzeni wieków najbardziej przekonujące świadectwa bogactwa i różnorodności dzieł i osiągnięć kultury, religii i działań społecznych ludzkości i że z tego tytułu ich ochrona i integracja w życie społeczne współczesnego społeczeństwa stanowi fundamentalny element planowania urbanistycznego i zagospodarowania przestrzennego;

uwważając, że wobec niebezpieczeństwa uniformizacji i pozbawienia indywidualnego charakteru, pojawiającego się często w naszych czasach – owe żywe świadectwa przeszłych epok nabierają żywotnego znaczenia dla każdej jednostki ludzkiej i dla narodów, które odnajdują w nich jednocześnie wyraz swej kultury jedną z podstaw tożsamości narodowej;

uwważając, że wszędzie na świecie pod pretekstem rozwoju bądź modernizacji dokonuje się bezmyślnych wyburzeń ora nieuzasadnionych i nieodpowiednich rekonstrukcji, co przynosi poważne szkody dziedzictwu historycznemu;

uwważając, że zespoły zabytkowe i tradycyjne stanowią dziedzictwo, którego ni szczenię pociąga za sobą bardzo często perturbacje natury społecznej, nawet w przypadkach, gdy nie powoduje ono strata gospodarczych;

uwważając, że sytuacja powyższa pociąga za sobą odpowiedzialność ze stron każdego obywatela i nakłada obowiązki na władze państwowe, które jako jedyne mogą im sprostać;

uwważając, że wobec niebezpieczeństwa uszkodzenia bądź całkowitego zniszczenia wszystkie Państwa winny działać na rzecz ochrony tych unikatowych wartości, przyjmując globalną i czynną politykę ochrony i ożywiania zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich otoczenia w ramach planowania w skali krajowej, regionalnej i lokalnej;

stwierdzając, w wielu krajach brak wystarczająco skutecznego prawodawstwa dotyczącego dziedzictwa architektonicznego i jego powiązań z zagospodarowaniem przestrzennym;

biorąc pod uwagę, że Konferencja Generalna uchwaliła już szereg międzynarodowych aktów prawnych dotyczących ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, takich jak Zalecenia ustalające międzynarodowe zasady, jakie należy stosować przy archeologicznych pracach wykopaliskowych (1956), Zalecenie dotyczące ochrony piękna i charakteru krajobrazu i miejsc zabytkowych (1962), Zalecenie dotyczące ochrony dóbr kultury zagrożonych przez wielkie roboty publiczne i prywatne (1968) oraz Zalecenie dotyczące ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego na płaszczyźnie krajowej;

pragnąc uzupełnić i rozszerzyć zakres norm i zasad sformułowanych w powyższych międzynarodowych instrumentach prawnych,

wobec przedstawienia jej propozycji dotyczących ochrony zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich roli w życiu współczesnym, zagadnienia wpisane jako punkt 27 porządku dziennego sesji,

po podjęciu decyzji, na swej osiemnastej sesji, iż kwestia powyższa stanowić będzie przedmiot zalecenia dla Państw członkowskich,

uchwala i przyjmuje w dniu 26 listopada 1976 r. niniejsze zalecenie:

Konferencja Generalna zaleca Państwom członkowskim stosowanie poniższych przepisów przez wydanie odpowiednich ustaw lub innych aktów prawnych, mających na celu wdrożenie na terytoriach objętych ich jurysdykcją zasad i norm ujętych w niniejszym Zaleceniu.

Konferencja Generalna zaleca Państwom członkowskim, by zapoznały z niniejszym Zaleceniem władze państwowe, regionalne i lokalne, jak też instytucje, służby lub organizacje i stowarzyszenia zajmujące się ochroną zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich otoczenia.

Konferencja Generalna zaleca Państwom członkowskim przedstawienie jej sprawozdania z realizacji niniejszego zalecenia w terminie i formie przez Konferencję ustalonych.

I. DEFINICJE

1. Dla potrzeb niniejszego Zalecenia:
 - a) przez „zespół zabytkowy lub tradycyjny” rozumie się każdy zespół budowli i przestrzeni, w tym stanowiska archeologiczne i paleontologiczne, stanowiące siedlisko ludzkie w środowisku miejskim lub wiejskim, którego spójność i wartość uznane są z punktu widzenia archeologicznego, architektonicznego, historycznego, prahistorycznego, estetycznego bądź społeczno-kulturalnego. Wśród tych „zespołów”, które są bardzo różnorodne, wyróżnić można w szczególności osady prahistoryczne, miasta historyczne, dawne dzielnice miejskie, wsie i osady, jak też jednorodne zespoły monumentalne, biorąc pod uwagę, że te ostatnie powinny najczęściej być zachowane w swej integralnej postaci,
 - b) przez „środowisko” zespołów zabytkowych lub tradycyjnych rozumie się otoczenie naturalne lub otaczającą zabudowę, które zapewniają statyczną lub dynamiczną percepcję tych zespołów, które są z nimi bezpośrednio związane przestrzennie, bądź przez związki społeczne, gospodarcze lub kulturalne,
 - c) przez „ochronę” rozumie się identyfikację, zabezpieczenie, konserwację i rewitalizację, restaurację i rehabilitację, utrzymanie i rewitalizację zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich otoczenia.

II. ZASADY OGÓLNE

2. Zespoły zabytkowe lub tradycyjne i ich otoczenie powinny być traktowane jako dziedzictwo uniwersalne nie do zastąpienia. Ich ochrona i ich włączenie w funkcjonowanie społeczeństwa współczesnego powinny stanowić obowiązek rządów i obywateli państw, na których obszarach znajdują się te zespoły. W interesie wszystkich obywateli wspólnoty międzynarodowej odpowiadać za nie powinny władze państwowe, regionalne i lokalne, zależnie od warunków właściwych dla każdego Państwa członkowskiego w zakresie podziału kompetencji.
3. Każdy zespół zabytkowy lub tradycyjny i jego otoczenie powinny być traktowane w ich charakterze globalnym jako spójna całość, której równowaga i specyficzny charakter zależą od syntezy elementów składowych, obejmujących zarówno działalność ludzką jak i budowle, strukturę przestrzenną i strefy otaczające. Tak więc wartościowe elementy, w tym nawet najbardziej skromne działania ludzkie, mają w stosunku do zespołu znaczenie, które należy respektować.
4. Zespoły zabytkowe lub tradycyjne i ich otoczenie powinny być aktywnie chronione przed wszelkimi uszkodzeniami, a szczególnie przed tymi, które wynikają z nieodpowiedniego użytkowania, z pasożytniczych dobudowań i nadmiernych przekształceń, następujących z braku wyczucia charakteru zespołu, i które niosą uszczerbek ich autentyczności, jak też przed uszkodzeniami będących następstwem wszelkich form zanieczyszczeń atmosfery.

Podejmowane prace restauracyjne powinny opierać się na podstawach naukowych. Należy również przykładać wielką wagę do harmonii lub kontrastów między różnorodnymi elementami składowymi zespołów, które nadają każdemu z nich jego szczególną atmosferę.

5. W warunkach nowoczesnej urbanizacji, która pociąga za sobą poważny wzrost skali i zagęszczenia zabudowy, ryzyko bezpośredniego zburzenia zabytkowych lub tradycyjnych zespołów nakłada się na poważne ryzyko ich bezpośredniego zniekształcenia przez zlokalizowanie w ich sąsiedztwie lub perspektywie nowych dzielnic. Architekci i urbaniści powinni respektować widoki na zabytki lub zespoły zabytkowe, jak też czuć nad harmonijnym integrowaniem w życie współczesne zespołów zabytkowych lub tradycyjnych.
6. W epoce, w której powszechność technik budowlanych i form architektonicznych niesie ryzyko uniformizacji siedlisk ludzkich, zabezpieczenie zespołów zabytkowych lub tradycyjnych może przyczynić się do pogłębienia wartości kulturowych lub społecznych, właściwych każdemu narodowi oraz korzystnie wpływać na wzbogacenie światowego dziedzictwa kulturalnego w zakresie architektury.

III. POLITYKA KRAJOWA, REGIONALNA I LOKALNA

7. W każdym z Państw członkowskich należy określić założenia polityk krajowej, regionalnej i lokalnej, odpowiadające właściwym dla każdego z nich systemom podziału władzy w taki sposób, aby władze krajowe, regionalne i lokalne mogły podjąć odpowiednie środki prawne, techniczne, gospodarcze, społeczne, mające na celu ochronę zabytkowych bądź tradycyjnych zespołów i ich przystosowanie do wymogów współczesnego życia. Założenia tej polityki po winny wpływać na planowanie w skali krajowej, regionalnej i lokalnej oraz ukierunkowywać planowanie urbanistyczne i planowanie wsi, jak też zagospodarowanie przestrzenne na wszystkich szczeblach. Wynikające z powyższego działania powinny być włączone w planowanie działań i programów, podziału funkcji i przebiegu zmian. Należy odwoływać się do udziału osób i stowarzyszeń prywatnych przy realizacji polityki ochrony.

IV. ŚRODKI OCHRONY

8. Ochrona historycznych bądź tradycyjnych zespołów i ich otoczenia winna być zapewniona zgodnie z wyżej wymienionymi zasadami i za pomocą metod przedstawionych poniżej, przy czym specyficzne środki określone będą zależnie od kompetencji legislacyjnych i konstytucyjnych oraz organizacji społecznej i gospodarczej każdego państwa.

Środki prawne i administracyjne

9. Wdrożenie globalnej polityki ochrony historycznych bądź tradycyjnych zespołów i ich otoczenia musi opierać się na zasadach obowiązujących dla całego obszaru każdego z państw. Państwa członkowskie powinny przystosowywać istniejące przepisy lub, o ile zajdzie potrzeba, wydać nowe ustawy i rozporządzenia, tak, by zapewnić ochronę zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich otoczenia, biorąc pod uwagę przepisy ujęte w rozdziale niniejszym jak też w rozdziałach następujących. Państwa członkowskie powinny działać na rzecz przystosowania bądź przyjęcia takich przepisów w skali regionalnej lub lokalnej dla zapewnienia ochrony. Jest pożądane dokonanie rewizji przepisów odnoszących się do zagospodarowania przestrzennego – dla skoordynowania i zharmonizowania tych przepisów z przepisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa architektonicznego.
10. Przepisy ustanawiające system zespołów zabytkowych lub tradycyjnych powinny wyrażać zasady ogólne odnoszące się do ustalania i zatwierdzania niezbędnych planów i dokumentów, a w szczególności:
 - ogólne służebności stosowane w strefach chronionych i ich otoczeniu;
 - wskazanie programów i operacji, które powinno się przewidywać w zakresie konserwacji i wyposażenia;
 - obowiązek bieżącego utrzymywania budynków i wyznaczenie osób za to odpowiedzialnych;
 - dziedziny, do których zastosować można ingerencję urbanistyczną, przekształcanie i zagospodarowywanie przestrzenne wsi;
 - określenie odpowiedzialnego organu, którego zgoda konieczna jest dla podjęcia wszelkich prac restauracyjnych, modyfikacyjnych, budowlanych, wyburzeniowych w strefie chronionej;
 - sposoby finansowania i realizacji programów ochrony.
11. Plany i dokumenty odnoszące się do ochrony powinny także określać:
 - strefy i elementy chronione,
 - obciążające je służebności,
 - normy regulujące prace nad utrzymaniem, restauracją i przekształcaniem,
 - ogólne warunki instalowania sieci i wyposażenia, koniecznych dla życia miejskiego bądź wiejskiego,
 - normy wprowadzania nowej zabudowy.

12. Ustawodawstwo ochronne powinno być w zasadzie wyposażone w sankcje chroniące przed wykroczeniami, przed spekulacyjną zwyżką wartości nieruchomości w strefach chronionych, które mogłyby działać na szkodę ochrony i restauracji podjętych w interesie zbiorowym. Przepisy te mogłyby dotyczyć zasad planowania urbanistycznego wpływających na ceny terenów budowlanych, takich jak opracowywanie szczegółowych planów zagospodarowywania przestrzennego, prawo pierwokupu dla instytucji publicznych, wyłączenie w interesie ochrony, bądź interwencja z urzędu w wypadku braku właściciela, a także wprowadzenie efektywnych sankcji takich jak zawieszenie robót, obowiązek przywrócenia stanu pierwotnego bądź odpowiednia grzywna.
13. Poszanowanie zasad ochrony powinno być narzucone tak zbiorowiskom publicznym, jak i jednostkom. Jednakże należy przewidzieć mechanizm odwoławczy od decyzji pozbawionych podstaw prawnych, arbitralnych lub niesprawiedliwych.
14. Przepisy odnoszące się do lokalizacji inwestycji publicznych i prywatnych, jak też do prac publicznych i prywatnych powinny być przystosowane do rygorów ochrony zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich otoczenia.
15. Szczególnie przepisy odnoszące się do budynków i bloków o złych warunkach zdrowotności oraz do budowy mieszkań z kredytów społecznych powinny być opracowywane lub modyfikowane zgodnie z polityką ochrony i ją wspierać. System ewentualnych subwencji powinien być ustalony bądź odpowiednio zmodyfikowany, tak by ułatwiał budowę mieszkań z kredytów społecznych poprzez rehabilitację dawnych budynków. Rozbiórki mogą być dozwolone wyłącznie w stosunku do budynków bez wartości historycznej czy architektonicznej, a ewentualnie przyznane na ten cel subwencje winny być ściśle kontrolowane. Poza tym, odpowiednia część funduszy przewidzianych na budowę mieszkań społecznych powinna być przeznaczona na rehabilitację dawnych budynków.
16. Rezultaty środków ochronnych podjętych w stosunku do budynków i obszarów powinny być podawane do wiadomości publicznej i rejestrowanej przez organ oficjalnie uznany za kompetentny.
17. Zależnie od warunków właściwych dla każdego kraju oraz od podziału władz w ramach administracji państwowej, regionalnej i lokalnej, następujące zasady powinny inspirować realizację ochrony:
 - a) odpowiedzialna władza powinna zapewniać stałą koordynację wszystkich poczynań służb publicznych krajowych, regionalnych i lokalnych, bądź grup osób prywatnych,
 - b) plany i dokumenty dotyczące ochrony powinny być opracowywane po przeprowadzeniu wszelkich koniecznych badań naukowych przez wielodyscyplinarne ekipy naukowe, złożone m.in. z: specjalistów konserwacji i restauracji w tym historyków sztuki, architektów i urbanistów, socjologów i planistów, ekologów i architektów krajobrazu, specjalistów w dziedzinie zdrowia i opieki społecznej, innych specjalistów ze szczególnym uwzględnieniem specjalistów w zakresie dyscyplin związanych z zagospodarowaniem zespołów zabytkowych lub tradycyjnych,
 - c) władze powinny podejmować inicjatywy dotyczące organizowania konsultacji i udziału zainteresowanej ludności,
 - d) plany i dokumenty dotycząc ochrony powinny być zatwierdzane przez organ wyznaczony przez ustawę,
 - e) służby publicznej wyznaczone do stosowania przepisów ochrony na wszystkich szczeblach – krajowym, regionalnym i lokalnym – powinny dysponować odpowiednim personelem i środkami technicznymi, administracyjnymi i finansowymi.

Środki techniczne, ekonomiczne i społeczne

18. Należy sporządzić listę zespołów historycznych bądź tradycyjnych i ich otoczenia przeznaczonych do objęcia akcją ochrony w skali krajowej, regionalnej i lokalnej. Lista powyższa powinna wskazywać priorytety w zakresie ochrony. Wszelkiego rodzaju środki, które okażą się pilnie konieczne powinny być podjęte bez czekania na sporządzenie planów i dokumentacji ochrony.
19. Winna być dokonana analiza całości zespołu, w tym jego ewolucji przez strzenną, integrująca dane archeologiczne, historyczne, architektoniczne, techniczne i ekonomiczne. Należy także opracować dokumentację analityczną mającą na celu określenie budowli lub zespołów podlegających ścisłej ochronie, przeznaczonych do zachowania pod pewnymi warunkami, bądź – w wyjątkowych i w pełni udokumentowanych okolicznościach przewidzianych do wyburzenia, co pozwoliłoby władzom na zawieszenie wszelkiej prac niezgodnych z tym dokumentem. W tym samym celu należy sporządzić inwentaryzację przestrzeni publicznych i prywatnych, jak też ich roślinności.
20. Poza powyższymi studiami architektonicznymi konieczna jest dogłębna znajomość danych dotyczących struktur społecznej, kulturalnej, ekonomicznej technicznej, jak też znajomość kontekstu miejskiego bądź regionalnego w szerokim jego ujęciu. Studia powinny w miarę możliwości obejmować analizę ludności, działalność

gospodarczą, społeczną i kulturalną, sposób życia i stosunki społeczne, zagadnienia własności, wyposażenia miejskiego, stanu dróg, układów komunikacyjnych i powiązań ze strefą sąsiadującą. Właściwe władze powinny przywiązywać jak największą wagę do tych studiów w pełni świadomości, że bez nich nie jest możliwe opracowanie planów ochrony.

21. Przed ustaleniem planów ochrony i po opracowaniu analiz opisanych wyżej, powinno się w zasadzie ustalić program biorący pod uwagę jednocześnie dane urbanistyczne, architektoniczne, ekonomiczne i społeczne, jak też chłonność tkanki miejskiej i wiejskiej do przyjęcia funkcji zgodnych z jej specyfiką. Program powinien mieć na celu przystosowanie norm zagęszczenia i przewidywać etapowanie realizacji, jak też mieszkania zastępcze konieczne na okres prowadzenia prac oraz lokale zamienne dla tych mieszkańców, którzy nie będą mogli powrócić do swych pierwotnych mieszkań. Program ten powinien być opracowany przy jak najszerszym udziale zbiorowości i ludności, których dotyczy. Ponieważ kontekst społeczny, ekonomiczny i fizyczny zespołów historycznych i ich otoczenia ulega stałej ewolucji, wszelkie ankiety i studia powinny być aktualizowane na bieżąco. Staje się więc sprawą zasadniczą, by przygotowanie planów ochrony i ich realizacja opierały się na badaniach, którymi już się dysponuje, aby ich nie opóźnić przez poszukiwanie udoskonaleń procesu planowania.
22. Z chwilą gdy plany i wytyczne ochrony zostaną sporządzone i zatwierdzone przez kompetentne władze, należy sobie życzyć, by ich wykonanie zostało zapewnione przez ich autorów bądź pod ich nadzorem.
23. W zespołach zabytkowych lub tradycyjnych, gdzie poszczególne elementy należą do różnych epok historycznych, ochrona powinna uwzględniać świadectwa wszystkich tych okresów.
24. Realizacja programów sanacji polegających na wyburzaniu budynków pozbawionych wartości architektonicznych lub historycznych i zbyt zniszczonych, by podjąć ich konserwację, na likwidowaniu dobudówek i nadbudówek o niskiej lub żadnej wartości i niekiedy na wyburzaniu nowych budynków, które niszczą harmonię strefy, może mieć miejsce wyłącznie w zgodności z istniejącymi planami odnowy.
25. Operacje sanacji zabudowy lub wyburzenia stosowane do stref, które nie są objęte planami ochrony, powinny respektować budynki i inne elementy posiadające wartości architektoniczne lub historyczne, jak też towarzyszące im elementy. Jeśli obiekty te mogą uciec w wyniku operacji, plany ochrony winny być obowiązkowo opracowane przed ich rozpoczęciem.
26. Konieczny jest stały nadzór dla zabezpieczenia, by te operacje nie służyły spekulacji i celom niezgodnym z zadaniami planu.
27. Ogólne zasady bezpieczeństwa dotyczące pożarów i klęsk żywiołowych powinny być ściśle przestrzegane podczas wszelkich operacji oczyszczania zabudowy odnoszących się do zespołów zabytkowych lub tradycyjnych pod warunkiem, iż będzie to zgodne z zasadami ochrony dziedzictwa kulturalnego. W przeciwnym wypadku należy, przy współpracy wszystkich zainteresowanych służb, poszukiwać szczegółowych rozwiązań dla zapewnienia i zabezpieczenia maksimum bezpieczeństwa bez narażania przy tym dziedzictwa kulturalnego.
28. Szczególnym staraniem należy otoczyć regramentację i kontrolę nowego budownictwa dla zapewnienia, by jego architektura wtapiała się harmonijnie w struktury przestrzenne i w atmosferę zespołów historycznych. W tym celu analiza kontekstu miejskiego powinna poprzedzać rozpoczęcie każdej nowej budowy, nie tylko dla zdefiniowania głównego charakteru zespołu, ale także dokonania analizy dominant, harmonii wysokości, kolorów, materiałów i form, utrwalonych w układzie dachów i fasad, stosunku przestrzeni wolnych i zabudowanych, jak też ich średnich proporcji i usytuowania budynków. Szczególną uwagę należy zwrócić na rozmiary parcel, biorąc pod uwagę, że każda zmiana niesie ryzyko zmasowania, szkodzącego harmonii całości.
29. Nie powinno być dozwolone izolowanie zabytku przez likwidowanie jego otoczenia. Tak samo jego przeniesienie może mieć miejsce tylko w wypadkach szczególnych, powodowanych racjami nadrzędnymi.
30. Zespoły zabytkowe lub tradycyjne i ich otoczenie powinny być chronione przed negatywnymi skutkami zakładania słupów i podpór przewodów elektrycznych czy telefonicznych, instalowania anten telewizyjnych i wielkich tablic reklamowych. O ile one już istnieją należy podjąć odpowiednie kroki dla ich usunięcia. Dla jak najbardziej harmonijnego ich zintegrowania należy przestudiować jak najstaranniej plakowanie, reklamy świetlne i inne wywieszki handlowe, sygnalizację drogową, małą architekturę i nawierzchnię. Szczególny wysiłek powinien zostać podjęty dla uniknięcia wszelkich form wandalizmu.
31. Państwa członkowskie i zainteresowane zbiorowości powinny chronić zespoły zabytkowe lub tradycyjne i ich otoczenie przed coraz poważniejszym niebezpieczeństwem ze strony niektórych technologii, takich jak wszelkie formy zanieczyszczeń atmosfery – poprzez zakaz wprowadzania szkodliwych przemysłów w otoczenie tych zespołów, a także przez środki zaradcze przeciwko hałasowi, wstrząsom i wibracjom maszyn i środków transportu. Należy także przewidzieć środki zaradcze przeciwko uszkodzeniom wynikającym z nadmiernej eksploatacji turystycznej.

32. Zważywszy na istniejące konflikty w obrębie większości zespołów zabytkowych lub tradycyjnych między z jednej strony ruchem samochodowym, a z drugiej strony skalą tkanki miejskiej i wartościami architektonicznymi, Państwa członkowskie powinny skłaniać władze lokalne i pomagać im w poszukiwaniu rozwiązań tych problemów. Dla osiągnięcia tego celu i dla rozwinięcia ruchu pieszego należy z jak największą uwagą przestudiować umiejscowienie i dostęp do parkingów peryferyjnych, a nawet centralnych, a także sieci komunikacji miejskiej, ułatwiających jednocześnie ruch pieszego i dostawczy oraz transport publiczny. Liczne operacje rehabilitacyjne, takie jak montowanie podziemnych sieci elektrycznych i innych, które byłyby zbyt kosztowne, by je prowadzić osobno, mogłyby zostać skoordynowane łatwo i ekonomicznie z organizowaniem sieci drogowej.
33. Ochrona i restauracja powinny odbywać się łącznie z działaniem reanimacyjnym. W związku z tym staje się istotne zachowanie istniejących funkcji, w szczególności handlu i rzemiosła, a także stworzenie nowych, które dla zachowania swej żywotności powinny być zgodne z kontekstem ekonomicznym i społecznym, miejskim, regionalnym lub krajowym, w który się wpisują. Koszt operacji ochrony powinien być oceniany nie tylko wzięwszy pod uwagę wartości kulturowe zabudowy, ale także możliwość jej wykorzystania. Społeczne zagadnienia ochrony mogą zostać prawidłowo ustawione tylko wtedy, gdy weźmie się pod uwagę; obie powyższe skale wartości. Funkcje te odpowiadać powinny potrzebom społecznym, kulturalnym i ekonomicznym mieszkańców nie naruszając specyficznego charakteru zespołu, którego dotyczą. Odpowiednia polityka kulturalnego ożywienia powinna uczynić z zespołów zabytkowych ośrodki działania kulturalnego i nadać im zasadniczą rolę w rozwoju kulturalnym sąsiadujących obszarów.
34. W środowisku wiejskim wszelkie prace pociągające za sobą degradację walorów krajobrazu i wszelkie zmiany % strukturach ekonomicznych i społecznych powinny być starannie kontrolowane dla zachowania integralności historycznych układów wiejskich w ich naturalnym otoczeniu.
35. Akcja ochrony powinna łączyć udział władz publicznych z działaniami prywatnych bądź zbiorowych właścicieli oraz mieszkańców i użytkowników zrzeszonych lub indywidualnych, a wszelkie inicjatywy powinny być popierane. Stała współpraca między zbiorowościami a osobami prywatnymi powinna zostać nawiązana na wszystkich szczeblach przez następujące metody: informacja przystosowana do poszczególnych typów osób, ankiety dostosowane do kategorii osób badanych, tworzenie grup konsultacyjnych złożonych z przedstawicieli właścicieli, mieszkańców i użytkowników przy organach decydujących, planujących, zarządzających i organizujących operacje związane z planami ochrony bądź tworzenie odpowiednich organów dla ich realizacji.
36. Należy popierać tworzenie dobrowolnych zrzeszeń na rzecz ochrony, stowarzyszeń społecznych oraz ustanawiania nagród honorowych i pieniężnych – dla wyróżnienia i okazania uznania przykładowym osiągnięciom w zakresie restauracji i ochrony.
37. Inwestycje publiczne przewidziane planami ochrony zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich otoczenia powinny być gwarantowane odpowiednimi kredytami w budżetach władz centralnych, regionalnych i lokalnych. Całość tych kredytów powinna być zarządzana centralnie przez jeden lub parę organów działających z mocy prawa (publicznych, prywatnych lub mieszanych) zobowiązanych do koordynacji na szczeblu krajowym, regionalnym bądź lokalnym wszelkich form pomocy finansowej i do kierowania ich na rzecz realizacji całościowej.
38. Pomoc publiczna, pod wszelkimi postaciami opisanymi w następujących paragrafach, powinna opierać się na zasadzie, że zbiorowości będą interweniować tam, gdzie jest to konieczne i właściwe, nając na względzie „nadwyżkę kosztów” restauracji, to znaczy dodatkowy koszt narzucony właścicielom w porównaniu z nową wartością sprzedażną bądź czynszową budynku.
39. Zasadniczo ten rodzaj inwestycji publicznych powinien służyć przede wszystkim zachowaniu istniejącej zabudowy, a w pierwszym rzędzie budownictwu z kredytów społecznych, a może on dotyczyć nowego budownictwa wówczas, gdy nie zagraża ono wykorzystaniu i funkcjonowaniu istniejących budynków.
40. Powinno się przyznawać darowizny, subwencje bądź pożyczki na korzystnych warunkach oraz ulgi podatkowe prywatnym właścicielom bądź użytkownikom, którzy podejmują prace przewidziane planami ochrony, zgodnie z normami przewidzianymi przez te plany. Te darowizny, subwencje, pożyczki bądź ulgi podatkowe mogą być przyznawane w pierwszej kolejności grupom właścicieli lub użytkowników mieszkań i lokali handlowych, gdyż operacje grupowe są z punktu widzenia ekonomicznego bardziej opłacalne niż akcje indywidualne. Korzyści finansowe przyznawane właścicielom prywatnym i użytkownikom mogą być ewentualnie podporządkowane pewnym warunkom narzuconym w interesie publicznym, takim jak utrzymanie obiektu w odpowiednim stanie, zapewnienie możliwości jego zwiedzenia, dostęp do parków, ogrodów, miejsc zabytkowych, fotografowanie itp.
41. Należy przewidzieć specjalne dotacje w budżetach organów publicznych bądź prywatnych na cele ochrony zespołów zabytkowych lub tradycyjnych zagrożonych wielkimi pracami publicznymi i prywatnymi oraz zanieczyszczaniu atmosfery. Zbiorowości publiczne powinny także przewidzieć dotacje specjalne na reperację szkód wyrządzonych kłeskami żywiołowymi.

42. Poza tym służby i administracje działające w dziedzinie budownictwa publicznego powinny przystosować swe budżety w sposób pozwalający na uczestniczenie w rehabilitacji zespołów historycznych lub tradycyjnych przez finansowanie prac zgodnych jednocześnie z ich własnymi założeniami i wytycznymi ochrony.
43. Dla zwiększenia środków finansowych w ich dyspozycji, Państwa członkowskie powinny popierać tworzenie przedsięwzięć finansowych publicznych bądź prywatnych na rzecz ochrony zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich otoczenia, posiadających osobowość prawną a mogących przyjmować darowizny od osób prywatnych, fundacji, przedsiębiorstw przemysłowych i handlowych. Ofiarodawcy powinni zyskać przywileje podatkowe.
44. Finansowanie prac, bez względu na ich rodzaj, wykonanych na rzecz ochrony zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich otoczenia może być ułatwione przez powołanie instytucji pożyczkowej, korzystającej z pomocy kredytowej do udzielania właścicielom nisko oprocentowanych pożyczek długoterminowych.
45. Państwa członkowskie i zainteresowane władze wszystkich szczebli mogą wspomagać tworzenie stowarzyszeń niedochodowych mających na celu wykupywanie (i po restauracji ewentualną sprzedaż nieruchomości), przez uruchamianie specjalnych funduszy przeznaczonych na utrzymywanie w zespołach zabytkowych lub tradycyjnych własności o specyficznym dla danego zespołu charakterze.
46. Należy unikać stosowania środków ochrony pociągających za sobą zerwanie tkanki społecznej. Dla uniknięcia w przeznaczonych do restauracji nieruchomościach bądź ich zespołach mutacji ludności ze szkodą dla mieszkańców najgorzej sytuowanych, należy przewidzieć odszkodowania kompensujące zwyczajną czynszu, co pozwoli użytkownikom na zachowanie ich mieszkań, ich lokali handlowych i rzemieślniczych, jak też tradycyjnego sposobu życia i zajęć, takich jak rękodzieło, małe uprawy rolnicze, połów ryb itp. Te odszkodowania, ustalone zależnie od dochodów, pomogłyby zainteresowanym na stawienie czoła podwyżce kosztów wynikających z wykonanych prac.

V. STUDIA, NAUCZANIE I INFORMACJA

47. W celu podwyższenia koniecznych kwalifikacji technicznych i rzemieślniczych oraz rozwijania świadomości i uczestniczenia ludności w wysiłku ochrony – następujące środki winny być podjęte przez Państwa członkowskie, zgodnie z ich kompetencjami prawnymi i konstytucyjnymi.
48. Państwa członkowskie i zainteresowane zbiorowości powinny popierać badania dotyczące: planowania urbanistycznego zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich otoczenia; stosunków między ochroną, planowaniem i zagospodarowaniem przestrzennym; metod konserwacji stosowanych do zespołów; problemu zużycia materiałów; zastosowania nowoczesnych technik rzemieślniczych.
49. Należy rozwijać i organizować nauczanie specjalistyczne poświęcone wyżej wymienionym kwestiom, w tym organizować staże praktyczne. Poza tym należy popierać kształcenie techników i rzemieślników wyspecjalizowanych w dziedzinie ochrony zespołów łącznie z otaczającymi je terenami zielonymi. Należy popierać rozwój rzemiosła, któremu zagraża proces uprzemysłowienia. Należy sobie życzyć, by zainteresowane instytucje współpracowały w tej dziedzinie z wyspecjalizowanymi organizacjami międzynarodowymi, takimi jak Ośrodek ds. konserwacji i restauracji dóbr kultury w Rzymie (ICCROM), Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków (ICOMOS) i Międzynarodowa Rada Muzeów (ICOM).
50. Kształcenie personelu administracyjnego prowadzącego operacje lokalne ochrony obszarów zabytkowych powinny być – tam, gdzie jest to właściwe i konieczne – finansowane i kierowane przez właściwe władze w oparciu o długoterminowe programy.
51. Kształtowanie świadomości o potrzebie ochrony powinno być wspomagane przez wychowanie szkolne, pozaszkolne i uniwersyteckie, jak też przez środki informacji takie jak książki, prasa, telewizja, radio, film i ruchome wystawy. Korzyści nie tylko estetyczne i kulturalne, lecz także społeczne i ekonomiczne wynikające z dobrze prowadzonej polityki ochrony zespołów zabytkowych lub tradycyjnych: ich otoczenia, powinny stanowić przedmiot jasnej i kompletnej informacji. Informacja ta powinna być szeroko rozpowszechniana w organach publicznych i prywatnych, krajowych, regionalnych, lokalnych, a także wśród ludności, które musi wiedzieć dlaczego i w jaki sposób jej środowisko może zostać ulepszone dzięki podejmowanym wysiłkom.
52. Nauka o zespołach zabytkowych powinna być włączona do systemu nauczania na wszystkich szczeblach, szczególnie do nauczania historii, w celu zakorzenienia w młodych umysłach zrozumienia i poszanowania dziedzictwa przeszłości i wykazania jego roli w życiu współczesnym. Nauczanie takie powinno posługiwać się szeroko środkami audiowizualnymi i zwiedzaniem zespołów zabytkowych lub tradycyjnych.
53. Należy wspomagać doksztalcenie nauczycieli i przewodników, a także ułatwić kształcenie działaczy – w celu niesienia pomocy grupom młodych i dorosłych pragnących doskonalić swą znajomość zespołów zabytkowych lub tradycyjnych.

VI. WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

54. Państwa członkowskie powinny współpracować w dziedzinie ochrony zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich otoczenia odwołując się – o ile uważają to za celowe – do pomocy organizacji międzynarodowych, międzyrządowych i pozarządowych, w szczególności korzystając z usług Ośrodka Dokumentacji UNESCO - ICOM - ICOMOS. Powyższa współpraca międzynarodowa o charakterze wielostronnym bądź dwustronnym powinna być odpowiednio koordynowana i przejawiać się w konkretnych działaniach, takich jak niżej wymienione:
- wymiana wszelkiego typu informacji oraz publikacji naukowych i technicznych;
 - organizacja stażów i grup roboczych na wybrane tematy;
 - przyznawanie stypendiów na studia i podróże, wysyłanie personelu naukowego, technicznego i administracyjnego oraz wyposażenia;
 - walka z wszelkiego rodzaju zanieczyszczeniami;
 - realizacja wszelkich projektów ochrony zespołów historycznych i rozpowszechnianie uzyskanych doświadczeń. W regionach położonych po dwóch stronach granicy, gdzie występują wspólne zagadnienia zagospodarowania i ochrony zespołów historycznych i ich otoczenia, zainteresowane Państwa członkowskie powinny skoordynować swą politykę i swe działania dla zapewnienia jak najlepszego wykorzystania środków i jak najlepszej pomocy ich dziedzictwa;
 - wzajemna pomoc między krajami sąsiadującymi na rzecz ochrony całości stref charakterystycznych dla rozwoju historycznego i kulturalnego regionów we wspólnym ich interesie.
55. Zgodnie z duchem i zasadami niniejszego zalecenia, Państwo członkowskie nie powinno podejmować żadnych kroków mających na celu wyburzenie bądź zmianę charakteru dzielnic, miast i obszarów zabytkowych położonych na terenach tego Państwa. Stwierdza się, że powyższy tekst jest autentycznym tekstem zalecenia przyjętego przez Konferencję Generalną Organizacji Narodów Zjednoczonych do Spraw Oświaty, Nauki i Kultury na jej dziewiętnastej sesji, która odbyła się w Nairobi i która zamknęła swe obrady w dniu 30 listopada 1976 r.

Na dowód czego podpisy swe złożyli:

Przewodniczący Konferencji Generalnej (–) TAAITTA TOWEETT

Dyrektor Generalny (–) AMADOU-MAHTAR M'BOW

W. Sieroszewski „Ochrona dóbr kultury ustawodawstwie UNESCO” BMiOZ Seria B Tom LTV Warszawa 1978 s. 144–151,

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

KARTA Z BURRA KARTA ICOMOS AUSTRALIA W SPRAWIE MIEJSC O ZNACZENIU KULTUROWYM

Australijski Komitet Narodowy ICOMOS

Burra, 19 sierpnia 1979 r.

/poprawki przyjęte 23 lutego 1981 r., 23 kwietnia 1988 r., 26 listopada 1999 r./ *)

PREambuła

Z uwzględnieniem Międzynarodowej Karty Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych (Wenecja 1964 r.) oraz Uchwał 5. Zgromadzenia Ogólnego Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków (ICOMOS) (Moskwa 1978 r.), ICOMOS Australia (Australijski Komitet Narodowy ICOMOS) przyjął Kartę z Burry dnia 19 sierpnia 1979 r. w mieście Burra w Południowej Australii. Poprawki zostały przyjęte w dniach 23 lutego 1981 r., 23 kwietnia 1988 r. oraz 26 listopada 1999 r.

Karta z Burry podaje wytyczne co do konserwacji miejsc o znaczeniu kulturowym (miejsc stanowiących dziedzictwo kulturowe) i zarządzania tymi miejscami i opiera się na wiedzy oraz doświadczeniu członków ICOMOS Australia.

Konserwacja stanowi integralną część zarządzania miejscami o znaczeniu kulturowym i trzeba ponosić za nią bieżącą odpowiedzialność.

Do kogo jest skierowana Karta?

Karta ustala standardy praktyki dla osób, które świadczą doradztwo, podejmują decyzje dotyczące miejsc o znaczeniu kulturowym lub podejmują prace w miejscach o znaczeniu kulturowym, w tym właścicieli, zarządców i kustoszy.

Uwagi wyjaśniające

Korzystanie z Karty

Kartę należy czytać w całości. Wiele artykułów jest wzajemnie ze sobą powiązanych. Artykuły w sekcji dotyczącej Zasad konserwacji są często rozwinięte w sekcjach Procesy konserwacji i Praktyka konserwacji. Nagłówki umieszczono dla ułatwienia czytania Karty, jednak nie stanowią one jej części.

Karta jest samodzielnym dokumentem, ale niektóre aspekty jej wykorzystania i stosowania są dokładniej wyjaśnione w następujących dokumentach ICOMOS Australia:

Wytyczne do Karty z Burry: Znaczenie kulturowe

Wytyczne do Karty z Burry: Polityka konserwacji

Wytyczne do Karty z Burry: Procedury prowadzenia badań i sprawozdawczości

Etyczny kodeks współistnienia w zakresie konserwacji istotnych miejsc

Do jakich miejsc Karta ma zastosowanie?

Kartę można stosować do wszystkich rodzajów miejsc o znaczeniu kulturowym, w tym do miejsc naturalnych, lokalnych i historycznych posiadających wartość kulturową.

Zastosowanie mogą mieć także standardy innych organizacji. Należą do nich Australijska karta w sprawie dziedzictwa naturalnego oraz Projekt wytycznych w sprawie ochrony, zarządzania i użytkowania miejsc autochtonicznych i miejsc na wyspach w Cieśninie Torresa, stanowiących dziedzictwo kulturowe.

Po co prowadzić konserwację?

Miejsca o znaczeniu kulturowym wzbogacają życie ludzi, często dostarczając im głębokiego i inspirującego poczucia powiązania ze społecznością i krajobrazem, z doświadczeniami przeszłości i teraźniejszości. Są one zapisem historycznym, istotnym jako materialna forma wyrazu australijskiej tożsamości i doświadczeń. Miejsca o znaczeniu kulturowym odzwierciedlają różnorodność naszych społeczności, informując nas kim jesteśmy, przeszłość, która nas ukształtowała, oraz australijski krajobraz. Są niezastąpione i cenne.

Miejsca o znaczeniu kulturowym muszą podlegać konserwacji dla obecnych i przyszłych pokoleń.

Karta z Burry opowiada się za ostrożnym podejściem do zmian: należy zrobić tyle, ile potrzeba do dbania o miejsce i umożliwienia jego użytkowania, ale poza tym należy jak najmniej zmieniać, tak aby zachować znaczenie kulturowe miejsca.

ARTYKUŁY

Artykuł 1.

Definicje

Do celów niniejszej Karty:

1.1

Miejsce oznacza teren, obszar, grunt, krajobraz, budynek lub inny obiekt, grupę budynków lub innych obiektów i może obejmować części składowe, zawartość, przestrzenie i widoki.

Koncepcja miejsca powinna być szeroko interpretowana. Elementy opisane w art. 1.1. mogą obejmować pomniki, drzewa, ogrody, parki, miejsca wydarzeń historycznych, obszary miejskie, miasta, obszary przemysłowe, miejsca archeologiczne oraz miejsca duchowe i religijne.

- 1.2** Znaczenie kulturowe oznacza wartość estetyczną, historyczną, naukową, społeczną lub duchową dla przeszłych, obecnych lub przyszłych pokoleń.
- Znaczenie kulturowe znajduje odzwierciedlenie w samym miejscu, jego konstrukcji, otoczeniu, użytkowaniu, powiązaniach, znaczeniach, zapisach, powiązanych miejscach i powiązanych przedmiotach.
- Miejsca mogą mieć różną wartość dla różnych osób lub grup.
- Termin „znaczenie kulturowe” to synonim terminu „znaczenie jako dziedzictwa” i terminu „wartość dziedzictwa kulturowego”.
- Znaczenie kulturowe może się zmieniać w wyniku nieustannego powstawania historii miejsca.
- Rozumienie znaczenia kulturowego może się zmieniać w wyniku nowych informacji.
- 1.3** Konstrukcja oznacza fizyczny materiał miejsca obejmujący części składowe, stałe elementy wyposażenia, zawartość i przedmioty.
- Konstrukcja obejmuje wnętrze budynku, wszelkie pozostałości pod powierzchnią oraz wydobyty materiał.
- Konstrukcja może określać przestrzenie, które mogą stanowić istotne elementy znaczenia miejsca.
- 1.4** Konserwacja oznacza wszelkie procesy w ramach dbania o miejsce w celu zachowania jego znaczenia kulturowego.
- 1.5** Utrzymanie oznacza ciągłą ukierunkowaną na ochronę opiekę nad konstrukcją i otoczeniem miejsca i jest odrębne od naprawy. Naprawa obejmuje restaurację lub rekonstrukcję.
- Rozróżnienia, o których mowa, np. w odniesieniu do rynien dachowych będą następujące:
- utrzymanie – regularny przegląd i czyszczenie rynien;
- naprawa obejmująca restaurację – ponowny montaż zerwanych rynien;
- naprawa obejmująca rekonstrukcję – wymiana zniszczonych rynien.
- 1.6** Zachowanie oznacza utrzymanie konstrukcji miejsca w obecnym stanie i opóźnianie niszczenia.
- Uznaje się, że wszystkie miejsca i ich części składowe zmieniają się wraz z upływem czasu w różnym tempie.
- 1.7** Restauracja oznacza przywrócenie istniejącej konstrukcji miejsca do znanego poprzedniego stanu poprzez usunięcie nagromadzonych substancji lub poprzez ponowne złożenie istniejących części bez wprowadzania nowego materiału.
- 1.8** Rekonstrukcja oznacza przywrócenie miejsca do znanego poprzedniego stanu i różni się od restauracji wprowadzeniem nowego materiału do konstrukcji.
- Nowy materiał może obejmować odzyskany materiał ocalony z innych miejsc. Nie powinno się to odbywać ze szkodą dla jakiegokolwiek miejsca o znaczeniu kulturowym.

- 1.9** Adaptacja oznacza zmodyfikowanie miejsca w taki sposób, aby dostosować je do obecnego lub proponowanego sposobu użytkowania.
- 1.10** Użytkowanie oznacza funkcje miejsca, a także działania i praktyki, które mogą wystąpić w danym miejscu.
- 1.11** Użytkowanie zgodne ze znaczeniem kulturowym oznacza użytkowanie z poszanowaniem kulturowego znaczenia miejsca. Takie użytkowanie wiąże się z niewywieraniem lub wywieraniem minimalnego oddziaływania na znaczenie kulturowe.
- 1.12** Otoczenie oznacza obszar wokół miejsca, który może obejmować obszar wpływający na jego wartość widokową.
- 1.13** Powiązane miejsce oznacza miejsce, które przyczynia się do znaczenia kulturowego innego miejsca.
- 1.14** Powiązany przedmiot oznacza przedmiot, który przyczynia się do znaczenia kulturowego miejsca, ale nie znajduje się w tym miejscu.
- 1.15** Powiązania oznaczają specjalne relacje istniejące pomiędzy ludźmi a miejscem. Powiązania mogą obejmować wartości społeczne lub duchowe oraz kulturową odpowiedzialność za miejsce.
- 1.16** Znaczenia oznaczają to, co dane miejsce oznacza, na co wskazuje, co przywołuje i co wyraża. Znaczenia są generalnie związane z niematerialnymi aspektami, takimi jak wartości symboliczne i wspomnienia.
- 1.17** Interpretacja oznacza wszelkie sposoby wyrażania znaczenia kulturowego miejsca. Interpretacja może stanowić kombinację sposobów zajmowania się konstrukcją (np. utrzymania, restauracji, rekonstrukcji); użytkowanie miejsca i działania w miejscu; oraz wykorzystanie wprowadzonego materiału objaśniającego.

ZASADY KONSERWACJI

Artykuł 2. Konserwacja i zarządzanie

- 2.1** Miejsca o znaczeniu kulturowym powinny być objęte konserwacją.
- 2.2** Celem konserwacji jest zachowanie kulturowego znaczenia miejsca.
- 2.3** Konserwacja stanowi integralną część właściwego zarządzania miejscami o znaczeniu kulturowym.
- 2.4** Miejsca o znaczeniu kulturowym powinny być chronione i nie narażone na ryzyko ani nie pozostawiane w stanie, w którym są narażone na ryzyko.

Artykuł 3. Ostrożne podejście

3.1 Konserwacja opiera się na poszanowaniu istniejącej konstrukcji, użytkowania, powiązań i znaczeń. Wymaga ona ostrożnego podejścia, polegającego na zmienianiu tyle co potrzeba, ale najmniej, jak to możliwe.

Ślady dodatków, zmian i wcześniejszych procesów, którym była poddana konstrukcja miejsca, to dowody jego historii i sposobów użytkowania, które mogą stanowić część jego znaczenia. Czynności konserwatorskie powinny pomagać w ich zrozumieniu, a nie utrudniać ich.

3.2 Zmiany wprowadzane w danym miejscu nie powinny naruszać fizycznych lub innych dowodów, jakie to miejsce dostarcza, ani opierać się na przypuszczeniach.

Artykuł 4. Wiedza, umiejętności i techniki

4.1 Konserwacja powinna wykorzystywać wszelką wiedzę, umiejętności i dziedziny, które mogą przyczynić się do badania miejsca i opieki nad nim.

4.2 W przypadku konserwacji istotnych konstrukcji preferuje się tradycyjne techniki i materiały. W niektórych okolicznościach odpowiednie mogą być nowoczesne techniki i materiały, które oferują znaczne korzyści dla konserwacji.

Zastosowanie nowoczesnych materiałów i technik wymaga poparcia przez solidne dowody naukowe lub przez rozległe doświadczenie.

Artykuł 5. Wartości

5.1 Konserwacja miejsca powinna identyfikować i uwzględniać wszelkie aspekty znaczenia kulturowego i naturalnego bez nieuzasadnionego podkreślania jakiegokolwiek pojedynczej wartości kosztem innych.

Konserwacja miejsc o znaczeniu naturalnym jest objaśniona w Australijskiej karcie dziedzictwa naturalnego. Karta ta definiuje znaczenie naturalne jako znaczenie ekosystemów, różnorodności biologicznej i geograficznej dla wartości ich istnienia lub dla obecnych lub przyszłych pokoleń pod kątem ich wartości naukowej, społecznej, estetycznej lub utrzymującej życie.

5.2 Relatywne poziomy znaczenia kulturowego mogą prowadzić do różnych czynności konserwatorskich w danym miejscu.

Wskazane jest ostrożne podejście, gdyż rozumienie znaczenia kulturowego może się zmieniać. Niniejszy artykuł nie powinien być stosowany do uzasadnienia działań, które nie powodują zachowania znaczenia kulturowego.

Artykuł 6. Proces Karty z Burry

- 6.1** Najlepsze zrozumienie znaczenia kulturowego miejsca i innych kwestii mających wpływ na jego przyszłość zapewnia gromadzenie i następujące po nim analizowanie informacji przed podejmowaniem decyzji. Zrozumienie znaczenia kulturowego zajmuje pierwsze miejsce, po nim następuje opracowanie polityki, a na końcu zarządzanie miejscem zgodnie z tą polityką.
- 6.2** Polityka zarządzania miejscem musi opierać się na zrozumieniu znaczenia kulturowego tego miejsca.
- 6.3** Opracowanie polityki powinno obejmować także uwzględnienie innych czynników mających wpływ na przyszłość miejsca, takich jak potrzeby właściciela, środki finansowe, ograniczenia zewnętrzne i stan fizyczny miejsca.

Proces Karty z Burry lub ciąg badań, decyzji i działań ilustruje załączony wykres.

Artykuł 7. Użytkowanie

- 7.1** Jeżeli użytkowanie miejsca ma znaczenie kulturowe, sposób użytkowania powinien być zachowany.
- 7.2** Użytkowanie miejsca powinno być zgodne ze znaczeniem kulturowym.

Polityka powinna identyfikować sposób użytkowania lub grupę sposobów użytkowania lub ograniczeń w użytkowaniu, które zachowują znaczenie kulturowe miejsca. Nowy sposób użytkowania miejsca powinien wiązać się z jak najmniejszymi zmianami w zakresie istotnych elementów konstrukcji i użytkowania; powinien szanować powiązania i znaczenia; oraz w odpowiednich przypadkach powinien uwzględniać kontynuację praktyk, które przyczyniają się do znaczenia kulturowego miejsca.

Artykuł 8. Otoczenie

Konserwacja wymaga zachowania odpowiedniego otoczenia wizualnego i innych powiązań, które przyczyniają się do znaczenia kulturowego miejsca.

Nie są wskazane nowe konstrukcje, rozbiórki, naruszenia lub inne zmiany, które miałyby niekorzystny wpływ na otoczenie lub powiązania.

Aspekty otoczenia wizualnego mogą obejmować użytkowanie, rozmieszczenie, bryłę, formę, skalę, charakter, kolor, fakturę i materiały.

Inne powiązania, takie jak powiązania historyczne, mogą przyczyniać się do interpretacji, doceniania miejsca, zadowolenia z miejsca lub doświadczenia miejsca.

Artykuł 9. Położenie

- 9.1** Fizyczne położenie miejsca stanowi część jego znaczenia kulturowego. Budynek, obiekt lub inna część składowa miejsca powinna pozostać w swoim historycznym położeniu. Przeniesienie jest praktycznie niedopuszczalne, chyba że jest to jedyny możliwy do realizacji sposób na zapewnienie przetrwania.
- 9.2** Niektóre budynki, obiekty i inne części składowe miejsc zostały zaprojektowane w taki sposób, aby mogły być łatwo przeniesione lub były już przemieszczane w przeszłości. O ile takie budynki, obiekty lub inne części składowe nie mają żadnych istotnych powiązań z obecną lokalizacją, przeniesienie może być właściwe.
- 9.3** W przypadku przenoszenia jakiegokolwiek budynku, obiektu lub innej części składowej, należy je przenieść do odpowiedniej lokalizacji i zapewnić, że będą użytkowane w odpowiedni sposób. Takie działanie nie powinno odbywać się na szkodę jakiegokolwiek innego miejsca o znaczeniu kulturowym.

Artykuł 10. Zawartość

Zawartość, stałe elementy wyposażenia i przedmioty, które przyczyniają się do znaczenia kulturowego powinny być zatrzymane w danym miejscu. Ich przeniesienie jest niedopuszczalne, chyba że: jest to jedyny sposób na zapewnienie ich bezpieczeństwa i zachowania; przeniesienie jest tymczasowe do celów poddania ich pewnym procesom lub do celów wystawowych; do celów kulturowych; do celów zdrowia i bezpieczeństwa; lub w celu ochrony miejsca. Taka zawartość, stałe elementy wyposażenia i przedmioty powinny zostać zwrócone, kiedy pozwolą na to okoliczności i kiedy jest to odpowiednie ze względów kulturowych.

Artykuł 11. Powiązane miejsca i przedmioty

Wkład, jaki powiązane miejsca i powiązane przedmioty wnoszą w znaczenie kulturowego miejsca, powinien być zachowany.

Artykuł 12. Uczestnictwo

Konserwacja, interpretacja miejsca i zarządzanie miejscem powinny uwzględnić udział osób, dla których dane miejsce ma szczególne powiązania lub znaczenia lub które ponoszą społeczną, duchową lub inną kulturową odpowiedzialność za miejsce.

Artykuł 13. Współistnienie wartości kulturowych

Należy uznawać, szanować i promować współistnienie wartości kulturowych, w szczególności w sytuacjach konfliktu.

W przypadku niektórych miejsc sprzeczne wartości kulturowe mogą wywierać negatywny wpływ na politykę rozwoju i decyzje w sprawie zarządzania. W niniejszym artykule termin wartości kulturowe odnosi się do tych przekonań, które są istotne dla danej grupy kulturowej, w tym m.in. przekonań politycznych, religijnych, duchowych i moralnych. Jest to szersze pojęcie niż wartości powiązane ze znaczeniem kulturowym.

PROCESY KONSERWACJI

Artykuł 14.

Procesy konserwacji

Konserwacja może w zależności od okoliczności obejmować procesy: zachowania lub ponownego zapoczątkowania użytkowania, zachowania powiązań i znaczeń; utrzymania, zachowania, restauracji, rekonstrukcji, adaptacji i interpretacji; i zwykle obejmuje kombinację kilku z powyższych.

Mogą występować okoliczności, w których do realizacji konserwacji nie jest wymagane żadne działanie.

Artykuł 15.

Zmiany

15.1

Zmiany mogą być konieczne do zachowania znaczenia kulturowego, ale są niewskazane w przypadku, gdy pomniejszają znaczenie kulturowe. Przy ustalaniu zakresu zmian w danym miejscu należy kierować się znaczeniem kulturowym miejsca i jego odpowiednią interpretacją.

Jeżeli rozważa się wprowadzenie zmian, należy rozpatrzyć szereg opcji w celu wybrania tej, która minimalizuje pomniejszanie znaczenia kulturowego.

15.2

Zmiany, które pomniejszają znaczenie kulturowe, powinny być odwracalne i należy je usunąć, kiedy pozwolą na to okoliczności.

Odwracalne zmiany należy uważać za tymczasowe. Nieodwracalne zmiany powinny być wprowadzane wyłącznie w ostateczności i nie powinny uniemożliwiać czynności konserwatorskich w przyszłości.

15.3

Rozbiórka istotnej konstrukcji miejsca jest generalnie niedopuszczalna. Jednakże w niektórych przypadkach drobne rozbiórki mogą być właściwe w ramach konserwacji. Usunięta istotna konstrukcja powinna być ponownie zamontowana, kiedy pozwolą na to okoliczności.

15.4

Należy szanować wkład, jaki wnoszą wszystkie aspekty znaczenia kulturowego. Jeżeli w danym miejscu występują konstrukcje, sposoby użytkowania, powiązania lub znaczenia z różnych okresów lub o różnych aspektach znaczenia kulturowego, podkreślanie lub interpretowanie jednego okresu lub aspektu kosztem innego może być uzasadnione wyłącznie jeżeli to, co zostaje pominięte, usunięte lub pomniejszone, ma marginalne znaczenie kulturowe, zaś to, co zostaje podkreślone, ma dużo większe znaczenie kulturowe.

Artykuł 16.

Utrzymanie

Utrzymanie jest niezbędne do konserwacji i powinno być podejmowane w sytuacji, gdy konstrukcja ma znaczenie kulturowe, a jej utrzymanie jest konieczne do zachowania wartości kulturowej.

Artykuł 17.

Zachowanie

Zachowanie jest odpowiednie w przypadku, gdy istniejąca konstrukcja lub jej stan stanowią dowód na znaczenie kulturowe lub gdy nie są dostępne wystarczające dowody, by można było przeprowadzić inne procesy konserwatorskie.

Zachowanie chroni konstrukcję bez przysyłania dowodów, jakie daje konstrukcja i użytkowanie miejsca. Proces ten należy stosować zawsze, gdy:

dowód, jaki daje konstrukcja, ma tak duże znaczenie, że nie powinien być zmieniany; przeprowadzono niewystarczające badania, aby umożliwić podejmowanie decyzji zgodnie z art. 26–28.

Nowe prace (np. stabilizacja) mogą być prowadzone wraz z zachowaniem w przypadku, gdy ich celem jest fizyczna ochrona konstrukcji i jeżeli są zgodne z art. 22.

Artykuł 18. Restauracja i rekonstrukcja

Restauracja i rekonstrukcja powinny odkrywać takie aspekty miejsca, które są istotne z kulturowego punktu widzenia.

Artykuł 19. Restauracja

Restauracja jest właściwa, wyłącznie jeżeli istnieją wystarczające dowody na wcześniejszy stan konstrukcji.

Artykuł 20. Rekonstrukcja

20.1 Rekonstrukcja jest właściwa wyłącznie w przypadku, gdy dane miejsce jest niekompletne z powodu zniszczenia lub zmian i wyłącznie gdy istnieją wystarczające dowody do odtworzenia wcześniejszego stanu konstrukcji. W niektórych rzadko występujących przypadkach rekonstrukcja może być także odpowiednia w ramach sposobów użytkowania lub praktyk, które zachowują znaczenie kulturowe miejsca.

20.2 Rekonstrukcja powinna być możliwa do rozpoznania po dokładnym sprawdzeniu lub poprzez dodatkową interpretację.

Artykuł 21. Adaptacja

21.1 Adaptacja jest dopuszczalna wyłącznie w przypadku, gdy wywiera ona minimalny wpływ na znaczenie kulturowe miejsca.

Adaptacja może obejmować przyłączenie nowych mediów, lub wprowadzenie nowego sposobu użytkowania lub zmiany w zakresie ochrony miejsca.

21.2 Adaptacja obejmować minimalne zmiany w zakresie istotnej konstrukcji, realizowane wyłącznie po rozważeniu alternatyw.

Artykuł 22. Nowe obiekty

22.1 Nowe obiekty, takie jak dodatki do miejsca, mogą być dopuszczalne, jeżeli nie zakłócają ani nie przysłaniają znaczenia kulturowego miejsca ani nie szkodzą jego interpretacji i docenianiu go.

Nowe obiekty mogą harmonizować z otoczeniem, jeżeli ich rozmieszczenie, bryła, forma, skala, charakter, kolor, faktura i materiały są zbliżone do istniejącej konstrukcji, ale należy unikać imitacji.

22.2 Nowe obiekty powinny być łatwo rozpoznawalne jako takie.

Artykuł 23. Użytkowanie jako konserwacja

Kontynuacja, modyfikacja lub wznowienie istotnego rodzaju użytkowania mogą stanowić właściwe i preferowane formy konserwacji.

Mogą one obejmować zmiany w zakresie istotnej konstrukcji, ale zmiany te powinny być jak najmniejsze. W niektórych przypadkach kontynuacja istotnego sposobu użytkowania może wiązać się ze znaczną ilością nowych obiektów.

Artykuł 24. Zachowanie powiązań i znaczeń

24.1 Należy szanować, zachowywać i nie przysłaniać znaczących powiązań pomiędzy osobami a miejscem. Możliwości interpretacji, upamiętnienia i celebrowania tych powiązań powinny być badane i realizowane.

W przypadku wielu miejsc powiązania powinny być związane z użytkowaniem.

24.2 Należy szanować istotne znaczenia miejsca, w tym wartości duchowe. Możliwości zachowania ciągłości lub wznowienia tych znaczeń powinny być badane i realizowane.

Artykuł 25. Interpretacja

Znaczenie kulturowe wielu miejsc nie jest łatwo dostrzegalne i powinno być wyjaśniane za pomocą interpretacji. Interpretacja powinna zwiększać zrozumienie miejsca i zadowolenie z niego, a także powinna być odpowiednia z kulturowego punktu widzenia.

PRAKTYKA KONSERWACJI

Artykuł 26. Stosowanie procesu Karty z Burry

- 26.1** Prace w danym miejscu powinny poprzedzać badania w celu zrozumienia miejsca, które to badania powinny obejmować analizę dowodów fizycznych, dokumentacyjnych, ustnych i innych, korzystanie z odpowiedniej wiedzy, umiejętności i dziedzin. Wyniki badań powinny być aktualne, poddawane regularnym przeglądom i w razie potrzeby poprawiane.
- 26.2** Należy opracować pisemne potwierdzenie znaczenia kulturowego oraz politykę danego miejsca wraz z uzasadnieniem i dowodami towarzyszącymi. Potwierdzenie znaczenia i polityka powinny być włączone do planu zarządzania miejscem. Potwierdzenie znaczenia i polityka powinny być aktualizowane poprzez regularne przeglądy i ewentualne poprawki w razie potrzeby. Plan zarządzania może dotyczyć innych kwestii związanych z zarządzaniem miejscem.
- 26.3** Grupy i indywidualne osoby posiadające powiązania z danym miejscem, a także grupy i osoby zaangażowane w zarządzanie powinny mieć zapewnioną możliwość przyczyniania się do zrozumienia znaczenia kulturowego miejsca i uczestniczenia w tym procesie. W odpowiednich przypadkach powinny mieć także zapewnioną możliwość uczestnictwa w konserwacji miejsca i zarządzaniu nim.

Artykuł 27. Zarządzanie zmianami

- 27.1** Wpływ proponowanych zmian na znaczenie kulturowe miejsca powinien być poddany analizie w nawiązaniu do potwierdzenia znaczenia i polityki zarządzania miejscem. Po analizie konieczna może okazać się modyfikacja proponowanych zmian, by lepiej zachować znaczenie kulturowe.
- 27.2** Istniejące konstrukcje, sposoby użytkowania, powiązania i znaczenia powinny być odpowiednio zarejestrowane przed wprowadzeniem zmian.

Artykuł 28. Naruszenie konstrukcji

- 28.1** Naruszenie istotnej konstrukcji do celów badań lub uzyskania dowodów powinno być jak najmniejsze. Badania miejsca poprzez naruszenie konstrukcji, w tym archeologiczne prace wykopaliskowe, należy podejmować wyłącznie w celu uzyskania danych niezbędnych do podjęcia decyzji w sprawie konserwacji miejsca lub w celu uzyskania istotnych dowodów, które w niedługim czasie mogą być utracone lub niedostępne.
- 28.2** Badanie miejsca wymagające naruszenia konstrukcji, oprócz przypadku, gdzie jest konieczne do podjęcia decyzji, może być właściwe, o ile jest zgodne z polityką danego miejsca. Takie badanie powinno opierać się na istotnych pytaniach badawczych, które potencjalnie mogą znacząco poszerzyć wiedzę, a nie można na nie odpowiedzieć w inny sposób oraz które minimalizują naruszenia istotnej konstrukcji.

Artykuł 29. Odpowiedzialność za decyzje

Organizacje i osoby odpowiedzialne za decyzje dotyczące zarządzania powinny być określone i powinny ponosić odpowiedzialność za każdą taką decyzję.

Artykuł 30. Kierownictwo, nadzór i wdrożenie

Wszystkie etapy powinny być prowadzone pod kierownictwem i nadzorem kompetentnych osób, zaś wszelkie zmiany powinny być wdrażane przez osoby posiadające odpowiednią wiedzę i umiejętności.

Artykuł 31. Dokumentacja dowodów i decyzji

Należy prowadzić rejestr nowych dowodów i dodatkowych decyzji.

Artykuł 32. Zapisy

32.1 Zapisy związane z konserwacją miejsca należy umieścić w stałym archiwum i udostępnić publicznie z zastrzeżeniem spełnienia wymogów w zakresie bezpieczeństwa i prywatności oraz w przypadku, gdy jest to właściwe z kulturowego punktu widzenia.

32.2 Zapisy dotyczące historii miejsca należy chronić i udostępnić publicznie z zastrzeżeniem spełnienia wymogów w zakresie bezpieczeństwa i prywatności oraz w przypadku, gdy jest to właściwe z kulturowego punktu widzenia.

Artykuł 33. Usunięta konstrukcja

Istotna konstrukcja, która została usunięta z miejsca, obejmująca zawartość, stałe elementy wyposażenia i przedmioty, powinna być skatalogowana i chroniona zgodnie ze swoim znaczeniem kulturowym

O ile to możliwe i właściwe z kulturowego punktu widzenia, usunięta konstrukcja, obejmująca zawartość, stałe elementy wyposażenia i przedmioty, powinna być przechowywana w danym miejscu.

Artykuł 34. Środki finansowe

Należy zapewnić odpowiednie środki finansowe na konserwację.

Najlepsza konserwacja wymaga często najmniej pracy i może być niedroga.

Tłumaczenie Anna Młodawska

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

⁹⁾ w 2013 r. ICOMOS Australia przyjął kolejną wersję *Burra Charter*

KARTA FLORENCKA MIĘDZYNARODOWA KARTA OGRODÓW IFLA – ICOMOS

Międzynarodowy Komitet ICOMOS – IFLA ds. Ogrodów Historycznych
Florencja, 21 maja 1981 /zatwierdzona przez ICOMOS 15 grudnia 1981 r./

PREAMBUŁA

Międzynarodowy Komitet ICOMOS-IFLA ds. Ogrodów Historycznych, na zebraniu w dniu 21 maja 1981 r., we Florencji, postanowił opracować „Kartę” dotyczącą ochrony ogrodów historycznych, która będzie nosić nazwę „Karty Florenckiej”. Dokument ten został zatwierdzony przez ICOMOS w dniu 15 grudnia 1981 r. Ma on na celu uzupełnienie „Karty Weneckiej” w tym specyficznym zakresie ochrony.

A. DEFINICJE I CELE

Artykuł 1.

Ogród historyczny stanowi kompozycję architektoniczno-roślinną, która – z punktu widzenia historii lub sztuki – posiada wartość ogólnospołeczną. Jako taka jest ona uznana za zabytek

Artykuł 2.

Ogród historyczny jest kompozycją architektoniczną, której materia podstawowy stanowi roślinność, a więc materiał żywy podlegający zniszczeniu odrodzeniu. Jego wygląd jest wynikiem stałej równowagi pomiędzy rozwojem i zanikaniem natury zgodnie z rytmem prze mijania pór roku, a wolą artysty i umiejętnym działaniem mającym na celu jego utrwalenie.

Artykuł 3.

Jako zabytek, ogród historyczny powinien być chroniony zgodnie z duchem „Karty Weneckiej”, natomiast jako zabytek żywy podlega on przepisom specjalnym zawartym w tym dokumencie.

Artykuł 4.

Kompozycja architektoniczna ogrodu historycznego obejmuje:

- jego rozplanowanie wraz z rzeźbą terenu,
- zespoły roślinne, ich rodzaje, rozmiary, grę kolorów, ich zgrupowanie różnicowanie wysokości w każdej z grup,
- elementy konstrukcyjne i dekoracyjne,
- wody ruchome i stojące, w których odbija się niebo.

Artykuł 5.

Jako wyraz ścisłego związku pomiędzy cywilizacją i naturą, przeznaczony do rozmyślań i marzeń, ogród jest kosmicznym obrazem świata, „rajem” w etymologicznym znaczeniu tego słowa, lecz równocześnie stanowi on znamię danej kultury, danego stylu, danej epoki, czasem oryginalności jego twórcy.

Artykuł 6.

Określenie „ogród historyczny” odnosi się zarówno do skromnych założeń ogrodowych jak i do parków zaplanowanych lub parków krajobrazowych.

Artykuł 7.

Ogród sam w sobie czy też związany z budowlą zabytkową, której stanowi nierozzerwalne uzupełnienie, nie może być oddzielony od swego otoczenia, czy będzie nim środowisko miejskie czy wiejskie, sztuczne czy naturalne.

Artykuł 8.

Miejsce historyczne (obszar historyczny) stanowi określony krajobraz przypominający o ważnym zdarzeniu historycznym, wywodzącym się ze wspańiałej legendy lub z walki epicznej, będącej tematem znanego obrazu itp.

Artykuł 9.

Ochrona ogrodów historycznych wymaga ich identyfikacji i inwentaryzacji. Powoduje konieczność różnych działań takich jak: utrzymanie, konserwacja, restauracja (odnowa). Można ewentualnie dopuścić jeszcze restytucję. Autentyczność ogrodu historycznego dotyczy w jednakiej mierze jego rysunku i wielkości poszczególnych jego części jak i jego dekoracji, wyboru roślin lub minerałów, z których się składa.

B. UTRZYMANIE, KONSERWACJA, RESTAURACJA (ODNOWA), RESTYTUCJA

Artykuł 10.

Każde działanie mające na celu utrzymanie, konserwację, restaurację lub restytucję ogrodu historycznego lub jego części musi brać pod uwagę wszystkie jego elementy. Oddzielenie poszczególnych zabiegów byłoby szkodliwe dla łączących je powiązań.

Utrzymywanie i konserwowanie

Artykuł 11.

Utrzymywanie i konserwowanie ogrodu historycznego jest podstawową działalnością z natury rzeczy stałą. Ponieważ zasadniczym materiałem jest tu roślinność – obiekt będzie utrzymywany poprzez wymianę punktową, a w działaniu długoterminowym poprzez cykliczne odnawianie (przycinanie i sadzenie już wyhodowanych roślin).

Artykuł 12.

Wybór rodzajów drzew, krzewów, roślin i kwiatów, które są stale wznawiane, powinien się dokonywać z uwzględnieniem przyjętych ogólnie zwyczajów w różnych strefach przyrodniczych i kulturowych, z nieustanną troską o znalezienie gatunków właściwych dla zachowania cech oryginalnych ogrodu.

Artykuł 13.

Elementy architektoniczne, rzeźby i dekoracje, zarówno nieruchome jak ruchome nie powinny być przesuwane chyba tylko w tym przypadku, kiedy wymaga tego konserwacja lub restauracja ogrodu. Wymiana czy restauracja elementów zagrożonych zniszczeniem powinna być dokonana zgodnie z przepisami „Karty Weneckiej”, a data każdej wymiany powinna być zaznaczona.

Artykuł 14.

Ogród historyczny powinien być konserwowany w jego własnym otoczeniu (środowisku). Wszelkie zmiany środowiska fizycznego, które groziłyby równowadze ekologicznej, powinny być zabronione. Dotyczy to całości urządzeń infrastruktury naziemnej czy też podziemnej (kanalizacji, systemów irygacyjnych, dróg, parkingów, ogrodzeń, systemów zabezpieczających, użytkowania itd.)

Restauracja i restytucja

Artykuł 15.

Każda restauracja, a tym bardziej restytucja ogrodu historycznego może być przedsięwzięta dopiero po dokonaniu analizy polegającej na badaniach archeologicznych i na zebraniu wszystkich dokumentów dotyczących danego ogrodu lub ogrodów o analogicznym charakterze w celu zapewnienia mającym nastąpić działaniom charakteru naukowego. Przed przystąpieniem do prac wykonawczych, badania te powinny być zakończone wnioskami, które zostaną poddane pod rozagę i uzależnione od zgody kolegialnej.

Artykuł 16.

Interwencja restauratora powinna uwzględnić ewolucję danego ogrodu. W zasadzie nie powinno się uprzywilejować jednej epoki na niekorzyść drugiej, chyba że stopień zniszczenia niektórych części ogrodu staje się wyjątkowo powodem restytucji uzasadnionej z tytułu istniejących pozostałości lub nieodpartej dokumentacji. Mogą też być przedmiotem ewentualnej restytucji te części ogrodu, które są najbliższej położone w stosunku do budowli zabytkowej dla uwidocznienia ich jednolitości.

Artykuł 17.

Jeżeli ogród historyczny znikł całkowicie lub gdy się posiada tylko niepewne elementy poprzednich etapów jego istnienia, nie można wówczas podejmować restytucji związanej z pojęciem ogrodu historycznego. Dzieło, które byłoby wówczas inspirowane formami tradycyjnymi na miejscu dawniej istniejącego ogrodu, lub na miejscu, na którym nigdy nie istniał żaden ogród, odpowiadałoby pojęciu „wspomnienia” lub „dzieła” wykluczającego wszelkie określenia ogrodu historycznego.

C. UŻYTKOWANIE

Artykuł 18.

Każdy ogród historyczny przeznaczony jest do oglądania i do zwiedzania, ale swobodny dostęp do niego powinien być ograniczony z uwagi i w zależności od jego wielkości i podatności na zniszczenie tak, aby chroniona była jego substancja oraz świadectwo kultury jakiego jest on wyrazem.

Artykuł 19.

Z natury swej i z powołania, ogród jest miejscem ciszy i spokoju, sprzyjającym bliskiemu współżyciu z naturą. Rola ta, którą spełnia w codzienności jest przeciwieństwem tej jaką pełni wyjątkowo, gdy jest użytkowany jako miejsce zabaw i rekreacji. Należy za tym zapewnić takie warunki odwiedzani; ogrodów historycznych, aby dopuszczani w drodze wyjątku zabawa służyła podniesieniu jego walorów a nie jego degradacji lub wynaturzeniu.

Artykuł 20.

Jeżeli, w życiu codziennym ogrody nadają się do zabaw spokojnych to należy równocześnie stworzyć w ich bliskości tereny przeznaczone do zabaw ruchliwych i gwałtownych, tereny sportowe tak, aby odpowiadając na tego rodzaju zapotrzebowanie nie szkodzić równocześnie konserwacji ogrodów i miejsc o historycznym znaczeniu.

Artykuł 21.

Utrzymywanie ogrodów oraz ich konserwacja, której rytm narzucaj; działania zmierzające do odtworzenia id autentycznego wyglądu powinny zawsze być traktowane priorytetowo w stosunku do wymogów wynikających z ich użytkowania. Organizowanie zwiedzania ogrodu historycznego powinno mieć na uwadze utrzymanie jemu właściwej atmosfery.

Artykuł 22.

W przypadku, gdy ogród jest otoczony murami, nie można go pozbawiać tego zamknięcia bez uprzedniego rozpatrzenia wszystkich konsekwencji niekorzystnych dla atmosfery tego ogrodu.

D. OCHRONA PRAWNA I ADMINISTRACYJNA

Artykuł 23.

Do obowiązków władz należy wprowadzenie, po zasięgnięciu opinii ekspertów, przepisów prawnych i administracyjnych zapewniających identyfikację, inwentaryzację i zabezpieczenie ogrodów historycznych. Ich ochrona powinna być włączona do planowania zagospodarowania terenowego. Do władz kompetentnych należy również, po zasięgnięciu opinii specjalistów, wprowadzenie w życie dyspozycji finansowych sprzyjających utrzymywaniu konserwacji, restauracji ewentualnej restytucji ogrodów o tym charakterze.

Artykuł 24.

Ogród historyczny stanów jeden z elementów naszego dziedzictwa którego przetrwanie wymaga – z racji jego natury – stałej opieki osób wykwalifikowanych

wanych. Odpowiedni system nauczania powinien zapewnić kształcenie specjalistów w tym zakresie, zarówno historyków jak architektów i architektów krajobrazu, ogrodników i botaników.

Artykuł 25.

Zainteresowanie ogrodami historycznymi powinno być stymulowane poprzez wszystkie działania zmierzające do rewaloryzacji dziedzictwa kulturowego, pogłębiania jego znajomości i oceny. Takimi działaniami są w szczególności: badania naukowe, wymiana międzynarodowa, rozprzestrzenianie informacji i publikacji, popularyzowanie, popieranie kontrolowanego zwiedzania ogrodów, uwrażliwienie społeczeństwa na wartości natury i dziedzictwa historycznego poprzez środki masowego przekazu. Najpiękniejsze ogrody historyczne będą kandydować do wpisu na listę Dziedzictwa Światowego.

NOTABENE:

Takie są zalecenia odnoszące się do wszystkich ogrodów historycznych na świecie. Niniejsza „Karta Ogrodów” może być w przyszłości uzupełniona odpowiednimi przepisami odnoszącymi się do różnych rodzajów ogrodów w powiązaniu z krótkim opisem ich specyficznego charakteru.

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

KONWENCJA O OCHRONIE DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNEGO EUROPY

Rada Europy
Granada, 3 października 1985 r.

Państwa członkowskie Rady Europy, sygnatariusze niniejszej Konwencji,

biorąc pod uwagę, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności jej członków, między innymi w celu ochrony oraz realizacji ideałów i zasad, które stanowią ich wspólne dziedzictwo;

uznając, że dziedzictwo architektoniczne stanowi niczym niezastąpione odzwierciedlenie bogactwa i zróżnicowania dziedzictwa kulturalnego Europy, jest bezcennym świadectwem naszej przeszłości i stanowi wspólne dziedzictwo wszystkich Europejczyków;

mając na względzie postanowienia Europejskiej Konwencji Kulturalnej podpisanej w Paryżu 19 grudnia 1954 roku, a zwłaszcza jej artykuł 1;

mając na względzie Europejską Kartę Dziedzictwa Architektonicznego, przyjętą przez Komitet Ministrów Rady Europy 26 września 1975 roku oraz Rezolucję nr (76) 28 w sprawie przystosowania prawa do wymogów zintegrowanej ochrony dziedzictwa architektury, przyjętą 14 kwietnia 1976 roku;

mając na względzie Zalecenie Zgromadzenia Plenarnego Rady Europy nr 880 (1979) w sprawie ochrony europejskiego dziedzictwa architektonicznego;

mając na względzie Zalecenie Komitetu Ministrów nr R (80) 16 w sprawie specjalistycznego szkolenia architektów, urbanistów, inżynierów budowlanych architektów krajobrazu, a także Zalecenie* Komitetu Ministrów nr R (81) 13 z dnia 11 lipca 1981 r. w sprawie działań na rzecz wspomagania zanikających rzemiosł w kontekście działalności artystycznej;

odwołując się do znaczenia jakie odgrywa zachowanie dla przyszłych pokoleń świadectw rozwoju kultury oraz poprawy środowiska miejskiego i wiejskiego, a tym samym sprzyjanie rozwojowi gospodarczemu, społecznemu i kulturalnemu państw i regionów;

uznając doniosłość osiągnięcia porozumienia w zakresie podstawowych założeń wspólnej polityki gwarantującej za chowanie i wzbogacanie dziedzictwa architektonicznego.

uzgodniły co następuje:

DEFINICJA DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNEGO

Artykuł 1.

Dla celów niniejszej Konwencji, określenie „dziedzictwo architektoniczne” rozumiane jest jako dobra trwale obejmujące:

1. zabytki: wszelkie budowle i obiekt wyróżniające się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną naukową, społeczną lub techniczną, włącznie z ich częściami składowymi i ich wyposażeniem;
2. zespoły budynków: jednolite zespoły zabudowy miejskiej lub wiejskiej wy różniące się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną, na tyle zwarte, aby tworzyć określoną jednostkę urbanistyczną;
3. tereny: dzieła stworzone wspólnie przez człowieka i naturę, stanowiące obszary częściowo zabudowane, dostatecznie wyodrębnione i jednolite, aby tworzyć jednostkę urbanistyczną posiadającą szczególną wartość historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną.

IDENTYFIKACJA DÓBR PODLEGAJĄCYCH OCHRONIE

Artykuł 2.

Celem dokładnego zidentyfikowania zabytków, zespołów budynków i terenów podlegających ochronie, każda ze Stron zobowiązuje się do prowadzenia inwentaryzacji, a w przypadku zagrożenia dóbr, o których mowa, do niezwłocznego przygotowania właściwej dokumentacji.

SYSTEM OCHRONY PRAWNEJ

Artykuł 3.

Każda ze Stron zobowiązuje się do:

1. wprowadzenia systemu ochrony prawnej dziedzictwa architektonicznego;
2. wprowadzenia, w ramach tego systemu i w sposób właściwy dla danego Państwa lub regionu, przepisów dotyczących ochrony zabytków, zespołów budynków i terenów.

Artykuł 4.

Każda ze Stron zobowiązuje się do:

1. wprowadzenia właściwego nadzoru i zasad wydawania decyzji zgodnie z wymogami ochrony prawnej dóbr, o których mowa;
2. zapobiegania niszczeniu, rujnowaniu lub burzeniu dóbr podlegających ochronie. W tym celu każda ze stron wprowadzi, o ile już nie istnieją, przepisy, które:
 - a) zobowiązują do przedstawienia właściwemu organowi każdego projektu dotyczącego rozebrania lub przebudowy obiektów zabytkowych już podlegających ochronie, albo w stosunku do których podjęto działania mające na celu objęcie ich ochroną, a także wszelkich projektów mających wpływ na otoczenie.
 - b) zobowiązują do przedstawienia właściwemu organowi wszelkich projektów dotyczących zespołu budynków lub jego części, albo terenu, które przewidują:
 - rozebranie budynków
 - budowę nowych obiektów
 - istotną przebudowę, która narusza charakter zespołu budynków lub terenu;
 - c) zezwalają organom publicznym nałożenie na właściciela dobra chronionego obowiązku przeprowadzenia prac renowacyjnych, albo na ich wykonanie we własnym zakresie w przypadku nie wykonania ich przez właściciela;
 - d) zezwalają na wykup dobra chronionego.

Artykuł 5.

Każda ze stron zobowiązuje się do wydania zakazu usuwania całości lub części każdego obiektu zabytkowego będącego pod ochroną, chyba że ich stan techniczny wymusza taką konieczność. W takim przypadku, właściwy organ podejmuje odpowiednie środki ostrożności związane z demontażem zabytku, jego przeniesieniem i odbudową we właściwej lokalizacji.

ŚRODKI POMOCNICZE

Artykuł 6.

Każda ze Stron zobowiązuje się do:

1. zapewnienia przez organy publiczne pomocy finansowej dla utrzymania i restauracji dziedzictwa architektonicznego, znajdującego się na jej terytorium, zgodnie z ich właściwością ogólnokrajową, regionalną lub lokalną i w ramach dostępnego budżetu;
2. uruchomienia w razie konieczności, mechanizmów fiskalnych, mogących przyczynić się do ochrony tego dziedzictwa;
3. popierania inicjatyw prywatnych związanych z zachowaniem i restauracją dziedzictwa architektonicznego.

Artykuł 7.

Każda ze stron zobowiązuje się do podjęcia działań na rzecz poprawy ogólnego stanu środowiska w otoczeniu zabytków, zespołów budynków i terenów zabytkowych.

Artykuł 8.

W celu zmniejszenia ryzyka pogorszenia stanu dziedzictwa architektonicznego, każda ze stron zobowiązuje się do:

1. wspierania badań naukowych, których celem jest określenie i analiza szkodliwych skutków zanieczyszczenia środowiska oraz określenia środków i sposobów jego ograniczenia lub likwidacji;
2. uwzględniania specyficznych problemów ochrony dziedzictwa architektonicznego w ramach polityki ochrony środowiska.

SANKCJE

Artykuł 9.

Każda ze stron zobowiązuje się, w ramach swoich kompetencji, do zagwarantowania odpowiedniej i stosownej reakcji właściwych organów w przypadku naruszenia przepisów prawa o ochronie dziedzictwa architektonicznego. Stosowne sankcje mogą, w uzasadnionych okolicznościach, polegać na nałożeniu na sprawcę wykroczenia obowiązku rozebrania nowo wzniesionego budynku, który nie spełnia określonych warunków, albo przywrócenia dobra chronionego do stanu poprzedniego.

POLITYKA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW

Artykuł 10.

Każda ze stron zobowiązuje się do przyjęcia zintegrowanej polityki ochrony zabytków, która:

1. traktuje ochronę dziedzictwa architektonicznego jako istotny cel planowania przestrzennego miast i krajów oraz zapewni, żeby ten wymóg był brany pod uwagę zarówno na etapie opracowywania planów zagospodarowania przestrzennego, jak i przy wydawaniu decyzji zezwalających na podejmowanie prac;
2. popiera programy restaurowania i zachowania dziedzictwa architektonicznego;
3. uwzględnia konserwację, promocje i wzbogacanie dziedzictwa architektonicznego jako podstawowy element polityki kulturalnej i przestrzennej oraz planowania.
4. ułatwia tam, gdzie jest to możliwe w procesie planowania przestrzennego miast i krajów, zachowanie i wykorzystanie niektórych budynków, których faktyczne znaczenie nie uzasadnia ochrony w znaczeniu określonym w artykule 3 ustęp 1 niniejszej Konwencji, ale które są interesujące z punktu widzenia ich lokalizacji w środowisku miejskim lub wiejskim, albo z punktu widzenia jakości życia.
5. sprzyja kultywowaniu umiejętności oraz stosowaniu tradycyjnych materiałów jako niezwykle istotne dla przyszłość dziedzictwa architektonicznego.

Artykuł 11.

Każda ze stron, szanując architektoniczny i historyczny charakter dziedzictwa, zobowiązuje się do popierania:

- wykorzystywania dóbr chronionych dla potrzeb współczesności;
- adaptacji, o ile to możliwe, starych budynków do nowych celów.

Artykuł 12.

Uznając znaczenie jakie odgrywa udostępnianie publiczności dóbr chronionych, każda ze stron zobowiązuje się do podejmowania odpowiednich działań dla zapewnienia, żeby skutki tej dostępność nie wpływały negatywnie na charakter architektoniczny i historyczny tych dóbr lub ich otoczenia.

Artykuł 13.

W celu ułatwienia realizacji takiej polityki, każda ze stron zobowiązuje się popierać, w ramach własnych struktur politycznych i administracyjnych, skuteczną współpracę na wszystkich szczeblach między służbami odpowiedzialnymi za konserwację, kulturę, ochronę środowiska i planowanie.

UDZIAŁ SPOŁECZEŃSTWA I ORGANIZACJI

Artykuł 14.

W celu zwiększenia wpływu organów publicznych na identyfikację, ochronę, restaurację, zachowanie, administrowanie i promocję dziedzictwa architektonicznego, każda ze Stron zobowiązuje się do:

1. utworzenia na różnych etapach podejmowania decyzji, właściwych mechanizmów wymiany informacji, konsultacji i współpracy między Państwem, organami władzy regionalnej i lokalnej, instytucjami kulturalnymi, stowarzyszeniami i społeczeństwem;
2. popierania rozwoju mecenatu i organizacji o charakterze niezarobkowym, działających w tej dziedzinie.

INFORMACJA I SZKOLENIE

Artykuł 15.

Każda ze stron zobowiązuje się do:

1. rozwijania społecznej świadomości znaczenia ochrony dziedzictwa architektonicznego, zarówno jako elementu tożsamości kulturalnej, jak i źródła inspiracji i twórczości obecnych i przyszłych pokoleń;
2. popierania w tym celu, zwłaszcza poprzez wykorzystanie współczesnej techniki przekazu i promocji, polityki szerzenia informacji i pogłębiania świadomości społecznej, mając w szczególności na celu:
 - a) pobudzanie lub poszerzanie zainteresowania społeczeństwa, począwszy od wieku szkolnego, ochroną dziedzictwa, jakością tworzonego środowiska i architekturą;
 - b) wykazanie jedności dziedzictwa kulturalnego i istniejących powiązań między architekturą, sztuką, tradycjami i stylem życia w skali europejskiej, krajowej i regionalnej.

Artykuł 16.

Każda ze stron zobowiązuje się do popierania szkolenia w zakresie różnych zawodów i rzemiosł związanych z ochroną dziedzictwa architektonicznego.

EUROPEJSKA KOORDYNACJA POLITYKI OCHRONY ZABYTKÓW

Artykuł 17.

Strony zobowiązują się do wymiany informacji na temat polityki ochrony zabytków, w zakresie:

1. metod badań przeglądowych, ochrony i konserwacji dóbr, uwzględniając zarówno dorobek historyczny jak i współczesny;
2. optymalnych form godzenia potrzeb w zakresie ochrony dziedzictwa architektonicznego z potrzebami współczesnego życia gospodarczego, społecznego i kulturalnego;
3. stworzonych przez nowe technologie możliwości identyfikowania i inwentaryzowania zabytków architektury oraz walki z niszczeniem materiałów, a także w dziedzinie badań naukowych, prac restauracyjnych oraz metod zarządzania i propagowania tego dziedzictwa;
4. form popierania twórczości w dziedzinie architektury, jako wkładu naszej epoki do dziedzictwa europejskiego.

Artykuł 18.

Strony zobowiązują się do zapewnienia, ilekroć okaże się to konieczne, wzajemnej pomocy technicznej w formie doświadczeń i specjalistów w dziedzinie konserwacji dziedzictwa architektonicznego.

Artykuł 19.

Strony zobowiązują się, w ramach ustawodawstwa państwowego lub porozumień międzynarodowych, do popierania europejskiej wymiany specjalistów z zakresu konserwacji dziedzictwa architektonicznego, w tym także w dziedzinie szkolenia.

Artykuł 20.

Dla celów niniejszej Konwencji, Komitet Ekspertów, powołany przez Komitet Ministrów Rady Europy w trybie artykułu 17 Statutu Rady Europy, nadzoruje stosowanie przepisów niniejszej Konwencji, a w szczególności:

1. przedstawia Komitetowi Ministrów Rady Europy okresowe sprawozdania dotyczące sytuacji w dziedzinie ochrony zabytków architektury w Państwach – stronach niniejszej Konwencji, realizacji jej zasad oraz działań własnych;
2. przedstawia Komitetowi Ministrów Rady Europy propozycje form realizacji postanowień niniejszej Konwencji; takie formy mogą obejmować propozycje działań wielostronnych, rewizję lub zmiany w postanowieniach Konwencji oraz informowanie opinii publicznej o celach Konwencji;
3. przedstawia Komitetowi Ministrów Rady Europy zalecenia dotyczące zaproszenia do przystąpienia do niniejszej Konwencji Państw, nie będących członkami Rady Europy.

Artykuł 21.

Postanowienia niniejszej Konwencji nie ograniczają możliwości stosowania szczególnych bardziej korzystnych przepisów dotyczących ochrony dóbr określonych w artykule 1, a zawartych w:

- Konwencji o ochronie światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z dnia 16 listopada 1972 r.;
- Europejskiej Konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego z dnia 6 maja 1969 r.

PRZEPISY KOŃCOWE

Artykuł 22.

1. Niniejsza Konwencja jest otwarta do podpisu dla Państw członkowskich Rady Europy. Podlega ratyfikacji lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.
2. Niniejsza Konwencja wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia, w którym trzy Państwa członkowskie Rady Europy wyrażą zgodę na związanie się Konwencją, zgodnie z postanowieniami ustępu poprzedzającego.
3. W odniesieniu do każdego Państwa członkowskiego, które wyrazi zgodę na związanie się Konwencją w terminie późniejszym, wejdzie ona w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia dokumentu ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 23.

1. Po wejściu w życie niniejszej Konwencji, Komitet Ministrów Rady Europy może zaprosić każde Państwo nie będące członkiem Rady Europy i Europejską Wspólnotę Gospodarczą, do przystąpienia do niniejszej Konwencji, podejmując w tym celu decyzję większością głosów, o której mowa w artykule 20 d) Statutu Rady Europy, przy wymogu jednomyślnej zgody przedstawicieli Umawiających się Państw uprawnionych do zasiadania w Komitecie.
2. W odniesieniu do każdego Państwa przystępującego lub do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, o ile przystąpi, Konwencja wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia dokumentu przystąpienia sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.

Artykuł 24.

1. Każde Państwo, w czasie podpisywania albo składania dokumentów ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, może określić terytorium lub terytoria, do których stosuje się niniejsze Konwencja.
2. Każde Państwo, w dowolnym późniejszym terminie, poprzez złożenie oświadczenia Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, może rozszerzyć stosowanie przepisów niniejszej Konwencji także na inne terytoria wskazane w oświadczeniu. W odniesieniu do tego terytorium Konwencja wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania oświadczenia przez sekretarza Generalnego.

3. Każde oświadczenie, złożone w trybie określonym w dwóch poprzedzających ustępach, może zostać cofnięte w stosunku do terytoriów wymienionych w tym oświadczeniu, poprzez notyfikację skierowaną do Sekretarza Generalnego. Cofnięcie takie wywołuje skutek pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie sześciu miesięcy od dnia otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 25.

1. Każde Państwo, w czasie podpisywania albo składania dokumentów ratyfikacji, zatwierdzenia lub przystąpienia, może oświadczyć, że zastrzega sobie prawo nie stosowania artykułu 4 ustępy c) i d) w całości lub w części. Składanie innych zastrzeżeń jest niedopuszczalne.
2. Każde Państwo, które złożyło zastrzeżenie, o którym mowa w ustępie poprzedzającym, może je wycofać, poprzez złożenie notyfikacji Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy. Wycofanie zastrzeżenia wywołuje skutek z dniem otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.
3. Strona, która złożyła zastrzeżenie w stosunku do przepisów wymienionych w ustępie 1 nie może żądać stosowania tych przepisów przez inną Stronę; jeżeli jednak zastrzeżenie jest częściowe lub warunkowe, może żądać stosowania tych przepisów w takim zakresie, w jakim sama to czyni.

Artykuł 26.

1. Każda ze Stron może w dowolnym czasie wypowiedzieć niniejszą Konwencję, z drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy.
2. Wypowiedzenie wywołuje skutek pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie sześciu miesięcy od otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 27.

Sekretarz Generalny Rady Europy notyfikuje Państwom członkowskim Rady Europy i Państwom, które przystąpiły do niniejszej Konwencji oraz Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej, o ile do niej przystąpi:

- a) o każdym złożeniu podpisu;
- b) o złożeniu dokumentów ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia;
- c) o każdej dacie wejścia w życie niniejszej konwencji, zgodnie z artykułami 22, 23 i 24;
- d) o dokonaniu jakichkolwiek czynności, notyfikacyjnych lub powiadomieniach odnoszących się do niniejszej Konwencji.

Na dowód powyższego, niżej podpisani, będąc to tego należycie upoważnieni, podpisali niniejszą Konwencję.

Sporządzono w Granadzie, 3 dnia października 1985 r. w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne, w jednym egzemplarzu, który zostanie złożony w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaże uwierzytelnione odpisy każdemu państwu członkowskiemu Rady Europy i każdemu Państwu lub Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej zaproszonemu do przystąpienia do niniejszej Konwencji

Tłumaczenie Igor Działuk, weryfikacja Izabella Głowacka

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

KARTA WASZYNGTOŃSKA MIĘDZYNARODOWA KARTA OCHRONY MIAST HISTORYCZNYCH ICOMOS

VIII Zgromadzenie Generalne ICOMOS
Waszyngton, październik 1987 r.

PREambuła i definicje

Wszystkie miasta na świecie są rezultatem mniej lub więcej spontanicznego rozwoju lub opracowanego planu i jako takie są materialnym odzwierciedleniem zróżnicowania społeczeństw w toku ich dziejów i z tego tytułu wszystkie miasta są historyczne.

Obecna „Karta” dotyczy w pierwszym rzędzie miast, wielkich lub małych, ośrodków miejskich i dzielnic zabytkowych, razem z ich otoczeniem naturalnym lub kształtowanym przez człowieka, które poza wartością dokumentu historycznego odzwierciedlają wartości charakterystyczne dla tradycyjnych kultur miejskich, które są zagrożone degradacją, zniszczeniem struktur lub całkowitą zagładą pod wpływem rozwoju urbanizacji będącej następstwem uprzemysłowienia ogarniającego dziś wszystkie społeczeństwa.

Wobec tej sytuacji, często dramatycznej, której wynikiem są nieodwracalne straty natury kulturalnej i społecznej, a nawet ekonomicznej, Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków (ICOMOS) uznała za niezbędne opracowanie „Międzynarodowej Karty Ochrony Miast Historycznych” uzupełniającej „Międzynarodową Kartę Konserwacji i Restauracji Miejsc Zabytkowych” (Wenecja, 1964 r.) nazywanej „Kartą Wenecką”. Ten nowy dokument określa zasady i cele, metody i środki działania właściwe dla zachowania charakteru miast zabytkowych, sprzyjające harmonii życia jednostek i społeczności oraz zmierzające do zachowania w całości dóbr nawet skromnych, które stanowią dziedzictwo ludzkości.

Podobnie jak w tekście Rekomendacji UNESCO dotyczącej „ochrony zespołów zabytkowych lub tradycyjnych oraz ich roli w życiu współczesnym” (Warszawa-Nairobi, 1976), a także w innych dokumentach międzynarodowych, przez „ochronę miast historycznych” rozumie się działania potrzebne dla ich zabezpieczenia, konserwacji i restauracji oraz dla ich harmonijnego rozwoju i adaptacji do potrzeb życia współczesnego.

Zespół elementów materialnych i duchowych będących jego odzwierciedleniem, a w szczególności:

- a) plan miast określony przez ulice i działki,
- b) współzależność między zabudową, zielenią i otwartą przestrzenią,
- c) wygląd zewnętrzny i wewnętrzny budowli, określony skalą, rozmiarami, stylem, konstrukcją, materiałami, kolorem i wystrojem,
- d) współzależność między miastem lub dzielnicą zabytkową, a otaczającym je środowiskiem naturalnym i kulturowym,
- e) różne funkcje, które miasto lub dzielnice spełniały w przeszłości.

Wszelkie naruszenie tych wartości zagraża autentyczności miasta lub obszaru zabytkowego.

Udział i współdziałanie mieszkańców całego miasta w sprawach ochrony stanowi niezbędny warunek jej skuteczności. Uczestniczenie mieszkańców miasta w jego ochronie jest pożądane w każdych okolicznościach i powinno być wspomagane przez nieodzowne pobudzenie tej świadomości we wszystkich pokoleniach. Nie wolno nigdy zapominać, że ochrona miast i dzielnic zabytkowych dotyczy przede wszystkim jego mieszkańców.

ZASADY I CELE

Aby ochrona miast i dzielnic była skuteczna, powinna ona stanowić integralną część ogólnej polityki i rozwoju gospodarczego i społecznego oraz powinna być określona w planowaniu przestrzennym, urbanistycznym i regionalnym na wszystkich szczeblach.

1. Wartości podlegające ochronie stanowią: zabytkowy charakter miasta oraz zespół elementów materialnych i duchowych będących jego odzwierciedleniem, a w szczególności:
 - a) plan miast określony przez ulice i działki,
 - b) współzależność między zabudową, zielenią i otwartą przestrzenią,
 - c) wygląd wewnętrzny i zewnętrzny budowli, określony skalą, rozmiarami, stylem, konstrukcją i, materiałami, kolorem i wystrojem,
 - d) współzależność między miastem lub dzielnicą zabytkową, a otaczającym je środowiskiem naturalnym i kulturowym,
 - e) różne funkcje, które miasto lub dzielnice spełniały w przeszłości.
2. Udział i współdziałanie mieszkańców całego miasta w sprawach ochrony stanowi niezbędny warunek jej skuteczności. Uczestniczenie mieszkańców miasta w jego ochronie jest pożądane w każdych okolicznościach i powinno być wspomagane przez nieodzowne pobudzenie tej świadomości we wszystkich pokoleniach. Nie wolno nigdy zapominać, że ochrona miast i dzielnic zabytkowych dotyczy przede wszystkim jego mieszkańców.
3. Wszelka interwencja w dzielnicy lub mieście zabytkowym powinna być realizowana z wielką rozważą, systematycznie i konsekwentnie według planu, z unikaniem wszelkiego dogmatyzmu, ale biorąc pod uwagę w każdym przypadku właściwą im specyfikę.

METODY I ŚRODKI

4. Planowanie miast i dzielnic zabytkowych powinno być poprzedzone studiami wielodyscyplinarnymi. Plan ochrony powinien zawierać analizę danych archeologicznych, historycznych, architektonicznych, technicznych, socjologicznych i ekonomicznych. Powinien też zawierać określenie kierunków i uwarunkowań projektowanych działań dotyczących prawa, administracji i finansowania ochrony. Plan powinien wyodrębnić i harmonijnie łączyć dzielnicę zabytkową z całością miasta. Plan powinien wskazywać, które budowle i ich grupy są przeznaczone do ochrony specjalnej, które powinny być chronione pod pewnymi warunkami, oraz te, które wyjątkowo mogą być usunięte. Przed każdą ingerencją stan zabytkowego zespołu lub obiektu powinien być szczegółowo udokumentowany. Plan ochrony powinien mieć poparcie ze strony mieszkańców zabytkowego zespołu.
5. Niezbędne działania konserwatorskie podejmowane przed zatwierdzeniem planu, powinny być – tak, jak i działania po jego zatwierdzeniu – zgodne z zasadami obowiązującymi w niniejszej „Karcie” i w „Karcie Weneckiej”.
6. Konserwacja miast i dzielnic zabytkowych polega na stałym utrzymywaniu w dobrym stanie ich zabudowy.
7. Nowe funkcje i infrastruktura wynikające z wymogów życia współczesnego winny być przystosowane do charakteru miast zabytkowych. Adaptacja tych zespołów do potrzeb życia współczesnego wymaga wprowadzenia lub ulepszenia niezbędnych publicznych urządzeń i instalacji.
8. Polepszenie warunków mieszkaniowych winno stanowić jeden z podstawowych celów ochrony.
9. W przypadku konieczności przebudowy budynków lub wprowadzenia nowych elementów do istniejącej zabudowy, wszelkie uzupełnienia powinny być dokonywane z zachowaniem układów przestrzennych i parcelacyjnych oraz skali istniejącej zabudowy tak, jak tego wymaga charakter i wartość zespołu. Wprowadzenie elementów o charakterze współczesnym może przyczynić się do wzbogacenia zespołu pod warunkiem, że nie będą one szkodzić harmonijnej całości jego zabudowy.
10. Należy dążyć do poszerzenia wiedzy o przeszłości miast zabytkowych przez popieranie badań archeologii miejskiej, wraz z odpowiednią prezentacją odkryć w tej dziedzinie, ale pod warunkiem, że nie będą one szkodzić zachowaniu tkanki miast zabytkowych.

11. Ruch pojazdów musi być ściśle regulowany w obrębie miast i dzielnic zabytkowych; miejsca postoju i parkingi powinny być tak urządzone, aby nie szkodziły widokowi na zespoły zabytkowe ani na ich otoczenie.
12. Sieć wielkich arterii komunikacyjnych przewidziana w planach zagospodarowania terytorialnego nie powinna wkraczać w granice miast zabytkowych ale jedynie ułatwiać ruch w ich pobliżu i dostęp do tych zespołów.
13. Środki ochronne mające zapobiegać klęskom żywiołowym i innym (zwłaszcza skażeniu środowiska i wstrząsom) winny być stosowane tak, aby działały na korzyść miast i dzielnic zabytkowych, zarówno w celu zabezpieczenia ich zasobów, jak i dla bezpieczeństwa i dobrego samopoczucia (zdrowia) mieszkańców. Środki podejmowane dla zapobiegania skutkom klęsk żywiołowych winny być dostosowane do specyfiki dóbr podlegających ochronie.
14. W celu zachęcenia wszystkich do uczestnictwa i współdziałania, o podstawowych założeniach programu ochrony powinni być informowani mieszkańcy poczynając od dzieci w wieku szkolnym. Należy pobudzać świadomość stowarzyszeń i instytucji do ochrony dziedzictwa miast i zabiegać o środki finansowe na rzecz ochrony i konserwacji.
15. Należy zapewnić możliwość specjalistycznego szkolenia we wszystkich zawodach związanych z ochroną i konserwacją miast.

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

KARTA LOZAŃSKA KARTA OCHRONY I ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM ARCHEOLOGICZNYM ICAHM – ICOMOS

ICAHM, Sztokholm 1989 / ICOMOS, Lozanna 1990 r.

Wiedza o początkach i rozwoju społeczeństwa ludzkiego jest w powszechnym mniemaniu niezwykle ważna dla poszukiwania kulturalnych i społecznych korzeni ludzkości.

Dziedzictwo archeologiczne przedstawia podstawowe świadectwa działalności człowieka w przeszłości. Jego ochrona i właściwe nim zarządzanie są dlatego konieczne, aby było dostępne archeologom i innym naukowcom dla potrzeb współczesnych i przyszłych generacji do badań i interpretacji.

Dla ochrony tego dziedzictwa wymagane jest nie tylko stosowanie metod archeologicznych, lecz także szersza podstawa zawodowej i naukowej wiedzy i biegłości. Niektóre elementy dziedzictwa archeologicznego są częściami składowymi budowli architektonicznych. Do nich obowiązuje kryteria ochrony ustalone w 1964 r. w Karcie Weneckiej. Inne elementy dziedzictwa archeologicznego są z kolei częścią żywej tradycji lokalnych grup ludności. Dla ochrony i zachowania takich historycznych stanowisk i zabytków istotne znaczenie *raz* udział miejscowych grup ludności.

Z tych powodów ochrona dziedzictwa archeologicznego powinna polegać na ścisłej współpracy fachowców z różnych dziedzin. Pożądane jest także współdziałanie administracji państwa, naukowców, prywatnych i publicznych przedsiębiorców jak i ogółu społeczeństwa.

W przedstawionej Karcie są dlatego przedstawione zasady różnych aspektów postępowania z dziedzictwem archeologicznym. Do tego należy też odpowiedzialność urzędów i prawodawców za podstawy fachowego prowadzenia ewidencji, inwentaryzacji, wykopalisk, dokumentacji, badań, zachowania, utrzymywania w dobrym stanie, konserwacji, rekonstrukcji, informacji i promocji, dla dostępności ogółowi i wykorzystania archeologicznego dziedzictwa jak i dla wymaganej kwalifikacji fachowców zajmujących się ochroną tego dziedzictwa.

Karta uzyska wsparcie przez sukces Karty Weneckiej, jeśli jej idee będą wcielane w życie w polityce i praktyce rządów, badaczy i ekspertów.

Karta powinna uzyskać znaczenie w świecie przez wprowadzenie jej podstawowych zasad i głównych kierunków. Nie można przy tym nie uwzględnić specyficznych problemów i możliwości regionów i krajów. Dlatego powinna być uzupełniana przez dalsze zasady i wytyczne na regionalnej i krajowej płaszczyźnie.

Artykuł 1.

DEFINICJA I WPROWADZENIE

Dziedzictwo archeologiczne stanowi tę część dziedzictwa materialnego, w stosunku do której podstawowych informacji dostarczają metody archeologiczne. Obejmuje ono wszelkie ślady ludzkiej egzystencji i składa się z miejsc związanych z wszystkimi śladami działalności ludzkiej, opuszczonymi budowlami i pozostałościami naziemnymi, podziemnymi i podwodnymi, włącznie ze wszystkimi relikami kultury materialnej z nimi związanym

Artykuł 2.

POLITYKA ZINTEGROWANEJ OCHRON

Dziedzictwo archeologiczne jest wrażliwym, nieodnawialnym bogactwem kulturowym. Użytkowanie każdego terenu powinno być kontrolowane i rozwijane tak, aby zminimalizować zniszczenie dziedzictwa archeologicznego.

Polityka ochrony dziedzictwa archeologicznego powinna stanowić integralny składnik polityki dotyczącej przestrzennego zagospodarowania terenu, jak również polityki kulturalnej, ochrony środowiska oraz polityki edukacyjnej. Polityka ochrony dziedzictwa archeologicznego powinna być stale aktualizowana. Tworzenie rezerwatów archeologicznych i stref ochronnych stanowi część takiej polityki.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego powinna być integrowana na płaszczyźnie polityki planowania przestrzennego na poziomie międzynarodowym, narodowym, regionalnym i lokalnym. W ochronie dziedzictwa archeologicznego musi uczestniczyć aktywnie społeczeństwo. Jest to szczególnie istotne w przypadku dziedzictwa ludności lokalnej. Udział jej nie jest możliwy bez dostępu do wiedzy potrzebnej przy podejmowaniu decyzji. Tak więc upowszechnianie informacji jest ważnym czynnikiem zintegrowanej ochrony zabytków

Artykuł 3.

PRAWODAWSTWO I GOSPODARKA

Ochrona dziedzictwa archeologicznego powinna być uważana za zobowiązanie moralne wszystkich ludzi, jest to również zbiorowy obowiązek publiczny. Obowiązek ten musi być uznany przez wprowadzenie odpowiedniego prawodawstwa oraz zapewnienie odpowiednich środków finansowych dla ochrony i skutecznej organizacji opieki i konserwacji dziedzictwa.

Dziedzictwo archeologiczne jest wspólne dla całej społeczności ludzkiej i dlatego też obowiązkiem każdego kraju jest zapewnienie odpowiednich środków finansowych dla jego ochrony.

Zadaniem prawodawstwa jest zapewnienie ochrony dziedzictwu archeologicznemu stosownie do potrzeb, historii i tradycji każdego kraju i regionu, z uwzględnieniem ochrony stanowisk *in situ* oraz odpowiednich potrzeb badawczych. U podstaw tego prawodawstwa leży przesłanie, iż dziedzictwo archeologiczne jest dziedzictwem całej ludzkości oraz grup ludzi, a nie ogranicza się do pojedynczych osób lub narodów.

Prawo winno zabraniać niszczenia, degradowania i zmieniania wszelkich archeologicznych stanowisk i zabytków, obiektów i obszarów archeologicznych wraz z ich otoczeniem bez zgody odpowiednich władz archeologicznych.

Z zasady, gdy musi być zaaprobowane zniszczenie zabytku archeologicznego, należy wymagać pełnego zakresu badań archeologicznych oraz pełnej dokumentacji. Prawo powinno wymagać zachowania w dobrym stanie oraz zapewniać właściwe utrzymanie i konserwację dziedzictwa archeologicznego.

Należy przewidzieć odpowiednie sankcje za naruszanie prawa dotyczącego dziedzictwa archeologicznego. Jeśli prawodawstwo zapewnia ochronę tylko elementom dziedzictwa archeologicznego ujętym wybiórczo w państwowym rejestrze zabytków, należy zapewnić także czasową ochronę zabytkom nie chronionym wpisem i nowo odkrytym stanowiskom lub obszarom, aż do ustalenia ich wartości archeologicznej.

Inwestycje budowlane i gospodarcze stanowią jedno z największych fizycznych zagrożeń dla dziedzictwa archeologicznego. Tak więc na inwestorach powinien spoczywać określony ustawowo obowiązek rozpoznania dziedzictwa archeologicznego przed rozpoczęciem realizacji projektów inwestycji, wraz z zapisem, że koszty takich badań powinny być uwzględnione w kosztorysie całego przedsięwzięcia. W ustawodawstwie uwzględnić należy także zasadę, że projekty inwestycji są przygotowywane w taki sposób, aby zminimalizować szkody i uniknąć ich negatywnego wpływu na dziedzictwo archeologiczne.

Artykuł 4.

ROZPOZNANIE

Ochrona dziedzictwa archeologicznego powinna opierać się na możliwie najpełniejszej wiedzy o jego przestrzennym zasięgu i charakterze. Tak więc podstawowym instrumentem strategii ochrony dziedzictwa archeologicznego jest ogólne rozpoznanie zasobów archeologicznych. Dlatego rozpoznanie archeologiczne stanowi podstawowy obowiązek ochrony i konserwacji dziedzictwa archeologicznego.

Jednocześnie inwentarze obejmują podstawowe zasoby informacji dla studiów i badań naukowych. Uzupełnianie inwentarzy należy traktować jako ciągły, dynamiczny proces. Inwentarze mają zawierać informacje na różnych poziomach rozpoznania i szczegółowości danych, ponieważ nawet cząstkowa wiedza może służyć działaniom ochronnym.

Artykuł 5.

BADANIA

Wiedza archeologiczna opiera się przede wszystkim na badaniach naukowych dziedzictwa archeologicznego. Badania takie obejmują pełny zakres metod od technik nieniszczących, przez sondáže weryfikacyjne aż do pełnych wykopalisk.

Należy przyjąć podstawową zasadę, aby zbieranie informacji o dziedzictwie archeologicznym nie niszczyło świadectwa archeologicznego bardziej, niż jest to konieczne dla ochrony lub osiągnięcia celów naukowych. Nieniszczące techniki badań, rozpoznanie z powietrza i naziemne oraz sondáže weryfikacyjne należy upowszechniać tam, gdzie to jest tylko możliwe i powinny one mieć pierwszeństwo wobec wykopalisk niszczących. Ponieważ wykopaliska zawsze wywołują konieczność selekcji materiału przeznaczonego do udokumentowania i ochrony, kosztem utraty innych informacji i nawet całkowitego zniszczenia stanowiska lub zabytku, decyzję o ich prowadzeniu należy podejmować po dokładnym rozważeniu sprawy.

Wykopaliska należy prowadzić na obszarach i przy zabytkach zagrożonych inwestycjami budowlanymi i gospodarczymi, zmianą zagospodarowania terenu, rabunkiem lub pogorszeniem się warunków naturalnych. W wyjątkowych przypadkach można prowadzić wykopaliska w niezagrożonych miejscach, aby wyjaśnić wątpliwości badawcze lub, aby lepiej je promować i przedstawiać szerokiej publiczności. W takich przypadkach prowadzenie wykopalisk należy poprzedzić dokładną oceną wartości naukowej stanowiska. Wykopaliska powinny obejmować tylko część stanowiska, aby pozostawić część nienaruszoną dla przyszłych badań. Raport odpowiadający ustalonym normom należy udostępnić gronu naukowców oraz włączyć wraz z odpowiednim inwentarzem, w ustalonym czasie po zakończeniu wykopalisk.

Prace wykopaliskowe należy prowadzić zgodnie z ustaleniami zaleceń UNESCO z 1956 r. (Rekomendacja w Sprawie Międzynarodowych Zasad Stosowanych do Wykopalisk Archeologicznych) oraz uzgodnionymi normami profesjonalnymi, zarówno międzynarodowymi, jak i krajowymi.

Artykuł 6.

UTRZYMANIE WE WŁAŚCIWYM STANIE I KONSERWACJA

Ogólnym celem opieki, konserwacji dziedzictwa archeologicznego i organizacji jego zarządzania powinna być ochrona zabytków, obszarów i stanowisk *in situ* wraz z długoterminową konserwacją i troską o wszystkie z tym związane rysunki, zapiski, zbiory itp. Przenoszenie elementów dziedzictwa archeologicznego na nowe miejsce stanowi pogwałcenie zasady ochrony dziedzictwa na jego pierwotnym miejscu i otoczeniu. Zasada ta podkreśla konieczność właściwego utrzymania, konserwacji i opieki w ustalonej formie. Potwierdza to również zasadę, że żaden z elementów dziedzictwa archeologicznego nie powinien być pozostawiony na widoku po ukończeniu wykopalisk, o ile nie można mu zagwarantować właściwego utrzymania i opieki po zakończeniu badań.

Należy aktywnie popierać współdziałanie lokalnych społeczności jako ważny czynnik w utrzymywaniu dziedzictwa archeologicznego. Istotne jest to szczególnie w przypadku dziedzictwa ludności miejscowej i lokalnych grup kulturowych. W niektórych przypadkach może okazać się korzystnym powierzenie społeczności lokalnej odpowiedzialności za ochronę i organizację opieki nad stanowiskami i obszarami zabytkowymi. W związku z nieuniknionym ograniczeniem dostępnych środków, utrzymanie aktywne należy prowadzić w selektywny sposób. Należy go oprzeć na wybranych przykładach różnorodnych zabytków i obszarów zabytkowych w oparciu o naukowe określenie ich znaczenia oraz reprezentatywności, nie ograniczając się do bardziej znanych i wizualnie atrakcyjnych zabytków. Należy stosować odpowiednie zasady zaleceń UNESCO z 1956 r. w sprawie utrzymania i konserwacji dziedzictwa archeologicznego.

Artykuł 7.

PREZENTACJA, INFORMACJA, REKONSTRUKCJA

Prezentacja dziedzictwa archeologicznego opinii publicznej jest istotnym sposobem upowszechniania wiedzy o pochodzeniu i rozwoju nowoczesnych społeczeństw. Jednocześnie jest to najważniejszy sposób wpływający na rozumienie potrzeby ochrony dziedzictwa archeologicznego. Prezentację i informację można uznać za popularną formę przekazywania obecnego stanu wiedzy i dlatego też należy ją stale aktualizować. Należy wziąć pod uwagę wielostronne możliwości interpretacji i budzenie zrozumienia przeszłości. Rekonstrukcje spełniają dwie ważne

funkcje: eksperymentalnych badań oraz interpretacji. Należy je jednak prowadzić ze szczególną ostrożnością tak, aby uniknąć naruszenia zachowanych źródeł archeologicznych. Dla zachowania autentyczności należy łączyć dane pochodzące z wielu różnego rodzaju źródeł. Tam, gdzie jest to możliwe i właściwe, obiekty rekonstruowane nie powinny być realizowane bezpośrednio w miejscach autentycznych stanowisk i powinny być wtedy jako rekonstrukcje oznakowane.

Artykuł 8.

KWALIFIKACJE ZAWODOWE

W opiece i konserwacji dziedzictwa archeologicznego konieczny jest wysoki poziom naukowy w wielu różnych dyscyplinach. Tak więc ważnym elementem polityki edukacyjnej w każdym kraju powinno być przygotowanie odpowiedniej liczby wykwalifikowanych profesjonalistów. Rozwinięcie specjalizacji w pewnych wąsko ukierunkowanych dziedzinach wymaga międzynarodowej współpracy. Należy więc ustalić i utrzymywać normy profesjonalnego kształcenia i postępowania.

Kształcenie uniwersyteckie archeologów powinno uwzględniać zmiany w polityce konserwatorskiej, polegającej na dawaniu pierwszeństwa zachowaniu stanowisk *in situ* przed ich badaniem wykopaliskowym. Powinno również uwzględniać fakt, że studiowanie historii społeczności lokalnych jest tak samo ważne dla ochrony i zrozumienia dziedzictwa archeologicznego, jak badania wyjątkowych zabytków i archeologicznych stanowisk.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego jest procesem stałym i dynamicznym. Dlatego specjalistom pracującym w tej dziedzinie należy stworzyć okazję do uaktualniania ich wiedzy. W programach studiów podyplomowych należy poświęcać szczególną uwagę problematyce ochrony i organizacji opieki nad dziedzictwem archeologicznym.

Artykuł 9.

WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

Dziedzictwo archeologiczne jest wspólnym dziedzictwem całej ludzkości. Dlatego też współpraca międzynarodowi jest konieczna dla rozwoju i utrzymania standardów jego zachowania. Istnieje pilna potrzeba stworzenia międzynarodowych możliwości wymiany informacji doświadczeń pomiędzy profesjonalistami zajmującymi się ochroną, konserwacją organizacją opieki nad dziedzictwem archeologicznym. Wymaga to organizacji konferencji, seminariów, warsztatów etc. o zasięgu światowym i regionalnym, oraz utworzenia centrów specjalistycznych studiów podyplomowych. ICOMOS, przez swoje wyspecjalizowane grupy, powinien popierać ten postulat w swoim planowaniu średnio- i długoterminowym.

Należy również rozwijać wymianę międzynarodową profesjonalistów jako formę podnoszenia poziomu postępowania z dziedzictwem archeologicznym. Pod auspicjami ICOMOS należy rozwijać techniczne programy pomocy w dziedzinie opieki i organizacji zarządzania dziedzictwem archeologicznym.

Karta została przygotowana przez ICAHM (Międzynarodowy Komitet Zarządzania Dziedzictwem Archeologicznym) na Sympozjum w Sztokholmie w 1989 r. i przyjęta przez ICOMOS w następnym roku w Lozannie.

Tłumaczenie Z. Maj, weryfikacja i adaptacja M. Konopka; tekst pierwotnie zamieszczony w „Wiadomościach Konserwatorskich” Nr 3–4, 1991, s. 10–13

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

DOKUMENT SYMPOZJUM NA TEMAT DZIEDZICTWA KULTURALNEGO PAŃSTW UCZESTNICZĄCYCH W KBWE

**Konferencja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE)
Kraków, 28 maja – 7 czerwca 1991 r.**

Przedstawiciele państw uczestniczących w Konferencji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie (KBWE): Austria, Belgia, Bułgaria, Kanada, Cypr, Czeska i Słowacka Republika Federacyjna, Dania, Finlandia, Francja, Niemcy, Grecja, Stolica Apostolska, Węgry, Islandia, Irlandia, Włochy, Lichtenstein, Luxemburg – Wspólnota Europejska, Malta, Monako, Holandia, Norwegia, Polska, Portugalia, Rumunia, San Marino, Hiszpania, Szwecja, Szwajcaria, Turcja, Związek Socjalistycznych Republik Radzieckich, Wielka Brytania, Stany Zjednoczone Ameryki i Jugosławia – spotkali się w Krakowie w dniach od 28 maja do 7 czerwca 1991, zgodnie z odnośnymi postanowieniami dotyczącymi harmonogramu i warunków organizacyjnych Sympozjum, ujętymi w wiedeńskim Dokumencie Końcowym oraz z postanowieniami Paryskiej Karty Nowej Europy. Albania była obecna na Sympozjum jako obserwator. Wniesiony został wkład w zgodności z wyżej wymienionymi dokumentami przez UNESCO i Radę Europy.

Otwarcia i zamknięcia Sympozjum dokonał minister kultury i sztuki Polski.

Do uczestników zwrócił się z przemówieniem premier Polski.

Wystąpienia otwierające zostały wygłoszone przez wszystkich przewodniczących delegacji, wśród których znajdowali się ministrowie kultury szeregu państw uczestniczących.

Państwa uczestniczące witają z wielkim zadowoleniem głębokie zmiany polityczne, które zaszły w Europie. Podkreślają wkład kultury wniesiony w pokonanie podziałów z przeszłości i w umocnienie współpracy pomiędzy państwami uczestniczącymi.

Państwa uczestniczące wyrażają głębokie przekonanie, że podzielają wspólne wartości ukształtowane przez historię i oparte m.in. na szacunku dla jednostki, wolności sumienia, religii lub przekonań, swobody ekspresji artystycznej, uznaniu wagi wartości duchowych i kulturowych, poszanowaniu rządów prawa, tolerancji i otwartości na dialog z innymi kulturami.

Odnotowują one wzajemne powiązanie pomiędzy życiem kulturalnym a dobrobytem swych narodów, oraz szczególne znaczenie jakie ma to dla krajów demokratycznych przechodzących do gospodarki rynkowej. Zachęcają do kontynuowania oraz udzielania bieżącej i przyszłej pomocy tym państwom w zachowaniu i ochronie ich dziedzictwa kulturalnego.

Państwa uczestniczące szanują niepowtarzalność wszystkich swych kultur i będą się starać wspierać ciągły dialog kulturowy pomiędzy sobą i resztą świata. Potwierdzają swoje przekonanie, że poszanowanie różnorodności kulturowej przyczynia się do porozumienia i tolerancji pomiędzy jednostkami i grupami.

Uważają, że regionalne aspekty kultury powinny same w sobie być czynnikiem porozumienia pomiędzy narodami.

Regionalna różnorodność kulturowa jest wyrazem bogactwa wspólnej tożsamości kulturowej państw uczestniczących. Jej zachowanie i ochrona przyczynia się do budowania demokratycznej, pokojowej, i zjednoczonej Europy.

Potwierdzając swoje zobowiązanie dla pełnej realizacji postanowień dotyczących wymiaru kulturowego, zawartych w Akcie Końcowym z Helsinek i innych dokumentach KBWE, państwa uczestniczące uzgadniają co następuje:

I. KULTURA I WOLNOŚĆ

1. Państwa uczestniczące podkreślają, że poszanowanie praw człowieka i podstawowych swobód jest konieczne dla pełnego rozwoju twórczości kulturalnej.
2. Władze państwowe i publiczne powstrzymają się od naruszania swobody twórczości artystycznej.
3. Państwa uczestniczące będą popierać i chronić swobodny i niezakłócony rozwój twórczości artystycznej; uznają ważną rolę każdego artysty w społeczeństwie, i będą szanować oraz chronić niezależność pracy twórczej.
4. Uznają one potrzebę, aby rządy zachowały równowagę w swej podwójnej odpowiedzialności na rzecz wspierania oraz zapewniania swobody działalności kulturalnej.
5. Ponadto potwierdzają, że przy różnorodności form działalności kulturalnej w państwach uczestniczących jest wiele sposobów, jakimi mogą skutecznie reagować wobec problemów związanych ze spuścizną kulturalną.
6. Państwa uczestniczące potwierdzają swoje poszanowanie dla swobody ekspresji i, w związku z realizowaniem tej swobody w dziedzinach artystycznych i kulturalnych, oświadczają co następuje:
 - 6.1 Publikacja dzieł pisanych, wykonanie i rozpowszechnianie dzieł muzycznych, teatralnych i audiowizualnych oraz ekspozycja prac plastycznych lub rzeźb nie będzie podlegać ograniczeniom bądź ingerencji ze strony państwa, z wyjątkiem tych ograniczeń, które są zapisane w ustawodawstwie krajowym i są w pełni zgodne z normami międzynarodowymi.
 - 6.2 Wyrażają swe przekonanie, że istniejąca w dziedzinach artystycznych i kulturalnych różnorodność środków rozpowszechniania niezależnych od państwa, takich jak wydawnictwa, rozgłośnie radiowe, przedsiębiorstwa kinowe i telewizyjne, teatry i galerie, pomaga zapewnić pluralizm oraz swobodę ekspresji artystycznej i kulturalnej.
7. Państwa uczestniczące potwierdzają swe zaangażowanie w sprawę niezakłóconego dostępu do kultury i uzgadniają co następuje:
 - 7.1 Szanując należycie prawa własności intelektualnej, każda osoba lub niezależna organizacja ma prawo do prywatnego posiadania, użytku i reprodukcji wszystkich rodzajów materiałów kulturalnych, takich jak książki, wydawnictwa i nagrania audiowizualne, jak środki do ich odtwarzania.
8. Państwa uczestniczące są zdecydowane wspierać wzajemne poznanie swych kultur. Będą zatem stymulować współpracę i wymianę we wszystkich dziedzinach kultury i pracy twórczej.
9. Państwa uczestniczące wyrażają przekonanie o bogatym wkładzie, jaki kultury regionalne i lokalne a także związane z mniejszościami narodowymi wnoszą do życia kulturalnego.

II. KULTURA I DZIEDZICTWO

10. Państwa uczestniczące wyrażają swoje głębokie przekonanie, że dziedzictwo kulturalne każdego z nich stanowi nieodłączną część ich cywilizacji, pamięci i wspólnej historii, do przekazania przyszłym pokoleniom.
11. Państwa uczestniczące uwzględniają definicje własności archeologicznej, dziedzictwa kulturalnego i dziedzictwa architektonicznego zawarte w odnośnych międzynarodowych dokumentach Rady Europy i UNESCO.
12. Pełna, stała dokumentacja terenów, konstrukcji, krajobrazów kulturowych, kulturowych przedmiotów i systemów, łącznie z pomnikami historii, religii i kultury, w ich obecnej postaci jest jednym z najważniejszych składników dziedzictwa kulturalnego, który można przekazać przyszłym pokoleniom.
13. Państwa uczestniczące również uznają za zasadnicze elementy ich wspólnego dziedzictwa kulturalnego, dziedzictwa tych kultur, które z powodu barier językowych, klimatu i odległości geograficznej, ograniczonej liczby ludności bądź zmian w uwarunkowaniach historycznych i politycznych nie były powszechnie dostępne.
14. Państwa uczestniczące będą czynić wysiłki dla ochrony dziedzictwa kulturalnego zgodnie z odpowiednimi porozumieniami międzynarodowymi i ich ustawodawstwem wewnętrznym.
15. Państwa uczestniczące będą uwzględniać sprawę zachowania, wzmocnienia i przywrócenia dziedzictwa kulturalnego w trakcie formułowania polityki kulturalnej, ekologicznej oraz regionalnej i planowania urbanistycznego.

Ponadto dostrzegają one wagę powiązania poszczególnych przedsięwzięć konserwatorskich z ich rzeczywistym miejskim bądź wiejskim środowiskiem tam, gdzie będzie to właściwe i możliwe.

16. Państwa uczestniczące są świadome znaczenia uczynienia ich dziedzictwa kulturalnego jak najpowszechniej dostępnym. Czyniąc to będą zwracać szczególną uwagę na potrzeby osób niepełnosprawnych.
 - 16.1 Będą chronić dziedzictwo przed uszczerbkiem, jaki może być spowodowany w związku z jego administrowaniem lub powszechnym do niego dostępem.
 - 16.2 Będą szerzyć społeczną świadomość wartości dziedzictwa oraz konieczność jego ochrony.
 - 16.3 Będą, gdzie tylko jest to możliwe, starać się ułatwiać badaczom naukowcom dostęp do odpowiednie! dokumentów źródłowych i materiałów archiwalnych.
17. Państwa uczestniczące pozytywnie odnotowują rolę stowarzyszeń pozarządowych w szerzeniu świadomości o dziedzictwie i potrzebie jego ochrony.
18. Partnerska współpraca między różnorodnymi grupami na szczeblu lokalnym, regionalnym i narodowym, zarówno z sektora prywatnego jak i publicznego jest cenną ze względu na zapewnienie skutecznej i reprezentatywnej ochrony dziedzictwa kulturalnego. Zachowanie interpretacja wartości oraz dziedzictwa kulturalnego różnych grup zostanie wzmocniona poprzez zaangażowanie się tych grup, co sprzyja rozwojowi tolerancji i szacunku dla różnych kultur, co jest sprawą największej wagi.
19. Państwa uczestniczące uznają użyteczność i wagę wymiany informacji na temat ochrony dziedzictwa kulturalnego oraz przyjmują do wiadomości, że korzystanie z banków danych na szczeblu krajowym jak i wielostronnym byłoby pozytywnym wkładem do tego celu.

III. GŁÓWNE OBSZARY OCHRONY I WSPÓŁPRACY

20. Państwa uczestniczące będą wspierać szkolenie na poziomie początkowym i zaawansowanym w różnych zawodach i rzemiosłach związanych z ochroną odnową i administracją dziedzictwa kulturalnego. Będą również informować się wzajemnie o wszelkich postępach w tej dziedzinie oraz współpracować ze sobą.
 - 20.1 Szerzenie wiedzy i umiejętności, szczególnie zawodów zanikających, związanych z dziedzictwem kulturalnym, poprzez szkolenie, wymianę personelu, badania oraz publikacje techniczne, jest konieczne dla zapewnienia ciągłości w dziedzinie ochrony kultury. Dlatego potwierdzają one swoje zaangażowanie w dzieło wspierania dwustronnej i wielostronnej wymiany stażystów i specjalistów.
 - 20.2 Państwa uczestniczące powinny zachęcić odpowiednie organizacje zawodowe do stworzenia narodowego rejestru wykwalifikowanych rzemieślników w dziedzinie ochrony i zachowania dziedzictwa kulturalnego w celu ułatwienia krajowych i międzynarodowych kontaktów pomiędzy tymi osobami oraz korzystającymi z ich usług.
21. Państwa uczestniczące będą wymieniać dane dotyczące programów w dziedzinie dziedzictwa kulturalnego, ze szczególnym uwzględnieniem metod, środków i możliwości jakie stwarzają nowe technologie.
22. Państwa uczestniczące dołożą starań, aby dzielić się swoją wiedzą i doświadczeniem w dziedzinie publikacji i dystrybucji materiałów drukowanych i audiowizualnych.
 - 22.1 Mając na celu zwiększenie świadomości społecznej dotyczącej ochrony dziedzictwa kulturalnego, państwa uczestniczące udostępnią informacje, które ułatwią stacjom radiowym, telewizyjnym oraz wydawnictwom promocji informacji w tej dziedzinie.
23. Będą one dążyć do polepszenia warunków przechowywania nietrwałych dóbr kultury takich jak papier, taśmy filmowe, nagrane materiały dźwiękowe, oraz do utworzenia narodowych programów ochrony nietrwałego dziedzictwa kulturalnego a także ustanowienia powszechnie przyjętych standardów dla wszystkich rodzajów nośników wytworów kulturalnych, w celu zapewnienia ich trwałości.
24. Państwa uczestniczące będą zachęcać do stworzenia powiązań pomiędzy centrami informacji a bankami danych w poszczególnych dziedzinach kulturalnych tak, aby ułatwić wymianę informacji pomiędzy nimi.
25. Mając na celu lepsze zrozumienie wartości kulturalnych państw, których języki nie są powszechnie stosowane, państwa uczestniczące witają z zadowoleniem rozpowszechnianie wiedzy o tych językach, w szczególności drogą tłumaczenia i publikacji dzieł literackich. Należy również rozważyć organizację międzynarodowych kursów szkoleniowych dla personelu środków masowego komunikowania i sfery kultury, zaangażowanego w promocję i upowszechnianie mniej znanych języków i kultur.
26. Uznając ważny wkład w dziedzictwo kulturalne wierzeń religijnych, religijnych instytucji i organizacji, państwa uczestniczące będą ściśle współpracować z nimi mając na względzie ochronę dziedzictwa kulturalnego i otaczanie właściwą opieką zabytków, i przedmiotów kultu religijnego w przypadkach, gdy właściwe wspólnoty wyznaniowe nie użytkują lub nie zamieszkują na terenie, na którym są one zlokalizowane.

27. Mając na względzie ważną rolę jaką mogą odegrać regionalne aspekty kultury w łączeniu ludzi poprzez granice, państwa uczestniczące będą wspierać współpracę regionalną na szczeblu władz lokalnych i krajowych, jak również organizacji pozarządowych, w celu rozwijania dobrosąsiedzkich stosunków.
28. Państwa uczestniczące zwrócą należną uwagę na umacnianie dziedzictwa tradycyjnej kultury ludowej, w tym kultury lokalnej i narodowej, i na popieranie współczesnej kultury ludowej w ramach całości wysiłków na rzecz zachowania, badania, ochrony i umacniania wzajemnej świadomości ich dziedzictwa kulturalnego. Państwa uczestniczące dostrzegają wagę badań nad różnymi formami ekspresji tradycyjnych i obecnych kultur – obrzędami symbolicznymi, przedmiotami kultury, wiedzą, sztuką ludową, językami – oraz poczynienia koniecznych wysiłków na rzecz ich wyeksponowania.
29. Państwa uczestniczące będą również zwracać uwagę na współczesny wkład w dziedzictwo kulturalne (włączając w to sztukę i obiekty architektoniczne dwudziestego wieku).
30. Państwa uczestniczące będą współpracować na rzecz zapobiegania nielegalnemu obrotowi przedmiotami kulturalnymi np. przez przystępowanie do odpowiednich porozumień międzynarodowych.
31. Państwa uczestniczące będą dążyć do zachowania i ochrony tych zabytków i miejsc pamięci, w tym przede wszystkim obozów zagłady i związanych z nimi archiwów, które są zarazem świadectwami tragicznych wydarzeń ze wspólnej przeszłości. Niezbędne kroki winny być podjęte w celu upamiętnienia tych doświadczeń, aby pomóc w wychowaniu obecnych i przyszłych pokoleń oraz aby zapewnić, że nigdy więcej nie powtórzą się one.
32. Zaznaczenie szczególnych miejsc pamięci może służyć jako cenny środek w umacnianiu tolerancji i zrozumienia między narodami przy uwzględnianiu społecznej i kulturalnej różnorodności.
33. Państwa uczestniczące uznają, że przy określaniu priorytetów dotyczących ochrony ważne jest uwzględnianie nieprzemijającej wartości dziedzictwa kulturalnego oraz rzeczywistego stanu zachowania, jego historycznego i kulturalnego znaczenia. Dążąc do tego celu będą one stosować tabele zagrożeń, prowadzić wymianę informacji, organizować warsztaty terenowe jako doskonałą formę uczestnictwa młodych pokoleń.
34. Państwa uczestniczące mają na uwadze to, że zachowanie statusu zabytków i miejsc związanych z ich historią i kulturą gdziekolwiek się znajdują, stanowi integralną część wszystkich wysiłków dla zachowania i ochrony wspólnego dziedzictwa kulturalnego w ramach KBWE.
35. Państwa uczestniczące uważają, że podjęcie zespolonych kroków na rzecz ochrony wspólnego dziedzictwa kulturalnego przed wpływami szkodliwymi ze strony środowiska jest konieczne. W tym celu myślą o tworzeniu i łączeniu sieci gromadzenia danych i koordynacji badań. Będą dążyć do koordynowania decyzji i podejmowania bezpośrednich kroków na rzecz zmniejszenia wpływów zanieczyszczeń powietrza i innych form degradacji środowiska oddziałującego na wspólne dziedzictwo kulturalne.
36. W celu zabezpieczenia miejsc kulturalnych w środowisku miejskim państwa uczestniczące podejmą kroki w celu przeciwdziałania zagrożeniu miast i kompleksów architektonicznych skutkiem zanieczyszczenia powietrza. Będą one działać również na rzecz odnowienia, zachowania i ożywienia historycznych centrów miejskich, oraz zachowania i ochrony miejsc zabytkowych przed zniszczeniem spowodowanym zwiększającym się napływem turystów.
37. Państwa uczestniczące uznają wagę ochrony krajobrazu kulturalnego, szczególnie we wsiach i regionach rolniczych przed niebezpieczeństwem płynącym ze zmian w działalności gospodarczej oraz wpływu zanieczyszczeń ze specjalnym uwzględnieniem ochrony substancji mieszkaniowej i całokształtu warunków życia codziennego.
38. Ze względu na wkład, jaki historia naturalna może wnieść w nasze rozumienie świata współczesnego i jego ewolucji w przyszłości, Państwa uczestniczące dołożą wysiłków w celu zachowania miejsc historii naturalnej i zbiorów.
39. Państwa uczestniczące uznają wagę zachowania publicznych i prywatnych parków oraz historycznych ogrodów jako wytworów ludzkości i natury ze względu na ich wartości historyczne, botaniczne, społeczne oraz elementy dekoracyjne i architektoniczne,
40. Państwa uczestniczące dołożą wysiłków na rzecz zabezpieczenia i ochrony miejsc archeologicznych, znajdujących się na ich terytoriach włącznie z miejscami będącymi pod wodą. Będą mieć na uwadze ten aspekt podczas realizacji regionalnych programów rozwoju i które mogą stanowić zagrożenie dla miejsc, które nie zostały jeszcze naukowo zbadane i gdzie nie przeprowadzono prac wykopaliskowych ani restauracyjnych.
41. Kładą one nacisk na koordynację działań międzynarodowych organizacji i instytucji, takich jak Rada Europy i UNESCO, w celu przyczynienia się do pełnego rozwoju współpracy kulturalnej pomiędzy państwami uczestniczącymi. Mając na uwadze potrzebę uniknięcia dublowania działań, Państwa uczestniczące będą ściśle współpracować w ramach wyspecjalizowanych organizacji międzynarodowych, do których należą.

42. Państwa uczestniczące witają pozytywny wkład wniesiony przez przedstawicieli UNESCO i Radę Europy w obrady krakowskiego Sympozjum na temat Dziedzictwa Kulturalnego. Odnotowują, że praca i działalność UNESCO będzie miała trwałe znaczenie dla zaangażowania KBWE w tematykę kulturalną. Wyrażają ponadto swoje uznanie dla bogatego doświadczenia oraz wiedzy specjalistycznej Rady Europy w sprawach kulturalnych w szczególności ochrony europejskiego dziedzictwa kulturalnego. Państwa uczestniczące uzgodniły rozważenie sposobów wykorzystania przez nie Rady Europy w kontekście prac KBWE w tym obszarze.
43. W dwóch grupach studyjnych wielu ekspertów z Państw uczestniczących podzieliło się narodowymi doświadczeniami. Wysłano propozycje na temat współpracy w dziedzinie wymiany kulturalnej i zachowania dziedzictwa kulturalnego, a w szczególności w odniesieniu do problemów ujętych mandatem odpowiedniej grupy.

Te wystąpienia, kopie których będą zdeponowane w Sekretariacie KBWE, w znacznym stopniu przyczyniły się do sukcesu Sympozjum. Państwa uczestniczące wyraziły zamiar kontynuowania tych inicjatyw na odpowiednich forach międzynarodowych .

Przedstawiciele państw uczestniczących wyrazili głęboką wdzięczność narodowi i rządowi Polski za doskonałą organizację Sympozjum, serdeczną gościnność okazaną delegacjom, które uczestniczyły w Sympozjum.

Tekst Dokumentu Krakowskiego Sympozjum za „Kurierem Konserwatorskim” Nr 3/1991 s. 2–5, w tłumaczeniu i redakcji Janusza Bogdanowskiego

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

EUROPEJSKA KONWENCJA O OCHRONIE DZIEDZICTWA ARCHEOLOGICZNEGO

Rada Europy
La Valetta, 16 stycznia 1992 r.

PREAMBUŁA

Państwa członkowskie Rady Europy i inne Państwa Strony Europejskiej Konwencji kulturalnej, sygnatariusze niniejszej konwencji,

zważywszy, iż celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności pomiędzy jej członkami, w szczególności w celu ochrony i realizacji idei oraz zasad, które są ich wspólnym dziedzictwem;

mając na względzie Europejską konwencję kulturalną, sporządzoną w Paryżu dnia 19 grudnia 1954 r., a w szczególności jej artykuły 1 i 5;

mając na względzie Konwencję o ochronie dziedzictwa architektonicznego w Europie, podpisaną w Granadzie dnia 3 października 1985 r.;

mając na względzie Europejską konwencję o przestępstwach przeciwko własności kulturalnej, podpisaną w Delfach dnia 23 czerwca 1985 r.;

mając na względzie Zalecenia Zgromadzenia Parlamentarnego dotyczące archeologii, a w szczególności Zalecenia 848 (1978), 921 (1981) i 1072 (1988);

mając na względzie Zalecenie nr R(89)5 dotyczące ochrony i podkreślenia wartości dziedzictwa archeologicznego w związku z planami zagospodarowania przestrzennego miast i wsi;

przypominając, że dziedzictwo archeologiczne ma zasadnicze znaczenie dla wiedzy o historii ludzkości;

potwierdzając, że europejskie dziedzictwo archeologiczne, stanowiące dowód pradawnej historii, jest poważnie zagrożone zniszczeniem z powodu wzrastającej liczby projektów zagospodarowania przestrzennego, zagrożeń naturalnych, nielegalnych lub nienaukowych wykopalisk i niewystarczającej świadomości publicznej;

uznając, że jest istotne ustanowienie, tam gdzie jeszcze nie istnieją, odpowiednich kontrolnych procedur administracyjnych i naukowych oraz że potrzeba ochrony dziedzictwa archeologicznego powinna znaleźć odzwierciedlenie w planach zagospodarowania przestrzennego oraz w kierunkach rozwoju kultury;

podkreślając, że odpowiedzialność za ochronę dziedzictwa archeologicznego należy nie tylko do bezpośrednio zainteresowanego państwa, ale również do wszystkich państw w Europie w celu zmniejszenia ryzyka zniszczenia oraz promowania zachowania dziedzictwa poprzez zachęcanie do wymiany ekspertów i doświadczeń;

biorąc pod uwagę konieczność uzupełnienia zasad ustalonych w Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego, podpisanej w Londynie dnia 6 maja 1969 r., w wyniku rozwoju polityki planowania w państwach europejskich;

uzgodniły, co następuje:

DEFINICJA DZIEDZICTWA ARCHEOLOGICZNEGO

Artykuł 1.

1. Celem niniejszej (poprawionej) konwencji jest ochrona dziedzictwa archeologicznego jako źródła zbiorowej pamięci europejskiej i jako instrumentu dla badań historycznych i naukowych.
2. W tym celu należy uznać za przedmiot dziedzictwa archeologicznego wszelkie pozostałości, obiekty i jakiegokolwiek inne ślady ludzkości z minionych epok:
 - I) których zachowanie i analiza pomogą prześledzić historię ludzkości i jej stosunek do środowiska naturalnego,
 - II) dla których wykopaliska i odkrycia oraz inne metody badań nad dziejami ludzkości i jej środowiskiem są podstawowym źródłem informacji i
 - III) które są usytuowane w jakimkolwiek miejscu podlegającym jurysdykcji Stron.
3. Dziedzictwo archeologiczne obejmuje struktury, konstrukcje, zespoły budowlane, eksploatowane tereny, przedmioty, zabytki innego rodzaju, jak też ich otoczenie znajdujące się na ziemi lub pod wodą.

IDENTYFIKACJA DZIEDZICTWA ORAZ ŚRODKÓW OCHRONY

Artykuł 2.

Każda Strona zobowiązuje się do utworzenia, za pomocą środków właściwych dla danego państwa, systemu prawnego do ochrony dziedzictwa archeologicznego, przewidując:

- I) utrzymanie inwentarza jej dziedzictwa archeologicznego oraz klasyfikacji chronionych zabytków i stref,
- II) utworzenie archeologicznych rezerwatów, nawet gdy nie ma tam widocznych pozostałości na powierzchni lub pod wodą, dla zachowania materialnego dowodu do analizy przez następne pokolenia,
- III) obowiązek zgłaszania przez znalazcę uprawnionym organom przypadkowego odkrycia przedmiotów należących do dziedzictwa archeologicznego i udostępnianie ich dla przeprowadzenia badań.

Artykuł 3.

W celu zachowania dziedzictwa archeologicznego oraz zagwarantowania naukowej rzetelności archeologicznych prac badawczych każda Strona zobowiązuje się:

- I) stosować procedury upoważniające do przeprowadzenia oraz nadzoru wykopalisk i innych prac archeologicznych w taki sposób, aby:
 - a) zapobiec wszelkim nielegalnym wykopaliskom oraz przemieszczeniu przedmiotów dziedzictwa archeologicznego,
 - b) zapewnić, aby archeologiczne wykopaliska i poszukiwania były przeprowadzane w sposób naukowy i pod warunkiem, że:
 - w miarę możliwości będą stosowane nieszkodliwe metody badania,
 - przedmioty dziedzictwa archeologicznego nie pozostaną odkryte lub pozostawione podczas wykopalisk lub po ich zakończeniu bez zapewnienia odpowiedniego ich zabezpieczenia, konserwacji i ich zagospodarowania,
- II) zapewnić, aby wykopaliska i inne potencjalnie szkodliwe techniki były wykonywane jedynie przez wykwalifikowane, specjalnie upoważnione osoby,
- III) uzależnić od specjalnego wcześniejszego upoważnienia, jeżeli jest ono przewidziane przez prawo wewnętrzne danego państwa, użycie wykrywaczy metalu oraz jakichkolwiek innych środków i metod wykrywania w poszukiwawczych pracach archeologicznych.

Artykuł 4.

Każda Strona zobowiązuje się do stosowania środków fizycznej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniając, stosowanie do okoliczności:

- I) nabycie lub ochronę przez organy państwowe, za pomocą innych odpowiednich środków, terenów mających stanowić rezerwat archeologiczny,
- II) konserwację i zachowanie dziedzictwa archeologicznego, jeżeli jest to możliwe na miejscu,
- III) zorganizowanie odpowiednich miejsc przechowywania pozostałości archeologicznych, które zostały przeniesione z ich pierwotnego miejsca.

ZINTEGROWANA KONSERWACJA DZIEDZICTWA ARCHEOLOGICZNEGO

Artykuł 5.

Każda Strona zobowiązuje się:

- I) do podejmowania próby pogodzenia i połączenia odpowiednich potrzeb archeologicznych oraz planów zagospodarowania przestrzennego poprzez zapewnienie archeologom uczestnictwa:
 - a) w tworzeniu założeń planowania, ukierunkowanych na zapewnienie wyważonej strategii mającej na celu ochronę, konserwację i podniesienie wartości terenów o wartości archeologicznej,
 - b) na różnych etapach planów zagospodarowania przestrzennego,
- II) do zapewnienia, by archeolodzy, twórcy planów miejskich oraz regionalnych systematycznie konsultowali się w celu umożliwienia:
 - a) zmiany planów zagospodarowania, które mogą mieć niekorzystny wpływ na dziedzictwo archeologiczne,
 - b) zapewnienia właściwego czasu i środków na odpowiednie naukowe badania stanowisk w terenie i do publikacji wyników badań,
- III) do zapewnienia, by ocena wpływu na środowisko i wynikające z tego decyzje w pełni uwzględniały stanowiska archeologiczne oraz ich otoczenie,
- IV) do zapewnienia – jeśli przedmioty dziedzictwa archeologicznego zostały znalezione podczas zagospodarowania terenu – ich konserwacji na miejscu, jeśli jest to możliwe,
- V) do zapewnienia, by publiczne udostępnienie stanowisk archeologicznych, szczególnie jakiegokolwiek ustalenia organizacyjne, niezbędne do przyjmowania większej liczby osób zwiedzających, nie miało niekorzystnego wpływu na archeologiczny i naukowy charakter takich stanowisk i ich otoczenie.

FINANSOWANIE BADAŃ ARCHEOLOGICZNYCH I KONSERWACJI

Artykuł 6.

Każda Strona zobowiązuje się:

- I) do zapewnienia publicznego finansowego wsparcia dla badań archeologicznych ze strony państwowych, regionalnych i lokalnych władz, stosownie do ich uprawnień,
- II) do zwiększania materialnych środków dla ratownictwa archeologicznego
 - a) przez przedsięwzięcie odpowiednich środków zapewniających, by w większych publicznych i prywatnych pracach zagospodarowania zostało zapewnione pokrycie – odpowiednio ze środków sektora publicznego lub prywatnego – całkowitego kosztu każdej niezbędnej związanej z nimi pracy archeologicznej,
 - b) przez uwzględnienie w budżecie tych prac – podobnie jak w przypadku analizy zagrożeń dotyczących ochrony środowiska i zagospodarowania terenu – wstępnych badań i poszukiwań archeologicznych, końcowych dokumentów naukowych, jak też pełnej publikacji i udokumentowania znalezisk.

ZBIERANIE I ROZPOWSZECHNIANIE INFORMACJI NAUKOWYCH

Artykuł 7.

W celu ułatwienia badań nad odkryciami archeologicznymi i rozpowszechnienia wiedzy na ten temat każda Strona zobowiązuje się:

- I) do przygotowywania i aktualizowania raportów, inwentarzy i map stanowisk archeologicznych na obszarze swej jurysdykcji,
- II) do podejmowania wszelkich praktycznych środków, po zakończeniu prac archeologicznych, umożliwiających sporządzenie przeznaczonego do publikacji naukowego raportu, poprzedzającego niezbędne całościowe ogłoszenie specjalistycznych badań.

Artykuł 8

Każda Strona zobowiązuje się:

- I) ułatwiać krajową i międzynarodową wymianę przedmiotów dziedzictwa archeologicznego dla profesjonalnych celów naukowych, podejmując jednocześnie odpowiednie kroki w celu zapewnienia, by taki obieg nie mógł w żaden sposób zagrozić kulturowej ani naukowej wartości tych przedmiotów,
- II) promować wymianę informacji o odbywających się archeologicznych badaniach i wykopaliskach oraz przyczyniać się do organizowania międzynarodowych programów badawczych.

KSZTAŁTOWANIE ŚWIADOMOŚCI PUBLICZNEJ

Artykuł 9

Każda Strona zobowiązuje się:

- I) prowadzić działalność edukacyjną w celu wzbudzenia i rozwijania w opinii publicznej świadomości o wartości dziedzictwa archeologicznego dla zrozumienia przeszłości i niebezpieczeństw, jakie mu zagrażają,
- II) promować publiczny dostęp do znaczących przedmiotów własnego dziedzictwa archeologicznego, w szczególności stanowisk archeologicznych, i zachęcać do publicznej ekspozycji wybranych obiektów archeologicznych.

ZAPOBIEGANIE NIEDOZWOLONEMU OBIEGOWI PRZEDMIOTÓW DZIEDZICTWA ARCHEOLOGICZNEGO

Artykuł 10

Każda Strona zobowiązuje się:

- I) organizować wymianę informacji o każdym zidentyfikowanym nielegalnym wykopalisku pomiędzy odpowiednimi organami państwowymi i instytucjami naukowymi,
- II) informować odpowiednie organy w państwie pochodzenia, które jest stroną niniejszej konwencji, o każdej propozycji, co do której podejrzewa się, iż pochodzi z nielegalnych wykopalisk lub z legalnych, ale jest bezprawna, oraz przedstawiać niezbędne szczegóły na ten temat,
- III) podjąć niezbędne kroki w celu zapewnienia, by muzea i podobne instytucje, których polityka nabywania przedmiotów dziedzictwa archeologicznego pozostaje pod kontrolą państwa, nie nabywały przedmiotów pochodzących prawdopodobnie z nie kontrolowanych znalezisk lub nielegalnych wykopalisk albo z legalnych, ale bezprawnie zdobytych,
- IV) w przypadku muzeów i podobnych instytucji mieszczących się na terytorium Strony, ale których polityka nabywania przedmiotów nie pozostaje pod kontrolą Państwa:
 - a) udostępnić im tekst niniejszej (poprawionej) konwencji,
 - b) nie szczędzić wysiłków w celu zapewnienia poszanowania przez te muzea i instytucje zasad ustalonych wyżej w punkcie trzecim,
- V) ograniczać, w miarę możliwości, poprzez edukację, informację, kontrolę i współpracę, przemieszczanie przedmiotów dziedzictwa archeologicznego, uzyskanych z nie kontrolowanych znalezisk lub nielegalnych wykopalisk, lub bezprawnie z legalnych wykopalisk.

Artykuł 11

Żadne postanowienie niniejszej (poprawionej) konwencji nie narusza istniejących lub przyszłych dwustronnych lub wielostronnych umów pomiędzy Stronami, dotyczących nielegalnego obrotu przedmiotami dziedzictwa archeologicznego lub ich zwrotu pełnoprawnemu właścicielowi.

WZAJEMNA POMOC TECHNICZNA I NAUKOWA

Artykuł 12

Strony zobowiązują się:

- I) udzielać sobie wzajemnej technicznej i naukowej pomocy przez wymianę doświadczeń i ekspertów w dziedzinach dotyczących dziedzictwa archeologicznego,
- II) zachęcać, w granicach właściwego ustawodawstwa wewnętrznego lub wiążących je umów międzynarodowych, do wymiany specjalistów w dziedzinach dotyczących zachowania dziedzictwa archeologicznego, również w dziedzinie stałego szkolenia.

KONTROLA STOSOWANIA NINIEJSZEJ (POPRAWIONEJ) KONWENCJI

Artykuł 13.

Dla celów niniejszej (poprawionej) konwencji Komitet Ekspertów, utworzonych przez Komitet Ministrów Rady Europy na podstawie artykułu 17 Statutu Rady Europy, będzie kontrolować stosowanie niniejszej (poprawionej) konwencji, a w szczególności:

- I) przedstawiać okresowo Komitetowi Ministrów Rady Europy raport o stanie działań w sferze ochrony dziedzictwa archeologicznego w Państwach-Stronach niniejszej (poprawionej) konwencji i o realizacji zasad zawartych w niniejszej (poprawionej) konwencji,
- II) proponować Komitetowi Ministrów Rady Europy środki do realizacji postanowień niniejszej (poprawionej) konwencji, włącznie z działalnością wielostronną, rewizją lub zmianą niniejszej (poprawionej) konwencji oraz informowaniem opinii publicznej o celach niniejszej (poprawionej) konwencji,
- III) zalecać Komitetowi Ministrów Rady Europy zaproszenie Państw, które nie są członkami Rady Europy, do przystąpienia do niniejszej (poprawionej) konwencji.

Artykuł 14.

1. Niniejsza (poprawiona) konwencja jest otwarta do podpisu dla Państw członkowskich Rady Europy i innych Państw-Stron Europejskiej konwencji kulturalnej. Podlega ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia lub zatwierdzenia zostaną złożone Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.
2. Żadne Państwo-Strona Europejskiej konwencji o ochronie dziedzictwa archeologicznego, podpisanej w Londynie dnia 6 maja 1969 r., nie może złożyć swoich dokumentów ratyfikacyjnych, przyjęcia lub zatwierdzenia, jeżeli wcześniej nie wypowiedziało tej konwencji lub nie uczyni tego równocześnie.
3. Niniejsza (poprawiona) konwencja wejdzie w życie po upływie 6 miesięcy od dnia, w którym 4 Państwa, włączając w to przynajmniej 3 Państwa członkowskie Rady Europy, wyraziły zgodę na związanie się niniejszą (poprawioną) konwencją zgodnie z postanowieniami powyższych ustępów.
4. W przypadku gdy – zgodnie z poprzednimi dwoma ustępami – wypowiedzenie konwencji z dnia 6 maja 1969 r. nie miało miejsca równocześnie z wejściem w życie niniejszej (poprawionej) konwencji, Umawiająca się Strona może podczas składania dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia oświadczyć, że będzie nadal stosować konwencję z dnia 6 maja 1969 r., aż do chwili wejścia w życie niniejszej (poprawionej) konwencji.
5. W stosunku do każdego Państwa sygnatariusza, które następnie wyrazi swoją zgodę na związanie się niniejszą (poprawioną) konwencją, wejdzie ona w życie po upływie 6 miesięcy od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 15.

1. Po wejściu w życie niniejszej (poprawionej) konwencji Komitet Ministrów Rady Europy może zaprosić każde państwo, nie będące członkiem Rady, oraz Europejską Wspólnotę Gospodarczą do przystąpienia do niniejszej (poprawionej) konwencji w drodze decyzji podjętej większością głosów, przewidzianej w artykule 20.d Statutu Rady Europy i przy jednomyślnym głosowaniu przedstawicieli Umawiających się Stron zasiadających w Komitecie.
2. W stosunku do każdego przystępującego Państwa lub do Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, w razie jej przystąpienia, niniejsza (poprawiona) konwencja wejdzie w życie po upływie 6 miesięcy od dnia złożenia dokumentu przystąpienia Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.

Artykuł 16.

1. Każde Państwo może w czasie podpisywania lub podczas składania dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia określić terytorium lub terytoria, do których niniejsza (poprawiona) konwencja ma zastosowanie.
2. Każde Państwo może w jakimkolwiek późniejszym terminie, w drodze oświadczenia złożonego Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, rozszerzyć stosowanie niniejszej (poprawionej) konwencji na jakiegokolwiek terytorium określone w oświadczeniu. W stosunku do takiego terytorium niniejsza (poprawiona) konwencja wejdzie w życie po upływie 6 miesięcy od dnia przyjęcia takiego oświadczenia przez Sekretarza Generalnego.
3. Każde oświadczenie złożone zgodnie z przepisami dwóch poprzedzających ustępów może, w stosunku do każdego terytorium określonego w oświadczeniu, zostać wycofane w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego. Wycofanie takie nabierze mocy po upływie 6 miesięcy od dnia otrzymania takiej notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 17.

1. Każda Strona może w każdym czasie wypowiedzieć niniejszą (poprawioną) konwencję w drodze notyfikacji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy.
2. Takie wystąpienie nabierze mocy po upływie 6 miesięcy od dnia otrzymania takiej notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 18.

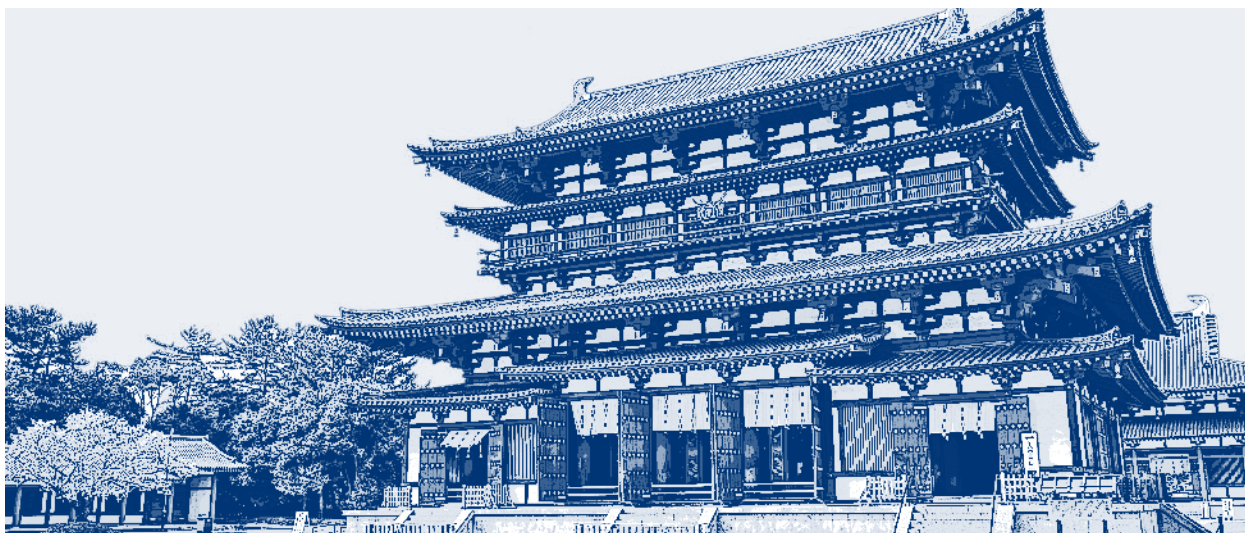
Sekretarz Generalny Rady Europy powiadomi Państwa członkowskie Rady Europy, inne Państwa-Strony Europejskiej konwencji kulturalnej i każde Państwo lub Europejską Wspólnotę Gospodarczą, które przystąpiły lub zostały zaproszone do przystąpienia do niniejszej (poprawionej) konwencji:

- I) o każdym podpisaniu,
- II) o każdym złożeniu dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia,
- III) o dacie wejścia w życie niniejszej (poprawionej) konwencji w zgodzie z artykułami 14, 15 i 16,
- IV) o każdej innej czynności, notyfikacji lub oświadczeniu dotyczącym niniejszej (poprawionej) konwencji.

Na dowód czego niżej podpisani, należycie do tego uppełnomocnieni, podpisali niniejszą (poprawioną) konwencję.

Sporządzono w La Valetta dnia 16 stycznia 1992 r., w językach angielskim i francuskim, przy czym obydwie teksty są jednakowo autentyczne, w jednym egzemplarzu, który zostanie złożony w archiwum Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaże poświadczony kopie każdemu Państwu członkowskiemu Rady Europy, każdemu innemu Państwu-Stronie Europejskiej konwencji kulturalnej i każdemu Państwu nie będącemu członkiem lub Europejskiej Wspólnocie Gospodarczej, zaproszonym do przystąpienia do niniejszej (poprawionej) konwencji.

/Tekst według Dziennika Ustaw Nr 120 poz. 564 z dnia 9 października 1996/

DOKUMENT Z NARA O AUTENTYZMIE

**Konferencja na temat autentyzmu
Nara, 1-6 listopada 1994 r.**

PREAMBUŁA

1. My eksperci zebrani w Nara (Japonia), chcemy podziękować władzom japońskim za wspierałość i intelektualne spojrzenie które umożliwiły spotkanie mające na celu zakwestionowanie tradycyjnie już przyjętych pojęć z dziedziny konserwacji dóbr kultury i wywołanie debaty na temat sposobów i możliwości rozszerzenia zakresu zainteresowań, aby w perspektywie zapewnić w praktyce konserwatorskiej większe respektowanie różnorodności kultur i dziedzictwa kultury.
2. Doceniamy należycie znaczenie zarysu dyskusji zaproponowanej przez Komitet Dziedzictwa Światowego. Komitet wyraził życzenie wprowadzenia pojęcia autentyzmu respektującego wartości kulturowe i społeczne każdego państwa, przy badaniu dokumentacji obiektów zaproponowanych do wpisu.
3. „Dokument z Nara o autentyzmie” jest powzięty w duchu Karty Weneckiej z 1964 r. Opierając się na Karcie, stanowi jej koncepcyjną dalszą część. Jest dokumentem dotyczącym dziedzictwa kultury, które dzisiaj zajmuje w większości społeczeństw zasadnicze miejsce.
4. W świecie trapionym przez ogólniki i banalność, w którym rewindykacja tożsamości kulturalnej wyraża się niekiedy poprzez agresywny nacjonalizm i wyeliminowanie kultur mniejszości narodowych, uwzględnianie autentyczności przyczyni się, również przy konserwacji dziedzictwa kultury, do respektowania i ujawniania wszystkich aspektów wspólnej pamięci ludzkości.

Dokument z Nara o autentyzmie został zredagowany przez 45 uczestników Konferencji na temat autentyzmu w ramach Konwencji dot. Dziedzictwa Światowego, która odbyła się w Nara, w Japonii, w dniach 1–6 listopada 1994 r., na zaproszenie Dyrekcji Spraw Kulturalnych Rządu Japońskiego i Prefektury m. Nara.

Dyrekcja zorganizowała Konferencję we współpracy z UNESCO, ICCROM i ICOMOS.

Wersja końcowa Dokumentu została zredagowana przez dwóch sprawozdawców generalnych Konferencji: Pana Raymonda Lemaire’a i Pana Herba Stovel’a. Zwracamy również uwagę na dwa aneksy (I. Sugestie nt. uzupełnień do Dokumentu; II. Definicje)

RÓŻNORODNOŚĆ KULTUR I RÓŻNORODNOŚĆ DZIEDZICTWA KULTURY

5. Różnorodność kultur i dziedzictwa kultury stanowi nie dające się niczym zastąpić bogactwo intelektualne i duchowe ludzkości. Należy ją uznać jako najważniejszy aspekt jego rozwoju. Nie tylko ochrona tej różnorodności, ale i jej promocja są podstawowym czynnikiem rozwoju ludzkości.

6. Różnorodność wyraża się zarówno w wymiarze przestrzennym jak i czasowym, w stosunku do kultur jak i związanych z nim sposobów życia. W przypadku gdyby różnice między kulturami miały prowadzić do sytuacji konfliktowych, respektowanie różnorodności kulturowej wymaga uznania słuszności swoistych wartości wszystkich stron konfliktu.
7. Formy i środki ekspresji, zarówno materialne jak i niematerialne które stanowią ich dziedzictwo. Te formy i środki należy respektować.
8. Należy przypomnieć, że UNESCO uważa za podstawową zasadę, że dziedzictwo kultury każdego jest dziedzictwem wszystkich. W ten sposób odpowiedzialność za dziedzictwo i za sposób zarządzania nim, spoczywa przede wszystkim na wspólnocie kulturowej, która się z niego wywodzi lub która jest nim obciążona. Sygnowanie kart i konwencji dotyczących dziedzictwa kultury oznacza przecież akceptację obowiązków i etyki z nich wynikających. Stąd zaleca się wyważenie własnych wymagań wobec dobra kultury, ale tak jednak, aby nie występować przeciwko fundamentalnym wartościom kultur zainteresowanych wspólnot.

WARTOŚĆ I AUTENTYZM

9. Zachowanie spuścizny historycznej, różnych jej form, pochodzących z różnych epok, znajduje swoje uzasadnienie w wartościach, które się jej przypisuje. Najważniejsze postrzeganie tych wartości zależy, między innymi, od wiarygodności źródeł informacji na ich temat. Znajomość, zrozumienie i interpretacja pierwotnych i późniejszych cech charakterystycznych zabytku, historycznych zmian i znaczenia jakie odgrywa, stanowią podstawę oceny autentyczności danego dobra kultury, i dotyczą w takim samym stopniu jego formy jak i materiału z którego jest zbudowane.
10. Autentyzm, w ten sposób pojmowany i stwierdzony w „Karcie Weneckiej” jest najważniejszym czynnikiem jakościowym, jeżeli chodzi o wiarygodność dostępnych źródeł informacji. Odgrywa on kapitalną rolę zarówno w każdym badaniu naukowym, przy interwencyjnych pracach konserwatorskich i restauratorskich, jak i w procedurze wpisu na Listę Światowego Dziedzictwa lub do jakiegokolwiek inwentarza dóbr kultury.
11. Oceny zarówno wartości uznanych w dziedzictwie kultury, jak i wiarygodności źródeł informacji, mogą różnić się w zależności od kultury, a nawet w ramach tej samej kultury. Oceny wartości i autentyczności odnoszące się do różnych kultur nie mogą więc opierać się na jedynej w swoim rodzaju kryteriach. Przeciwnie, respekt należy tym kulturom wymaga, aby każde dzieło było traktowane i oceniane w oparciu o kryteria właściwe dla kontekstu kulturowego, do którego przynależy.
12. W konsekwencji, bardzo ważną i pilną sprawą jest uznanie w każdej kulturze cech charakterystycznych odnoszących się do wartości jej dóbr kultury oraz do wiarygodności i rzetelności źródeł informacji dotyczących tych dóbr.
13. W zależności od rodzaju zabytku i od jego kontekstu kulturowego, ocena autentyczności wiąże się z różnymi źródłami informacji. Źródła te dotyczą koncepcji i formy, materiałów i substancji, użytkowania i funkcji, tradycji i technik, położenia i rozmieszczenia, nastroju i ekspresji, stanu oryginalnego i zmian w toku historii.

Korzystanie z tych źródeł stwarza możliwość opisu dobra kultury w jego specyficznych wymiarach, z punktu widzenia artystycznego, technicznego, historycznego i społecznego.

ANEKS I

SUGESTIE DOTYCZĄCE UZUPEŁNIEŃ DO DOKUMENTU (ZAPROPONOWANE PRZEZ H. STAVEL)

1. Respektowanie różnorodności kultur i dziedzictwa kultury wymaga ciągłego wysiłku, aby przy próbie określania i oszacowywania autentyczności obiektu lub miejsca zabytkowego, uniknąć narzucania mechanicznych wzorów i ujednoliconych procedur.
2. Ocena autentyczności, przy respektowaniu kultur i różnorodności dziedzictwa kultury, wymaga metod analiz i instrumentów, które odpowiadają charakterowi i potrzebom różnych kultur. Tego typu podejście może mieć wiele punktów wspólnych, między innymi wysiłki zmierzające do:
 - upewnienia się, że ocena autentyczności odwołuje się do współpracy wielodyscyplinarnej oraz opiera się na wszelkich dostępnych ekspertyzach i wiedzy;
 - upewnienia się, że uznane wartości są naprawdę reprezentatywne dla danej kultury i jej różnorodnych działań dla zachowania własnej autentyczności, szczególnie wobec obiektów i miejsc zabytkowych;

- udokumentowania w sposób jasny specyficznego charakteru autentyczności zabytków i miejsc zabytkowych, aby móc stworzyć wytyczne, którymi będzie się można kierować przy podejmowaniu prac konserwatorskich i decyzji co do przyszłości obiektów;
 - uaktualniania ocen stopnia autentyczności w świetle ewolucji wartości i kontekstu.
3. Szczególnie ważne jest podjęcie starań, aby uznane wartości były respektowane, i aby proces ich identyfikacji obejmował działania zmierzające do uzyskania, w miarę możliwości, wspólnego i wielodyscyplinarnego konsensusu.
 4. Działania powinny opierać się na współpracy międzynarodowej pomiędzy wszystkimi, którzy interesują się ochroną dziedzictwa kultury i przyczyniać się do rozwijania tej współpracy w celu zwiększenia ogólnego respektu i zrozumienia różnorodności wartości i ekspresji kulturalnych.
 5. Prowadzenie dialogu i jego rozszerzanie na różne regiony i kultury świata, stanowią podstawowy warunek zwiększenia praktycznego znaczenia uwagi jaką przypisuje się autentyczności w ochronie wspólnego dziedzictwa ludzkości.
 6. Wzrost zainteresowania publiczności tym wymiarem dziedzictwa jest absolutnie konieczny, aby osiągnąć konkretne postanowienia, które pozwolą ocalić świadectwa przeszłości. Oznacza to, że lepiej rozumie się wartości reprezentowane przez dobra kultury, gdy respektuje się rolę, jaką odgrywają obiekty i miejsca zabytkowe we współczesnym społeczeństwie.

ANEKS II

DEFINICJE

Konserwacja: oznacza wszelkie operacje, które prowadzą do zrozumienia dzieła, poznania jego historii i znaczenia, zapewnienia jego materialnej ochrony i, ewentualnie jego restauracji i rewaloryzacji. (Dziedzictwo kultury oznacza zabytki, zespoły budowli i miejsca, zgodnie z definicją zawartą w artykule 1 Konwencji o Dziedzictwie Światowym).

Źródła informacji: zbiory źródeł zabytkowych, pisanych, przekazywanych ustnie, zilustrowanych umożliwiających poznanie charakteru, cech specyficznych, znaczenia i historii dzieła.

Przekład Małgorzata Fokt-Willmann

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

KARTA OCHRONY DZIEDZICTWA ARCHITEKTURY WERNAKULARNEJ

**XII Zgromadzenie Generalne ICOMOS
Meksyk, październik 1999 r.**

WPROWADZENIE

Dziedzictwo architektury wernakularnej stanowi główny przedmiot związku z tradycją i dumy wszystkich narodów. Zostało uznane za identyfikujący i atrakcyjny dorobek społeczeństwa. Objawia się ono w sposób nieformalny, ale jednak zorganizowany. Ma wymiar praktyczny, a jednocześnie przyciąga zainteresowanie i obdarzone jest dużymi walorami artystycznymi. Znajduje się w centrum życia współczesnego, ale zarazem stanowi zapis historii społeczeństwa. Chociaż jest dziełem człowieka, jest również wytworem czasu. Byłoby niegodne dziedzictwa ludzkości, gdyby nie podjęto starań o zachowanie tych tradycyjnych elementów ładu kulturowego, który stanowi o istocie egzystencji własnej człowieka.

Dziedzictwo architektury wernakularnej jest ważne, stanowi istotny wyraz kultury danej społeczności, jej stosunku do terytorium, a jednocześnie wyraża kulturową różnorodność świata.

Budownictwo wernakularne to tradycyjny i naturalny sposób tworzenia domostwa przez społeczności. Jest to proces ciągły, obejmujący niezbędne zmiany i nieustanne przystosowania, będące odpowiedzią na ograniczenia społeczne i środowiskowe. Przetrwanie tej tradycji jest na całym świecie zagrożone przez procesy gospodarczej, kulturowej i architektonicznej homogenizacji. Sposób, w jaki należy stawić czoło tym procesom, stanowi fundamentalny problem, którym muszą zająć się społeczności, a także rządy, planiści, architekci, konserwatorzy i międzydyscyplinarne zespoły specjalistów.

Z powodu homogenizacji kultury i globalnych przemian społeczno-ekonomicznych architektura wernakularna na całym świecie jest w ogromnym stopniu narażona na zagrożenia spowodowane ryzykiem procesu jej zanikania i problemami związanymi z utratą dynamiki jej tworzenia i nieprzystosowaniem do współczesnych technologii i koncepcji rozwoju.

W związku z tym konieczne jest ustanowienie obok Karty Weneckiej zasad opieki i ochrony naszego dziedzictwa architektury wernakularnej.

ZAGADNIENIA OGÓLNE

1. Przykłady architektury wernakularnej można rozpoznać poprzez:
 - a) wspólny sposób budowania danej społeczności;

- b) rozpoznawalny lokalny lub regionalny charakter budownictwa, będący reakcją na otoczenie;
 - c) spójność stylu, formy i wyglądu lub zastosowanie tradycyjnie ustalonych rodzajów budowl;
 - d) tradycyjną wiedzę w dziedzinie projektowania i budownictwa, przekazywaną w sposób nieformalny;
 - e) skuteczną odpowiedź na ograniczenia funkcjonalne, społeczne i środowiskowe;
 - f) skuteczne stosowanie tradycyjnych systemów budownictwa i technik rzemieślniczych.
2. Dowartościowanie i skuteczna ochrona dziedzictwa wernakularnego zależą od zaangażowania i wsparcia społeczności oraz użytkownika i utrzymania obiektów w przyszłości.
 3. Rządy i kompetentne władze powinny uznać prawo wszystkich społeczności do zachowania własnych żywych tradycji, do ich ochrony przy pomocy dostępnych środków ustawodawczych, administracyjnych i finansowych i do przekazywania ich przyszłym pokoleniom.

ZASADY KONSERWACJI

1. Konserwację dziedzictwa architektury wernakularnej należy prowadzić przy zastosowaniu wiedzy międzydiscyplinarnej, jednocześnie uznając nieuchronność zmian i rozwoju oraz potrzebę poszanowania utrwalonej tożsamości kulturowej społeczności.
2. W ramach wspólnie prowadzonych prac dotyczących budynków, zespołów i osad wernakularnych powinno się respektować ich kulturowe wartości i tradycyjny charakter.
3. Architektura wernakularna rzadko jest reprezentowana przez pojedyncze budowle i najlepiej chronić ją przez zachowanie i utrzymywanie w każdym regionie zespołów i osad o charakterze reprezentatywnym.
4. Dziedzictwo budownictwa regionalnego stanowi integralną część krajobrazu kulturowego i ten związek należy wziąć pod uwagę przy tworzeniu koncepcji konserwatorskich i rewitalizacyjnych.
5. Budownictwo wernakularne obejmuje nie tylko fizyczną formę i materiał budynków, obiektów i przestrzeni, ale również sposoby ich wykorzystania i pojmowania ich roli oraz tradycje i niematerialne skojarzenia i konteksty, które się z nimi wiążą.

WYTYCZNE W PRAKTYCE

1. Badania i dokumentacja
Wszelkie prace przy budowli wernakularnej należy prowadzić ostrożnie i po uprzednim wykonaniu pełnej analizy jej formy i konstrukcji. Dokumentacja tych prac powinna być umieszczona w publicznie dostępnym archiwum.
2. Usytuowanie, krajobraz i zespoły budynków
Interwencje w budowlach wernakularnych należy prowadzić w sposób, który pozwoli uszanować i zachować integralność ich usytuowania, ich związek z fizycznym i kulturowym krajobrazem oraz powiązanie pomiędzy jednym obiektem a drugim.
3. Tradycyjne systemy budownictwa
Ciągłość tradycyjnych systemów budownictwa i umiejętności rzemieślniczych związanych z architekturą wernakularną ma zasadnicze znaczenie dla zachowania i ich oddziaływania oraz jest kluczowa przy naprawach i restauracji takich budowli. Umiejętności takie należy zachowywać, dokumentować i przekazywać nowym pokoleniom rzemieślników i budowniczych w ramach edukacji i szkoleń.
4. Wymiana materiałów i części
Przebudowy podejmowane w odpowiedzi na uzasadnione wymogi współczesnego użytkownika należy prowadzić przy zastosowaniu materiałów, które pozwolą utrzymać spójność wyrazu, wyglądu, faktury i formy całej budowli, a także materiałów budowlanych.
5. Adaptacja
Budowle wernakularne powinno się adaptować i ponownie użytkować w sposób respektujący integralność budowli, jej charakter i formę, a jednocześnie w zgodności z przyjętymi warunkami żywymi. Tam, gdzie nie występuje przerwa w ciągłym użytkowaniu form architektury wernakularnej, interwencja może odbywać się na podstawie i zgodnie kodeksem etycznym obowiązującym w danej społeczności.
6. Zmiany i restauracja okresowa
Zmiany powodowane upływem czasu powinny zyskać uznanie i zrozumienie jako ważny aspekt architektury wernakularnej. Dostosowanie wszystkich części obiektu do jednego okresu nie jest istotnym celem prac podejmowanych przy budowlach wernakularnych.

7. Szkolenia

W celu zachowania wartości kulturowych wartości związanych z wizerunkiem architektury wernakularnej rządu, kompetentne władze, grupy i organizacje muszą położyć nacisk na poniższe elementy:

- a) programy edukacyjne przeznaczone dla konserwatorów dotyczące zasad architektury wernakularnej;
- b) programy szkoleniowe mające na celu wsparcie społeczności miejscowych w procesie zachowywania tradycyjnych systemów budownictwa, materiałów i umiejętności rzemieślniczych;
- c) programy informacyjne rozwijające społeczną świadomość architektury wernakularnej – szczególnie wśród młodszego pokolenia;
- d) sieci współpracy regionalnej w dziedzinie architektury wernakularnej w celu wymiany wiedzy i doświadczeń.

CIAV (Międzynarodowy Komitet Architektury Regionalnej):

Madryt, 30 stycznia 1996,

Jerozolima, 28 marca 1996

Mikkeli, 26 lutego 1998.

Santo Domingo, 26 sierpnia 1998.

ICOMOS: Sztokholm, 10 września 1998

Tłumaczenie Piotr Gumola

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

MIĘDZYNARODOWA KARTA TURYSTYKI KULTUROWEJ ZARZĄDZANIE TURYSTYKĄ W MIEJSCACH O ZNACZENIU DLA DZIEDZICTWA

XII Zgromadzenie Generalne ICOMOS
Meksyk, październik 1999 r.

WPROWADZENIE

Etos Karty

W najszerszym rozumieniu dziedzictwo naturalne i kulturowe należy do wszystkich ludzi. Każdy z nas ma prawo i obowiązek poznać, docenić i zachować jego wartości uniwersalne.

Dziedzictwo to szerokie pojęcie, które obejmuje środowisko naturalne jak również kulturowe. Obejmuje krajobrazy, miejsca o znaczeniu historycznym, miejsca i strefy zabudowane, jak również różnorodność biologiczną, zbiory, dawne i nadal kontynuowane praktyki kulturowe, wiedzę i doświadczenia życiowe. Dziedzictwo stanowi udokumentowany obraz długich procesów historycznego rozwoju, tworzących istotę różnorodnych tożsamości krajowych, regionalnych, autochtonicznych i lokalnych, a także jest integralną częścią współczesnego życia. Jest to dynamiczny punkt odniesienia oraz pozytywne narzędzie wzrostu i zmiany. Szczególne dziedzictwo i wspólna pamięć każdej miejscowości albo społeczności to niezastąpiony i ważny fundament rozwoju, zarówno w teraźniejszości, jak i przyszłości.

W czasach coraz bardziej postępującej globalizacji ochrona, konserwacja, interpretacja i prezentacja dziedzictwa i kulturowej różnorodności każdego szczególnego miejsca lub regionu jest zawsze dużym wyzwaniem dla ludzi. Jednak zarządzanie dziedzictwem według uznanych na szczeblu międzynarodowym i właściwie stosowanych standardów stanowi zazwyczaj obowiązek konkretnej społeczności lub grupy strzegącej tradycji.

W procesie zarządzania dziedzictwem głównym celem jest propagowanie wśród społeczności, do której ono należy, a także wśród zwiedzających, potrzeby jego ochrony. Zapewnienie w sposób rozsądny, i pod warunkiem właściwego zarządzania, dostępu do dziedzictwa i możliwości rozwoju kulturalnego w wymiarze fizycznym, intelektualnym oraz emocjonalnym jest zarówno słuszne, jak i stanowi przywilej. Niesie ze sobą obowiązkowy szacunek dla wartości dziedzictwa, interesów i własności aktualnej społeczności miejscowej, lokalnych kustoszy lub właścicieli historycznych zasobów, a także dla krajobrazów i kultur, z których to dziedzictwo się wywodzi.

Dynamiczny związek pomiędzy turystyką a dziedzictwem kulturowym

Turystyka krajowa i międzynarodowa stanowi nadal jedną z głównych sił napędowych wymiany kulturalnej, zapewniając możliwość osobistego doświadczenia nie tylko tego, co pozostało z przeszłości, ale również życia społecznego i społeczeństwa innych ludzi. Zyskuje ona coraz większe uznanie jako pozytywna siła naturalnej i kulturalnej

ochrony dziedzictwa. Dzięki turystyce możemy uchwycić ekonomiczne cechy dziedzictwa oraz wykorzystać je dla celów konserwatorskich przez generowanie środków finansowych, edukowanie społeczności i wpływanie na politykę. Stanowi ona podstawowy obszar wielu krajowych i regionalnych gospodarek i – jeśli jest zarządzana w sposób skuteczny – może być ważnym czynnikiem rozwoju.

Turystyka sama w sobie staje się coraz bardziej złożonym zjawiskiem o wymiarze politycznym, gospodarczym, społecznym, kulturalnym, edukacyjnym, biofizycznym, ekologicznym i estetycznym. Zbudowanie wzajemnie korzystnej relacji pomiędzy potencjalnie sprzecznymi oczekiwaniami i aspiracjami zwiedzających i gospodarzy lub społeczności miejscowych wymaga pokonania wielu wyzwań, ale oferuje również wiele możliwości.

Dziedzictwo naturalne i kulturowe, różnorodność i żywe kultury to główne atrakcje dla turystyki. Nadmierna lub źle zarządzana działalność turystyczna oraz rozwój bazujący przede wszystkim na turystyce mogą godzić w fizyczny charakter, integralność i cechy znaczeniowe dziedzictwa. Wraz z eksploracją miejsca przez zwiedzających układ ekologiczny, kultura i styl życia społeczności miejscowej mogą również ulec degradacji.

Turystyka powinna przynosić korzyści społecznościom lokalnym i zapewnić im ważny środek i motywację do pielęgnowania i zachowania własnego dziedzictwa i praktyk kulturowych. Zaangażowanie i współpraca lokalnych i miejscowych przedstawicieli społeczności, działaczy ruchu na rzecz ochrony przyrody,

organizatorów turystyki, właścicieli terenów, decydentów politycznych, podmiotów odpowiedzialnych za przygotowanie planów zagospodarowania przestrzennego i zarządzających terenami jest niezbędne, aby przemysł turystyczny rozwijał się w zrównoważonym tempie, a zasoby dziedzictwa były coraz lepiej chronione dla przyszłych pokoleń.

ICOMOS, Międzynarodowa Rada Ochrony Zabytków, jako autor niniejszej Karty, inne międzynarodowe organizacje oraz przemysł turystyczny chciałyby sprostać temu wyzwaniu.

Cele Karty

Cele Międzynarodowej Karty Turystyki Kulturalnej to:

- sprzyjanie i zachęcanie osób zaangażowanych w ochronę i zarządzanie dziedzictwem do przekazywania znaczenia dziedzictwa społeczności miejscowej i zwiedzającym,
- ułatwianie i zachęcanie przemysłu turystycznego do promowania i kierowania rozwojem turystyki w sposób, który respektuje i uwydatnia dziedzictwo oraz żywe kultury społeczności miejscowych,
- sprzyjanie i zachęcanie do uzgadniania interesów w dziedzinie konserwacji i przemysłu turystycznego w zakresie znaczenia i wrażliwej natury miejsc dziedzictwa, zbiorów i żywych kultur, a także potrzeby osiągnięcia zrównoważonego rozwoju w przyszłości,
- zachęcanie osób odpowiedzialnych za opracowanie planów i zasad do określenia szczegółowych, wymierzonych celów i strategii odnoszących się do prezentacji i interpretacji miejsc dziedzictwa i działalności kulturalnej w kontekście ich ochrony i konserwacji.

W dodatku,

- Karta wspiera szersze inicjatywy podejmowane przez ICOMOS, inne międzynarodowe organizacje oraz przemysł turystyczny, mające na celu utrzymanie integralności w dziedzinie zarządzania i konserwacji dziedzictwa.
- Karta zachęca do zaangażowania wszystkich osób reprezentujących istotne, a czasami sprzeczne, interesy, obowiązki i zobowiązania do wspólnego działania na rzecz realizacji tych celów.
- Karta zachęca zainteresowane strony do sformułowania szczegółowych wytycznych, ułatwiających realizację zasad w konkretnych okolicznościach lub wymogów poszczególnych organizacji i społeczności.

ZASADY KARTY TURYSTYKI KULTURALNEJ

Zasada 1.

Jako że krajowa i międzynarodowa turystyka stanowi jedną z głównych sił napędowych wymiany kulturalnej, w ramach ochrony dziedzictwa należy – w sposób odpowiedzialny i pod warunkiem dobrego zarządzania – zapewnić członkom społeczności miejscowej i zwiedzającym możliwości bezpośredniego doświadczenia i poznawania dziedzictwa i kultury tej społeczności.

1.1 Dziedzictwo naturalne i kulturowe to bogactwo materialne i duchowe, które stanowi o narracyjnym charakterze procesu/ przemian historycznych. Odgrywa ono ważną rolę we współczesnym świecie i powinno być udostępniane szerokim rzeszom w wymiarze fizycznym, intelektualnym i emocjonalnym. Programy na rzecz

ochrony i konserwacji fizycznych atrybutów, aspektów niematerialnych, współczesnych elementów kulturowych i ogólnego kontekstu powinny przyczyniać się w sposób godziwy i przystępny do zrozumienia i docenienia znaczenia dziedzictwa przez społeczność miejscową i zwiedzających.

- 1.2 Poszczególne aspekty dziedzictwa naturalnego i kulturalnego posiadają różne poziomy znaczeniowe, niektóre z nich są nośnikami wartości uniwersalnych, inne mają znaczenie krajowe, regionalne lub lokalne. Programy interpretacyjne powinny przedstawiać to znaczenie w sposób odpowiedni i przystępny społeczności miejscowej i zwiedzającym z pomocą właściwych, stymulujących i współczesnych środków edukacji, przekazu, techniki, a także z pomocą bezpośrednich personalnych objaśnień dotyczących historii, środowiska i kultury.
- 1.3 Programy interpretacyjne i prezentacyjne powinny sprzyjać i zachęcać do uzyskania wysokiego poziomu świadomości społecznej oraz wsparcia niezbędnego z punktu widzenia długookresowego przetrwania dziedzictwa naturalnego i kulturalnego.
- 1.4 Programy interpretacyjne powinny przedstawiać znaczenie miejsc dziedzictwa, tradycji i praktyk kulturowych na tle minionych doświadczeń i obecnej różnorodności obszaru i społeczności miejscowej, w tym będących udziałem mniejszościowych grup kulturowych lub językowych. Zwiedzających należy zawsze poinformować o różnych wartościach kulturowych, które mogą być przypisane do konkretnego elementu dziedzictwa.

Zasada 2.

Związek pomiędzy miejscami dziedzictwa a turystyką ma charakter dynamiczny i może obejmować sprzeczne wartości. Powinien być kształtowany w sposób zrównoważony dla korzyści obecnych i przyszłych pokoleń.

- 2.1 Miejsca o znaczeniu dla dziedzictwa mają nieodłączną wartość dla wszystkich ludzi jako ważna podstawa kulturowej różnorodności i społecznego rozwoju. Długookresowa ochrona żywych kultur, konserwacja miejsc i relikwów dziedzictwa, zbiorów, ich fizycznej i ekologicznej integralności oraz kontekstu środowiskowego powinna stanowić niezbędny składnik polityki społecznej, gospodarczej, ustawodawczej, kulturalnej i rozwoju turystyki.
- 2.2 Wzajemny związek pomiędzy zasobami dziedzictwa lub wartościami a turystyką ma charakter dynamiczny i stale się zmienia, tworząc zarówno możliwości, jak i wyzwania, a także potencjalne konflikty. Projekty, działania i kierunki rozwojowe w dziedzinie turystyki powinny zapewniać pozytywne rezultaty i minimalizować niekorzystny wpływ na dziedzictwo i styl życia społeczności miejscowej, a jednocześnie stanowić odpowiedź na potrzeby i aspiracje zwiedzających.
- 2.3 Programy w dziedzinie konserwacji, interpretacji i rozwoju turystyki powinny bazować na wyczerpującym zrozumieniu konkretnych, chociaż często skomplikowanych albo sprzecznych aspektów znaczenia dziedzictwa danego miejsca. Kontynuacja badań i konsultacji jest kluczowa z punktu widzenia rozwijania coraz głębszego zrozumienia i świadomości tego znaczenia.
- 2.4 Ważne jest zachowanie autentyczności miejsc i zbiorów dziedzictwa. Jest on zasadniczym elementem kulturowego znaczenia i wyraża się poprzez materiał fizyczny, zebrane wspomnienia i niematerialne tradycje, wywodzące się z przeszłości. Aby lepiej docenić i poznać to dziedzictwo kulturowe, realizowane programy powinny prezentować i interpretować autentyczność miejsc i kulturowych doświadczeń.
- 2.5 Rozwój turystyki i projekty infrastrukturalne powinny brać pod uwagę estetykę, wymiar społeczny i kulturalny, krajobrazy naturalne i kulturowe, cechy bioróżnorodności oraz szerszy wizualny kontekst miejsc dziedzictwa. Należy preferować wykorzystanie lokalnych materiałów i uwzględniać lokalne style architektoniczne i tradycje wernakularne.
- 2.6 Przed udostępnieniem miejsc dziedzictwa dla promocji lub wzmożonego ruchu turystycznego, należy na podstawie planów zarządzania ocenić naturalne i kulturowe wartości zasobów. Następnie w planach tych powinny zostać ustalone odpowiednie ograniczenia dotyczące dopuszczalnych zmian, szczególnie jeśli chodzi o wpływ liczby zwiedzających na cechy fizyczne, integralność, ekologię i bioróżnorodność miejsca, lokalne systemy komunikacji i transportu oraz korzyści społeczne, gospodarcze i kulturalne społeczności miejscowej. Jeśli potencjalny zakres zmian okaże się niedopuszczalny, propozycja powinna zostać zmodyfikowana.
- 2.7 Konieczne jest opracowanie programów regularnej oceny progresywnych wpływów turystyki i rozwoju na konkretne miejsce lub daną społeczność.

Zasada 3.

Plany działań konserwatorskich i rozwoju turystyki w miejscach dziedzictwa powinny zapewnić wartościowe, satysfakcjonujące i estetyczne doznania zwiedzających.

- 3.1 Programy działań w dziedzinie konserwacji i turystyki powinny oferować informacje o wysokiej jakości, umożliwiające jak najlepsze zrozumienie znaczących cech dziedzictwa oraz potrzeby jego ochrony, a zwiedzającym zapewnić **estetyczne doznania w miejscu** w odpowiedni sposób.

- 3.2 Zwiedzający powinni mieć możliwość poznawania miejsca dziedzictwa w ich własnym rytmie, jeśli tak zdecydują. Wyznaczenie specjalnych tras zwiedzania, w celu zminimalizowania wpływu na integralność i tkankę fizyczną miejsca, jej naturalne i kulturowe cechy, może okazać się konieczne.
- 3.3 Szacunek dla świętości miejsc, praktyk i tradycji religijnych stanowi ważną kwestię dla zarządzających terenami, zwiedzających, decydentów, planistów i operatorów turystyki. Zwiedzających należy zachęcać do zachowań charakterystycznych dla gości oczekiwanych, którzy szanują wartości i style życia społeczności miejscowej i odrzucają możliwość kradzieży albo niedozwolonego handlu na terenie miejsca o znaczeniu kulturowym. Zwiedzający powinni zachowywać się tak, aby byli oczekiwani w przyszłości, jeżeli zdecydują się powrócić.
- 3.4 Plany dotyczące działalności turystycznej powinny uwzględniać odpowiednie obiekty dla wygody, bezpieczeństwa i dobrego poczucia zwiedzających, które zwiększą satysfakcję ze zwiedzania, ale które nie wpłyną niekorzystnie na znaczące cechy lub ekologiczną charakterystykę właściwości miejsca.

Zasada 4.

Społeczności miejscowe i ludność lokalna powinny zostać włączone w proces konserwacji dziedzictwa i rozwoju turystyki.

- 4.1 Należy szanować prawa i interesy społeczności miejscowej na poziomie regionalnym i lokalnym, właścicieli terenów i ludności autochtonicznej, którzy mają tradycyjne prawa i obowiązki względem własnej ziemi i miejsc o dużym znaczeniu. Grupy te trzeba angażować w proces określania celów, strategii, polityki i zasad w zakresie identyfikacji, konserwacji, zarządzania, prezentacji i interpretacji zasobów dziedzictwa, zwyczajów kulturowych i współczesnych właściwości i wartości kultury w kontekście turystyki.
- 4.2 Pomimo iż dziedzictwo konkretnego miejsca albo regionu może mieć wymiar uniwersalny, należy uszanować potrzeby i pragnienia niektórych społeczności lub ludności lokalnej dotyczące ograniczeń dostępu fizycznego, duchowego lub intelektualnego do pewnych praktyk kulturowych, wiedzy, przekonań, działalności, przedmiotów lub miejsc.

Zasada 5.

Działalność w dziedzinie turystyki i konserwacji powinna przynosić korzyści społeczności miejscowej.

- 5.1 Decydenci powinni propagować środki na rzecz sprawiedliwej dystrybucji korzyści płynących z turystyki na terenie całego kraju lub regionu, przyczyniając się do rozwoju społeczno-ekonomicznego – a tam, gdzie to konieczne – do złagodzenia ubóstwa.
- 5.2 Zarządzanie w procesie konserwacji i działalność turystyczna powinny zapewniać sprawiedliwe korzyści gospodarcze, społeczne i kulturalne mężczyznom i kobietom społeczności miejscowej lub lokalnej na wszystkich poziomach – przez edukację, szkolenia i tworzenie możliwości pełnoetatowego zatrudnienia.
- 5.3 Znaczna część wpływów pochodzących z realizacji programów turystyki w miejscach dziedzictwa powinna zostać przeznaczona na ochronę, zachowanie i prezentację tych miejsc wraz z jego kontekstem naturalnym i kulturowym. Tam, gdzie to możliwe, zwiedzający powinni zostać poinformowani o przeznaczeniu takich środków.
- 5.4 Programy rozwoju turystyki powinny zachęcać do organizacji szkoleń i zatrudnienia przewodników i osób oprowadzających ze społeczności miejscowej w celu podniesienia kwalifikacji ludności lokalnej w dziedzinie prezentacji i interpretacji wartości kulturalnych miejsca.
- 5.5 Proces interpretacji dziedzictwa i programy edukacyjne prowadzone wśród ludności społeczności miejscowej powinny sprzyjać uczestnictwu miejscowych osób oprowadzających. Programy te powinny promować wiedzę i szacunek dla własnego dziedzictwa i zachęcać ludność lokalną do zainteresowania się jego pielęgnacją i konserwacją.
- 5.6 W ramach zarządzania procesem konserwacji i programów rozwoju turystyki należy oferować możliwości w zakresie edukacji i szkoleń dla decydentów, planistów, pracowników naukowych, projektantów, architektów, tłumaczy, konserwatorów i operatorów turystyki. Uczestników takich programów należy zachęcać do poznawania czasami sprzecznych kwestii, możliwości i problemów napotykanym przez ich kolegów oraz do wspierania ich rozwiązania.

Zasada 6.

Programy promocji turystyki powinny zabezpieczać i podkreślać cechy dziedzictwa naturalnego i kulturalnego.

- 6.1 Programy promocji turystyki powinny stwarzać realistyczne oczekiwania i w sposób odpowiedzialny informować potencjalnych gości o konkretnych cechach dziedzictwa danego miejsca lub społeczności miejscowej, tym samym zachęcając ich do właściwego zachowania.

- 6.2 Miejsca i zbiory o znaczeniu dla dziedzictwa należy propagować i organizować w sposób, który chroni ich autentyczność i wzbogaca doświadczenie zwiedzających przez minimalizowanie przepływu ludzi i unikanie nadmiernych ilości gości w jednym czasie.
- 6.3 Programy promocji turystyki powinny zapewnić szerszą dystrybucję korzyści i odciążać bardziej popularne miejsca przez zachęcanie zwiedzających do głębszego (poznania kulturalnych i naturalnych cech dziedzictwa regionu albo miejscowości).
- 6.4 Promocja, dystrybucja i sprzedaż wyrobów lokalnego rzemiosła i innych produktów powinny zapewnić godziwy społeczny i gospodarczy zysk społeczności miejscowej, gwarantując jednocześnie, że ich integralność kulturowa nie zostanie naruszona.

Tłumaczenie Piotr Gumola

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

ZASADY OCHRONY HISTORYCZNYCH BUDYNKÓW DREWNIANYCH

XII Zgromadzenie Generalne ICOMOS
Meksyk, październik 1999 r.

Celem niniejszego dokumentu jest zdefiniowanie podstawowych i uniwersalnie stosowalnych zasad oraz zastosowań dla ochrony i konserwacji historycznych struktur drewnianych z uwagi na ich znaczenie kulturowe.

Historyczne struktury drewniane odnoszą się tutaj do wszystkich typów budynków lub konstrukcji całkowicie lub częściowo drewnianych, które mają kulturowe znaczenie lub są częściami historycznej przestrzeni.

W celu zachowania takich struktur, Zasady:

- **uznają** znaczenie struktur drewnianych ze wszystkich okresów jako część kulturowego dziedzictwa światowego;
- **biorą pod uwagę** wielką różnorodność historycznych struktur drewnianych;
- **biorą pod uwagę** różne techniki i gatunki drewna użytego do ich zbudowania;
- **uznają** podatność konstrukcji, częściowo lub całkowicie wykonanych z drewna, na niszczenie i degradację materiału w zmieniających się warunkach środowiskowych i klimatycznych, spowodowanych fluktuacją wilgoci, światłem, porażeniem grzybami i insektami, zużyciem i spękaniem, ogniem i innymi klęskami żywiołowymi;
- **uznają** zanikanie historycznych struktur drewnianych z uwagi na wrażliwość, niewłaściwie stosowane rzemiosło lub brak zdolności i wiedzy w zakresie tradycyjnego projektowania i technologii konstrukcji;
- **biorą pod uwagę** wielką różnorodność podejmowanych działań i zabiegów niezbędnych dla zachowania i konserwacji tych zasobów dziedzictwa;
- **mają na uwadze** Kartę Wenecką, Kartę z Burra i powiązane doktryny UNESCO i ICOMOS oraz „dążąc do wdrożenia przyjętych w nich ogólnych pryncypiów dla ochrony i konserwacji historycznych struktur drewnianych;
- oraz **przyjmują** następujące rekomendacje:

PRZEGLĄD, INWENTARYZACJA I DOKUMENTACJA

1. Stan struktury i jej komponentów powinien być szczegółowo zinwentaryzowany przed jakąkolwiek interwencją, jak również materiały użyte do zabiegów, w odniesieniu do Art. 16 Karty Weneckiej i Zasad ICOMOS dotyczących inwentaryzacji zabytków, grup budynków i miejsc zabytkowych. Cała związana dokumentacja, dotycząca również charakterystycznych materiałów i elementów usuniętych ze struktury obiektu, informacja o zastosowanych tradycyjnych umiejętnościach, technikach rzemieślniczych i technologiach, powinny być zebrane, skatalogowane, bezpiecznie zmagazynowane i stosownie do potrzeb udostępniane. Dokumentacja powinna również zawierać uzasadnienie wyboru materiału i metod w pracach konserwatorskich.

2. Dogłębna diagnoza warunków i przyczyn rozkładu i zniszczeń strukturalnych konstrukcji drewnianych powinna poprzedzać jakąkolwiek interwencję. Diagnoza powinna bazować na dokumentacji, fizycznej inspekcji i analizie, oraz, jeśli potrzeba, pomiarach warunków fizycznych i nie niszczących metodach testowych. Działania te nie powinny przeszkadzać niezbędnym drobnym interwencjom i środkiem służącym dla doraźnego zabezpieczenia obiektu.

MONITOROWANIE I UTRZYMANIE

3. Spójna strategia regularnego monitorowania i utrzymania jest decydująca dla ochrony historycznych struktur drewnianych i ich znaczenia historycznego.

INTERWENCJE

4. Pierwszym celem ochrony i konserwacji jest zachowanie historycznej autentyczności i integralności dziedzictwa kulturowego. Każda interwencja powinna z tego względu opierać się na odpowiednich studiach i ocenach. Problemy powinny być rozwiązywane odpowiednio do warunków i potrzeb z uwzględnieniem wartości estetycznych i historycznych oraz fizycznej integralności historycznych struktur lub miejsc.
5. Każda proponowana interwencja powinna:
 - a) dawać pierwszeństwo zastosowaniu środków tradycyjnych;
 - b) stwarzać możliwości odwracalności działań, jeśli to możliwe technicznie; lub
 - c) przynajmniej nie uprzedzać lub uniemożliwiać przyszłych prac konserwatorskich, gdy takie staną się konieczne; oraz
 - d) nie utrudniać możliwości późniejszego dostępu w celu ewidencji elementów dodanych do konstrukcji obiektu.
6. Celem, do którego należy dążyć jest minimalna interwencja w tkankę historycznej struktury drewnianej. W pewnych okolicznościach, minimalna interwencja może oznaczać, że ochrona i konserwacja wymagają kompletnego lub częściowego demontażu i ponownego montażu w celu umożliwienia naprawy konstrukcji drewnianych.
7. W przypadku interwencji, historyczna struktura powinna być traktowana jako całość; cały materiał włącznie z elementami konstrukcyjnymi, panelami wypełniającymi, oszalowaniem, więźbą dachową, podłogami, drzwiami, oknami, itd., powinien być traktowany z jednakową uwagą. Jako zasadę należy przyjmować zachowanie jak największej ilości materiału oryginalnego. Ochrona powinna uwzględniać wykończenie powierzchni, takich jak tynki, malatura, pokrycia, tapety, itd. Jeśli to potrzebne by odnowić lub wymienić wykończenie powierzchni, oryginalne materiały techniki i wzory powinny być powtórzone w tak dalekim stopniu, jak to jest tylko możliwe.
8. Celem restauracji jest konserwacja struktur historycznych i ich funkcji konstrukcyjnych oraz ujawnienie ich wartości kulturowych przez poprawę czytelności ich historycznej integralności, ich wcześniejszych stadiów i projektowania w granicach istniejących historycznych możliwości materiałowych, jak to zostało wskazane w artykułach 9–13 Karty Weneckiej. Usunięte części historycznej konstrukcji i inne jej elementy powinny być katalogowane, a charakterystyczne egzemplarze na trwałe zmagazynowane jako część dokumentacji.

NAPRAWA I WYMIANA

9. W naprawie historycznej konstrukcji drewnianej, drewno, do niej użyte, może być zastosowane pod warunkiem respektowania stosownych wartości historycznych i estetycznych i tylko tam, gdzie działanie takie stanowi odpowiedź na zapotrzebowanie wymiany w związku z rozkładem lub zniszczeniem elementów konstrukcji lub jej części albo z uwagi na wymogi restauratorskie.

Nowe elementy lub części elementów konstrukcyjnych powinny być wykonane z tych samych gatunków drewna o takiej samej lub, jeśli to stosowne, lepszej jakości niż elementy zastępowane. Gdzie to możliwe, powinny też przyjmować podobną naturalną charakterystykę. Zawartość wilgoci i inne parametry fizyczne drewna zastępowanego powinny być zbliżone do parametrów drewna istniejącej konstrukcji.

Ciesielstwo i technologia konstrukcji, łącznie z użyciem narzędzi lub urządzeń do tworzenia elementów dekoracyjnych, powinny, jeśli to możliwe, korespondować z użytymi oryginalnie. Gwoździe i inne drugorzędne materiały mogą, tam gdzie to jest uzasadnione, być kopiami oryginalnych. Jeśli część elementu konstrukcji jest wymieniana, do połączenia elementów starych i nowych należy zastosować tradycyjne złącza ciesielskie, o ile będzie to właściwe ze względu na wymogi konstrukcyjne.

10. Należy zaakceptować, że nowe elementy konstrukcyjne lub ich części będą odróżnialne od istniejących. Nie jest wskazane kopiowanie naturalnych zniszczeń czy deformacji wymienianych elementów konstrukcji. W celu dopasowania kolorystyki starego i nowego, mogą być zastosowane właściwe metody tradycyjne jak również nowoczesne, dobrze przetestowane technologie, pod warunkiem nie uszkodzenia lub zdegradowania powierzchni elementów konstrukcji oryginalnej.
11. Nowe elementy lub ich części powinny być dyskretnie zamarkowane przez nacięcia, wypalone oznakowanie lub innymi metodami, tak by mogły być zidentyfikowane później.

HISTORYCZNE REZERWY LEŚNE

12. Należy dążyć do ustanowienia i ochrony rezerw leśnych, skąd można pozyskiwać odpowiednie drewno do konserwacji i naprawy historycznych konstrukcji drewnianych.
Instytucje odpowiedzialne za ochronę i konserwację historycznych obiektów i miejsc powinny ustanowić lub promować zorganizowanie składów drewna właściwego dla tego typu prac.

WSPÓŁCZESNE MATERIAŁY I TECHNOLOGIE

13. Współczesne materiały, takie jak żywice epoksydowe i techniki, takie jak wzmacnianie konstrukcyjne stalą, powinny być wybierane i stosowane z wielką ostrożnością i tylko w przypadkach, gdy trwałość i zachowanie się materiałów i techniki konstrukcyjne zostały w satysfakcjonujący sposób przebadane w odpowiednio długim przedziale czasowym. Urządzenia, takie jak ogrzewanie i sygnalizacja oraz ochrona pożarowa, powinny być instalowane z uwzględnieniem rozpoznania historycznego i estetycznego znaczenia obiektu i miejsca.
14. Użycie konserwantów chemicznych powinno być dokładnie kontrolowane i monitorowane i powinno znajdować zastosowanie tylko tam, gdzie zapewniona może być korzyść, gdzie bezpieczeństwo publiczne i środowiskowe nie będzie narażone i gdzie istnieje znaczące prawdopodobieństwo długoterminowego sukcesu.

EDUKACJA I SZKOLENIE

15. Odtworzenie wartości związanych ze znaczeniem kulturowym drewnianych struktur przez programy edukacyjne jest warunkiem koniecznym zrównoważonej polityki ochrony i rozwoju. Zaleca się organizowanie i dalszy rozwój programów szkoleniowych dotyczących zabezpieczania, ochrony i konserwacji historycznych struktur drewnianych. Takie szkolenia powinny bazować na zrozumiałej strategii zintegrowanej z potrzebami zrównoważonego rozwoju w produkcji i konsumpcji i zawierać programy na poziomach lokalnym, narodowym, regionalnym i międzynarodowym. Programy powinny być adresowane do wszystkich związanych z tym zagadnieniem zawodów i rzemiosł, zaangażowanych w tego typu prace. Dotyczy to w szczególności architektów, konserwatorów, inżynierów, rzemieślników i zarządców nieruchomości.

Tłumaczenie Piotr Gumola

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

EUROPEJSKA KONWENCJA KRAJOBRAZOWA

Rada Europy
Florence, 20 października 2000 r.

PREAMBUŁA

Państwa Członkowskie Rady Europy, sygnatariusze niniejszego,

uważając, że celem Rady Europy jest osiągnięcie wyższej jedności jej członków dla potrzeb zabezpieczenia i realizacji ideałów i zasad, które stanowią ich wspólne dziedzictwo oraz iż cel ten realizuje się na drodze porozumień w dziedzinie społeczno-gospodarczej;

w trosce o osiągnięcie trwałego i zrównoważonego rozwoju opartego na zrównoważonych i harmonijnych relacjach pomiędzy potrzebami społecznymi, działalnością gospodarczą i środowiskiem;

uważając, że krajobraz pełni ważną rolę w publicznych zainteresowaniach dziedzinami kultury, ekologii i sprawami społecznymi oraz stanowi on zasób sprzyjający działalności gospodarczej i że jego ochrona, a także gospodarka i planowanie mogą przyczynić się do tworzenia zatrudnienia;

świadomi, że krajobraz przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych oraz że jest on podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego, przyczyniając się do dobrobytu ludzi i konsolidacji europejskiej tożsamości;

stwierdzając, że krajobraz jest ważną częścią jakości życia ludzi zamieszkujących wszędzie: w obszarach miejskich i na wsi, na obszarach zdegradowanych, jak również w obszarach o wysokiej jakości, na obszarach uznawanych jako charakteryzujące się wyjątkowym pięknem, jak i w obszarach pospolitych;

uważając, że coraz to nowe wydarzenia w rolnictwie, leśnictwie, technikach produkcji przemysłowej i wydobywczej, jak również w planowaniu regionalnym i miejskim, w transporcie, infrastrukturze, w turystyce i rekreacji oraz – na poziomie bardziej ogólnym – że zmiany w gospodarce światowej, w wielu przypadkach przyspieszają przekształcanie krajobrazów;

pragnąc odpowiedzieć na życzenie społeczeństwa pragnącego cieszyć się krajobrazami o wysokiej jakości i pełnić aktywną rolę w kształtowaniu krajobrazów;

wierząc, że krajobraz jest kluczowym elementem dobrobytu całości społeczeństwa i jednostek oraz że jego ochrona, a także gospodarka i planowanie niesie w sobie prawa i obowiązki dla każdego człowieka;

mając na względzie teksty prawne istniejące na poziomie międzynarodowym w dziedzinie ochrony i gospodarowania dziedzictwem przyrodniczym i kulturowym, planowania regionalnego i przestrzennego, współpracy samorządów lokalnych oraz lokalnej współpracy przygranicznej, a w szczególności Konwencję o ochronie europejskiej

dzikiej fauny i flory i ich siedlisk naturalnych (Berno, 19 września 1979 r.), Konwencję w sprawie ochrony dziedzictwa architektonicznego Europy (Granada, 3 października 1985 r.), Europejską konwencję w sprawie ochrony dziedzictwa archeologicznego (ze zmianami) (Valetta, 16 stycznia 1992 r.), Europejską konwencję ogólną w sprawie współpracy przygranicznej pomiędzy wspólnotami lub organami terytorialnymi (Madryt, 21 maja 1980 r.) i jej protokoły dodatkowe, Europejską Kartę Samorządu Lokalnego (Strasburg, 15 listopada 1985 r.), Konwencję o różnorodności biologicznej (Rio, 5 czerwca 1992 r.), Konwencję dotyczącą ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego (Paryż, 16 listopada 1972 r.) oraz Konwencję w sprawie dostępu do informacji, udziału publicznego w procesach decyzyjnych i dostępu do sprawiedliwości w sprawach środowiska (Aarhus, 25 czerwca 1998 r.);

stwierdzając, że jakość i różnorodność krajobrazów europejskich stanowi wspólny zasób oraz że ważna jest współpraca na rzecz ich ochrony, gospodarki i planowania;

pragnąc zapewnić nowy instrument poświęcony wyłącznie ochronie, gospodarce i planowaniu wszystkich krajobrazów w Europie,

uzgodniły, co następuje:

ROZDZIAŁ I Postanowienia ogólne

Artykuł 1. Definicje

Dla potrzeb konwencji:

- a) „krajobraz” znaczy obszar, postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich;
- b) „polityka w zakresie krajobrazu” znaczy wyrażenie przez właściwe organy publiczne ogólnych zasad, strategii i wytycznych, które pozwalają podejmować specjalne środki ukierunkowane na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazów;
- c) „cel jakości krajobrazu” znaczy, w przypadku określonego krajobrazu, sformułowanie przez właściwe organy publiczne aspiracji społeczeństwa w odniesieniu do cech otaczającego je krajobrazu;
- d) „ochrona krajobrazu” znaczy działania na rzecz zachowania i utrzymywania ważnych lub charakterystycznych cech krajobrazu tak, aby ukierunkować i harmonizować zmiany, które wynikają z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych;
- e) „gospodarowanie krajobrazem” znaczy działanie, z perspektywy trwałego i zrównoważonego rozwoju, w celu zapewnienia regularnego podtrzymania krajobrazu tak, aby kierować i harmonizować jego zmiany wynikające z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych;
- f) „planowanie krajobrazu” znaczy skuteczne działanie perspektywiczne mające na celu powiększenie, odtworzenie lub utworzenie krajobrazów.

Artykuł 2. Zakres przedmiotowy

Z zastrzeżeniem postanowień zawartych w artykule 15, niniejsza konwencja stosuje się do całego terytorium Stron i obejmuje obszary przyrodnicze, wiejskie, miejskie i podmiejskie. Obejmuje ona obszary lądowe oraz wody śródlądowe i morskie. Dotyczy ona krajobrazów, które mogą być traktowane jako krajobraz wyjątkowy, jak również obszarów krajobrazu pospolitego i zdegradowanego.

Artykuł 3. Cele

Celami niniejszej konwencji są: promowanie ochrony, gospodarki i planowania krajobrazu, a także organizowanie współpracy europejskiej w zakresie zagadnień dotyczących krajobrazu.

ROZDZIAŁ II Środki krajowe

Artykuł 4. Podział zadań

Każda ze Stron wdroży niniejszą konwencję, a zwłaszcza jej artykuły 5 i 6, według jej własnego podziału władzy, zgodnie z jej zasadami konstytucyjnymi i organizacją administracyjną oraz poszanowaniem zasady subsydiarności, przy uwzględnieniu Europejskiej Karty Samorządu Lokalnego. Bez uszczerbku dla postanowień niniejszej konwencji, każda ze Stron zharmonizuje wdrażanie niniejszej konwencji z jej polityką własną.

Artykuł 5. Środki ogólne

Każda ze Stron podejmie działania na rzecz:

- a) prawnego uznania krajobrazów jako istotnego komponentu otoczenia ludzi, jako wyrażenia dzielonej przez nie różnorodności kulturowej i przyrodniczej oraz podstawy ich tożsamości;

- b) ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu poprzez przyjęcie środków specjalnych określonych w artykule 6;
- c) ustanowienia procedur udziału ogółu społeczeństwa, organów lokalnych i regionalnych oraz innych stron zainteresowanych zdefiniowaniem i wdrożeniem polityki w zakresie krajobrazu wzmiankowanej w powyższym ustępie b);
- d) zintegrowania krajobrazu z własną polityką w zakresie planowania regionalnego i urbanistycznego i własną polityką kulturalną, środowiskową, rolną, społeczną i gospodarczą, jak również z wszelką inną polityką, która bezpośrednio lub pośrednio oddziałuje na krajobraz.

Artykuł 6. Środki specjalne

A. Podnoszenie świadomości

Każda ze Stron podejmie działania na rzecz podnoszenia świadomości społeczeństwa obywatelskiego, organizacji prywatnych i organów publicznych w zakresie wartości krajobrazów, ich roli i wprowadzanych w nich zmian.

B. Szkolenie i edukacja

Każda ze Stron podejmie działania na rzecz promowania:

- a) szkolenia specjalistów w zakresie oceny krajobrazu i operacji dotyczących krajobrazu;
- b) multidyscyplinarnych programów szkolenia dotyczących polityki, ochrony, gospodarki i planowania w zakresie krajobrazu, przeznaczonych dla specjalistów w sektorze prywatnym i publicznym i dla stowarzyszeń związanych z krajobrazem;
- c) nauki w szkołach i na uniwersytetach, która, w odnośnych dziedzinach przedmiotowych, obejmie wartości związane z krajobrazami i zagadnieniami ich ochrony, gospodarki i planowania.

C. Identyfikacja i ocena

1. Przy aktywnym udziale zainteresowanych Stron, o których mowa w artykule 5 c), oraz w celu podniesienia wiedzy o jej krajobrazach, każda ze Stron podejmie działania na rzecz:
 - a) zidentyfikowania swoich własnych krajobrazów na całym obszarze terytorium swojego kraju;
 - I) przeanalizowania ich charakterystyk oraz przekształcających je sił i presji;
 - II) odnotowania zmian;
 - b) dokonania oceny tak zidentyfikowanych krajobrazów, z uwzględnieniem szczególnych wartości przypisanych im przez strony i ludność, których to dotyczy.
2. Owe procedury identyfikacji i oceny będą ukierunkowane poprzez wymianę doświadczeń i metodologii, zorganizowaną przez Strony na płaszczyźnie europejskiej w myśl artykułu 8.

D. Cele jakości krajobrazu

Każda ze Stron podejmie działania na rzecz zdefiniowania celów jakości krajobrazu dla zidentyfikowanych i ocenionych krajobrazów, po przeprowadzeniu konsultacji społecznych zgodnie z artykułem 5 c).

E. Wdrażanie

W celu wprowadzenia w życie polityki w zakresie krajobrazu, każda ze Stron podejmie działania na rzecz wprowadzenia instrumentów mających na celu ochronę, gospodarkę i/lub planowanie krajobrazu.

ROZDZIAŁ III Współpraca europejska

Artykuł 7. Polityka i programy międzynarodowe

Strony podejmą działania na rzecz współpracy w zakresie uwzględniania krajobrazowego wymiaru polityki i programów międzynarodowych oraz na rzecz, tam gdzie jest to stosowne, włączenia do nich problematyki dotyczącej krajobrazu.

Artykuł 8. Wzajemna pomoc i wymiana informacji

Strony podejmą działania na rzecz współpracy w celu zwiększenia skuteczności środków powziętych na mocy innych artykułów niniejszej konwencji, a w szczególności:

- a) świadczenia wzajemnej pomocy naukowo-technicznej w sprawach dotyczących krajobrazu na drodze porozumień oraz wymiany informacji i wyników projektów badawczych;
- b) promowania wymiany specjalistów w dziedzinie krajobrazu, w szczególności dla potrzeb szkolenia i informacji;
- c) wymiany informacji w zakresie wszystkich spraw objętych postanowieniami niniejszej konwencji.

Artykuł 9. Krajobrazy transgraniczne

Strony będą zachęcać do współpracy transgranicznej na szczeblu regionalnym i lokalnym, a tam, gdzie zachodzi potrzeba, przygotują i wdrożą wspólne programy dotyczące krajobrazu.

Artykuł 10. Monitorowanie wdrażania konwencji

1. Komitet Ministrów Rady Europy wyznaczy istniejące, właściwe Komitety Ekspertów, powołane na mocy artykułu 17 Statutu Rady Europy, jako odpowiedzialne za monitorowanie i wdrażanie konwencji.
2. Po każdym posiedzeniu Komitetów Ekspertów, Sekretarz Generalny Rady Europy przekaże Komitetowi Ministrów raport dotyczący przeprowadzonych prac i funkcjonowania konwencji.
3. Komitety Ekspertów zaproponują Komitetowi Ministrów kryteria przyznawania Nagrody Krajobrazowej Rady Europy oraz rządzące nią reguły.

Artykuł 11. Nagroda Krajobrazowa Rady Europy

1. Nagroda Krajobrazowa Rady Europy jest wyróżnieniem, które może być przyznane organom lokalnym i regionalnym lub ich ugrupowaniom, które ustanowiły Strony niniejszej konwencji jako część polityki w zakresie krajobrazu, politykę lub środki w celu ochrony, gospodarowania i/lub planowania swojego krajobrazu, a które okazały się długotrwale skuteczne, a zatem mogące służyć jako przykład dla innych organów terytorialnych w Europie. Wyróżnienie to może być przyznane także organizacjom pozarządowym, które wniosły szczególnie znaczący wkład do ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.
2. Wnioski o przyznanie Nagrody Krajobrazowej Rady Europy będą przedkładane przez Strony Komitetom Ekspertów, o których mowa w artykule 10. Wnioski mogą składać lokalne i regionalne organy transgraniczne lub ugrupowania lokalnych i regionalnych organów transgranicznych, pod warunkiem że rozważany krajobraz znajduje się pod ich wspólnym zarządem.
3. Na propozycje Komitetów Ekspertów, o których mowa w artykule 10, Komitet Ministrów ustali i opublikuje kryteria przyznawania Nagrody Krajobrazowej Rady Europy, przyjmie odnośne reguły i przyzna nagrodę.
4. Przyznawanie Nagrody Krajobrazowej Rady Europy ma na celu zachęcenie otrzymujących tę nagrodę do zapewnienia trwałej ochrony, gospodarki i/lub planowania rozważanych obszarów krajobrazowych.

ROZDZIAŁ IV Postanowienia końcowe

Artykuł 12. Powiązania z innymi dokumentami

Postanowienia niniejszej konwencji nie przeszkadzają wprowadzaniu ostrzejszych postanowień dotyczących ochrony, gospodarki i/lub planowania krajobrazu, zawartych w istniejących lub przyszłych obowiązujących dokumentach krajowych lub międzynarodowych.

Artykuł 13. Podpisanie, ratyfikacja i wejście w życie

1. Niniejsza konwencja pozostaje otwarta do podpisania przez Państwa Członkowskie Rady Europy. Będzie ona podlegała ratyfikacji, przyjęciu lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia zostaną zdeponowane u Sekretarza Generalnego Rady Europy.
2. Konwencja wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia, w którym dziesięć Państw Członkowskich Rady Europy wyraziło zgodę na przyjęcie konwencji zgodnie z postanowieniami poprzedniego ustępu.
3. Dla każdego kolejnego Państwa-Sygnatariusza, które wyraziło zgodę na przystąpienie do konwencji, wejdzie ona w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia zdeponowania dokumentu ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 14. Przystąpienie

1. Po wejściu w życie niniejszej konwencji, Komitet Ministrów Rady Europy może zaprosić Wspólnotę Europejską i każde państwo europejskie, które nie jest członkiem Rady Europy, do przystąpienia do konwencji na podstawie decyzji opartej o większość głosów, jak przewiduje artykuł 20 d) Statutu Rady Europy oraz na podstawie jednomyślnego głosowania państw zasiadających w Komitecie Ministrów.
2. W odniesieniu do każdego państwa przystępującego lub Wspólnoty Europejskiej, w przypadku ich przystąpienia, niniejsza konwencja wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia zdeponowania dokumentu przystąpienia u Sekretarza Generalnego Rady Europy.

Artykuł 15. Właściwość terytorialna

1. Każde państwo lub Wspólnota Europejska może, w czasie podpisywania konwencji lub deponowania swojego dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, określić terytorium lub terytoria, do których będzie się stosować konwencja.
2. Każde państwo może, w każdym późniejszym terminie, poprzez deklarację skierowaną do Sekretarza Generalnego Rady Europy, rozszerzyć zakres zastosowania niniejszej konwencji na każde terytorium określone w deklaracji. Konwencja wejdzie w życie w odniesieniu do takiego terytorium pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania deklaracji przez Sekretarza Generalnego.
3. Każda z deklaracji złożona w oparciu o powyższe dwa ustępy może, w odniesieniu do każdego terytorium, zostać wycofana poprzez zawiadomienie skierowane do Sekretarza Generalnego. Takie wycofanie stanie się skuteczne w pierwszym dniu miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 16. Wypowiedzenie

1. Każda Strona może, w każdym czasie, wypowiedzieć niniejszą konwencję na drodze zawiadomienia skierowanego do Sekretarza Generalnego Rady Europy.
2. Takie wypowiedzenie stanie się skuteczne w pierwszym dniu miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania zawiadomienia przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 17. Zmiany w konwencji

1. Każda Strona lub Komitety Ekspertów, o których mowa w artykule 10, mogą zaproponować zmiany do niniejszej konwencji.
2. Każda propozycja zmian zostanie przedłożona Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, który zakomunikuje ją Państwom Członkowskim Rady Europy, innym Stronom i każdemu państwu europejskiemu niebędącemu członkiem Rady Europy, które zostało zaproszone do przystąpienia do niniejszej konwencji zgodnie z postanowieniami artykułu 14.
3. Komitety Ekspertów, o których mowa w artykule 10, zbadają każdą propozycję zmian i przedłożą przyjęty tekst do uchwalenia większością trzech czwartych głosów przedstawicieli Stron zasiadających w Komitecie Ministrów. Po uchwaleniu przez Komitet Ministrów większością głosów przewidzianą w artykule 20 d) Statutu Rady Europy oraz na podstawie jednomyślnego głosowania Państw-Stron zasiadających w Komitecie Ministrów, tekst zostanie przekazany Stronom do przyjęcia.
4. Każda zmiana wejdzie w życie w odniesieniu do Stron, które ją przyjęły, w pierwszym dniu miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia, w którym trzy Państwa Członkowskie Rady Europy poinformowały Sekretarza Generalnego o jej przyjęciu. W odniesieniu do każdej Strony, która następnie ją przyjmie, taka zmiana wejdzie w życie w pierwszym dniu miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia, w którym Strona ta poinformowała Sekretarza Generalnego o jej przyjęciu.

Artykuł 18. Zawiadomienia

Sekretarz Generalny Rady Europy zawiadomi Państwa Członkowskie Rady Europy, każde państwo lub Wspólnotę Europejską, które(a) przystąpiło(a) do niniejszej konwencji, o:

- a) każdym podpisaniu konwencji;
- b) zdeponowaniu każdego dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia;
- c) każdej dacie wejścia w życie niniejszej konwencji w związku z artykułami 13, 14 i 15;
- d) każdej deklaracji złożonej na podstawie artykułu 15;
- e) każdym wypowiedzeniu złożonym na podstawie artykułu 16;
- f) każdej propozycji zmiany, o każdej zmianie uchwalonej w myśl artykułu 17 i o dacie jej wejścia w życie;
- g) każdym innym akcie, zawiadomieniu, informacji lub komunikacie dotyczącym niniejszej konwencji.

NA DOWÓD CZEGO, niżej podpisani, będąc należycie upoważnieni, podpisali niniejszą konwencję.

SPORZĄDZONO we Florencji, dnia 20 października 2000 r., w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są równoważnie autentyczne, w jednym egzemplarzu, który zostanie zdeponowany w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaże poświadczony kopie każdemu Państwu Członkowskiemu Rady Europy oraz każdemu innemu państwu lub Wspólnotie Europejskiej, w przypadku ich zaproszenia do przystąpienia do niniejszej konwencji.

/Tekst według Dziennika Ustaw Nr 14 poz. 98, z dnia 29 stycznia 2006 r./

KARTA KRAKOWSKA PRZYNCYPIA KONSERWACJI I RESTAURACJI DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNO-URBANISTYCZNEGO

Międzynarodowa Konferencja Konserwatorska „Kraków 2000” 1997–2000
Kraków, 26 października 2000 r.

Wyrażając uznanie dla wysiłku osób i instytucji, które w ciągu trzech lat brały udział w przygotowaniu Międzynarodowej Konferencji Konserwatorskiej „Kraków 2000” oraz jej Sesji Plenarnej „Dziedzictwo kulturowe fundamentem rozwoju cywilizacji”,

My, uczestnicy Międzynarodowej Konferencji Konserwatorskiej „Kraków 2000” świadomi głębokich znaczeń i wartości dziedzictwa kulturowego, poddajemy niniejsze pryncypia uwadze wszystkich podmiotów odpowiedzialnych za nie, aby mogły kierować się nimi w swych wysiłkach na rzecz jego ochrony.

PREAMBUŁA

Działając w duchu Karty Weneckiej, biorąc pod uwagę międzynarodowe rekomendacje oraz przyspieszony proces jednoczenia się Europy u progu nowego milenium, jesteśmy świadomi, że żyjemy w warunkach, w których tożsamość ujmowana w coraz szerszym aspekcie staje się bardziej wysublimowana i odmienna zarazem. Europa dzisiejsza charakteryzuje się kulturową różnorodnością i szacunkiem dla pluralizmu fundamentalnych wartości dostrzeganych w dziedzictwie materialnym (ruchomym i nieruchomym) jak i intelektualnym, który musi uwzględniać także zróżnicowanie znaczeń i powstawanie sprzeczności.

To zobowiązuje wszystkich odpowiedzialnych za zachowanie dziedzictwa kulturowego do zwrócenia szczególnej uwagi na właściwe rozwiązywanie problemów i dokonywanie wyborów na drodze do osiągnięcia wyznaczonego celu.

Każda wspólnota — poprzez swą zbiorową pamięć i świadomość przeszłości — jest odpowiedzialna za identyfikację oraz zarządzanie własnym dziedzictwem. Poszczególne elementy tego dziedzictwa są rozumiane jako nośniki wielu różnych wartości zmieniających się w czasie. W tym procesie zmian każda wspólnota winna pogłębiać świadomość i poczucie potrzeby zachowania wartości charakterystycznych dla jej dziedzictwa.

Dziedzictwo nie może być zdefiniowane w jednoznaczny sposób. Można natomiast określić kryteria, na podstawie których dziedzictwo to jest identyfikowane. Pluralizm społeczeństwa polega na **różnorodności** koncepcji dziedzictwa podejmowanych przez całą wspólnotę; dlatego też narzędzia i metody stworzone dla właściwej jego ochrony powinny być przystosowywane do ewolucyjnego **procesu ciągłych zmian**, któremu to dziedzictwo podlega. Ten szczególny aspekt wyboru wartości dziedzictwa wymaga przygotowania programu ochrony i podjęcia szeregu decyzji, które powinny być skodyfikowane w projekcie konserwatorskim zgodnie z odpowiednimi kryteriami technicznymi i strukturalnymi.

Świadomi głębokich wartości Karty Weneckiej i podążając ku wytkniętym przez nią celom, proponujemy następujące zasady konserwacji i restauracji dziedzictwa architektoniczno-urbanistycznego, uwzględniające potrzeby naszych czasów.

CELE I METODY

1. Dziedzictwo architektoniczno-urbanistyczne i krajobrazowe oraz dzieła sztuki do niego przynależne są wynikiem identyfikacji związanej z różnymi wydarzeniami historycznymi i kontekstem społeczno-kulturowym. Najszym celem jest ochrona tego dziedzictwa. **Ochrona** może być realizowana poprzez wiele rodzajów interwencji, takich jak: prewencyjna konserwacja środowiska, doraźne utrzymywanie, naprawa, restauracja, renowacja czy rehabilitacja (rewaloryzacja). Każda interwencja wiąże się z decyzjami, wyborem i odpowiedzialnością związaną z całością dziedzictwa, a także z tymi jego elementami, których znaczenie może być dziś nierozpoznane, ale które może być rozpoznane w przyszłości.
2. **Właściwe utrzymanie i naprawa** są podstawową częścią procesu ochrony dziedzictwa. Działania te muszą być zintegrowane wraz z systematycznymi badaniami, kontrolą, stałym monitoringiem i prowadzeniem testów. Potencjalne uszkodzenia muszą być przewidywane i rejestrowane, aby możliwe było podjęcie właściwych środków prewencyjnych.
3. Ochrona dziedzictwa architektoniczno-urbanistycznego jest realizowana przez **projekt konserwatorski** określający jej długoterminową strategię. „Projekt konserwatorski” powinien być oparty na szeregu odpowiednich rozwiązań technicznych i przygotowany w poznawczym procesie gromadzenia wiedzy i interpretacji budynku, zespołu, miasta czy miejsca, uwzględniając znajomość zarówno tradycyjnych jak i nowoczesnych materiałów, badania strukturalne, analizę pomiarową i graficzną oraz identyfikację znaczeń historycznych, artystycznych i społeczno-kulturowych. Wszelkie niezbędne specjalistyczne dyscypliny muszą uczestniczyć w projekcie konserwatorskim, a jego koordynowanie ma być powierzone osobie wykwalifikowanej i wykształconej.
4. **Rekonstrukcji** całych części budynku „w stylu historycznym” winno się unikać. Rekonstrukcja bardzo małych fragmentów o znaczeniu architektonicznym może być stosowana wyjątkowo pod warunkiem, że oparta jest na precyzyjnej i niekwestionowanej dokumentacji. Jeśli wykonanie większych części przestrzennych czy funkcjonalnych jest konieczne do właściwego użytkowania budynku, powinny one być projektowane w duchu współczesnej architektury. Rekonstrukcja całego budynku zniszczonego przez konflikt zbrojny czy klęski żywiołowe jest do przyjęcia jedynie ze względu na wyjątkowe społeczne czy kulturowe motywacje związane z tożsamością całej wspólnoty.

RÓŻNE RODZAJE DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNO-URBANISTYCZNEGO

5. Każda interwencja w **dziedzictwo archeologiczne**
 - ze względu na jego delikatność — powinna uwzględniać jego związki z otoczeniem, terytorium i krajobrazem. Tak dalece, jak to tylko możliwe, należy redukować destrukcyjne aspekty prac wykopaliskowych, w czasie których musi być zapewniona pełna dokumentacja stanowiska archeologicznego.
 - Podobnie jak i we wszystkich innych przypadkach, także prace konserwatorskie przy odkryciach archeologicznych mają być oparte na zasadzie minimalnej interwencji. Mogą one być wykonane jedynie przez profesjonalistów, a stosowane przez nich metody i techniki muszą być ściśle kontrolowane.
 - W ochronie i publicznej prezentacji stanowisk archeologicznych powinno być promowane wykorzystanie współczesnych technik informatycznych, takich jak: bazy danych, systemy multimedialnych prezentacji i wirtualnych rekonstrukcji.
6. Celem ochrony **budynków historycznych**, tak w miejskim, jak i wiejskim kontekście, jest zachowanie ich autentyczności i integralności, w tym ich przestrzeni wewnętrznych, wyposażenia i dekoracji, zgodnie z zamierzeniem oryginalnym. Taka ochrona wymaga odpowiedniego „projektu konserwatorskiego” definiującego cele i metody ich osiągnięcia. W wielu wypadkach konieczne jest także zapewnienie odpowiedniego użytkowania, zgodne z zachowaną przestrzenią i znaczeniem obiektu. Wszelkie prace w budynkach historycznych muszą w pełni respektować wszystkie warstwy stratygraficzne i okresy historyczne zachowane w jego obecnej substancji.
7. **Dzieła sztuki, wyposażenie ruchome i dekoracja architektoniczna**, które stanowią integralną część budynku historycznego, powinny być zachowywane poprzez specjalistyczny projekt konserwacji lub program restauracji w powiązaniu z projektem ogólnym. Oznacza to, że konserwator i restaurator powinni posiadać niezbędną wiedzę oraz odpowiednie wykształcenie zawodowe i artystyczne pozwalające im na interpretację badań i analiz stanowiącą podstawę do sformułowania projektu lub programu prac konserwatorskich obiektu wraz z całym otoczeniem, ruchomymi dziełami sztuki i dekoracją architektoniczną, z poszanowaniem tradycyjnych rzemiosł budowlanych, gwarantujących profesjonalne wykonawstwo.

Dziedzictwo to, stanowiące znaczący element całego dziedzictwa kulturowego, wymaga działań zintegrowanych, ocenianych także w aspekcie etyki zawodowej i osobistej odpowiedzialności.

8. **Historyczne miasta i wsie**, powiązane z kontekstem terytorialnym stanowią znaczną część naszego uniwersalnego dziedzictwa i powinny być postrzegane jako całość utworzona z przestrzeni i struktur będących wynikiem aktywności człowieka, która pozostaje w ciągłym procesie ewolucji i zmian. Dotyczy to wszystkich epok historycznych i formacji społecznych i wymaga zintegrowanego procesu planowania, dysponującego szerokim wachlarzem różnorodnych działań. Ochrona w kontekście miejskim zajmuje się zespołami budynków i przestrzeniami otwartymi, które są elementami obszarów zurbanizowanych i tworzą wartości także w sensie niewymiernym. Stąd też ochrona miasta historycznego musi odnosić się do jego morfologicznej, funkcjonalnej i strukturalnej całości, rozumianej jako część terytorium i otaczającego go środowiska oraz krajobrazu. Budynki, które tworzą obszary historyczne, same w sobie nie muszą mieć specjalnej wartości architektonicznej, ale mogą być chronione ze względu na wyróżniające je cechy przestrzenne, technologiczne, dekoracyjne i kolorystyczne, będące cechami wiążącymi je w organiczną całość z obszarami historycznymi.

Projekt konserwatorski dla **historycznego miasta, osiedla lub wsi** powinien przewidywać zarządzanie zmianami, przy równoczesnej możliwości weryfikowania wybranych rozwiązań, łącząc kwestię ochrony dziedzictwa z aspektami społecznymi i ekonomicznymi. Oprócz uzyskania wiedzy o samych strukturach istnieje konieczność przeprowadzenia badań nad wpływem zmian i narzędziami potrzebnymi w procesie zarządzania. Projekt konserwatorski miast i obszarów historycznych dotyczy budynków w ich dwojakiej funkcji: elementów, które definiują przestrzeń miasta poprzez jego formę urbanistyczną, oraz ich wewnętrznej aranżacji przestrzennej, stanowiącej treść samego budynku.

9. **Krajobrazy** jako dziedzictwo kulturowe odzwierciedlają permanentną interakcję zachodzącą w różnych formacjach kulturowych pomiędzy człowiekiem, naturą a środowiskiem fizycznym i są świadectwem ewolucyjnego związku jednostki i społeczności ze środowiskiem. W tym kontekście ich zachowanie, ochrona i rozwój koncentrują się na ludzkich i naturalnych cechach integrujących wartości kulturowe: materialne i niematerialne. Dlatego tak ważne jest, aby zrozumieć i szanować charakter krajobrazów, oraz by stosować odpowiednie prawa i normy w celu harmonizowania pożądanego kierunku rozwoju regionów z zasadniczymi wartościami dziedzictwa, zwłaszcza że w wielu społeczeństwach krajobrazy kulturowe są historycznie rezultatem urbanizacji obszarów i powstawania miast.

Integracja ochrony krajobrazu kulturowego ze zrównoważonym rozwojem regionów uwzględniającym działania proekologiczne, ochronę środowiska naturalnego i miejsc z działaniami ekologicznymi oraz środowiskiem naturalnym wymagają świadomości i zrozumienia procesów urbanizacyjnych. W ich następstwie tworzyły się ściśle powiązania pomiędzy krajobrazem a strukturami metropolii, miast i miasteczek.

Zarówno zintegrowana ochrona krajobrazu pierwotnego i archeologicznego, jak i dynamiczny rozwój współczesnych krajobrazów winny uwzględniać wartości społeczne, kulturowe i estetyczne.

10. Techniki konserwacji powinny być ściśle powiązane z interdyscyplinarnymi badaniami naukowymi nad materiałami i technologiami używanymi do budowy, naprawy czy restauracji dziedzictwa architektoniczno-urbanistycznego. Wybrana interwencja powinna respektować oryginalną funkcję i zapewniać zgodność z istniejącymi materiałami, strukturami i wartościami architektonicznymi. Wszelkie nowe materiały i technologie powinny być rygorystycznie testowane, porównywane i dobrze rozpoznane przed zastosowaniem. Równocześnie, zastosowanie nowych technik *in situ* (w obiekcie) musi uwzględniać w pierwszym rzędzie dobro istniejącej substancji, a także stały monitoring uzyskiwanych wyników, tak aby można ocenić ich zachowanie się w czasie i możliwość potencjalnej odwracalności interwencji. Szczególną uwagę należy zwrócić na znaczenie znajomości tradycyjnych materiałów i technik oraz ich właściwe wykorzystanie w kontekście potrzeb współczesnego społeczeństwa, co samo w sobie jest ważnym składnikiem ochrony dziedzictwa kulturowego.

ZARZĄDZANIE

11. Dla zarządzania dynamicznymi zmianami, transformacją i rozwojem miast historycznych jak i całego dziedzictwa kulturowego muszą być podejmowane odpowiednie regulacje, dokonywane wybory i monitorowanie rezultatów, jako zasadniczą część tego procesu należy uznać zidentyfikowanie ryzyka, zastosowanie odpowiednich systemów zapobiegania i stworzenie planu działań w sytuacjach kryzysowych. Turystyka kulturowa, oprócz pozytywnego wpływu na gospodarkę lokalną, powinna być także uważana za czynnik ryzyka. Należy zwrócić zarazem uwagę na optymalizację kosztów utrzymania dziedzictwa.

Ochrona dziedzictwa kulturowego powinna stanowić integralną część procesu planowania i zarządzania, ponieważ może przyczynić się do zrównoważonego wzrostu jakościowego i gospodarczego danego społeczeństwa.

12. Pluralizm wartości dziedzictwa i różnorodność interesów powodują konieczność istnienia takiej struktury komunikacji społecznej, która pozwala na udział w procesie planowania i zarządzania także mieszkańcom, a nie tylko specjalistom i administratorom. Społeczeństwa są odpowiedzialne za ustanowienie odpowiednich metod i struktur zapewniających udział osób indywidualnych i organizacji pozarządowych w procesie podejmowania decyzji.

SZKOLENIE I EDUKACJA

13. Szkolenie i edukacja w dziedzinie dziedzictwa kulturowego wymaga zaangażowania społecznego i integracji z narodowymi systemami edukacji na wszystkich poziomach. Złożoność projektów konserwatorskich czy jakichkolwiek innych interwencji uwzględniających całokształt aspektów historycznych, technicznych, kulturowych i gospodarczych wymaga wyznaczenia kompetentnego i odpowiedzialnego kierownika prac.

Szkolenie konserwatorów i restauratorów ma charakter interdyscyplinarny i musi dostarczyć im wiedzy i wykształcenia z zakresu historii sztuki, architektury, technologii i technik konserwatorskich oraz materiałoznawstwa zabytkowego, które wraz z doświadczeniem i zdolnościami artystycznymi stanowią o jego kwalifikacjach i umiejętnościach.

Szkolenie profesjonalistów i techników w dyscyplinach konserwatorskich powinno w pełni brać pod uwagę rozwijające się metody i wiedzę techniczną oraz być świadome toczącej się debaty nad teorią i polityką ochrony.

Poprzez permanentne szkolenie powinna być stale podnoszona jakość rzemiosła i pracy technicznej wykonanej w czasie realizacji projektów konserwatorskich.

ŚRODKI PRAWNE

14. Zachowanie i ochrona dziedzictwa architektoniczno--urbanistycznego oraz dzieł sztuki wymagają stworzenia lepszych warunków poprzez podejmowanie skutecznych działań prawnych i administracyjnych. Powinny one gwarantować wykonywanie projektów konserwatorskich oraz ich realizację lub nadzór nad nią jedynie wykształconej kadrze profesjonalnej.

Regulacje prawne powinny także wprowadzać ustalenia dotyczące ochrony zawodu i drogi zdobywania doświadczenia praktycznego wyłącznie w ramach autoryzowanych programów szkolenia. Należy zwrócić uwagę, aby przed uzyskaniem pozwolenia na niezależną praktykę szkolenie nowych kadr odbywało się pod stałym nadzorem profesjonalnych konserwatorów.

Kraków – Wawel, 26 października 2000 r.

Tekst niniejszy zredagowany został na podstawie materiałów dostarczonych przez Przewodniczących Sekcji Tematycznych przez zespół w składzie:

Joseph A. Cannataci (Malta), Sherban Cantacusino (Wielka Brytania), Giuseppe Cristinelli (Włochy), Mario Docci (Włochy), Jukka Jokilehto (Finlandia-Włochy), Andrzej Kadłuczka (Polska), Tatiana Kirova (Włochy), Marek Konopka (Polska), Jean L. Luxen (Belgia), Inyar Maxwell (Szkocja), Andre De Naeyer (Belgia), Krzysztof Pawłowski (Polska), Salvador Perez Arroyo (Hiszpania), Michael Petzet (Niemcy), Ireneusz Płuska (Polska), Manfred Wehdorn (Austria), Mihaly Zador (Węgry).

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

POWSZECHNA DEKLARACJA UNESCO O RÓŻNORODNOŚCI KULTUROWEJ

Konferencja Generalna UNESCO
Paryż, 2 listopada 2001 r.

Konferencja Generalna,

Potwierdzając znaczenie, jakie przypisuje pełnej realizacji praw człowieka oraz podstawowych wolności, ogłoszonych w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka i w innych, powszechnie uznanych narzędziach prawnych, takich jak dwa Międzynarodowe Pakty Praw Człowieka z 1966 roku, pierwszy, dotyczący Praw Obywatelskich i Politycznych, i drugi, dotyczący Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych,

Przypominając, że Preambuła Aktu Konstytucyjnego UNESCO potwierdza, iż [...] szerokie rozpowszechnianie kultury i wychowania ludzkości w duchu sprawiedliwości, wolności i pokoju, jest niezbędne dla godności człowieka i jest świętym obowiązkiem, który wszystkie narody muszą wypełniać w duchu wzajemnej pomocy i troski”,

Przypominając również jego Artykuł pierwszy, który wytycza, wśród innych celów UNESCO, zalecanie „takich umów międzynarodowych, jakie mogą być konieczne dla popierania swobodnego obiegu myśli w słowie i obrazie”,

Odnosząc się do postanowień mających związek z różnorodnością kulturową oraz z wykonywaniem praw kulturalnych, wymienionych w narzędziach międzynarodowych ogłoszonych przez UNESCO ¹,

Potwierdzając również, że kultura powinna być postrzegana jako zespół cech duchowych i materialnych, intelektualnych i uczuciowych, charakteryzujących społeczeństwo lub grupę społeczną i że obejmuje ona, oprócz sztuki i literatury, sposoby życia, formy wzajemnego współżycia, systemy wartości, tradycje i wierzenia ²

Stwierdzając, że kultura znajduje się w sercu współczesnej debaty o tożsamości, spójności społecznej i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy,

Potwierdzając, że poszanowanie różnorodności kultur, tolerancja, dialog i współpraca, w klimacie wzajemnego zrozumienia i zaufania, stanowią jedną z najlepszych gwarancji międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa,

¹ Wśród których, w szczególności Umowa Florencka z 1950 r. oraz Protokół z Nairobi z 1976 r., Powszechna Konwencja Praw Autorskich z 1952 r., Deklaracja dotycząca Zasad Międzynarodowej Współpracy Kulturalnej z 1966 r., Konwencja z 1970 r. dotycząca środków zmierzających do Zakazu i Zapobiegania Nielegalnemu Przywozowi, Wywozowi i Przenoszeniu Własności Dóbr Kultury, Konwencja dotycząca Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego z 1972 r., Deklaracja UNESCO o Rasach i Upředzeniach Rasowych z 1978 r., Zalecenia dotyczące Statusu Twórców z 1980 r. oraz Zalecenia dotyczące Ochrony Kultury Tradycyjnej i Ludowej z 1989 r.

² Definicja zgodna z postanowieniami Światowej Konferencji o Polityce Kulturalnej (MONDIACULT, Mexico, 1982), Światowej Komisji Kultury i Rozwoju (Our Creative Diversity, 1995) oraz Konferencji Międzyrządowej o Politykach

Dążąc do większej solidarności, opartej na uznaniu różnorodności kulturowej, na świadomości jedności rodzaju ludzkiego i na rozwoju wymiany międzykulturowej,

Uwzględniając, że proces globalizacji, ułatwiony szybkim rozwojem nowych technologii informacji i komunikacji, mimo, iż stanowi on wyzwanie dla różnorodności kulturowej, tworzy warunki odnawialnego dialogu między kulturami i cywilizacjami,

Świadoma specyficznego mandatu powierzonego UNESCO w ramach systemu Narodów Zjednoczonych, który ma zapewnić ochronę i wspieranie bogatej różnorodności kultur,

Ogłasza następujące zasady i przyjmuje niniejszą Deklarację:

TOŻSAMOŚĆ, RÓŻNORODNOŚĆ, PLURALIZM

Artykuł 1. – Różnorodność kulturowa, wspólne dziedzictwo ludzkości

Kultura przyjmuje różne formy w czasie i przestrzeni. Różnorodność ta wyraża się w oryginalności i mnogości tożsamości, cechujących grupy i społeczeństwa tworzące ludzkość. Różnorodność kulturowa jako źródło wymiany, innowacyjności i kreatywności jest dla rodzaju ludzkiego równie niezbędna jak różnorodność biologiczna dla przyrody. W tym znaczeniu stanowi ona wspólne dziedzictwo ludzkości i musi zostać uznana oraz potwierdzona dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

Artykuł 2. – Od różnorodności kulturowej do pluralizmu kultur

W naszych coraz bardziej zróżnicowanych społeczeństwach staje się konieczne zapewnienie harmonijnego wzajemnego oddziaływania oraz woli współistnienia osób i grup, które cechuje tożsamość kulturowa zarazem mnoga, różnorodna i dynamiczna. Polityki popierające integrację oraz uczestnictwo wszystkich obywateli są gwarantem spójności społecznej, żywotności społeczeństwa obywatelskiego oraz pokoju. Zdefiniowany w ten sposób pluralizm kulturowy stanowi polityczną odpowiedź na istnienie różnorodności kulturowej. Pluralizm kultur, nierozzerwalnie związany z kontekstem demokratycznym, sprzyja wymianie kulturalnej i rozwijaniu zdolności twórczych, które wzbogacają życie społeczne.

Artykuł 3. – Różnorodność kulturowa jako czynnik rozwoju

Różnorodność kulturowa rozszerza możliwości wyboru stawiane przed każdym; jest jednym ze źródeł rozwoju, postrzeganego nie tylko jako wzrost gospodarczy, ale również jako środek dostępu do satysfakcjonującego bytu intelektualnego, uczuciowego, moralnego i duchowego.

RÓŻNORODNOŚĆ KULTUROWA I PRAWA CZŁOWIEKA

Artykuł 4. – Prawa człowieka jako gwarancja różnorodności kulturowej

Obrona różnorodności kulturowej stanowi imperatyw etyczny, nieodłączny od poszanowania godności ludzkiej. Nakłada ona obowiązek poszanowania praw człowieka i podstawowych wolności, szczególnie praw osób należących do mniejszości oraz praw ludności autochtonicznej. Nikt nie może powoływać się na różnorodność kulturową w celu naruszenia praw człowieka, zagwarantowanych prawem międzynarodowym, ani w celu ograniczenia ich zasięgu.

Artykuł 5. – Prawa kulturalne jako ramy właściwe dla różnorodności kulturowej

Prawa kulturalne stanowią integralną część praw człowieka, powszechnych, niepodzielnych i współzależnych. Rozwój różnorodności twórczej wymaga pełnej realizacji praw kulturalnych, takich jak je definiuje artykuł 27 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka oraz artykuły 13 i 15 Międzynarodowego Paktu dotyczącego Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych. Każdy człowiek powinien w związku z tym móc wypowiadać się, tworzyć i upowszechniać swoje dzieła w dowolnym języku, a szczególnie w języku ojczystym; każdy człowiek ma prawo do edukacji i kształcenia na odpowiednim poziomie, w pełni szanujących jego tożsamość kulturową; każdy człowiek ma prawo uczestnictwa w życiu kulturalnym wedle swego wyboru oraz do realizacji własnych praktyk kulturowych, w granicach narzuconych przez poszanowanie praw człowieka oraz podstawowych wolności.

Artykuł 6. – Ku różnorodności kulturowej dostępnej dla wszystkich

Zapewniając swobodny obieg idei w słowie i obrazie, należy dbać, aby wszystkie kultury miały możliwość wypowiedzi i własnej prezentacji. Wolność słowa, pluralizm mediów, wielojęzyczność, równy dostęp do sztuki, do dorobku naukowego i technologicznego — również w formie cyfrowej — oraz możliwość, dla wszystkich kultur, dostępu do wypowiedzi i rozpowszechniania, są gwarancją istnienia różnorodności kulturowej.

RÓŻNORODNOŚĆ KULTUROWA I TWÓRCZOŚĆ

Artykuł 7. – Dziedzictwo kulturowe u źródeł twórczości

Każda twórczość czerpie z korzeni tradycji kulturalnej, ale rozwija się w kontakcie z innymi kulturami. Dlatego też dziedzictwo, we wszelkich swych przejawach, powinno być zachowane, dowartościowane oraz przekazane przyszłym pokoleniom jako świadectwo doświadczeń i dążeń ludzkich, w celu wzbogacania twórczości w całej jej różnorodności oraz budowania prawdziwego dialogu między kulturami.

Artykuł 8. – Dobra i usługi kulturalne, towary odmienne od innych

W obliczu dzisiejszych przemian gospodarczych i technologicznych, otwierających szerokie perspektywy dla twórczości i innowacyjności, należy zwrócić szczególną uwagę na różnorodność oferty twórczej, na należyte uznanie praw autorów i artystów oraz na specyfikę dóbr i usług kulturalnych, które, będąc nośnikami tożsamości, wartości i treści, nie mogą być uznane za zwyczajne towary lub dobra konsumpcyjne.

Artykuł 9. – Polityki kulturalne jako katalizator twórczości

Zapewniając swobodny obieg idei i dzieł, polityki kulturalne muszą tworzyć odpowiednie warunki dla tworzenia i rozpowszechniania różnorodnych dóbr i usług kulturalnych, dzięki przemysłom kultury, dysponującym środkami umożliwiającymi zaistnienie w skali lokalnej i światowej. Każde Państwo powinno, w poszanowaniu własnych zobowiązań międzynarodowych, określić swą politykę kulturalną oraz wprowadzić ją w życie za pomocą środków działania, które uzna za najbardziej odpowiednie, zarówno gdy chodzi o odpowiednie wsparcie operacyjne, jak i o ramy legislacyjne.

RÓŻNORODNOŚĆ KULTUROWA I SOLIDARNOŚĆ MIĘDZYNARODOWA

Artykuł 10. – Wzmocnić możliwości tworzenia i upowszechniania twórczości w skali światowej

W obliczu braku równowagi, charakteryzującym obecnie przepływ oraz wymianę dóbr i usług kulturalnych w skali światowej, należy wzmocnić międzynarodową współpracę i solidarność, w celu umożliwienia wszystkim krajom, a szczególnie krajom rozwijającym się oraz krajom w fazie przejściowej, stworzenia przemysłów kultury, skutecznych i konkurencyjnych w skali krajowej i międzynarodowej.

Artykuł 11. – Budować współpracę partnerską między sektorem publicznym, sektorem prywatnym i społeczeństwem obywatelskim

Same siły rynku nie mogą zagwarantować ochrony i promocji różnorodności kulturowej, stanowiącej warunek trwałego i zrównoważonego rozwoju ludzkości. Z takiej perspektywy należy potwierdzić nadrzędną rolę polityki społecznej realizowanej we współpracy partnerskiej z sektorem prywatnym i społeczeństwem obywatelskim.

Artykuł 12. – Rola UNESCO

Odpowiedzialnością UNESCO, na mocy jej mandatu i powierzonych funkcji, jest:

- a) wspierać uwzględnienie zasad wymienionych w niniejszej Deklaracji w strategiach rozwoju opracowywanych przez różne instancje międzyrządowe;
- b) stanowić punkt odniesienia i płaszczyznę uzgodnień między Państwami, międzynarodowymi organizacjami rządowymi i pozarządowymi, społeczeństwem obywatelskim i sektorem prywatnym, w celu wspólnego opracowywania koncepcji, celów i polityk na rzecz różnorodności kulturowej;
- c) kontynuować działania normatywne, jak również działania w zakresie uwrażliwiania i zwiększenia potencjału w tych dziedzinach związanych z niniejszą Deklaracją, które należą do jej kompetencji;
- d) ułatwiać wdrożenie Planu Działania, którego główne linie załączone są do niniejszej Deklaracji.

GŁÓWNE LINIE PLANU DZIAŁANIA DLA WPROWADZENIA W ŻYCIE POWSZECHNEJ DEKLARACJI UNESCO O RÓŻNORODNOŚCI KULTUROWEJ

Państwa członkowskie zobowiązują się do podejmowania odpowiednich kroków w celu szerokiego rozpowszechnienia Powszechnej Deklaracji UNESCO o różnorodności kulturowej oraz popierania jej skutecznego wprowadzania w życie, współpracując szczególnie nad realizacją następujących celów:

1. Pogłębiać międzynarodową debatę nad zagadnieniami dotyczącymi różnorodności kulturowej, a szczególnie zagadnieniami dotyczącymi jej związków z rozwojem i jej wpływem na formułowanie polityk w skali zarówno narodowej, jak i międzynarodowej; zainicjować zwłaszcza refleksję dotyczącą potrzeby stworzenia międzynarodowego narzędzia prawnego o różnorodności kulturowej;

2. Czynić postępy w definiowaniu zasad, norm i sposobów działania, zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym oraz środków uwrażliwienia i form współpracy, najkorzystniejszych dla ochrony i wspierania różnorodności kulturowej;
3. Popierać wymianę wiedzy i najbardziej odpowiednich działań w zakresie pluralizmu kultur, w celu ułatwienia, w społeczeństwach zróżnicowanych, integracji oraz uczestnictwa osób i grup pochodzących z różnych horyzontów kulturowych;
4. Pogłębiać zrozumienie i wyjaśnianie treści praw kulturalnych, jako integralnej części praw człowieka;
5. Chronić dziedzictwo językowe ludzkości oraz wspierać formy wyrazu, twórczość oraz rozpowszechnianie, w możliwie jak największej liczbie języków;
6. Zachęcać do różnorodności językowej – przy poszanowaniu języka ojczystego – na wszystkich poziomach nauczania, wszędzie, gdzie to możliwe, a także zachęcać do nauki wielu języków od najmłodszych lat;
7. Uświadamiać, poprzez edukację, pozytywną wartość różnorodności kulturowej oraz udoskonalać – w tym celu – zarówno programy szkolne, jak i kształcenie nauczycieli;
8. Włączać do procesu nauczania, kiedy to właściwe, tradycyjne podejście pedagogiczne, aby chronić i jak najpełniej wykorzystywać metody komunikowania się i przekazywania wiedzy dostosowane pod względem kulturowym;
9. Wspierać proces „alfabetyzacji cyfrowej” i zapewniać lepsze opanowanie nowych technologii informacji i komunikacji, które powinny być uznane zarówno za dyscypliny nauczania, jak i za narzędzia pedagogiczne, pozwalające na usprawnianie skuteczności usług edukacyjnych;
10. Wspierać różnorodność językową w przestrzeni cyfrowej oraz ułatwiać powszechny dostęp, poprzez sieci globalne, do wszelkich informacji należących do domeny publicznej;
11. Przeciwdziałać „lucie cyfrowej” – w ścisłej współpracy z właściwymi instytucjami system Narodów Zjednoczonych – popierając dostęp krajów rozwijających się do nowych technologii i pomagając im w opanowaniu technologii informacji oraz ułatwiając zarówno rozpowszechnianie w formie cyfrowej rodzimych produktów kulturalnych tych krajów, jak i ich dostęp do zasobów cyfrowych z zakresu oświaty, kultury i nauki, dostępnych w skali światowej;
12. Pobudzać produkcję, ochronę i rozpowszechnianie różnorodnych treści w mediach i światowych sieciach informacyjnych oraz wzmacniać w tym celu rolę publicznego radia i telewizji w tworzeniu wartościowych programów audiowizualnych, popierając zwłaszcza wprowadzenie mechanizmów współpracy ułatwiających ich rozpowszechnianie;
13. Opracować polityki i strategie ochrony oraz rewaloryzacji dziedzictwa kulturalnego i naturalnego, a zwłaszcza dziedzictwa niematerialnego i ustnego oraz zwalczać nielegalny obieg dóbr i usług kulturalnych;
14. Szanować i chronić wiedzę tradycyjną, zwłaszcza wiedzę ludności autochtonicznej; uznać wkład wiedzy tradycyjnej, szczególnie w dziedzinie ochrony środowiska i zarządzania zasobami naturalnymi oraz popierać współdziałanie nowoczesnej nauki i wiedzy lokalnej;
15. Popierać mobilność twórców, artystów, badaczy, naukowców i intelektualistów oraz rozwój międzynarodowych programów badawczych i współpracy partnerskiej, dokładając jednocześnie starań o ochronę i zwiększenie potencjału twórczego krajów rozwijających się oraz krajów w fazie przejściowej;
16. Zapewnić ochronę praw autorskich i praw pokrewnych dla dobra rozwoju twórczości współczesnej oraz odpowiednie wynagrodzenie za pracę twórczą, broniąc jednocześnie publicznego prawa dostępu do kultury, zgodnie z artykułem 27 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka;
17. Wspomagać wyłonienie się lub umocnienie przemysłów kultury w krajach rozwijających się i w krajach będących w przejściowej fazie rozwoju, oraz — w tym celu — współpracować przy rozwijaniu infrastruktur i niezbędnych kompetencji, wspomagać wyłonienie się skutecznych rynków lokalnych oraz ułatwić dostęp dóbr kulturalnych tych krajów do rynków światowych oraz do międzynarodowych sieci rozpowszechniania;
18. Rozwijać polityki kulturalne zdolne wspierać zasady wpisane do niniejszej Deklaracji, obejmujące mechanizmy wspomaganie operacyjnego i/lub odpowiednie ramy legislacyjne, w poszanowaniu zobowiązań międzynarodowych, właściwych każdemu Państwu;
19. Włączyć ściśle różne sektory społeczeństwa obywatelskiego do zdefiniowania polityk społecznych mających na celu ochronę i wspieranie różnorodności kulturowej;
20. Uznać i popierać wkład, który sektor prywatny może wnieść do waloryzacji różnorodności kulturowej i ułatwiać, w tym celu, stworzenie płaszczyzny dialogu między sektorem publicznym a sektorem prywatnym.

Państwa członkowskie zalecają Dyrektorowi Generalnemu wzięcie pod uwagę celów wymienionych w niniejszym Planie Działania przy wprowadzaniu w życie programów UNESCO oraz poinformowanie o nich instytucji należących do systemu Narodów Zjednoczonych i innych właściwych organizacji międzyrządowych i pozarządowych w celu umocnienia współdziałania na rzecz różnorodności kulturowej.

Tłumaczenie: Polski Komitet ds. UNESCO

/Tekst na podstawie <http://www.unesco.pl/kultura/roznorodnosc-kulturowa/deklaracja-unesco/>

KONWENCJA O OCHRONIE NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Konferencja Generalna UNESCO
Paryż, 17 października 2003 r.

Konferencja Generalna Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Oświaty, Nauki i Kultury, zwana dalej UNESCO, która zebrała się w Paryżu w dniach 29 września - 17 października 2003 r. na 32. sesji,

Powołując się na istniejące międzynarodowe dokumenty dotyczące praw człowieka, w szczególności na Powszechną deklarację praw człowieka z 1948 r., Międzynarodowy pakt praw gospodarczych, społecznych i kulturalnych z 1966 r. oraz Międzynarodowy pakt praw obywatelskich i politycznych z 1966 r.,

Zwżywszy na znaczenie niematerialnego dziedzictwa kulturowego jako bodźca dla różnorodności kulturowej oraz gwarancji zrównoważonego rozwoju, podkreślane w Rekomendacji UNESCO w sprawie ochrony kultury tradycyjnej i folkloru z 1989 r., w Powszechnej deklaracji o różnorodności kulturowej z 2001 r. oraz w Deklaracji Sтамбуlskiej z 2002 r. przyjętej przez Trzeci Okrągły Stół Ministrów Kultury,

Zwżywszy na głęboko zakorzenioną współzależność pomiędzy niematerialnym dziedzictwem kulturowym a materialnym dziedzictwem kulturowym i dziedzictwem naturalnym,

Uznając, że procesy globalizacji i przemian społecznych wraz z warunkami, jakie stwarzają one do wznowionego dialogu pomiędzy społecznościami, powodują także, podobnie jak zjawisko nietolerancji, poważne zagrożenia pogorszenia się, zniknięcia i zniszczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w szczególności ze względu na brak środków do ochrony takiego dziedzictwa,

Mając świadomość istnienia powszechnej chęci i wspólnej troski w zakresie dążenia do ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości,

Uznając, że społeczności, a zwłaszcza społeczności autochtoniczne, grupy oraz w niektórych przypadkach indywidualne osoby odgrywają istotną rolę w tworzeniu, ochronie, utrzymywaniu i odtwarzaniu niematerialnego dziedzictwa kulturowego, tym samym wnosząc wkład we wzbogacanie różnorodności kulturowej i twórczości człowieka,

Dostrzegając daleko idący wpływ działalności UNESCO w zakresie ustanawiania normatywnych dokumentów dotyczących ochrony dziedzictwa kulturowego, w szczególności Konwencji o ochronie światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 1972 r.

Dostrzegając ponadto, że nie powstał dotychczas żaden wiążący wielostronny dokument mający na celu ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego,

Zważywszy, że istniejące międzynarodowe umowy, rekomendacje i uchwały dotyczące dziedzictwa kulturowego i naturalnego wymagają efektywnego wzbogacania i uzupełniania za pomocą nowych postanowień dotyczących niematerialnego dziedzictwa kulturowego,

Uwzględniając potrzebę zwiększenia świadomości, zwłaszcza wśród młodszych pokoleń, co do znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego i jego ochrony,

Zważywszy, że międzynarodowa społeczność powinna przyczynić się wraz z Państwami-Stronami niniejszej Konwencji do ochrony takiego dziedzictwa w duchu współpracy i wzajemnej pomocy,

Przypominając programy UNESCO dotyczące niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w szczególności Proklamację arcydzieł ustnego i niematerialnego dziedzictwa ludzkości,

Uwzględniając nieocenioną funkcję niematerialnego dziedzictwa kulturowego jako czynnika odgrywającego rolę w zbliżaniu się ludzi do siebie oraz w zapewnianiu wymiany i wzajemnego zrozumienia pomiędzy ludźmi,

Przyjmuje niniejszą Konwencję dnia siedemnastego października 2003 roku.

I. POSTANOWIENIA OGÓLNE

Artykuł 1. – Cele Konwencji

Niniejsza Konwencja ma na celu:

- a) ochronę niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- b) zapewnienie poszanowania niematerialnego dziedzictwa kulturowego wśród społeczności, grup i osób indywidualnych, których ta kwestia dotyczy;
- c) wzrost świadomości na szczeblu lokalnym, krajowym i międzynarodowym co do znaczenia niematerialnego dziedzictwa kulturowego oraz co do zapewnienia jego wzajemnego doceniania;
- d) ustanowienie międzynarodowej współpracy i pomocy.

Artykuł 2. – Definicje

Do celów niniejszej Konwencji

1. „Niematerialne dziedzictwo kulturowe” oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę, umiejętności – a także instrumenty, przedmioty, artefakty oraz przestrzenie kulturowe z nimi związane - które społeczności, grupy oraz w niektórych przypadkach indywidualne osoby uznają za część swojego dziedzictwa kulturowego. Przedmiotowe niematerialne dziedzictwo kulturowe przekazywane z pokolenia na pokolenie jest nieustannie odtwarzane przez społeczności i grupy w odpowiedzi na ich środowisko, ich interakcję z przyrodą i ich historię oraz daje im poczucie tożsamości i ciągłości, tym samym propagując szacunek dla różnorodności kulturowej i twórczości człowieka. Do celów niniejszej Konwencji uwzględnione będzie wyłącznie niematerialne dziedzictwo kulturowe, które jest zgodne z istniejącymi międzynarodowymi dokumentami dotyczącymi praw człowieka, a także z wymogami wzajemnego szacunku wśród społeczności, grup i indywidualnych osób oraz zrównoważonego rozwoju.
2. „Niematerialne dziedzictwo kulturowe” zdefiniowane w ust. 1 powyżej przejawia się m.in. w następujących obszarach:
 - a) tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
 - b) widowiska sceniczne;
 - c) praktyki społeczne, rytuały i obchody świąt;
 - d) wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata;
 - e) tradycyjne rzemiosło.
3. „Ochrona” oznacza środki mające na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w tym identyfikacja, dokumentacja, badania, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, poprawa, przekaz, w szczególności poprzez formalne i nieformalne kształcenie, a także rewitalizację różnych aspektów takiego dziedzictwa.
4. „Państwa-Strony” oznaczają Państwa, które są związane niniejszą Konwencją i w stosunku do których niniejsza Konwencja obowiązuje.
5. Niniejszą Konwencję stosuje się *mutatis mutandis* do terytoriów, o których mowa w art. 33, które stają się Stronami niniejszej Konwencji na warunkach określonych w przedmiotowym artykule. W takim stopniu termin „Państwa-Strony” odnosi się także do takich terytoriów.

Artykuł 3. – Związek z innymi międzynarodowymi dokumentami

Żadne postanowienie niniejszej Konwencji nie może być interpretowane jako:

- a) zmieniające status lub zmniejszające stopień ochrony wynikający z Konwencji z 1972 r. o ochronie światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego w odniesieniu do dóbr dziedzictwa światowego, z którymi bezpośrednio związany jest przedmiot niematerialnego dziedzictwa kulturowego; lub
- b) wywierające wpływ na prawa i obowiązki Państw-Stron wynikające z jakiegokolwiek międzynarodowego dokumentu dotyczącego praw własności intelektualnej lub wykorzystania zasobów biologicznych i ekologicznych, których są stronami.

II. ORGANY KONWENCJI

Artykuł 4. – Zgromadzenie Ogólne Państw-Stron

1. Niniejszym ustanawia się Zgromadzenie Ogólne Państw-Stron, zwane dalej „Zgromadzeniem Ogólnym”. Zgromadzenie Ogólne jest niezależnym organem niniejszej Konwencji.
2. Zgromadzenie Ogólne zbiera się na sesji zwyczajnej co dwa lata. Zgromadzenie Ogólne może zebrać się na sesji nadzwyczajnej, jeżeli podejmie taką decyzję lub na wniosek Międzyrządowego Komitetu na rzecz Ochrony Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego lub co najmniej jednej trzeciej Państw-Stron.
3. Zgromadzenie Ogólne przyjmuje swój własny Regulamin.

Artykuł 5. – Międzyrządowy Komitet na rzecz Ochrony Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego

1. Niniejszym tworzy się przy UNESCO Międzyrządowy Komitet na rzecz Ochrony Niematerialnego Dziedzictwa Kulturowego, zwany dalej „Komitetem”. Składa się on z przedstawicieli 18 Państw-Stron, wybieranych przez Państwa-Strony zebrane na Zgromadzeniu Ogólnym po wejściu w życie niniejszej Konwencji zgodnie z art. 34.
2. Liczba Państw-Członków Komitetu zostanie zwiększona do 24, gdy liczba Państw-Stron Konwencji wzrośnie do 50.

Artykuł 6. – Wybór i kadencja Państw-Członków Komitetu

1. Wybór Państw-Członków Komitetu powinien być zgodny z zasadami sprawiedliwej reprezentacji geograficznej i rotacji.
2. Państwa-Członkowie Komitetu są wybierane na cztery lata przez Państwa-Strony Konwencji zebrane na Zgromadzeniu Ogólnym.
3. Jednakże kadencja połowy Państw-Członków Komitetu wybranych podczas pierwszych wyborów jest ograniczona do dwóch lat. Państwa te zostaną wybrane w drodze losowania podczas pierwszych wyborów.
4. Co dwa lata Zgromadzenie Ogólne wybierze na nowo połowę Państw-Członków Komitetu.
5. Wybierze także tyle Państw-Członków Komitetu, ile będzie wymagane do obsadzenia wolnych miejsc.
6. Państwo-Członek Komitetu nie może być wybrane na dwie kolejne kadencje.
7. Państwa-Członkowie Komitetu wybierają na swoich przedstawicieli osoby, które posiadają kwalifikacje w różnych dziedzinach niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Artykuł 7. – Funkcje Komitetu

Bez uszczerbku dla innych prerogatyw przyznanych Komitetowi przez niniejszą Konwencję, do funkcji Komitetu należy:

- a) promowanie celów Konwencji oraz zachęcanie do ich realizacji i monitorowanie tej realizacji;
- b) udzielanie wskazówek w zakresie najlepszych praktyk oraz wydawanie rekomendacji dotyczących środków ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- c) sporządzanie i przedkładanie Zgromadzeniu Ogólnemu do zatwierdzenia projektu planu wykorzystania środków finansowych Funduszu zgodnie z art. 25;
- d) poszukiwanie sposobów na zwiększenie swoich środków finansowych oraz podejmowanie odpowiednich środków w tym kierunku zgodnie z art. 25;
- e) sporządzanie i przedkładanie Zgromadzeniu Ogólnemu do zatwierdzenia wytycznych operacyjnych dotyczących wdrożenia niniejszej Konwencji;

- f) dokonanie przeglądu zgodnie z art. 29 sprawozdań Państw-Stron oraz streszczenie przed Zgromadzeniem Ogólnym;
- g) rozpatrywanie wniosków złożonych przez Państwa-Strony oraz podejmowanie decyzji w ich sprawie według obiektywnych kryteriów wyboru, które zostaną ustalone przez Komitet i zatwierdzone przez Zgromadzenie Ogólne w zakresie:
 - I) wpisów na listy i propozycji, o których mowa w art. 16, 17 i 18;
 - II) udzielania pomocy międzynarodowej zgodnie z art. 22.

Artykuł 8. – Metody pracy Komitetu

1. Komitet odpowiada przed Zgromadzeniem Ogólnym. Komitet składa Zgromadzeniu Ogólnemu sprawozdania ze wszystkich swoich działań i decyzji.
2. Komitet uchwała swój Regulamin większością dwóch trzecich głosów Członków Komitetu.
3. Komitet może tymczasowo ustanowić wszelkie organy doradcze na zasadzie ad hoc, jakie uzna za niezbędne do wykonania swojego zadania.
4. Komitet może zaprosić na swoje posiedzenia wszelkie organy publiczne lub prywatne, a także osoby prywatne, posiadające uznane kompetencje w różnych dziedzinach niematerialnego dziedzictwa kulturowego w celu skonsultowania z nimi konkretnych kwestii

Artykuł 9. – Akredytacja organizacji doradczych

1. Komitet proponuje Zgromadzeniu Ogólnemu akredytację organizacji pozarządowych posiadających uznane kompetencje w dziedzinie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, które mają działać w charakterze doradców Komitetu.
2. Komitet proponuje także Zgromadzeniu Ogólnemu kryteria i procedury takiej akredytacji.

Artykuł 10. – Sekretariat

1. Komitetowi pomaga Sekretariat UNESCO.
2. Sekretariat sporządza dokumentację Zgromadzenia Ogólnego i Komitetu, a także projekty agend ich posiedzeń oraz zapewnia realizację ich decyzji.

III. OCHRONA NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA SZCZEBLU KRAJOWYM

Artykuł 11. – Rola Państw-Stron

Każde Państwo-Strona jest zobowiązane do:

- a) podjęcia niezbędnych środków w celu zapewnienia ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego istniejącego na jego terytorium;
- b) zidentyfikowania i zdefiniowania wśród środków ochrony, o których mowa w art. 2 ust. 3, różnorodnych elementów niematerialnego dziedzictwa kulturowego istniejących na jego terytorium przy udziale społeczności, grup i odpowiednich organizacji pozarządowych.

Artykuł 12. – Inwentarz

1. W celu zapewnienia identyfikacji z myślą o ochronie każde Państwo-Strona sporządzi w sposób dostosowany do jego indywidualnej sytuacji jeden lub kilka inwentarzy niematerialnego dziedzictwa kulturowego istniejącego na jego terytorium. Inwentarze te powinny być regularnie aktualizowane.
2. Składając okresowo swoje sprawozdanie Komitetowi zgodnie z art. 29, każde Państwo-Strona przekazuje istotne informacje na temat takich inwentarzy.

Artykuł 13. – Inne środki ochrony

W celu zapewnienia ochrony, rozwoju i promocji niematerialnego dziedzictwa kulturowego istniejącego na jego terytorium, każde Państwo-Strona stara się:

- a) przyjąć ogólną politykę ukierunkowaną na promowanie funkcji niematerialnego dziedzictwa kulturowego w społeczeństwie oraz na uwzględnienie ochrony takiego dziedzictwa w planowaniu programów;
- b) wyznaczenie lub ustanowienie jednego lub kilku właściwych organów do spraw ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego istniejącego na jego terytorium;

- c) sprzyjanie opracowaniom naukowym, technicznym i artystycznym oraz metodologiom badawczym w celu skutecznej ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego, a w szczególności zagrożonego niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- d) przyjęcie odpowiednich środków prawnych, technicznych, administracyjnych i finansowych mających na celu:
 - I) sprzyjanie tworzeniu lub umacnianie instytucji zajmujących się szkoleniem w zakresie zarządzania niematerialnym dziedzictwem kulturowym oraz przekazywaniem takiego dziedzictwa za pomocą forów i przestrzeni mających na celu jego przedstawianie lub wyrażanie;
 - II) zapewnianie dostępu do niematerialnego dziedzictwa kulturowego przy zachowaniu zwyczajowych praktyk regulujących dostęp do konkretnych aspektów takiego dziedzictwa;
 - III) ustanawianie instytucji zajmujących się dokumentacją w zakresie niematerialnego dziedzictwa kulturowego i ułatwianie dostępu do tych instytucji.

Artykuł 14. – Kształcenie, zwiększanie świadomości i rozwijanie zdolności

Każde Państwo-Strona stara się przy użyciu wszelkich stosownych środków:

- a) zapewnić uznanie i poszanowanie oraz uwydatnianie niematerialnego dziedzictwa kulturowego w społeczeństwie, w szczególności poprzez:
 - I) programy edukacyjne, zwiększające świadomość i informacyjne skierowane do ogółu społeczeństwa, a w szczególności do młodych ludzi;
 - II) konkretne programy edukacyjne i szkoleniowe w ramach społeczności i grup, których ta kwestia dotyczy;
 - III) działania rozwijające zdolności służące ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego, w szczególności zarządzanie i badania naukowe; oraz
 - IV) nieformalne sposoby przekazywania wiedzy;
- b) na bieżąco informować społeczeństwo o zagrożeniach grożących takiemu dziedzictwu oraz o działaniach prowadzonych w wykonaniu niniejszej Konwencji;
- c) promować kształcenie na rzecz ochrony naturalnych przestrzeni i miejsc pamięci, istnienie których jest konieczne do wyrażania niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

Artykuł 15. – Udział społeczności, grup i indywidualnych osób

W ramach działań ochronnych w zakresie niematerialnego dziedzictwa kulturowego każde Państwo-Strona stara się zapewnić możliwie najszerszy udział społeczności, grup oraz w odpowiednich przypadkach indywidualnych osób, tworzących, utrzymujących i przekazujących takie dziedzictwo, oraz aktywnie angażować je w zarządzanie takim dziedzictwem.

IV. OCHRONA NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA SZCZEBLU MIĘDZYNARODOWYM

Artykuł 16. – Reprezentatywna lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości

1. W celu zapewnienia lepszej dostrzegalności niematerialnego dziedzictwa kulturowego i większej świadomości jego znaczenia, a także w celu zachęcenia do dialogu z poszanowaniem różnorodności kulturowej, Komitet na podstawie propozycji Państw-Stron, których dotyczy ta kwestia, utworzy, będzie aktualizować i opublikuje Reprezentatywną listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości.
2. Komitet sporządzi i przedłoży Zgromadzeniu Ogólnemu do zatwierdzenia kryteria utworzenia, aktualizacji i publikacji tej Reprezentatywnej listy.

Artykuł 17. – Lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymagającego natychmiastowej ochrony

1. Mając na celu podjęcie stosownych środków ochrony, Komitet utworzy, będzie aktualizować i opublikuje Listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymagającego natychmiastowej ochrony oraz będzie umieszczać takie dziedzictwo na tej Liście na wniosek danego Państwa-Strony. 2. Komitet sporządzi i przedłoży Zgromadzeniu Ogólnemu do zatwierdzenia kryteria utworzenia, aktualizacji i publikacji przedmiotowej Listy.
2. W bardzo pilnych przypadkach - których obiektywne kryteria zostaną zatwierdzone przez Zgromadzenie Ogólne na podstawie propozycji Komitetu - Komitet może umieścić dany przedmiot dziedzictwa na Liście, o której mowa w ust. 1, w porozumieniu z danym Państwem-Stroną.

Artykuł 18. – Programy, projekty i działania na rzecz ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego

1. Na podstawie propozycji przekazanych przez Państwa-Strony oraz zgodnie z kryteriami, które określi Komitet, a zatwierdzi Zgromadzenie Ogólne, Komitet okresowo dokona wyboru i przeprowadzi promocję krajowych, lokalnych i regionalnych programów, projektów i działań na rzecz ochrony dziedzictwa, które uzna za najlepiej odzwierciedlające zasady i cele niniejszej Konwencji z uwzględnieniem szczególnych potrzeb krajów rozwijających się.
2. W tym celu Komitet przyjmie, rozpatrzy i zatwierdzi wnioski o pomoc międzynarodową od Państw-Stron do opracowania takich propozycji.
3. Komitet będzie włączał się we wdrażanie takich projektów, programów i działań poprzez rozpowszechnianie najlepszych praktyk za pomocą określonych przez siebie środków.

V. WSPÓŁPRACA I POMOC MIĘDZYNARODOWA

Artykuł 19. – Współpraca

1. Do celów niniejszej Konwencji współpraca międzynarodowa obejmuje m.in. wymianę informacji i doświadczeń, wspólne inicjatywy oraz utworzenie mechanizmu pomocy dla Państw-Stron w ich staraniach na rzecz ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.
2. Bez uszczerbku dla postanowień prawa krajowego, prawa zwyczajowego i praktyk Państwa-Strony uznają, że ochrona niematerialnego dziedzictwa kulturowego leży w ogólnym interesie ludzkości oraz że w tym celu podejmą współpracę na szczeblu dwustronnym, lokalnym, regionalnym i międzynarodowym.

Artykuł 20. – Cele pomocy międzynarodowej

Pomoc międzynarodowa może być udzielona w celu:

- a) ochrony dziedzictwa umieszczonego na Liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego wymagającego natychmiastowej ochrony;
- b) opracowania inwentarzy w rozumieniu art. 11 i 12;
- c) wspierania programów, projektów i działań realizowanych na szczeblu krajowym, lokalnym i regionalnym na rzecz ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- d) w jakimkolwiek innym celu, jaki Komitet może uznać za konieczny.

Artykuł 21. – Formy pomocy międzynarodowej

Pomoc udzielona Państwu-Stronie przez Komitet jest regulowana przez wytyczne operacyjne przewidziane w art. 7 oraz przez porozumienie, o którym mowa w art. 24, i może przybrać następujące formy:

- a) opracowania dotyczące różnych aspektów ochrony;
- b) zapewnienie ekspertów i praktyków;
- c) szkolenie potrzebnego personelu;
- d) opracowanie standardów i innych środków;
- e) utworzenie i funkcjonowanie infrastruktury;
- f) dostarczenie sprzętu i specjalistycznej wiedzy;
- g) inne formy pomocy finansowej i technicznej, w tym w odpowiednich przypadkach udzielenie niskoprocentowanych pożyczek i dotacji.

Artykuł 22. – Warunki pomocy międzynarodowej

1. Komitet ustanawia procedurę rozpatrywania wniosków o pomoc międzynarodową i określa jakie informacje mają być zawarte w tych wnioskach, takie jak przewidywane środki i wymagane interwencje wraz z wyceną ich kosztów.
2. W pilnych przypadkach wnioski o pomoc są rozpatrywane przez Komitet na zasadzie pierwszeństwa.
3. W celu podjęcia decyzji Komitet przeprowadza wszelkie badania i konsultacje, jakie uzna za konieczne.

Artykuł 23. – Wnioski o pomoc międzynarodową

1. Każde Państwo-Strona może złożyć do Komitetu wniosek o pomoc międzynarodową na rzecz ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego istniejącego na jego terytorium.
2. Taki wniosek może być także złożony wspólnie przez dwa Państwa-Strony lub większą liczbę Państw-Stron.
3. Wniosek zawiera informacje określone w art. 22 ust. 1 wraz z niezbędną dokumentacją.

Artykuł 24. – Rola Państwa-Strony będącego beneficjentem

1. Zgodnie z postanowieniami niniejszej Konwencji udzielona pomoc międzynarodowa jest regulowana w porozumieniu pomiędzy Państwem-Stroną będącym beneficjentem a Komitetem.
2. Zgodnie z ogólną zasadą Państwo-Strona będące beneficjentem pokrywa - w ramach swojego limitu środków finansowych - część kosztów środków ochronnych, w odniesieniu do których udzielana jest pomoc międzynarodowa.
3. Państwo-Strona będące beneficjentem przedkłada Komitetowi sprawozdanie z wykorzystania pomocy udzielonej na rzecz ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

VI. FUNDUSZ NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Artykuł 25. – Charakter i środki finansowe Funduszu

1. Niniejszym tworzy się „Fundusz ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego”, zwany dalej „Funduszem”.
2. Fundusz składa się z powierzonych środków przekazanych stosownie do postanowień regulaminu finansowego UNESCO.
3. Na środki finansowe Funduszu składają się:
 - a) składki Państw-Stron,
 - b) fundusze przyznane na ten cel przez Konferencję Generalną UNESCO;
 - c) wpłaty, darowizny lub zapisy dokonywane przez:
 - I) inne państwa;
 - II) organizacje i programy systemu Narodów Zjednoczonych, w szczególności Program Narodów Zjednoczonych ds. Rozwoju, a także inne międzynarodowe organizacje;
 - III) instytucje publiczne lub prywatne bądź też osoby prywatne;
 - d) wszelkie odsetki należne od środków Funduszu;
 - e) fundusze uzyskane ze zbiórek i wpływy z imprez zorganizowanych na rzecz Funduszu;
 - f) wszelkie inne środki dozwolone w regulaminie Funduszu, który sporządzi Komitet.
4. Decyzję o wykorzystaniu środków przez Komitet podejmuje się na podstawie wytycznych przyjętych przez Zgromadzenie Ogólne.
5. Komitet może przyjmować wpłaty i inne formy pomocy na cele ogólne lub konkretne, dotyczące określonych projektów, pod warunkiem że uprzednio zatwierdził te projekty.
6. Wpłaty na rzecz Funduszu nie mogą wiązać się z żadnymi warunkami natury politycznej, ekonomicznej bądź innej, które byłyby niezgodne z celami niniejszej Konwencji.

Artykuł 26. – Składki Państw-Stron do Funduszu

1. Bez uszczerbku dla jakichkolwiek dodatkowych dobrowolnych wpłat Państwa-Strony niniejszej Konwencji zobowiązują się dokonywać co najmniej raz na dwa lata wpłaty do Funduszu składki w wysokości ustalonej przez Zgromadzenie Ogólne w formie stawki procentowej jednakowej dla wszystkich Państw. Przedmiotową decyzję Zgromadzenie Ogólne podejmuje większością głosów obecnych i głosujących Państw-Stron, które nie złożyły oświadczenia, o którym mowa w ust. 2 niniejszego artykułu. W żadnym wypadku składka Państwa-Strony nie może przekroczyć 1% ich składki do budżetu zwyczajnego UNESCO.
2. Jednakże każde Państwo, o którym mowa w art. 33 lub 33 niniejszej Konwencji, może w chwili składania swoich dokumentów ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia złożyć oświadczenie, że nie będzie związane postanowieniami ust. 1 niniejszego artykułu.
3. Państwo-Strona niniejszej Konwencji, które złożyło oświadczenie, o którym mowa w ust. 2 niniejszego artykułu, może podjąć kroki w celu wycofania przedmiotowego oświadczenia w drodze zawiadomienia o tym Dyrektora Generalnego UNESCO. Jednakże wycofanie oświadczenia nie będzie miało skutku w stosunku do składki należnej od tego Państwa do daty rozpoczęcia najbliższej sesji Zgromadzenia Ogólnego.
4. Aby Komitet mógł zaplanować swą działalność w sposób skuteczny, składki Państw-Stron niniejszej Konwencji, które złożyły oświadczenie, o którym mowa w ust. 2 niniejszego artykułu, powinny być uiszczane regularnie, co najmniej raz na dwa lata, i powinny być możliwie najbardziej zbliżone do składek, jakich dokonywałoby dane państwo, gdyby było związane postanowieniami ust. 1 niniejszego artykułu.

5. Żadne Państwo-Strona niniejszej Konwencji, zalegające z wpłatą składek obowiązkowych lub dobrowolnych za bieżący i poprzedni rok kalendarzowy, nie może być wybrane na Członka Komitetu; postanowienie to nie ma zastosowania podczas pierwszych wyborów. Mandat takiego Państwa, będącego już Członkiem Komitetu, wygasa z chwilą wyborów przewidzianych w art. 6 niniejszej Konwencji.

Artykuł 27. – Dobrowolne dodatkowe wpłaty do Funduszu

Państwa-Strony, które chcą dokonać dobrowolnych wpłat oprócz tych przewidzianych w art. 26, możliwie najszybciej informują o tym Komitet w celu umożliwienia mu odpowiedniego zaplanowania swojej działalności.

Artykuł 28. – Międzynarodowe kampanie na rzecz zbiórki funduszy

Państwa-Strony w takim zakresie, w jakim to możliwe, udzielają wsparcia międzynarodowym kampaniom na rzecz zbiórki funduszy organizowanym na rzecz Funduszu pod patronatem UNESCO.

VII. SPRAWOZDANIA

Artykuł 29. – Sprawozdania składane przez Państwa-Strony

Państwa-Strony składają Komitetowi w formie i terminach określonych przez Komitet, sprawozdania z działań legislacyjnych, regulacyjnych i innych podjętych w ramach wdrażania niniejszej Konwencji.

Artykuł 30. – Sprawozdania składane przez Komitet

1. Bazując na swojej działalności i na sprawozdaniach Państw-Stron, o których mowa w art. 29, Komitet składa sprawozdanie Zgromadzeniu Ogólnemu na każdej jego sesji.
2. Sprawozdanie to jest podawane do wiadomości Konferencji Generalnej UNESCO.

VIII. PRZEPISY PRZEJŚCIOWE

Artykuł 31. – Związek z Proklamacją arcydzieł ustnego i niematerialnego dziedzictwa ludzkości

1. Komitet umieszcza na Reprezentatywnej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości dobra uznane za „Arcydzieła ustnego i niematerialnego dziedzictwa ludzkości” przed wejściem w życie niniejszej Konwencji.
2. Umieszczenie tych dóbr na Reprezentatywnej liście niematerialnego dziedzictwa kulturowego ludzkości w żadnym wypadku nie przesądza kryteriów wpisów dokonywanych w przyszłości, co do których decyzja zapada zgodnie z art. 16 ust. 2.
3. Po wejściu w życie niniejszej Konwencji nie dokonuje się żadnych dalszych Proklamacji.

IX. PRZEPISY KOŃCOWE

Artykuł 32. – Ratyfikacja, przyjęcie, zatwierdzenie

1. Niniejsza Konwencja podlega procedurze państw członkowskich UNESCO w zakresie ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia zgodnie z odrębnymi procedurami konstytucyjnymi tych państw.
2. Dokumenty ratyfikacji, przyjęcia lub zatwierdzenia zostaną złożone u Dyrektora Generalnego UNESCO

Artykuł 33. – Przystąpienie

1. Niniejsza Konwencja jest otwarta na przystąpienie każdego państwa niebędącego członkiem UNESCO, które zostało zaproszone do przystąpienia do niej przez Konferencję Generalną UNESCO.
2. Niniejsza Konwencja jest również otwarta na przystąpienie do niej terytoriów korzystających z całkowitej autonomii wewnętrznej, uznanej za taką przez Organizację Narodów Zjednoczonych, lecz które nie uzyskały pełnej niepodległości w rozumieniu rezolucji 1514 (XV) Zgromadzenia Ogólnego, a które posiadają kompetencje w sprawach, których dotyczy niniejsza Konwencja, w tym kompetencję do zawierania traktatów w tych kwestiach.
3. Akt przystąpienia składany jest u Dyrektora Generalnego UNESCO.

Artykuł 34. – Wejście w życie

Niniejsza Konwencja wchodzi w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożenia trzydziestego dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, jednak tylko w stosunku do państw, które złożą odpowiednie

dokumenty ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia do tego dnia włącznie. W stosunku do każdego innego Państwa-Strony niniejsza Konwencja wchodzi w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożeniu przez to Państwo dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.

Artykuł 35. – Federalne lub niejednolite systemy konstytucyjne

Poniższe postanowienia stosuje się do Państw-Stron o federalnym lub niejednolitym systemie konstytucyjnym:

- a) odnośnie do postanowień niniejszej Konwencji, których stosowanie podlega kompetencji federalnej lub centralnej władzy ustawodawczej, zobowiązania rządu federalnego lub centralnego będą takie same, jak zobowiązania Państw-Stron niebędących państwami federalnymi;
- b) odnośnie do postanowień niniejszej Konwencji, których stosowanie podlega kompetencji poszczególnych jednostek składowych, takich jak stany, hrabstwa, prowincje lub kantony, które nie są, na mocy systemu konstytucyjnego federacji, zobowiązane do wprowadzania środków ustawodawczych, rząd federalny przekaże te postanowienia do wiadomości właściwych władz takich stanów, hrabstw, prowincji lub kantonów, z zaleceniem ich przyjęcia.

Artykuł 36. – Wypowiedzenie

1. Każde Państwo-Strona może wypowiedzieć niniejszą Konwencję.
2. Wypowiedzenie będzie zgłoszone na piśmie dokumentem złożonym Dyrektorowi Generalnemu UNESCO.
3. Wypowiedzenie nabierze mocy po upływie dwunastu miesięcy od otrzymania dokumentu wypowiedzenia. Wypowiedzenie nie wpływa w jakikolwiek sposób na zobowiązania finansowe podjęte przez wypowiadające Państwo-Stronę, aż do dnia, w którym nabierze mocy.

Artykuł 37. – Zadania depozytariusza

Dyrektor Generalny UNESCO, jako depozytariusz niniejszej Konwencji, informuje państwa członkowskie organizacji, państwa niebędące jej członkami, o których mowa w art. 33, a także Organizację Narodów Zjednoczonych, o złożeniu wszelkich dokumentów ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, o których mowa w art. 32 i 33, jak również o wypowiedzeniach, o których mowa w art. 36.

Artykuł 38. – Zmiany

1. Każde Państwo-Strona może, w drodze pisemnego oświadczenia skierowanego do Dyrektora Generalnego, zgłaszać propozycje zmian do niniejszej Konwencji. Dyrektor Generalny przekazuje takie oświadczenie wszystkim Państwom-Stronom. Jeżeli w ciągu sześciu miesięcy od daty przekazania wspomnianego oświadczenia co najmniej połowa Państw-Stron udzieli pozytywnej odpowiedzi w sprawie przedmiotowego wniosku, Dyrektor Generalny przedstawi tę propozycję na najbliższej sesji Zgromadzenia Ogólnego do dyskusji i ewentualnego przyjęcia.
2. Zmiany uchwalane są większością dwóch trzecich głosów Państw-Stron obecnych i głosujących.
3. Po uchwaleniu zmian do niniejszej Konwencji są one przedstawiane Państwom-Stronom do ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.
4. Zmiany wchodzi w życie wyłącznie dla Państw-Stron, które ratyfikowały, przyjęły, zatwierdziły zmiany lub przystąpiły do nich, po upływie trzech miesięcy od złożenia dokumentów, o których mowa w ust. 3 niniejszego artykułu, przez dwie trzecie Państw-Stron. W związku z powyższym dla każdego Państwa-Strony, które ratyfikuje, przyjmuje, zatwierdza zmianę lub przystępuje do niej, zmiana ta wchodzi w życie po upływie trzech miesięcy od daty złożenia przez Państwo-Stronę dokumentu ratyfikacji, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia.
5. Procedury określonej w ust. 3 i 4 nie stosuje się do zmian do art. 5 dotyczącego liczby Państw-Członków Komitetu. Zmiany te wchodzi w życie z chwilą ich przyjęcia.
6. Państwo, stające się stroną niniejszej Konwencji po wejściu w życie zmian zgodnie z ust. 4 niniejszego artykułu, uznaje się, o ile nie wyrazi innych zamiarów, za:
 - a) stroną niniejszej Konwencji w jej zmienionym brzmieniu; oraz stroną niniejszej Konwencji w jej niezmienionym brzmieniu w stosunku do każdego Państwa-Strony, wobec którego zmiany te nie są wiążące.

Artykuł 39. – Teksty autentyczne

Niniejsza Konwencja została sporządzona w językach: angielskim, arabskim, chińskim, hiszpańskim, francuskim i rosyjskim, przy czym wszystkie wersje językowe są jednakowo autentyczne.

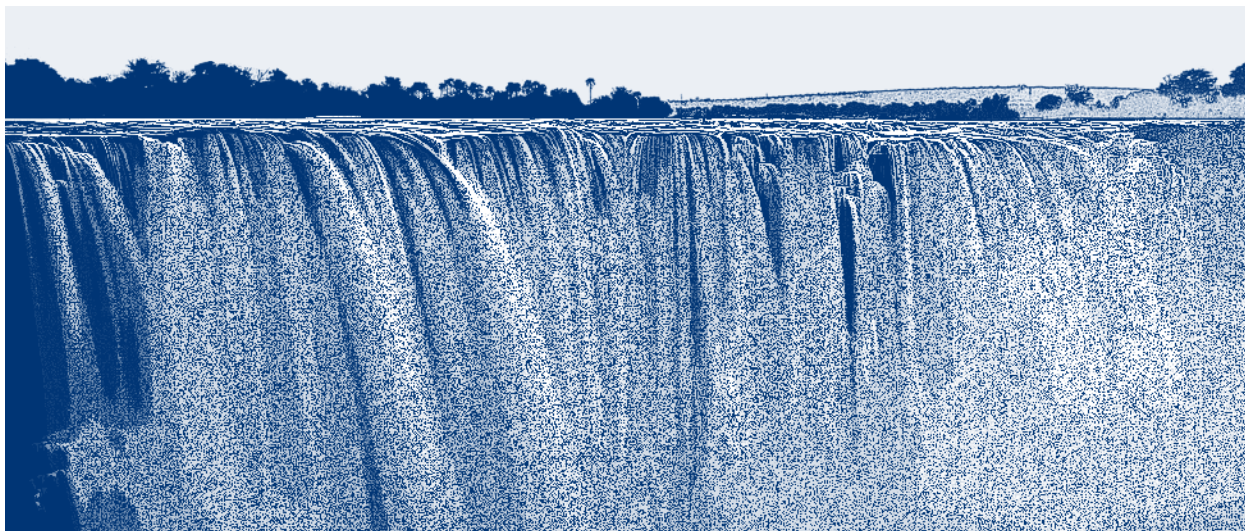
Artykuł 40. – Rejestracja

Zgodnie z art. 102 Karty Narodów Zjednoczonych, niniejsza Konwencja zostanie zarejestrowana w Sekretariacie Organizacji Narodów Zjednoczonych na wniosek Dyrektora Generalnego UNESCO.

SPORZĄDZONO w Paryżu dnia trzeciego listopada 2003 roku, w dwóch oryginalnych egzemplarzach, podpisanych przez Przewodniczącego Konferencji Generalnej zebranej na swej trzydziestej drugiej sesji oraz przez Dyrektora Generalnego UNESCO. Przedmiotowe dwa egzemplarze zostaną złożone w archiwum UNESCO. Poświadczone odpisy zostaną przekazane wszystkim Państwom, o których mowa w art. 32 i 33, oraz Organizacji Narodów Zjednoczonych.

Tekst według Dziennika Ustaw nr 172 poz. 1018 z roku 2011

http://www.unesco.pl/fileadmin/user_upload/pdf/Konwencja_o_ochronie_dz_niemater_2003.pdf

KARTA ICOMOS ZASADY ANALIZY, KONSERWACJI I STRUKTURALNEJ RESTAURACJI DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNEGO

XIV Zgromadzenie Generalne ICOMOS
Victoria Falls/Zimbabwe, 2003 r.

CEL DOKUMENTU

Konstrukcje o znaczeniu dla dziedzictwa architektonicznego, przez samą ich naturę i historię (materiał i montaż), stawiają pewne wyzwania dla diagnozy i restauracji, które ograniczają zastosowanie współczesnych przepisów prawnych standardów budowlanych. Potrzebne i niezbędne są zalecenia zapewniające racjonalne metody analizy i naprawy właściwe dla kontekstu kulturowego. W zamierzeniu zalecenia te mają być przydatne dla wszystkich osób zaangażowanych w rozwiązywanie problemów dotyczących konserwacji i restauracji, ale nie mogą w żaden sposób zastępować konkretnej wiedzy nabytej z tekstów z dziedziny kultury i nauki.

Zalecenia przedstawione w kompletnym dokumencie zostały podzielone na dwie części: Zasady dotyczące podstawowych koncepcji konserwacji oraz wytyczne omawiające zasady i metodologię, których powinien przestrzegać projektant. Jedynie Zasady posiadają status dokumentu zatwierdzonego/ratyfikowanego przez ICOMOS.

Wytyczne są dostępne w języku angielskim w oddzielnym dokumencie.

ZASADY

1. Ogólne kryteria

- 1.1 Konserwacja, wzmocnienie i restauracja dziedzictwa architektonicznego wymagają podejścia międzydiscyplinarnego.
- 1.2 Wartość i autentyczność dziedzictwa architektonicznego nie mogą opierać się na stałych kryteriach, ponieważ szacunek należny wszystkim kulturom wymaga również, aby fizyczne dziedzictwo było rozważane w kontekście kultury, do której należy.
- 1.3 Wartość dziedzictwa architektonicznego nie zasadza się wyłącznie na wyglądzie, ale również integralności wszystkich składników, tworzących unikatowy produkt konkretnej techniki budowlanej swojego czasu. W szczególności usuwanie wewnętrznych konstrukcji utrzymujących jedynie fasady nie odpowiada kryteriom konserwacji.
- 1.4 W przypadku propozycji jakiegokolwiek zmiany wykorzystania albo funkcji, należy dokładnie rozważyć wszystkie wymagania w zakresie konserwacji oraz warunki bezpieczeństwa.

- 1.5 Restauracja konstrukcji o znaczeniu dla dziedzictwa architektonicznego nie jest celem samym w sobie, ale środkiem do celu, którym jest budynek jako całość.
- 1.6 Wyjątkowość konstrukcji o znaczeniu dla dziedzictwa wraz z ich złożoną historią wymaga organizacji badań i wysuwania propozycji w dokładnych etapach, które są podobne do tych stosowanych w medycynie. Rekonstrukcja zdarzeń, diagnoza, terapia i kontrole odpowiadają kolejno poszukiwaniu istotnych danych i informacji, wyodrębnieniu przyczyn uszkodzenia i degradacji, wyborowi środków naprawczych i kontroli skuteczności interwencji. W celu ekonomicznej optymalizacji i minimalizacji skutków dla dziedzictwa architektonicznego i racjonalnego wykorzystania środków finansowych zazwyczaj jest niezbędne, aby w badaniu kroki takie powtarzać wielokrotnie.
- 1.7 Bez ustalenia potencjalnych korzyści i szkód dla dziedzictwa architektonicznego nie powinno się podejmować żadnych działań, z wyjątkiem sytuacji kiedy konieczne są pilne środki zabezpieczające w celu uniknięcia nieuchronnego zawalenia się budowli (np. uszkodzenia wskutek wstrząsów sejsmicznych). Jednak stosując te pilne środki zapobiegawcze, należy, kiedy tylko to jest możliwe, unikać modyfikowania tkanki w sposób nieodwracalny.

2. Badania i diagnoza

- 2.1 Zazwyczaj już od pierwszego etapu badań - jak to ma miejsce w przypadku początkowego badania miejsca i przygotowania programu poszukiwań - powinien pracować międzydyscyplinarny zespół dobrany w zależności rodzaju i skali problemu.
- 2.2 W pierwszej kolejności należy w sposób ogólny przetworzyć dane i informacje, aby stworzyć bardziej wyczerpujący plan działań odpowiadający realnym problemom danej konstrukcji.
- 2.3 W ramach praktyk konserwatorskich wymagane jest pełne poznanie cech konstrukcyjnych i materiałowych obiektu. Kluczowe znaczenie mają informacje dotyczące konstrukcji w jej początkowej lub wcześniejszych fazach, technik zastosowanych podczas budowy, przeróbek i ich skutkach, zjawisk, które nastąpiły i wreszcie dotyczące jej obecnego stanu.
- 2.4 W miejscach, gdzie prowadzone są prace archeologiczne, mogą pojawić się konkretne problemy, kiedy konstrukcje muszą zostać wzmocnione w trakcie wykopalisk jeszcze przed uzyskaniem o nich pełnej wiedzy. Odpowiedzi dotyczące konstrukcji „budynku ponownie odkrytego” mogą się różnić diametralnie od tych dotyczących budynku „już wyeksponowanego”. Pilne rozwiązania strukturalne, wymagane na miejscu w celu stabilizacji budowli w trakcie działań wykopaliskowych, nie powinny naruszać całościowej koncepcji formy i użytkowania budynku.
- 2.5 W celu postawienia diagnozy wykorzystuje się podejście historyczne, jakościowe i ilościowe. Podejście jakościowe bazuje głównie na bezpośredniej obserwacji szkód strukturalnych i materialnego rozkładu, jak również badaniach historycznych i archeologicznych, natomiast podejście ilościowe głównie na testach materiałów i konstrukcyjnych, danych monitoringu i analizie strukturalnej.
- 2.6 Przed podjęciem decyzji w sprawie interwencji konstrukcyjnej, należy koniecznie ustalić najpierw pierwotne przyczyny wystąpienia szkód i degradacji, a następnie ocenić poziom bezpieczeństwa konstrukcji.
- 2.7 Ocena bezpieczeństwa, która stanowi ostatni krok w procesie diagnozy, gdzie określone zostają potrzebne środki ochrony, powinna łączyć analizę jakościową z ilościową:
bezpośrednia obserwacja, historyczne badania, analiza strukturalna, a w niektórych przypadkach eksperymenty i testy.
- 2.8 Zapewnienie takiego samego poziomu bezpieczeństwa jak w projekcie nowych budynków często wymaga nadmiernych - jeśli nie niemożliwych do uzyskania - środków. W takich sytuacjach konkretne analizy i odpowiednie względy mogą usprawiedliwiać różne podejścia do kwestii bezpieczeństwa.
- 2.9 Wszystkie aspekty uzyskanych informacji, diagnozy obejmującej ocenę bezpieczeństwa oraz decyzji o interwencji powinny zostać opisane w „RAPORCIE WYJAŚNIAJĄCYM”.

3. Środki naprawcze i kontrole

- 3.1 Terapia powinna dotyczyć przyczyn podstawowych raczej niż objawów.
- 3.2 Najlepsza terapia to konserwacja zapobiegawcza.
- 3.3 Ocena bezpieczeństwa i poznanie znaczenia konstrukcji powinny być podstawą do działań konserwacyjnych i środków mających na celu wzmocnienie konstrukcji.
- 3.4 Żadnych działań nie należy podejmować bez wykazania, że są one niezbędne.

- 3.5 Zakres każdej interwencji powinien być proporcjonalny do celów bezpieczeństwa, stąd ograniczanie interwencji do minimum w celu zagwarantowania bezpieczeństwa i trwałości przy najniższym poziomie szkód dla wartości dziedzictwa.
- 3.6 Projekt interwencji powinien zakładać jednoznaczne zrozumienie działań, które stanowiły przyczynę szkód i degradacji, jak również tych, które są brane pod uwagę do analizy konstrukcji po interwencji, ponieważ projekt będzie od nich zależny.
- 3.7 Wybór pomiędzy technikami „tradycyjnymi” a „innowacyjnymi” należy rozważyć indywidualnie i preferować te, które są najmniej inwazyjne i najbardziej zgodne z wartościami dziedzictwa, mając na uwadze bezpieczeństwo i wymogi dotyczące trwałości budowli.
- 3.8 Czasami trudność w ocenie prawdziwego poziomu bezpieczeństwa i potencjalnych korzyści interwencji może sugerować „metodę obserwacyjną”, tzn. podejście przyrostowe, gdzie rozpoczyna się od minimalnego poziomu interwencji, z możliwością zastosowania szeregu dalszych środków dodatkowych lub korygujących.
- 3.9 Jeśli to możliwe, wszelkie użyte środki i działania powinny być „odwracalne”, aby można było je usunąć i zastąpić środkami bardziej odpowiednimi, kiedy zdobyta zostanie nowa wiedza. Jeśli interwencje nie są całkowicie odwracalne, nie powinny one ograniczać dalszych interwencji w przyszłości.
- 3.10 Należy w pełni określić właściwości materiałów użytych w pracach restauracyjnych (w szczególności nowych materiałów) i sprawdzić ich zgodność z materiałami już występującymi. Aby uniknąć niepożądanych efektów ubocznych, analiza ta musi obejmować skutki długoterminowe.
- 3.11 Nie należy niszczyć wyróżniających się elementów jakościowych konstrukcji i jej otoczenia, w jej pierwotnym i wcześniejszych stanach.
- 3.12 Każda interwencja powinna – w zakresie w jakim to jest możliwe – respektować koncepcję, technologię i historyczną wartość pierwotnego lub wcześniejszych stanów konstrukcji i pozostawić dowody, które będą mogły zostać rozpoznane w przyszłości.
- 3.13 Interwencję należy przeprowadzić na podstawie całościowego zintegrowanego planu, który w należyтым stopniu bierze pod uwagę różne aspekty architektury, konstrukcji, obiektów i funkcjonalności.
- 3.14 Jeśli to możliwe, należy zawsze unikać usuwania albo przebudowy jakiegokolwiek elementu historycznego albo wyróżniających się elementów architektonicznych.
- 3.15 Kiedy tylko to jest możliwe, uszkodzone konstrukcje powinny być raczej naprawiane, a nie zastępowane.
- 3.16 Niedoskonałości i przeróbki, które stały się częścią historii konstrukcji, powinny zostać zachowane w zakresie, w jakim nie naruszają wymogów bezpieczeństwa.
- 3.17 Rozbiórkę i odbudowę należy stosować wyłącznie jako środek opcjonalny, wymagany w związku z samą naturą materiałów i konstrukcji, kiedy konserwacja innymi środkami jest niemożliwa albo szkodliwa.
- 3.18 Tymczasowe systemy zabezpieczeń wykorzystywane podczas interwencji powinny służyć swojemu celowi i funkcji, bez powodowania jakichkolwiek szkód dla wartości dziedzictwa.
- 3.19 Każdej propozycji interwencji musi towarzyszyć program kontroli prowadzonej – na ile to możliwe – w trakcie wykonywania prac.
- 3.20 Środki, których kontrola podczas wykonywania prac jest niemożliwa, nie powinny zostać dozwolone.
- 3.21 W trakcie i po interwencji należy przeprowadzić inspekcje i zapewnić monitoring, aby dokonać oceny rezultatów.
- 3.22 Wszystkie czynności w zakresie inspekcji i kontroli powinny zostać udokumentowane i zachowane jako część historii budowli.

Tłumaczenie Piotr Gumola

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

DEKLARACJA Z XI'AN W SPRAWIE KONSERWACJI OTOCZENIA BUDOWLI, MIEJSC I OBSZARÓW STANOWIĄCYCH DZIEDZICTWO

XV Zgromadzenie Generalne ICOMOS
Xi'an/Chiny, 21 października 2005 r.

PREAMBUŁA

Zebrani w historycznym mieście Xi'an (Chiny) w dniach 17-21 października 2005 r. na zaproszenie Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków (ICOMOS) Chiny z okazji 15. Zgromadzenia Generalnego ICOMOS i obchodów 40. rocznicy długoterminowych starań w kierunku zapewnienia ochrony i konserwacji światowego dziedzictwa kulturowego w ramach zrównoważonego rozwoju i rozwoju ludzkości;

Wykorzystując szeroki wachlarz spraw i przemysłów z Międzynarodowego Sympozjum Zgromadzenia Ogólnego w sprawie zabytków i ich otoczenia - konserwacji dziedzictwa kulturowego w zmieniającym się krajobrazie miejskim oraz szeroki wachlarz doświadczeń Chin oraz władz, instytucji i specjalistów z całego świata w zakresie sprawowania odpowiedniej opieki i zarządzania budowlami, miejscami i obszarami stanowiącymi dziedzictwo, takimi jak miasta historyczne, krajobrazy, krajobrazy morskie, szlaki kulturowe i miejsca archeologiczne w kontekście przyspieszonych zmian i rozwoju;

Uwzględniając międzynarodowe i profesjonalne interesy w zakresie konserwacji otoczenia zabytków i miejsc zabytkowych określone w Międzynarodowej karcie konserwacji i restauracji zabytków i miejsc zabytkowych – Karta wenecka (1964 r.) oraz w wielu tekstach, dla których karta ta stała się inspiracją, w szczególności poprzez Krajowe i Międzynarodowe Komitety ICOMOS, a także w Dokumencie Nara o Autentyzmie (1994 r.) i konkluzjach oraz rekomendacjach z międzynarodowych posiedzeń, takich jak Deklaracja Hoi w sprawie historycznych regionów w Azji (2003 r.), Deklaracja w sprawie odzyskania dziedzictwa kulturowego Bam (2004 r.) oraz Deklaracja z Seulu w sprawie turystyki w miastach i miejscach historycznych Azji (2005 r.);

Dostrzegając odwołania do koncepcji otoczenia w konwencjach i rekomendacjach UNESCO takich jak Rekomendacja w sprawie ochrony piękna i charakteru krajobrazów i miejsc (1962 r.), Rekomendacja dotycząca zachowania dóbr kulturowych zagrożonych robotami publicznymi lub prywatnymi (1968 r.), Rekomendacja dotycząca ochrony i współczesnego znaczenia miejsc historycznych (1976 r.), Konwencja o ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego (2003 r.) oraz w szczególności *Konwencja o ochronie światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego* (1972 r.), a także Wytyczne operacyjne do tej konwencji, w których otoczenie jest wymieniane jako atrybut autentyczności wymagający ochrony poprzez ustanowienie stref buforowych oraz aktualną szansę, jaką stwarza to dla współpracy międzynarodowej i interdyscyplinarnej pomiędzy ICOMOS, UNESCO oraz innymi partnerami oraz dla rozwoju tematów takich jak autentyczność lub konserwacja historycznych krajobrazów miejskich wyrażonych w *Memorandum z Wiednia* (2005);

Podkreślając potrzebę zajęcia się w odpowiedni sposób szybką i narastającą transformacją miast, krajobrazów i szlaków dziedzictwa, wynikającą ze zmian w zakresie stylu życia, rolnictwa, rozwoju, turystyki lub z rozległych katastrof naturalnych lub wywołanych przez człowieka oraz potrzebę uznania, ochrony i zachowania w odpowiedni sposób istotnej obecności budowli, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo w ich otoczeniu jako sposób na zmniejszenie zagrożenia, jakie te procesy transformacji niosą dla dziedzictwa kulturowego w całym bogactwie jego autentyczności, znaczenia, wartości, integralności i różnorodności;

Uczestnicy 15. Zgromadzenia Ogólnego ICOMOS przyjmują poniższą Deklarację zasad i rekomendacji, kierując ją do organizacji międzyrządowych i pozarządowych, władz krajowych i lokalnych oraz wszystkich instytucji i specjalistów, którzy mogą przyczynić się poprzez prawodawstwo, polityki, procesy planowania i zarządzanie do lepszej ochrony i konserwacji budowli, miejsc i obszarów stanowiących światowe dziedzictwo w ich otoczeniu.

Uznać wkład otoczenia w znaczenie zabytków, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo.

1. Otoczenie budowli, miejsca lub obszaru stanowiącego dziedzictwo definiuje się jako bezpośrednie i dalsze środowisko, stanowiące część jego znaczenia i odrębnego charakteru lub przyczyniające się do jego znaczenia i odrębnego charakteru.

Poza aspektami fizycznymi i wizualnymi otoczenie obejmuje także interakcję ze środowiskiem naturalnym, przeszłymi i aktualnymi praktykami społecznymi i duchowymi, zwyczajami, tradycyjną wiedzą, zastosowaniem lub działaniami i innymi formami aspektów niematerialnego dziedzictwa kulturowego, które stworzyły i formują przestrzeń, a także aktualny dynamiczny kontekst kulturowy, społeczny i gospodarczy.

2. Budowle, miejsca i obszary stanowiące dziedzictwo na różną skalę, w tym indywidualne budynki lub zaprojektowane przestrzenie, miasta historyczne lub krajobrazy miejskie, krajobrazy, krajobrazy morskie, szlaki kulturowe i miejsca archeologiczne, wywodzą swoje znaczenie i odrębny charakter ze swojej dostrzeganej wartości społecznej, duchowej, historycznej, artystycznej, estetycznej, przyrodniczej, naukowej i innej kulturowej. Wywodzą także swoje znaczenie i odrębny charakter z swojego istotnego związku z kontekstem i otoczeniem fizycznym, wizualnym, duchowym i innym kulturowym.

Związek ten może wynikać ze świadomego i zaplanowanego aktu twórczego, wierzeń duchowych, wydarzeń historycznych, użytkowania lub skumulowanego procesu ekologicznego na przestrzeni czasu poprzez tradycje kulturowe.

Zrozumieć, udokumentować i zinterpretować otoczenie w różnych kontekstach.

3. Zrozumienie, udokumentowanie i zinterpretowanie otoczenia jest niezbędne do zdefiniowania i docenienia znaczenia jakiegokolwiek budowli, miejsca lub obszaru jako dziedzictwa.

Definicja otoczenia wymaga zrozumienia historii, ewolucji i charakteru elementów otaczających zasoby dziedzictwa. Zdefiniowanie otoczenia to proces rozpatrzenia różnorodnych czynników w celu uwzględnienia charakteru doświadczenia przybycia i samego zasobu dziedzictwa.

4. Zrozumienie otoczenia w sposób wszechstronny wymaga podejścia multidyscyplinarnego i zastosowania różnorodnych źródeł informacji.

Do źródeł tych należą oficjalne rejestry i archiwa, opisy artystyczne i naukowe, historia ustna i wiedza tradycyjna, perspektywy lokalnych i powiązanych społeczności, a także analiza widoków i panoram.

Tradycje kulturowe, rytuały, praktyki duchowe i koncepcje, a także historia, topografia, walory naturalnego środowiska, użytkowanie i inne czynniki przyczyniają się do stworzenia pełnego wachlarza materialnych i niematerialnych walorów i wymiarów otoczenia. Definicja otoczenia powinna dokładnie określać charakter i walory otoczenia oraz jego związek z zasobem dziedzictwa.

Opracować narzędzia do planowania oraz praktyki do celów konserwacji otoczenia i zarządzania nim.

5. Wdrożenie skutecznego planowania i narzędzi legislacyjnych, polityk, strategii i praktyk w celu zrównoważonego zarządzania otoczeniem wymaga konsekwencji i ciągłości stosowania, przy odzwierciedlaniu lokalnych i kulturowych kontekstów, w których funkcjonują.

Narzędzia do zarządzania otoczeniem obejmują konkretne środki legislacyjne, profesjonalne szkolenia, opracowanie kompleksowych planów lub systemów konserwacji i zarządzania, zastosowanie odpowiednich metod oceny wpływu na dziedzictwo.

6. Legislacja, regulacja i wytyczne w sprawie ochrony, konserwacji i zarządzania budowlami, miejscami i obszarami stanowiącymi dziedzictwo powinny uwzględnić ustanowienie wokół nich strefy ochronnej lub buforowej, która będzie odzwierciedlać i chronić znaczenie i odrębny charakter ich otoczenia.

7. Instrumenty do planowania powinny obejmować postanowienia mające na celu skuteczną kontrolę oddziaływania narastających i szybkich zmian otoczenia.

Istotne linie horyzontu, linie widoczności i odpowiednia odległość pomiędzy jakimikolwiek nowymi budowlami publicznymi lub prywatnymi a budowlami, miejscami i obszarami stanowiącymi dziedzictwo to kluczowe aspekty, które powinny być ocenione w procesie zapobiegania nieodpowiednim zakłóceniom wizualnym lub przestrzennym lub w użytkowaniu gruntu w istotnym otoczeniu.

8. Ocena wpływu na dziedzictwo powinna być wymagana w przypadku wszelkich nowych budowli oddziałujących na znaczenie budowli, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo lub na ich otoczenie.

Nowe budowle w otoczeniu budowli, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo powinny pozytywnie interpretować ich znaczenie i odrębny charakter oraz przyczyniać się do tego znaczenia i odrębnego charakteru.

Monitorować zmiany oddziałujące na otoczenie i zarządzać tymi zmianami.

9. Tempo zmian oraz indywidualne i łączne oddziaływanie zmian i transformacji na otoczenie budowli, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo to ciągły proces, który musi być monitorowany i zarządzany.

Narastająca i gwałtowna transformacja krajobrazów miejskich i wiejskich, stylu życia, gospodarek lub środowiska naturalnego może znacząco i nieodwracalnie wpływać na rzeczywisty wkład otoczenia w znaczenie budowli, miejsca lub obszaru stanowiącego dziedzictwo.

10. Należy zarządzać zmianami w otoczeniu budowli, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo w celu zachowania ich znaczenia kulturowego i odrębnego charakteru.

Zarządzanie zmianami w otoczeniu budowli, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo niekoniecznie musi uniemożliwiać lub utrudniać zmiany.

11. Monitorowanie powinno określać podejścia i działania w celu docenienia i pomiaru, a także zapobiegania lub likwidowania niszczenia, utraty znaczenia lub banalizowania oraz w celu zaproponowania ulepszonych praktyk w zakresie konserwacji, zarządzania i interpretacji.

Należy opracować jakościowe i wymierne wskaźniki w celu dokonania oceny wkładu otoczenia w znaczenie budowli, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo.

Wskaźniki do monitorowania powinny obejmować fizyczne aspekty takie jak zakłócenia widoków, linii horyzontu lub otwartych przestrzeni, zanieczyszczanie powietrza, zanieczyszczenie hałasem, a także wymiary gospodarcze, społeczne i kulturowe.

Pracować z lokalnymi interdyscyplinarnymi i międzynarodowymi społecznościami w celu współpracy i zwiększenia świadomości w zakresie konserwacji i zarządzania otoczeniem.

12. Współpraca z powiązаныmi i lokalnymi społecznościami i ich zaangażowanie są konieczne w ramach opracowywania zrównoważonych strategii konserwacji otoczenia i zarządzania nim

Należy zachęcać do projektów interdyscyplinarnych jako standardowej praktyki w konserwacji otoczenia i zarządzaniu nim. Do istotnych obszarów dziedzictwa kulturowego należą architektura, planowanie miejskie i regionalne, planowanie krajobrazu, inżynieria, antropologia, historia, archeologia, etnologia, kuratela i archiwizacja.

Należy także zachęcać do współpracy z instytucjami i specjalistami z dziedziny dziedzictwa naturalnego jako integralnej części dobrej praktyki w zakresie identyfikacji, ochrony, prezentacji i interpretacji budowli, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo w ich otoczeniu.

13. Należy zachęcać do profesjonalnego szkolenia, interpretacji, kształcenia społeczności i kształtowania świadomości publicznej w celu wspierania takiej współpracy i wymiany wiedzy oraz w celu promowania celów konserwacji, poprawy skuteczności narzędzi ochrony, planów zarządzania i innych instrumentów.

Doświadczenie, wiedza i narzędzia opracowane poprzez konserwację indywidualnych budowli, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo powinny być poszerzane w celu uzupełniania zarządzania otoczeniem.

Zasoby ekonomiczne powinny być przeznaczone na badania, ocenę i planowanie strategiczne konserwacji i zarządzania otoczeniem budowli, miejsc i obszarów stanowiących dziedzictwo.

Za świadomość znaczenia otoczenia w jego różnych wymiarach wspólną odpowiedzialność ponoszą profesjonaliści, instytucje, powiązane i lokalne społeczności, które to podmioty powinny uwzględnić materialne i niematerialne wymiary otoczenia przy podejmowaniu decyzji.

Przyjęto w Xi'an (Chiny) dnia 21 października 2005 r.

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

RAMOWA KONWENCJA RADY EUROPY DOTYCZĄCA WARTOŚCI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO DLA SPOŁECZEŃSTWA

Rada Europy,
Faro, 27 października 2005 r.

PREAMBUŁA

Państwa Członkowskie Rady Europy, Sygnatariusze niniejszego,

Zważywszy, że celem Rady Europy jest osiągnięcie większej jedności między jej członkami w celu ochrony i promowania ideałów oraz zasad, opartych na poszanowaniu praw człowieka, demokracji praworządności, które stanowią ich wspólne dziedzictwo;

Uznając potrzebę umieszczenia człowieka i jego wartości w centrum poszerzonego interdyscyplinarnego pojęcia dziedzictwa kulturowego;

Podkreślając wartość i potencjał mądrze wykorzystywanego dziedzictwa kulturowego, jako źródła zrównoważonego rozwoju i jakości życia w nieustannie rozwijającym się społeczeństwie;

Uznając, że prawo każdego człowieka do swobodnego uczestnictwa w dziedzictwie kulturowym, przy jednoczesnym poszanowaniu praw i wolności innych osób, jest jednym z aspektów prawa do swobodnego uczestnictwa w życiu kulturalnym, zapisanego w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka (1948 r.) i zagwarantowanego przez Międzynarodowy Pakt Praw Gospodarczych, Społecznych i Kulturalnych (1966 r.);

W przekonaniu o potrzebie zaangażowania całego społeczeństwa w ciągły proces definiowania i zarządzania dziedzictwem kulturowym;

W przekonaniu o słuszności zasady polityki dziedzictwa i inicjatyw edukacyjnych, sprawiedliwie traktujących wszystkie dziedzictwa kultury, a tym samym promujących dialog między kulturami i religiami;

Odnosząc się do różnych dokumentów Rady Europy, w szczególności do Europejskiej Konwencji Kulturalnej (1954 r.), Konwencji o Ochronie Dziedzictwa Architektonicznego Europy (1985 r.), Europejskiej Konwencji o Ochronie Dziedzictwa Archeologicznego (1992 r., poprawiona) i Europejskiej Konwencji Krajobrazowej (2000 r.);

W przekonaniu o potrzebie stworzenia paneuropejskich ram dla współpracy przy dynamicznym procesie wprowadzania tych zasad w życie;

Uzgodniły, co następuje:

DZIAŁ I – CELE, DEFINICJE I ZASADY

Artykuł 1. – Cele Konwencji

Strony niniejszej Konwencji zobowiązują się:

- a) uznać zapisane w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka prawo do uczestnictwa w życiu kulturalnym, jako nieodłącznie związane z prawami odnoszącymi się do dziedzictwa kulturowego;
- b) uznać indywidualną i zbiorową odpowiedzialność za dziedzictwo kulturowe;
- c) podkreślać, że celem ochrony dziedzictwa kulturowego i zrównoważonego korzystania z niego, jest rozwój człowieka i poprawa jakości życia;
- d) podjąć niezbędne środki w celu wdrożenia postanowień niniejszej Konwencji odnośnie:
 - roli dziedzictwa kulturowego w tworzeniu pokojowego i demokratycznego społeczeństwa oraz w procesach zrównoważonego rozwoju i promocji różnorodności kulturowej;
 - zwiększenia synergii kompetencji pomiędzy zainteresowanymi podmiotami publicznymi, instytucjonalnymi i prywatnymi.

Artykuł 2. – Definicje

Dla potrzeb niniejszej Konwencji:

- a) dziedzictwo kulturowe rozumie się, jako zbiór zasobów odziedziczonych z przeszłości, który niezależnie od własności, postrzegany jest przez ludzi jako odzwierciedlenie i wyraz ich nieustannie ewoluujących wartości, przekonań, wiedzy i tradycji. Obejmuje ono wszystkie aspekty środowiska wynikające z interakcji między ludźmi i miejscami na przestrzeni czasu;
- b) wspólnota dziedzictwa składa się z ludzi ceniących określone aspekty dziedzictwa kulturowego, które chcą podtrzymać i przekazać przyszłym pokoleniom w ramach działań publicznych.

Artykuł 3. – Wspólne dziedzictwo Europy

Strony zobowiązują się propagować wiedzę o wspólnym dziedzictwie Europy, które składa się z:

- a) wszystkich form dziedzictwa kulturowego, które razem tworzą wspólne źródło pamięci, zrozumienia, tożsamości, spójności i kreatywności, oraz;
- b) ideałów, zasad i wartości wynikających z doświadczeń nabytych w ramach postępu i minionych konfliktów, które wspierają rozwój pokojowego i stabilnego społeczeństwa, opartego na poszanowaniu praw człowieka, demokracji i praworządności.

Artykuł 4. – Prawa i obowiązki związane z dziedzictwem kulturowym

Strony uznają, że:

- a) każdy, indywidualnie lub zbiorowo, ma prawo korzystać z dziedzictwa kulturowego i przyczynić się do jego wzbogacania;
- b) każdy, indywidualnie lub zbiorowo, jest zobowiązany szanować dziedzictwo kulturowe innych w równym stopniu jak własne, a tym samym wspólne dziedzictwo Europy;
- c) korzystanie z prawa do dziedzictwa kulturowego może podlegać jedynie takim ograniczeniom, które są niezbędne w demokratycznym społeczeństwie w celu ochrony interesu publicznego oraz praw i wolności innych.

Artykuł 5. – Prawo i polityka dziedzictwa kulturowego

Strony zobowiązują się:

- a) uznać interes publiczny związany z elementami dziedzictwa kulturowego w zależności od ich znaczenia dla społeczeństwa;
- b) zwiększać wartość dziedzictwa kulturowego poprzez jego identyfikację, badanie, interpretowanie, ochronę, konserwację i promocję;
- c) zapewnić, w kontekście właściwym dla każdej ze Stron, istnienie regulacji prawnych umożliwiających korzystanie z dziedzictwa kulturowego, jak zostało to określone w Artykule 4;

- d) wspierać tworzenie warunków gospodarczych i społecznych sprzyjających uczestnictwu w działaniach związanych z dziedzictwem kulturowym;
- e) propagować ochronę dziedzictwa kulturowego jako podstawowego czynnika spośród tych, które wzajemnie wspierają realizację celów zrównoważonego rozwoju, różnorodności kulturowej i współczesnej twórczości;
- f) uznać wartość dziedzictwa kulturowego znajdującego się na terytorium podlegającym ich jurysdykcji, bez względu na jego pochodzenie;
- g) opracować zintegrowane strategie w celu ułatwienia realizacji postanowień niniejszej Konwencji.

Artykuł 6. – Skutki Konwencji

Żadne postanowienie niniejszej Konwencji nie może być interpretowane w taki sposób, aby:

- a) ograniczało lub naruszało prawa człowieka lub podstawowe wolności, które mogą być chronione przez dokumenty międzynarodowe, w szczególności Powszechną Deklarację Praw Człowieka i Konwencję o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności;
- b) wpływało na bardziej korzystne postanowienia dotyczące dziedzictwa kulturowego i środowiska, zawarte w innych krajowych lub międzynarodowych dokumentach prawnych;
- c) tworzyło prawa podlegające wykonaniu.

DZIAŁ II – WPŁYW DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NA ROZWÓJ CZŁOWIEKA I SPOŁECZEŃSTWA

Artykuł 7. – Dziedzictwo kulturowe i dialog

Strony zobowiązują się, przez władze publiczne i inne właściwe organy:

- a) sprzyjać refleksji nad etyką i sposobami przedstawiania dziedzictwa kulturowego oraz poszanowania dla różnorodności interpretacji;
- b) ustanowić procedury pojednawcze w celu sprawiedliwego rozwiązywania sytuacji, w których różne społeczności przypisują sprzeczne wartości temu samemu dziedzictwu kulturowemu;
- c) rozwijać wiedzę o dziedzictwie kulturowym, jako zasobie ułatwiającym pokojowe współistnienie poprzez propagowanie zaufania i wzajemnego zrozumienia ukierunkowanego na rozwiązywanie i zapobieganie konfliktom;
- d) wprowadzić te założenia do wszystkich wymiarów edukacji i kształcenia ustawicznego.

Artykuł 8. – Środowisko, dziedzictwo i jakość życia

Strony zobowiązują się wykorzystywać wszystkie aspekty dziedzictwa zawarte w środowisku kulturowym w celu:

- a) wzbogacania procesów rozwoju gospodarczego, politycznego, społecznego i kulturowego oraz planowania przestrzennego, przy użyciu ocen oddziaływania na dziedzictwo kulturowe, oraz w razie potrzeby przyjmując strategię łagodzenia;
- b) propagowania zintegrowanego podejścia do polityki dotyczącej różnorodności kulturowej, biologicznej, geologicznej oraz krajobrazowej, w celu osiągnięcia równowagi pomiędzy tymi elementami;
- c) wzmacniania spójności społecznej, poprzez budowanie wspólnej odpowiedzialności za miejsca zamieszkania;
- d) propagowania jakości jako celu wszystkiego co jest współcześnie wprowadzane do środowiska, bez zagrażania jego wartościom kulturowym.

Artykuł 9. – Zrównoważone korzystanie z dziedzictwa kulturowego

Aby zapewnić trwałość dziedzictwa kulturowego, Strony zobowiązują się:

- a) propagować poszanowanie dla integralności dziedzictwa kulturowego poprzez zapewnienie, że związane z nim wartości kulturowe będą ze zrozumieniem uwzględniane przy podejmowaniu decyzji o wprowadzaniu zmian;
- b) zdefiniować i promować zasady zrównoważonego zarządzania oraz wspierać jego utrzymywanie w sprawności;
- c) zapewnić, że wszystkie ogólne przepisy techniczne będą uwzględniały szczególne wymagania ochrony dziedzictwa kulturowego;

- d) promować stosowanie materiałów, technik i umiejętności opartych na tradycji i badać ich potencjał dla współczesnych zastosowań;
- e) promować pracę o wysokiej jakości poprzez system kwalifikacji zawodowych i akredytacji dla osób fizycznych, przedsiębiorstw i instytucji.

Artykuł 10. – Dziedzictwo kulturowe i działalność gospodarcza

W celu pełnego wykorzystania potencjału dziedzictwa kulturowego jako czynnika zrównoważonego rozwoju gospodarczego, Strony zobowiązują się:

- a) podnosić świadomość o potencjale gospodarczym dziedzictwa i wykorzystywać go;
- b) uwzględniać szczególny charakter i interesy dziedzictwa kulturowego przy opracowywaniu polityki gospodarczej; oraz
- c) zapewnić, by polityka ta szanowała integralność dziedzictwa kulturowego bez naruszania związanych z nim wartości.

DZIAŁ III – WSPÓŁODPOWIEDZIALNOŚĆ ZA DZIEDZICTWO KULTUROWE I UDZIAŁ SPOŁECZEŃSTWA

Artykuł 11. – Organizacja zadań publicznych w zakresie dziedzictwa kulturowego

W sferze zarządzania dziedzictwem kulturowym, Strony zobowiązują się:

- a) propagować zintegrowane i dobrze poinformowane podejście władz publicznych we wszystkich sektorach i na wszelkich poziomach;
- b) opracować prawne, finansowe i zawodowe ramy, które umożliwią wspólne działanie władz publicznych, ekspertów, właścicieli, inwestorów, przedsiębiorców, organizacji pozarządowych i społeczeństwa obywatelskiego;
- c) rozwijać innowacyjne metody współpracy władz publicznych z innymi podmiotami;
- d) szanować i wspierać dobrowolne inicjatywy, które uzupełniają rolę władz publicznych;
- e) zachęcać organizacje pozarządowe zajmujące się dziedzictwem kulturowym do działania w interesie publicznym.

Artykuł 12. – Dostęp do dziedzictwa kulturowego i demokratyzacja uczestnictwa

Strony zobowiązują się:

- a) każdego do udziału w:
 - procesie identyfikacji, badania, interpretowania, ochrony, konserwacji i prezentacji dziedzictwa kulturowego;
 - debacie i refleksji publicznej o możliwościach i wyzwaniach stawianych przez dziedzictwo kulturowe;
- b) uwzględniać wartość przypisywaną dziedzictwu kulturowemu przez każdą wspólnotę dziedzictwa, która się z nim identyfikuje;
- c) uznać rolę organizacji wolontariackich, zarówno jako partnerów w działaniach, jak i konstruktywnych krytyków polityki dziedzictwa kulturowego;
- d) podjąć kroki w celu poprawy dostępu do dziedzictwa, szczególnie dla osób młodych i znajdujących się w niekorzystnej sytuacji, w celu podniesienia świadomości o jego wartości, potrzebie utrzymania go w sprawności, zachowania oraz korzyści z niego płynących.

Artykuł 13. – Dziedzictwo kulturowe i wiedza

Strony zobowiązują się:

- a) ułatwić włączenie wymiaru dziedzictwa kulturowego na wszystkich szczeblach edukacji, niekoniecznie jako osobny przedmiot badań, ale jako bogate źródło do badań w innych dziedzinach;
- b) umocnić związki pomiędzy kształceniem w zakresie dziedzictwa kulturowego a szkoleniem zawodowym;
- c) zachęcać do interdyscyplinarnych badań nad dziedzictwem kulturowym, wspólnotami dziedzictwa, środowiskiem i ich wzajemnymi relacjami;
- d) zachęcać do ustawicznego doskonalenia zawodowego oraz wymiany wiedzy i umiejętności w ramach systemu edukacji, jak i poza nim.

Artykuł 14. – Dziedzictwo kulturowe i społeczeństwo informacyjne

Strony zobowiązują się do rozwoju wykorzystania technologii cyfrowych w celu zwiększenia dostępu do dziedzictwa kulturowego i korzyści, które z niego wynikają, poprzez:

- a) zachęcanie do inicjatyw, które promują jakość treści i dążą do zapewnienia różnorodności języków i kultur w społeczeństwie informacyjnym;
- b) wspieranie kompatybilnych międzynarodowych standardów badań, konserwacji, poprawy i ochrony dziedzictwa kulturowego, przy jednoczesnym zwalczaniu handlu dobrami kultury;
- c) dążenie do rozwiązania przeszkód w dostępie do informacji o dziedzictwie kulturowym, w szczególności do celów edukacyjnych, przy jednoczesnym zapewnieniu ochrony praw własności intelektualnej;
- d) uznanie, że tworzenie zasobów cyfrowych związanych z dziedzictwem nie narusza ochrony istniejącego dziedzictwa.

DZIAŁ IV – MONITOROWANIE I WSPÓŁPRACA

Artykuł 15. – Zobowiązania Stron

Strony zobowiązują się:

- a) opracować, poprzez Radę Europy, funkcję monitorowania obejmującą ustawodawstwo, politykę i praktyki dotyczące dziedzictwa kulturowego, zgodne z zasadami określonymi w niniejszej Konwencji;
- b) przechowywać, rozwijać i przekazywać dane do wspólnego, ogólnodostępnego systemu informacji, co ułatwi ocenę stopnia, w jakim każda ze stron wypełnia swoje zobowiązania wynikające z niniejszej Konwencji.

Artykuł 16. – Mechanizm monitorowania

- a) Komitet Ministrów, na mocy Artykułu 17 Statutu Rady Europy, może powołać odpowiedni komitet lub wyznaczyć już istniejący komitet, w celu monitorowania wdrażania niniejszej Konwencji, który będzie upoważniony do tworzenia zasad prowadzenia własnej działalności;
- b) powołany komitet:
 - ustanawia regulamin w razie potrzeby;
 - zarządza wspólnym systemem informacji, o którym mowa w artykule 15, dokonuje przeglądu środków, za pomocą których realizowane jest każde zobowiązanie wynikające z niniejszej Konwencji;
 - na wniosek jednej lub kilku Stron, wydaje opinię doradczą w sprawie każdej kwestii dotyczącej wykładni Konwencji, uwzględniając przy tym wszystkie instrumenty prawne Rady Europy;
 - z inicjatywy jednej lub kilku Stron, przeprowadza ocenę wszystkich wdrażanych przez nich aspektów Konwencji;
 - wspiera międzysektorowe stosowanie niniejszej Konwencji poprzez współpracę z innymi komitetami i uczestnictwo w innych inicjatywach Rady Europy;
 - składa sprawozdania ze swojej działalności Komitetowi Ministrów;

W pracach komitetu mogą uczestniczyć eksperci i obserwatorzy.

Artykuł 17. – Współpraca w dalszych działaniach

Strony zobowiązują się współpracować pomiędzy sobą i poprzez Radę Europy przy realizacji celów i zasad niniejszej Konwencji, a w szczególności przy propagowaniu uznania wspólnego dziedzictwa Europy, poprzez:

- a) wprowadzanie strategii współpracy ukierunkowanych na priorytety zidentyfikowane w procesie monitorowania;
- b) wspieranie działań wielostronnych i transgranicznych, oraz rozwoju sieci współpracy regionalnej w celu wdrożenia tych strategii;
- c) wymianę, rozwój, kodyfikację i zapewnienie upowszechniania dobrych praktyk;
- d) informowanie opinii publicznej o celach i wdrażaniu niniejszej Konwencji.

Każda ze Stron może, za obopólną zgodą, dokonać ustaleń finansowych ułatwiających współpracę międzynarodową.

DZIAŁ V – POSTANOWIENIA KOŃCOWE

Artykuł 18. – Podpisanie i wejście w życie

- a) Niniejsza Konwencja jest otwarta do podpisu dla Państw członkowskich Rady Europy.
- b) Podlega ona ratyfikacji, akceptacji lub zatwierdzeniu. Dokumenty ratyfikacyjne, przyjęcia lub zatwierdzenia składa się Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy.
- c) Niniejsza Konwencja wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia, w którym dziesięć Państw członkowskich Rady Europy wyrazi zgodę na związanie się postanowieniami Konwencji, zgodnie z postanowieniami ustępu poprzedzającego.
- d) Wobec każdego Państwa – Sygnatariusza, które w późniejszym okresie wyrazi zgodę na związanie się Konwencją, wchodzi ona w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia lub zatwierdzenia.

Artykuł 19. – Przystąpienie

- a) Po wejściu w życie niniejszej Konwencji, Komitet Ministrów Rady Europy może zaprosić każde Państwo nie będące członkiem Rady Europy, ani Wspólnoty Europejskiej, do przystąpienia do Konwencji w drodze decyzji podjętej większością głosów przewidzianą w artykule 20 litera d Statutu Rady Europy i przy jednomyślnym głosowaniu przedstawicieli Umawiających się Państw, uprawnionych do zasiadania w Komitecie Ministrów.
- b) Wobec każdego Państwa przystępującego lub Wspólnoty Europejskiej w przypadku jej przystąpienia, niniejsza Konwencja wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia złożenia Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy dokumentu przystąpienia.

Artykuł 20. – Terytorialny zakres stosowania

- a) Każde państwo może, w chwili podpisania lub w chwili składania dokumentu ratyfikacyjnego, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia, określić terytorium lub terytoria, do których niniejsza Konwencja będzie miała zastosowanie.
- b) Każde Państwo może, w dowolnym późniejszym terminie, w drodze deklaracji skierowanej do Sekretarza Generalnego Rady Europy, rozszerzyć stosowanie niniejszej Konwencji na inne terytorium wymienione w tejże deklaracji. W odniesieniu do takiego terytorium Konwencja wchodzi w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia otrzymania takiej deklaracji przez Sekretarza Generalnego.
- c) Każda deklaracja złożona na podstawie dwóch powyższych ustępów może, w odniesieniu do każdego terytorium wymienionego w tej deklaracji, zostać wycofana poprzez notyfikację skierowaną do Sekretarza Generalnego. Wycofanie staje się skuteczne pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie sześciu miesięcy od dnia, w którym Sekretarz Generalny otrzyma taką notyfikację.

Artykuł 21. – Wypowiedzenie

- a) Każda Strona może w dowolnym czasie wypowiedzieć niniejszą Konwencję poprzez notyfikację skierowaną do Sekretarza Generalnego Rady Europy.
- b) Wypowiedzenie staje się skuteczne pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie sześciu miesięcy od dnia otrzymania notyfikacji przez Sekretarza Generalnego.

Artykuł 22. – Zmiany

- a) Każda ze Stron oraz komitet wymieniony w artykule 16, może proponować zmiany do niniejszej Konwencji.
- b) Każda propozycja zmiany jest notyfikowana Sekretarzowi Generalnemu Rady Europy, który komunikuje ją Państwom członkowskim Rady Europy, innym Stronom i każdemu państwu, niebędącemu Państwem członkowskim Rady Europy, zaproszonemu do przystąpienia do niniejszej Konwencji zgodnie z postanowieniami Artykułu 19.
- c) Komitet bada każdą proponowaną zmianę i przedstawia tekst przyjęty większością trzech czwartych głosów przedstawicieli Stron, Komitetowi Ministrów do przyjęcia.
- d) Po przyjęciu, przez Komitet Ministrów większością głosów przewidzianą w artykule 20 Statutu Rady Europy, oraz przy jednomyślności Państw-Stron uprawnionych do zasiadania w Komitecie Ministrów, tekst zostanie przekazany Stronom do akceptacji.
- e) Każda zmiana wchodzi w życie wobec Stron, które ją zaakceptowały, pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia, w którym dziesięć Państw członkowskich Rady Europy

poinformowało Sekretarza Generalnego o swojej akceptacji. W odniesieniu do każdej Strony, która przyjmie ją w późniejszym okresie, taka zmiana wejdzie w życie pierwszego dnia miesiąca następującego po upływie trzech miesięcy od dnia, w którym zainteresowana Strona poinformowała Sekretarza Generalnego o jej przyjęciu.

Artykuł 23. – Notyfikacje

Sekretarz Generalny Rady Europy zawiadamia Państwa członkowskie Rady Europy, każde Państwo, które przystąpiło lub zostało zaproszone do przystąpienia do niniejszej Konwencji, oraz Wspólnotę Europejską, która przystąpiła lub została zaproszona do przystąpienia, o:

- a) każdym złożonym podpisie;
- b) każdym złożonym dokumencie ratyfikacyjnym, przyjęcia, zatwierdzenia lub przystąpienia;
- c) każdym terminie wejścia w życie niniejszej Konwencji, zgodnie z postanowieniami Artykułów 18, 19 i 20;
- d) każdej zaproponowanej zmianie do niniejszej Konwencji, zgodnie z postanowieniami Artykułu 22, jak również o dacie jej wejścia w życie;
- e) każdym innym dokumencie, deklaracji, notyfikacji lub komunikacie dotyczących niniejszej Konwencji.

Na dowód czego niżej podpisani, będąc do tego należycie upoważnieni, podpisali niniejszą Konwencję.

Sporządzono w Faro, dnia 27 października 2005 r., w językach angielskim i francuskim, przy czym oba teksty są jednakowo autentyczne, w jednym egzemplarzu, który zostanie zdeponowany w archiwach Rady Europy. Sekretarz Generalny Rady Europy przekaze poświadczony kopie każdemu Państwu członkowskiemu Rady Europy oraz każdemu innemu Państwu lub Wspólnocie Europejskiej, w przypadku zaproszenia ich do przystąpienia do niniejszej Konwencji.

Tłumaczenie Bogusław Szmygin, korekty Łukasz Woźniak

/Tekst oryginalny w języku angielskim: http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/heritage/Identities/default_en.asp

KARTA ICOMOS OCHRONY SZLAKÓW KULTUROWYCH

XVI Zgromadzenie Generalne ICOMOS
Quebec, 4 października 2008 r.

Opracowana przez Międzynarodowy Komitet Naukowy ds. Szlaków Kulturowych (CIIC) ICOMOS
Ratyfikowana podczas 16-go Zgromadzenia Ogólnego ICOMOS, w Québec (Kanada), 4 października 2008

Wstęp

W wyniku rozwoju metod konserwacji dziedzictwa kulturowego, nowa koncepcja Szlaków Kulturowych ukazuje ewolucję idei dotyczących wizji obiektów kulturowych, jak również coraz większe znaczenie wartości związanych z ich otoczeniem i skalą terytorialną, a także ujawnia makrostrukturę dziedzictwa na różnych poziomach. Koncepcja ta wprowadza propozycję nowej etyki konserwacji, która uznaje wspomniane wartości za wspólne dziedzictwo, wykraczające poza granice narodowe i wymagające wspólnych wysiłków. Respektując nieodłączne wartości każdego pojedynczego elementu, Szlak Kulturowy obejmuje i podkreśla wartość wszystkich swoich elementów jako istotnych części całości. Pomaga również ukazać współczesną społeczną koncepcję wartości dziedzictwa kulturowego, która traktuje je jako bogactwo przyczyniające się do zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego.

To bardziej rozszerzone pojęcie dziedzictwa kulturowego wymaga nowego podejścia, w którym zostanie ono potraktowane w znacznie szerszym kontekście i które umożliwi opisanie i ochronę jego istotnych stosunków bezpośrednio związanych z otoczeniem naturalnym, kulturowym i historycznym. Wraz z tą zmianą pojęcie Szlaku Kulturowego staje się nowatorskie, złożone i wielowymiarowe. Wprowadza i reprezentuje jakościowo nowe podejście do teorii i praktyki ochrony dziedzictwa kulturowego.

Szlak Kulturowy reprezentuje interaktywne, dynamiczne i ewolucyjne procesy, obejmujące międzykulturowe powiązania ludzkie, które odzwierciedlają bogaty i różnorodny wkład różnych narodów w dziedzictwo kulturalne.

Chociaż Szlaki Kulturowe powstały w historii jako rezultat spotkań zarówno pokojowych, jak i wrogich, posiadają one pewne wspólne wymiary, wykraczające poza ich początkowe funkcje i oferują wyjątkowe środowisko dla kultury pokoju opartej na więziach wspólnej historii, jak również tolerancji, szacunku i uznania kulturowej różnorodności, które cechują zainteresowane społeczności.

Szlaki Kulturowe, jako nowe pojęcie lub kategoria, nie stoją w sprzeczności, ani nie pokrywają się z innymi kategoriami lub typami obiektów kulturowych - zabytkami, miastami, krajobrazami kulturowymi, dziedzictwem przemysłowym itd. - które mogą istnieć w obrębie danego Szlaku Kulturowego. Koncepcja ta po prostu włącza je do wspólnego systemu, który zwiększa ich znaczenie.

Takie zintegrowane, interdyscyplinarne i wspólne ramy stwarzają nowe stosunki pomiędzy tymi elementami dzięki nowatorskiej, naukowej perspektywie, która przedstawia wielostronną, bardziej całościową i dokładniejszą wizję historii. Podejście to pobudza nie tylko zrozumienie i wymianę informacji wśród narodów świata, ale pozwala również rozwinąć współpracę w celu zachowania dziedzictwa kulturowego. Nowość wprowadzona dzięki koncepcji „Szlaków Kulturowych” ujawnia treść dziedzictwa szczególnego zjawiska, jakim jest ludzka mobilność i wymiana, które rozwinęły się i zostały ułatwione przez szlaki komunikacyjne wykorzystywane dla konkretnego i szczególnego celu lub mające specjalne przeznaczenie. Szlak Kulturowy może być drogą, która została wyraźnie stworzona dla takiego celu albo trasą, która wykorzystywała w całości lub części istniejące uprzednio drogi używane dla innych celów. Jednak poza charakterem szlaku komunikacyjnego albo transportowego, istnienie i znaczenie Szlaku Kulturowego można wyjaśnić jedynie poprzez to, że był on wykorzystany dla konkretnego celu przez dłuższy okres historii i wytworzył wartości dziedzictwa i właściwości kulturowe powiązane z nim i odzwierciedlające wzajemne wpływy różnych grup kulturowych w efekcie jego własnej szczególnej dynamiki.

W związku z tym Szlaki Kulturowe nie są zwykłymi drogami komunikacji i transportu, obejmującymi właściwości kulturowe i łączące różne społeczności, ale stanowią wyjątkowe zjawisko historyczne, którego nie można wywołać przez działania wyobraźni i woli w celu utworzenia zbioru powiązanych aktywów kulturowych, które akurat posiadają cechy wspólnie.

Szlaki Kulturowe powstawały czasami jako projekty zaplanowane *a priori* przez ludzką wolę, która miała wystarczającą moc, by podjąć się konkretnego zadania (na przykład szlaki Inków i Cesarstwa Rzymskiego). Innym razem były one rezultatem długiego procesu ewolucyjnego, w ramach którego wspólne interwencje różnych czynników ludzkich były zbieżne i skierowane na realizację wspólnego celu (tak jak w przypadku dróg do Santiago, afrykańskich szlaków karawanowych albo Jedwabnego Szlaku). W obydwu przypadkach są to procesy realizowane w wyniku zaangażowania ludzkiej woli osiągnięcia konkretnego celu.

Biorąc pod uwagę kulturowe bogactwo i różnorodność zarówno wzajemnych powiązań, jak i charakterystycznych aktywów bezpośrednio związanych z powodem istnienia Szlaków Kulturowych (takich jak zabytki, pozostałości archeologiczne, dawne miasta, architektura wernakularna, dziedzictwo niematerialne, przemysłowe i techniczne, roboty publiczne, krajobrazy kulturowe i naturalne, środki transportu i inne przykłady zastosowania konkretnej wiedzy i umiejętności technicznych), badania i zarządzanie nimi wymagają podejścia międzydiscyplinarnego, które pozwoli przedstawić i wzmocnić naukowe hipotezy, a także poszerzyć wiedzę historyczną, kulturalną, techniczną i artystyczną.

CELE KARTY

- Wprowadzić podstawowe zasady i metody badań właściwych dla kategorii Szlaku Kulturowego, jako że nawiązują one do innych wcześniej ustanowionych i zbadanych kategorii aktywów dziedzictwa kulturowego.
- Zaproponować podstawowe mechanizmy rozwoju wiedzy na temat ochrony, zachowania, zarządzania i konserwacji Szlaków Kulturowych.
- Zdefiniować podstawowe wytyczne, zasady i kryteria poprawnego wykorzystania Szlaków Kulturowych jako zasobów przyczyniających się do zrównoważonego rozwoju społecznego i gospodarczego, z poszanowaniem ich autentyczności i integralności, konieczności właściwej ochrony i historycznego znaczenia.
- Ustanowić podstawy krajowej i międzynarodowej współpracy, która będzie miała zasadnicze znaczenie dla podejmowania badań, konserwacji i projektów rozwoju Szlaków Kulturowych, jak również dla finansowania wymaganego do realizacji tych zamierzeń.

DEFINICJA

Każdy lądowy, wodny lub innego rodzaju szlak komunikacyjny, o fizycznie wytyczonych granicach i posiadający swoją własną konkretną dynamiczną i historyczną funkcję oraz przeznaczony dla konkretnego i dokładnie określonego celu oraz taki, który musi spełniać następujące warunki:

- a) musiał powstać w wyniku oraz stanowić odzwierciedlenie współdziałającego przemieszczenia się ludności, jak również wielowymiarowej, stałej i wzajemnej wymiany towarów, idei, wiedzy i wartości pomiędzy społecznościami, krajami, regionami albo kontynentami przez znaczny okres czasu;
- b) musiał w przeszłości promować wzajemne wzbogacanie kultur w przestrzeni i czasie, co znalazło odzwierciedlenie w jego dziedzictwie materialnym i niematerialnym;
- c) musiał tworzyć dynamiczny system historycznych stosunków i kulturalnych właściwości powiązanych z jego istnieniem.

Definiowanie elementów Szlaków Kulturowych: kontekst, treść, międzykulturowe znaczenie jako całości, dynamiczny charakter i otoczenie.

1. Kontekst: Szlaki Kulturowe występują w naturalnym i kulturowym kontekście, na który wywierają wpływ i który charakteryzują i wzbogacają nowymi wymiarami w ramach procesu wzajemnego oddziaływania.
2. Treść: Szlak Kulturowy musi koniecznie zawierać elementy namacalne, które stanowią świadectwo jego dziedzictwa kulturowego i stanowią fizyczne potwierdzenie jego istnienia. Wszelkie niematerialne elementy służą do nadania sensu i znaczenia różnym elementom składającym się na całość.
 - 1.) Niezbędny element fizyczny, który określa istnienie Szlaku Kulturowego to sam szlak komunikacyjny jako narzędzie służące projektowi, który został opracowany i powstał w wyniku ludzkiej działalności dla zrealizowania konkretnego celu.
 - 2.) Inne istotne elementy to materialne aktywa dziedzictwa powiązane z funkcjonalnością szlaku jako szlaku historycznego (punkty tranzytowe, biura celne, miejsca przechowywania, odpoczynku, kwatery, szpitale, rynki, porty, fortyfikacje obronne, mosty, środki komunikacji i transportu, zakłady przemysłowe, kopalnie i inne, jak również powiązane z produkcją i handlem, które odzwierciedlają techniczne, naukowe i społeczne zastosowania i postęp w różnych epokach, ośrodki miejskie, krajobrazy kulturalne, miejsca sakralne, miejsca kultu, itd.) oraz niematerialne elementy dziedzictwa, będące świadectwem procesu wymiany i dialogu pomiędzy społecznościami korzystającymi z tych tras.
3. Międzykulturowe znaczenie całości: pojęcie Szlaku Kulturowego zakłada jego wartość jako całości, która jest większa niż suma jego części i która stanowi o znaczeniu Szlaku.
 - 1.) Szlak Kulturowy to zasoby kulturowe wzbogacone przez różne kultury, które on łączy i przekracza dzięki posiadanej wartości ogólnej, reprezentując znaczną liczbę cech wspólnych i systemów wartości.
 - 2.) W ramach tożsamości całościowej, wartość poszczególnych części szlaku wywodzi się z ich wspólnego, współdzielonego, wielopłaszczyznowego znaczenia.
 - 3.) Szersza skala szlaku umożliwia kulturalne powiązania społeczności, krajów, regionów i kontynentów.
 - 4.) Ta rozległość skali jest ważna zarówno z punktu widzenia obejmowanego terytorium, jak i wszechstronnego zarządzania różnymi elementami zawartego dziedzictwa. Jednocześnie kulturowa różnorodność, którą ona zakłada, stanowi alternatywę dla procesu kulturowej homogenizacji.
4. Dynamiczny charakter: Oprócz fizycznych świadectw historycznej trasy wraz z elementami dziedzictwa kulturowego, Szlaki Kulturowe posiadają dynamiczny czynnik, który spełnia rolę przewodnika lub kanału dla wzajemnych wpływów kulturowych.
 - 1.) Dynamika Szlaku Kulturowego nie podlega prawom naturalnym lub zwyczajnym zjawiskom, ale wywodzi się wyłącznie z ludzkich działań i interesów i dlatego jest zrozumiąta jako zjawisko kulturowe.
 - 2.) Ten żywy obieg kultury manifestuje się nie tylko w aspekcie materialnym lub namacalnym, ale również w aspekcie duchowym i tradycjach składających się na niematerialne dziedzictwo Szlaków Kulturowych.
 - 3.) Dzięki ujęciu Szlaków Kulturowych jako zbioru dynamicznych elementów komunikacji kulturowej pomiędzy społecznościami, bogactwa ich dziedzictwa kulturowego mogą zostać docenione w prawdziwym wymiarze przestrzennym i historycznym, który pozwala na wszechstronne i zrównoważone podejście do konserwacji Szlaku jako całości.
5. Otoczenie: Szlak Kulturowy jest ściśle związany ze swoim otoczeniem i stanowi jego nieodłączną część.
 - 1.) Umieszczenie geograficzne przyczyniło się do ukształtowania Szlaku Kulturowego albo powodując wytyczenie jego trasy, albo wpływając na jego rozwój w czasie.
 - 2.) Umieszczenie terytorialne, naturalne czy kulturalne (otoczenie miejskie albo wiejskie) tworzy ramy Szlaku Kulturowego, zapewnia jemu szczególną atmosferę, określaną przez elementy i wartości fizycznej i niematerialnej natury, a także ma zasadnicze znaczenie z punktu widzenia poznania, ochrony i wykorzystania szlaku.
 - 3.) Szlak Kulturowy łączy i wzajemnie wiąże geografę z bardzo różnymi właściwościami dziedzictwa, tworząc ujednoczoną całość. Szlaki Kulturowe i ich otoczenie są powiązane z różnymi krajobrazami, naturalnymi lub kulturowymi, które stanowią zaledwie jeden z ich składników i mają swoje własne wyróżniające się cechy oraz tożsamość w zależności od obszarów i regionów, przez które przechodzą. Różne krajobrazy przyczyniają się do charakterystyki różnych odcinków Szlaku jako całości, wzbogacając go swoją różnorodnością.
 - 4.) Na niektórych odcinkach szlaku obserwujemy delikatny związek z naturą, na innych jest to związek ze środowiskiem miejskim lub wiejskim, a w obszarach zabytków odizolowanych od innych budynków (takich jak kaplice, klasztory, fontanny, mosty, krzyże graniczne, itd.), jest to związek tych zabytków z otoczeniem krajo-
brazowym, który kształtuje charakter danego odcinka Szlaku Kulturalnego.

- 5.) Ochrona i konserwacja Szlaków Kulturowych wymaga gruntownej znajomości cech historycznych, naturalnych i kulturowych obszarów otaczających. Wszelkie konieczne interwencje należy dokonywać z uwzględnieniem tego kontekstu i poszanowaniem właściwości definiujących szlaku, ułatwiając ich zrozumienie, ale bez zniekształcania tradycyjnego krajobrazu - naturalnego, kulturowego albo mieszanego.
- 6.) Należy wytyczyć granice otoczenia Szlaku Kulturowego, wyraźnie oznaczając dobrze zdefiniowaną, regulowaną przepisami strefę buforową, która pozwoli na zachowanie materialnych i niematerialnych wartości kulturowych we wspomnianych granicach przy zachowaniu pełnego autentyzmu i integralności. Taka ochrona powinna obejmować wartości różnych krajobrazów składających się na Szlak Kulturowy i stanowiących o jego charakterystycznej atmosferze.

KONKRETNE WSKAŹNIKI

W przypadku Szlaku Kulturowego należy uwzględnić następujące podstawowe wskaźniki różnicujące i obowiązujące: struktura szlaku i jego fizyczne podłoże wraz z danymi historycznymi dotyczącymi jego wykorzystania do konkretnego celu, wszelkie fizyczne konstrukcje powiązane z konkretnym celem i funkcjonalnością Szlaku Kulturowego, elementy komunikacji oraz występowanie kulturalnych manifestacji wspólnego pochodzenia na długości trasy (albo w danych punktach), takich jak praktyki, tradycje, zwyczaje i wspólne zastosowania natury religijnej, rytualnej, językowej, świątecznej, kulinarnej albo podobnej, wzajemne wpływy w muzyce, literaturze, architekturze, sztukach pięknych, rękodziele, postępy naukowe, umiejętności techniczne i technologie oraz inne materialne i niematerialne aktywa kulturowe, których pełne zrozumienie wywodzi się z historycznej funkcji Szlaku Kulturowego.

RODZAJE SZLAKÓW KULTUROWYCH

Szlaki kulturowe można sklasyfikować w następujący sposób:

- na podstawie ich zasięgu terytorialnego: lokalne, krajowe, regionalne, kontynentalne albo międzykontynentalne.
- na podstawie ich zasięgu kulturowego: w obrębie danego regionu kulturowego albo znajdujące się na różnych obszarach geograficznych, na których występowały lub nadal występują wzajemne wpływy w ramach tworzenia i ewolucji wartości kulturowych.
- na podstawie ich celu lub funkcji: społeczne, gospodarcze, polityczne lub kulturalne. Te wspólnie dzielone cechy można odnaleźć w wielowymiarowym kontekście.
- na podstawie czasu ich występowania: te, które nie są już wykorzystywane w przeciwieństwie do tych, które nadal się rozwijają pod wpływem kontaktów społeczno-ekonomicznych, politycznych i kulturalnych.
- na podstawie ich strukturalnej konfiguracji: liniowe, koliste, w kształcie krzyża, rozchodzące się promieniście albo sieciowe.
- na podstawie ich środowiska naturalnego: lądowe, wodne, mieszane albo inne umiejscowienie fizyczne.

IDENTYFIKACJA, INTEGRALNOŚĆ I AUTENTYZM

Wskaźniki oparte na domniemaniu faktycznym.

Dla celów identyfikacji i oceny następujące aspekty mogą być początkowo uznane za *prima facie*, jako nie ostateczne dowody istnienia Szlaku Kulturowego:

- wyraz dynamicznych społecznych, gospodarczych, politycznych i kulturowych procesów, które spowodowały rozwój kontaktów pomiędzy różnymi grupami kulturowymi powiązanych obszarów;
- wyróżniające cechy, które są wspólne dla różnych obszarów geograficznych i kulturalnych połączonych więzami historycznymi;
- dowody mobilności i stosunków wykształconych pomiędzy społecznościami albo grupami etnicznymi różnych kultur;
- konkretne cechy kulturalne wywodzące się z życia tradycyjnego różnych społeczności;
- elementy dziedzictwa i praktyki kulturowe - takie jak ceremonie, święta i religijne celebracje reprezentujące wspólne wartości różnych społeczności w konkretnym kulturowym i historycznym obszarze (lub obszarach) - związane ze znaczeniem i funkcją Szlaku.

Proces identyfikacji

W procesie identyfikacji Szlaku Kulturowego należy koniecznie wziąć pod uwagę jego szczególną funkcję, jaką jest służenie konkretnemu i określonymu celowi, namacalne i niematerialne wartości jego dziedzictwa powstałe w sposób dynamiczny w wyniku wzajemnych wpływów kulturowych, jego strukturalną konfigurację, cały kontekst geograficzny i historyczny, jego naturalne i kulturowe otoczenie, określenie jego charakteru jako miejskiego

lub wiejskiego, a także odpowiadające mu charakterystyczne wartości środowiskowe, jego stosunek do krajobrazu, okres jego trwania w czasie, jego symboliczny i duchowy wymiar. Wszystkie te elementy mają się przyczynić do jego identyfikacji i zrozumienia jego znaczenia.

Niematerialne aktywa Szlaku Kulturowego mają zasadniczą wagę dla zrozumienia jego znaczenia i powiązanych wartości dziedzictwa. W związku z tym materialne aspekty należy zawsze badać w powiązaniu z innymi wartościami o niematerialnym charakterze.

Dla celów oceny porównawczej trzeba również wziąć pod uwagę czas istnienia i historyczne znaczenie różnych części Szlaku w powiązaniu z całością. W przypadku żywego Szlaku Kulturowego należy zachować stosunki i dynamiczne funkcje powiązane z konkretnym i dokładnie określonym celem, który dał początek jego istnieniu i służy do jego zdefiniowania i identyfikacji, nawet jeżeli nastąpiły zmiany historyczne i zostały dołączone nowe elementy. Te nowe elementy należy oceniać w ramach ich funkcjonalnego związku ze Szlakiem Kulturowym i może się zdarzyć, że właściwości mające same w sobie wartość dziedzictwa nie mogą zostać uznane za składniki Szlaku Kulturowego, ponieważ nie są jego częścią.

Autentyzm

Każdy Szlak Kulturowy powinien spełniać kryteria autentyzmu w sposób oczywisty i wiarygodny wyrażające jego wartość ze względu na środowisko naturalne i kulturalne, a także kryteria dotyczące obu elementów definiujących oraz cech charakterystycznych natury materialnej i niematerialnej:

- Kryteria te powinny zostać zastosowane do każdego odcinka będącego przedmiotem badania w celu oceny jego znaczenia w stosunku do ogólnego sensu Szlaku na przestrzeni całego jego rozwoju historycznego i w celu weryfikacji autentyzmu układu strukturalnego poprzez ślady znajdujące się na jego trasie.
- Autentyzm powinien być również oczywisty w kontekście naturalnym i kulturowym każdego odcinka Szlaku na podstawie analizy i oceny oraz w kontekście innych namacalnych i nienamacalnych pierwiastków dziedzictwa w ramach jego funkcjonalności historycznej i otoczenia.
- Nawet jeżeli na pewnych odcinkach materialne ślady Szlaku Kulturowego nie zostały wyraźnie zachowane, jego istnienie w tych obszarach można wykazać poprzez dowody historiograficzne, niewidzialne elementy i niematerialne źródła informacji, które potwierdzają ich rzeczywiste znaczenie jako integralnych składników Szlaku i świadczą o jego autentyzmie.
- Zarówno nowe jak i tradycyjne techniki i metodologie użyte do ochrony, konserwacji i zarządzania Szlakami Kulturowymi muszą spełniać kryteria autentyzmu.

Integralność

Weryfikacja integralności Szlaku Kulturowego musi koniecznie uwzględniać wystarczająco reprezentatywny zbiór materialnych i niematerialnych świadectw i elementów, stanowiących świadectwo jego globalnego znaczenia i wartości jako całości i reprezentujących w pełni właściwości i znaczenie procesów historycznych, które doprowadziły do utworzenia Szlaku Kulturowego.

Dowody historycznych związków i dynamicznych funkcji o zasadniczym znaczeniu z punktu widzenia wyróżniającego się charakteru Szlaku Kulturowego powinny zostać zachowane. W dodatku należy uwzględnić, czy jego materiał fizyczny i cechy znaczeniowe są w dobrym stanie i czy wpływ procesów degradacji jest pod kontrolą, a także czy Szlak powoduje jakies skutki uboczne dla rozwoju, czy jest porzucany lub zaniechany.

METODOLOGIA

Koncepcja Szlaku Kulturowego wymaga konkretnej metodologii badań, oceny, ochrony, zachowania, konserwacji, wykorzystania i zarządzania. Zważywszy na zakres oraz całkowitą wartość, a także wymiary terytorialne szlaku, ta metodologia wymaga ustanowienia systemu działań skoordynowanych i zarządzanych w sposób integralny. Należy koniecznie zacząć od identyfikacji Szlaku jako całości i jego poszczególnych części wraz ze spisem jego aktywów oraz analizą ich stanu konserwacji, co ułatwi szczegółowe opracowanie strategicznego planu ochrony szlaku. Plan ten powinien koniecznie obejmować środki zwiększające świadomość istnienia Szlaku i przyczyniające się do zainteresowania podmiotów publicznych oraz prywatnych. Wymagane jest również opracowanie skoordynowanych środków i konkretnych instrumentów prawnych dla ochrony, wykorzystania i zarządzania wszystkimi jego elementami, które w dużym stopniu stanowią o wartości i znaczeniu Szlaku jako całości.

1. Badania

Badania Szlaków Kulturowych mogą obejmować różne obszary geograficzne, potencjalnie bardzo od siebie oddalone. W związku z tym zaleca się powołanie kilku zespołów badawczych zlokalizowanych w głównych i charakterystycznych punktach Szlaku objętych badaniem. Metodologia badawcza wraz z przyjętymi sposobami działania i zastosowanymi wskaźnikami dla celów właściwej identyfikacji i oszacowania wartości dziedzictwa w różnych odcinkach Szlaku Kulturowego nigdy nie powinna tracić

z oczu sensu Szlaku jako całości, aby uniknąć choćby najmniejszego uszczerbku dla sensu lub historycznego znaczenia szlaku. Tą kategorią dziedzictwa kulturowego powinny zajmować się współpracujące ze sobą międzydyscyplinarne zespoły badawcze. Należy ustanowić wspólne kryteria robocze, przyjmując za podstawową zasadę rozpoczynanie badań od części, ale bez utraty całościowej perspektywy projektu. Podobnie w procesie gromadzenia danych powinny zostać użyte ujednoczone z wyprzedzeniem wspólne narzędzia metodologiczne.

W celu zapewnienia wymiany danych dotyczących prac i osiągnięć każdego zespołu plan projektu badawczego powinien zawierać mechanizmy koordynacyjne, ułatwiające komunikację i współpracę pomiędzy pracownikami naukowymi. Badacze powinni pamiętać, że obecność różnego rodzaju właściwości dziedzictwa kulturowego na trasie Szlaku Kulturowego nie sugeruje, że są one koniecznymi integralnymi składnikami tej trasy lub odpowiednimi obiektami badań w odniesieniu do niego. Jedyne elementy, które powinny zostać naświetlone w badaniach naukowych Szlaku Kulturowego to te, które są powiązane z konkretnym celem Szlaku i wszelkimi wpływami wynikającymi z jego funkcjonalnej dynamiki.

2. Finansowanie

Zważywszy na zakres zadań związanych z identyfikacją i podkreśleniem wartości obszernego Szlaku Kulturowego, finansowanie prac należy realizować etapami, które umożliwią zrównoważony, skoordynowany postęp w realizacji projektów badawczych, jak również projektów ochrony, użytkowania i zarządzania w odniesieniu do różnych odcinków szlaku. Wskazane jest wykonanie wspólnego oszacowania aktywów przeznaczonych do ochrony, aby umożliwić określenie priorytetów dla działań oraz wdrożenie odpowiadających im strategii. Wymaga to uzyskania środków finansowych w ramach dwustronnych lub wielostronnych umów współpracy, jak również poprzez tworzenie ciał zajmujących się specjalnie zbieraniem informacji i podkreśleniem wartości Szlaku. Z tych samych względów ciała regionalne, których jurysdykcja pokrywa się zupełnie albo częściowo z historyczną trasą Szlaku Kulturowego, powinny ustalić najlepszy sposób zdobycia zainteresowana Stron zaangażowanych i nawiązać z nimi współpracę. Ważne jest również pozyskanie do współpracy instytucji filantropijnych i prywatnych sponsorów, jeśli to możliwe.

3. Ochrona – Ocena – Zachowanie - Konserwacja

Szlaki Kulturowe i ich otoczenie wymagają nowych instrumentów oceny, ochrony, konserwacji i ewaluacji. Nie wystarczy zagwarantować ochrony elementów ich dziedzictwa tylko częściowo lub na zasadzie przypadkowej. Należy przeprowadzić rygorystyczne spisy tych elementów, jak również dokonać oceny ich autentyczności i integralności, aby określić ich wpływ na wartości Szlaków Kulturowych i tym samym wpływ na jego znaczenie. Potrzebna jest również kontrola skutków procesów degradacji i stworzenie strategii zapobiegania niepożądanym efektom rozwoju i zaniedbaniom. Wszystkie te cele wymagają ustanowienia systemu skoordynowanych środków prawnych i odpowiednich instrumentów, które zagwarantują, że Szlak zostanie zachowany, a jego wartość i znaczenie zostaną podkreślone w sposób holistyczny. Poznanie wartości dziedzictwa historycznego ma zasadnicze znaczenie przed podjęciem na Szlakach Kulturowych jakichkolwiek interwencji, mogących mieć na nie wpływ lub zmienić ich znaczenie.

4. Zrównoważone użytkowanie – związek z działalnością turystyczną

Jeśli chodzi o użytkowanie Szlaku Kulturowego, może on zostać wykorzystany do promocji działalności o charakterze społecznym i gospodarczym o niezwykłym znaczeniu dla stabilnego rozwoju.

Należy podjąć specjalne starania, aby zapobiec myleniu koncepcji szlaków turystycznych - nawet tych o interesie kulturowym - z koncepcją Szlaku Kulturowego. Trzeba jednak również uznać, że Szlak Kulturowy jest rzeczywistością, która może mieć wielkie znaczenie dla spójności terytorialnej i zrównoważonego rozwoju. Z tego punktu widzenia należy podjąć wysiłki na rzecz promocji wiedzy na temat Szlaków Kulturowych, ich odpowiedniego i zrównoważonego wykorzystania dla celów turystycznych, zawsze przyjmując właściwe kroki, zmierzające do eliminacji zagrożeń. W tym celu ochrona i promocja Szlaku Kulturowego powinny w sposób harmonijny integrować dodatkową infrastrukturę przeznaczoną dla działalności turystycznej, trasy dojazdowe, informacje, interpretację i prezentację – pod warunkiem koniecznym, że działania te nie będą stanowiły zagrożenia dla znaczenia, autentyczności i integralności historycznych wartości Szlaku Kulturowego, będących głównym elementem przekazywanym zwiedzającym.

Ruch turystyczny powinien być zarządzany w sposób racjonalny i brać pod uwagę wcześniej wykonane badania oddziaływania na środowisko i plany publicznego wykorzystania i udziału społeczności, a także z uwzględnieniem środków kontroli i monitoringu w celu zapobiegania negatywnym skutkom turystyki.

Stworzenie Szlaku Kulturowego dla celów turystyki powinno w każdym przypadku gwarantować przede wszystkim udział społeczności miejscowej oraz lokalnych i regionalnych firm turystycznych. Należy podjąć usilne starania, aby uniemożliwić tworzenie monopolu przez duże międzynarodowe korporacje lub większe firmy z siedzibą w bardziej rozwiniętych krajach, przez które przebiega historyczna trasa Szlaku Kulturowego. Zważywszy na fakt, że Szlak Kulturowy jest narzędziem współpracy i poznania, które umożliwia holistyczne odczytanie spotkania kultur i cywilizacji tworzących Szlak, powinniśmy również pamiętać, że niezależnie od relatywnego znaczenia każdej części szlaku, promowanie pozytywnego rozwoju każdej z nich prowadzi do zwiększonego zainteresowania Szlakiem i korzyści dla innych części.

5. Zarządzanie

„Poznanie znaczenia Szlaków Kulturowych” staje się podstawową zasadą zarządzania szlakami kulturowymi. Wypływa z tego wniosek, że wszystkie działania powiązane z badaniami, oceną i promocją wiedzy na ich temat w społeczeństwie mają być prowadzone w sposób skoordynowany i harmonijny. Konieczna jest zatem również koordynacja wzajemna, która zagwarantuje połączenie zasad dotyczących ochrony, zachowania, konserwacji, organizacji terytorialnej, zrównoważonego rozwoju, użytkowania i turystyki. W związku z tym należy opracowywać wspólne projekty, które zapewnią zrównoważony rozwój w skali krajowej (na poziomie prowincji, regionu, lokalnym, itd.) i międzynarodowej, jak również stworzyć instrumenty zarządzania przeznaczone do ochrony Szlaku przed klęskami żywiołowymi i wszelkimi innymi zagrożeniami, mogącymi mieć wpływ na integralność i oryginalność Szlaku Kulturowego, a tym samym na jego znaczenie.

6. Udział społeczeństwa

Zabezpieczenie, ochrona i konserwacja, promocja i zarządzanie w odniesieniu do Szlaku Kulturowego wymagają pobudzenia społecznej świadomości oraz udziału mieszkańców obszarów, przez które biegnie Szlak.

WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

Istnieją godne uwagi przykłady Szlaków Kulturowych, których trasy historyczne obejmują różne kraje. Z tego powodu niezbędna jest współpraca międzynarodowa w zakresie badań, oceny i ochrony majątku, który składa się na międzynarodowe Szlaki Kulturowe.

W przypadku Szlaków Kulturowych obejmujących swoim zasięgiem kraje o różnym stopniu rozwoju, zaleca się, aby to kraje bardziej rozwinięte zapewniły środki współpracy gospodarczej, technicznej i logistycznej, jak również pomoc przy wymianie informacji, doświadczeń i pracowników naukowych.

Jest wysoce pożądane, aby UNESCO i inne międzynarodowe organizacje ustanowiły mechanizmy współpracy (finansowej, technicznej i logistycznej) w zakresie wspierania i wdrażania projektów związanych ze Szlakami Kulturowymi, które leżą w obszarze zainteresowania więcej niż jednego kraju.

Szlaki Kulturowe powinny być postrzegane jako symbole unii pomiędzy narodami. Historyczne więzi utworzone na trasach Szlaków Kulturowych mogą służyć do promowania projektów opartych na nowej formie współpracy pomiędzy narodami, które w przeszłości wspólnie dzieliły pewne wartości i wiedzę.

Tłumaczenie Piotr Gumola

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

DEKLARACJA W SPRAWIE ZACHOWANIA *GENIUS LOCI* (DUCHA MIEJSCA)

XVI Zgromadzenie Generalne ICOMOS
Quebec, 4 października 2008 r.

PREAMBUŁA

Zebrani w historycznym mieście Quebec (Kanada) w dniach 29 września - 4 października 2008 r. na zaproszenie Międzynarodowej Rady Ochrony Zabytków (ICOMOS) w Kanadzie z okazji XVI Zgromadzenia Generalnego ICOMOS i obchodów 400. rocznicy założenia Quebec uczestnicy przyjęli poniższą Deklarację zasad i rekomendacji w celu zachowania *genius loci* przez ochronę materialnego i niematerialnego dziedzictwa, co uznaje się za innowacyjny i skuteczny sposób na zapewnienie zrównoważonego rozwoju i rozwoju społecznego na całym świecie.

Niniejsza Deklaracja stanowi część serii środków i działań podjętych przez ICOMOS na przestrzeni ostatnich pięciu lat w kierunku ochrony i promowania *genius loci* tj. ich charakteru mieszkalnego, społecznego i duchowego. W 2003 r. ICOMOS skierował uwagę sympozjum naukowego na swoim 14. Zgromadzeniu Generalnym na temat zachowania niematerialnych wartości społecznych zabytków i miejsc zabytkowych. W przyjętej następnie Deklaracji z Kimberly ICOMOS zobowiązał się do uwzględniania wartości niematerialnych (wspomnień, wierzeń, tradycyjnej wiedzy, przywiązania do miejsca) oraz lokalnych społeczności, które strzegą tych wartości, w zarządzaniu i zachowywaniu zabytków i miejsc zabytkowych na mocy Konwencji o ochronie światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 1972 r. Deklaracja ICOMOS z Xi'an z 2005 r. zwraca uwagę na konserwację otoczenia, zdefiniowanego jako fizyczne, wizualne i naturalne aspekty, a także społeczne i duchowe praktyki, zwyczaje, tradycyjna wiedza i inne niematerialne formy i sposoby wyrazu, w ochronie i promowaniu zabytków i miejsc zabytkowych stanowiących światowe dziedzictwo. Wzywa także do przyjęcia podejścia multidyscyplinarnego i stosowania różnorodnych źródeł informacji w celu lepszego zrozumienia, zarządzania i konserwacji otoczenia. Deklaracja z Foz Do Iguaçu opracowana w 2008 r. przez ICOMOS Ameryki stanowi, że materialne i niematerialne składniki dziedzictwa są konieczne do zachowania tożsamości społeczności, które stworzyły i przekazały przestrzenie o znaczeniu kulturowym i historycznym. Nowe karty ICOMOS w sprawie szlaków kulturowych oraz interpretacji i prezentacji sformułowane po obszernych konsultacjach i przedstawione do ratyfikacji na obecnym 16. Zgromadzeniu Ogólnym ICOMOS także uznają znaczenie niematerialnych wymiarów dziedzictwa oraz duchową wartość miejsca. Z powodu niepodzielności charakteru materialnego i niematerialnego dziedzictwa oraz znaczenia, wartości i kontekstu, jakie niematerialne dziedzictwo nadaje przedmiotom i miejscom, ICOMOS aktualnie rozważa przyjęcie nowej karty poświęconej konkretnie niematerialnemu dziedzictwu zabytków i miejsc zabytkowych. W tym zakresie zachęcamy do dyskusji i debat w celu opracowania nowej terminologii pojęciowej, która uwzględni zmiany ontologiczne *genius loci*.

XVI Zgromadzenie Ogólne, a konkretnie Forum Młodych, Forum Autochtoniczne i Sympozjum Naukowe, dało możliwość dalszego badania związku pomiędzy materialnym i niematerialnym dziedzictwem a wewnętrznymi społecznymi i kulturowymi mechanizmami *genius loci*. Definiuje się *genius loci* jako elementy materialne (budynki, miejsca, krajobrazy, szlaki, przedmioty) i elementy niematerialne (wspomnienia, opowieści, pisemne dokumenty, rytuały, festiwale, tradycyjna wiedza, wartości, faktury, kolory, zapachy itp.) tj. fizyczne i duchowe elementy, które nadają znaczenia, wartości, emocji i tajemniczości danemu miejscu. Zamiast oddzielać atmosferę od miejsca, niematerialne od materialnego, i uznać je za przeciwieństwa, zbadaliśmy wiele sposobów, w jakie te dwa elementy współgrają ze sobą i wzajemnie się tworzą. *Genius loci* tworzą różne podmioty społeczne, architekci i zarządcy miejsca, a także jego użytkownicy, z których wszyscy aktywnie i jednocześnie przyczyniają się do nadania jej znaczenia. *Genius loci*, uznawana za pojęcie relacyjne, przyjmuje mnogi i dynamiczny charakter, posiadając zdolność do przyjmowania wielorakich znaczeń i unikalnych form, do zmieniania się wraz z upływem czasu i do przynależności do różnych grup. To bardziej dynamiczne podejście jest także lepiej dostosowane do współczesnego zglobalizowanego świata, który charakteryzują migracje między krajami, przemieszane populacje, wzrost kontaktów międzykulturowych, pluralistyczne społeczeństwa i wielorakie rodzaje przywiązania do miejsca.

Genius loci, a więc *duch miejsca* oferuje pełniejsze zrozumienie środowiska, w którym żyjemy, a tym samym stałego charakteru zabytków, miejsc zabytkowych i krajobrazów kulturowych. Daje on bogatszy, bardziej dynamiczny i globalny pogląd na dziedzictwo kulturowe. *Genius loci* w takiej czy innej formie istnieje praktycznie we wszystkich kulturach świata i jest wytworem ludzi w odpowiedzi na ich potrzeby społeczne. Społeczności zamieszkujące dane miejsce, zwłaszcza jeżeli są to społeczności tradycyjne, powinny być mocno zaangażowane w ochronę swoich wspomnień, witalności, ciągłości i duchowości.

W związku z powyższym uczestnicy XVI Zgromadzenia Ogólnego ICOMOS kierują poniższą Deklaracją zasad i rekomendacji do organizacji międzyrządowych i pozarządowych, władz krajowych i lokalnych oraz wszystkich instytucji i specjalistów, którzy mogą przez prawodawstwo, polityki, procesy planowania i zarządzanie przyczynić się do lepszej ochrony i promowania atmosfery miejsca.

Rozważenie na nowo *genius loci*

1. Uznając, że *genius loci* składa się zarówno z elementów materialnych (miejsca, budynki, krajobrazy, szlaki, przedmioty), jak i elementów niematerialnych (wspomnienia, opowieści, pisemne dokumenty, festiwale, rytuały, obchody, tradycyjna wiedza, wartości, faktury, kolory, zapachy itp.), z których wszystkie znacząco przyczyniają się do nadania atmosfery danemu miejscu, deklarujemy, że niematerialne dziedzictwo kulturowe nadaje bogatszego i pełniejszego znaczenia dziedzictwu jako całości i musi być brane pod uwagę we wszelkich przepisach prawnych dotyczących dziedzictwa kulturowego oraz we wszelkich projektach z zakresu konserwacji i restauracji zabytków, miejsc zabytkowych, krajobrazów, szlaków i zbiorów przedmiotów.
2. Jako że *genius loci* jest pojęciem złożonym i wielorakim, żądamy, aby rządy i inne zainteresowane strony wykorzystywały specjalistyczną wiedzę multidyscyplinarnych zespołów badawczych i tradycyjnych praktyków w celu lepszego zrozumienia, zachowania i przekazania *genius loci*.
3. Jako że *genius loci* to zjawisko stale odnawialne, które reaguje na potrzebę zmiany i ciągłości społeczności, utrzymujemy, że może być ona różna w różnym czasie i w różnych kulturach zgodnie z ich praktykami zachowywania pamięci oraz że miejsce może mieć kilka *genius loci* i mogą je dzielić różne grupy.

Identyfikowanie zagrożeń dla *genius loci*

4. Jako że zmiany klimatyczne, masowa turystyka, konflikty zbrojne i zagospodarowanie obszarów miejskich prowadzą do transformacji i zakłóceń wśród społeczeństw, potrzebujemy lepszego zrozumienia tych zagrożeń w celu ustanowienia środków zapobiegawczych i zrównoważonych rozwiązań. Zalecamy, żeby agencje rządowe i pozarządowe oraz lokalne i krajowe organizacje zajmujące się dziedzictwem opracowały długoterminowe plany strategiczne w celu zapobiegania degradacji miejsca i jego środowiska, które posiadają *genius loci*. Mieszkańcy i lokalne władze powinni także być świadomi ochrony *genius loci*, tak aby byli lepiej przygotowani do radzenia sobie z zagrożeniami zmieniającego się świata.
5. Jako że dzielenie miejsc, którym kilka grup nadało różne wartości, zwiększa ryzyko konkurencji i konfliktu, uznajemy, że te miejsca wymagają szczególnych planów zarządzania i strategii dostosowanych do pluralistycznego kontekstu i współczesnych społeczeństw wielokulturowych. Jako że zagrożenia dla *genius loci* są szczególnie duże wśród grup mniejszości, bez względu na to czy są to rodzimi czy nowoprzybyli mieszkańcy, zalecamy, żeby te grupy przede wszystkim korzystały ze szczególnych polityk i praktyk.

Ochrona *genius loci*

6. Jako że obecnie w większości krajów na świecie *genius loci*, a w szczególności jej składniki niematerialne, nie jest objęta oficjalnymi programami edukacyjnymi czy ochroną prawną, zalecamy utworzenie forów i prowadzenie konsultacji z ekspertami z różnych środowisk i osobami z lokalnych społeczności oraz opracowanie programów szkoleniowych i polityk prawnych w celu lepszej ochrony i promowania wartości kulturowych miejsca.
7. Zważywszy, że nowoczesne technologie cyfrowe (cyfrowe bazy danych, strony internetowe) mogą być skutecznie i efektywnie wykorzystane przy niskich kosztach do tworzenia multimedialnych wykazów integrujących materialne i niematerialne elementy dziedzictwa, zdecydowanie zalecamy ich wykorzystanie na szeroką skalę w celu lepszego zachowania, rozprzestrzeniania i promowania miejsc stanowiących dziedzictwo i ich *genius loci*. Technologie te ułatwiają różnorodność i stałe odnawianie dokumentacji dotyczącej *genius loci*.

Przekazywanie *genius loci*

8. Uznając, że wartości *genius loci* są przekazywane zasadniczo przez ludzi oraz że to przekazywanie stanowi istotną część jego zachowania, deklarujemy, że *genius loci* jest najskuteczniej chroniony, wykorzystywany i potęgowany przez interaktywną komunikację i uczestnictwo danych społeczności. Komunikacja jest najlepszym narzędziem utrzymywania wartości *genius loci*.
9. Zważywszy, że lokalne społeczności znajdują się generalnie w najlepszej sytuacji, żeby zrozumieć *genius loci*, zwłaszcza w przypadku tradycyjnych grup kulturowych, utrzymujemy, że są najlepiej wyposażone do jego ochrony i powinny być mocno zaangażowane we wszystkie starania w kierunku zachowania i przekazywania *genius loci*. Należy zachęcać do wykorzystania nieformalnych (opowieści, rytuały, przedstawienia, tradycyjne doświadczenia i praktyki itp.) i formalnych (programy edukacyjne, cyfrowe bazy danych, strony internetowe, narzędzia pedagogiczne, prezentacje multimedialne itp.) środków przekazu, gdyż zapewniają one nie tylko ochronę *genius loci*, ale co ważniejsze zrównoważony rozwój i rozwój społeczny społeczności.
10. Uznając, że przekaz międzypokoleniowy i międzykulturowy odgrywa istotną rolę w ciągłym rozprzestrzenianiu i zachowywaniu *genius loci*, zalecamy powiązanie i zaangażowanie młodszych pokoleń, a także różnych grup kulturowych powiązanych z danym miejscem w tworzenie polityk i zarządzanie *genius loci*.

Tłumaczenie Anna Młodawska

/Tekst na podstawie Vademecum Konserwatora Zabytków, wersja 2009/

ZALECENIA UNESCO W SPRAWIE HISTORYCZNEGO KRAJOBRAZU MIEJSKIEGO

Konferencja Generalna UNESCO,
Paryż, 10 listopada 2011 r.

PREAMBUŁA

Konferencja Generalna,

Biorąc pod uwagę, że historyczne obszary miejskie należą do najbogatszych i najbardziej zróżnicowanych przejawów naszego wspólnego dziedzictwa kulturowego, które zostały ukształtowane przez kolejne pokolenia i stanowią główne świadectwo działalności i aspiracji człowieka w czasie i przestrzeni,

Zważywszy, że dziedzictwo miejskie jest dla ludzkości kapitałem społecznym, kulturowym i ekonomicznym powstałym jako efekt historycznego nawarstwiania się wartości wynikających z dawnych i współczesnych kultur oraz nagromadzenia tradycji i doświadczeń, uznawanych w całej ich różnorodności,

Zważywszy ponadto, że urbanizacja rozwija się na skalę bezprecedensową w historii ludzkości i że wszędzie na świecie pociąga za sobą zmiany społeczno-gospodarcze, a także generuje wzrost, co powinno być właściwie wykorzystywane na szczeblu lokalnym, krajowym, regionalnym i międzynarodowym,

Uznając dynamiczny charakter żywych miast,

Mając na uwadze jednakże, że szybki i często niekontrolowany rozwój przekształca obszary miejskie oraz ich otoczenie, co może powodować fragmentację i degradację dziedzictwa miejskiego, a także wywierać głęboki wpływ na wartości wspólnotowe na całym świecie,

Uważając w związku z tym, że w celu wspierania ochrony dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego należy kłaść nacisk na włączenie strategii dotyczących ochrony, zarządzania i planowania do procesów rozwojowych i do planowania przestrzennego na szczeblu lokalnym, w tym w zakresie rozwoju architektury współczesnej i infrastruktury, w których zastosowanie podejścia krajobrazowego przyczyniałoby się do zachowania tożsamości miasta,

Mając na uwadze, że zasada trwałego i zrównoważonego rozwoju zakłada ochronę istniejących zasobów, aktywna ochrona dziedzictwa miejskiego i zrównoważone zarządzanie nim stanowią warunki *sine qua non* rozwoju,

Przypominając, że istnieje kanon dokumentów normatywnych, w tym konwencje, zalecenia i karty³ dotyczące ochrony obszarów historycznych oraz że wszystkie te dokumenty pozostają aktualne,

Mając na uwadze jednak, iż wskutek zachodzących procesów demograficznych, liberalizacji wymiany handlowej w skali globalnej i procesów decentralizacji, a także wskutek turystyki masowej, komercyjnego wykorzystywania dziedzictwa i zmian klimatycznych, nastąpiła zmiana warunków stawiająca miasta wobec presji rozwojowych i wyzwań, które nie występowały w momencie przyjęcia ostatniego zalecenia UNESCO w sprawie zespołów zabytkowych w 1976 roku (Zalecenie w sprawie ochrony i współczesnej roli zespołów zabytkowych),

Dostrzegając również, że nastąpiła ewolucja koncepcji kultury i dziedzictwa oraz podejścia do zarządzania nimi jako wypadkowa inicjatyw lokalnych i spotkań międzynarodowych⁴, co okazało się użyteczne przy określaniu kierunków polityki i konkretnych działań na całym świecie,

Pragnąc uzupełnić i rozszerzyć zakres stosowania norm i zasad określonych w istniejących instrumentach międzynarodowych,

Po otrzymaniu propozycji dotyczących historycznego krajobrazu miejskiego jako podejścia do ochrony dziedzictwa miast, które widnieją w porządku dziennym 36 sesji Konferencji Generalnej w punkcie 8.1.,

Postanowiwszy na 35 sesji, że kwestia ta powinna mieć formę zalecenia skierowanego do państw członkowskich

1. **Przyjmuje** w dniu 10 listopada 2011 roku niniejsze Zalecenie w sprawie historycznego krajobrazu miejskiego.
2. **Zaleca**, by państwa członkowskie przyjęły odpowiednie ramy prawne i instytucjonalne oraz środki w celu stosowania norm i zasad wyrażonych w niniejszej Rekomendacji na terytorium podlegającym ich jurysdykcji.
3. **Zaleca również**, by państwa członkowskie podały do wiadomości treść tego Zalecenia władzom lokalnym, regionalnym i krajowym, a także właściwym instytucjom, służbom lub organom oraz stowarzyszeniom zainteresowanym ochroną, konserwacją i zarządzaniem w odniesieniu do historycznych obszarów miejskich i ich szeroko pojętego środowiska geograficznego.

WPROWADZENIE

1. Obecnie jesteśmy świadkami największej w historii migracji ludzi. Na obszarach miejskich żyje ponad połowa ludności świata. Obszary te odgrywają coraz większą rolę w pobudzaniu wzrostu oraz jako centra innowacyjności i kreatywności; tworzą możliwości zatrudnienia i kształcenia, a także odpowiadają na zmieniające się potrzeby i aspiracje człowieka.
2. Szybka i niekontrolowana urbanizacja może jednak często pociągać za sobą procesy fragmentacji społecznej i przestrzennej oraz drastyczne pogarszanie się jakości środowiska w miastach i na sąsiadujących z miastami obszarach wiejskich. Zjawisko to może być związane zwłaszcza z nadmierną gęstością zabudowy, uniformizacją i monotonią budynków, utratą i obniżeniem jakości przestrzeni publicznej, nieprzystosowaniem infrastruktury, destrukcyjnym ubóstwem, wykluczeniem społecznym i rosnącym zagrożeniem klęskami żywiołowymi wynikającymi ze zmian klimatu.

3 Złazszcza Konwencja UNESCO w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 1972 roku, Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego z 2005 roku, Zalecenie UNESCO w sprawie ochrony piękna i charakteru krajobrazów i miejsc z 1962 roku, Zalecenie UNESCO w sprawie ochrony dóbr kultury zagrożonych w związku z prowadzeniem prac publicznych lub prywatnych z 1968 roku, Zalecenie UNESCO w sprawie ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego na płaszczyźnie krajowej z 1972 roku, Zalecenie UNESCO w sprawie ochrony i współczesnej roli obszarów zabytkowych z 1976 r., Międzynarodowa Karta ICOMOS na temat konserwacji i restauracji zabytków i miejsc zabytkowych (Karta Wenecka) z 1964 roku, Karta na temat ogrodów historycznych ICOMOS (Karta Florencka) z 1982 roku, Międzynarodowa Karta ICOMOS na temat ochrony miast historycznych i obszarów miejskich (Karta Waszyngtońska) z 1987 roku i Deklaracja z Xi'an na temat ochrony otoczenia zabytkowych budowli, miejsc i obszarów przyjęta przez ICOMOS w 2005 roku, a także Memorandum Wiedeńskie na temat światowego dziedzictwa i architektury współczesnej z 2005 roku.

4 Złazszcza Światowa Konferencja nt. polityk kulturalnych w mieście Meksyk w 1982 roku, Konferencja na temat autentyzmu w Nara w 1994 roku, Szczyt Światowej Komisji ds. Kultury i Rozwoju w 1995 roku, Konferencja HABITAT II w Stambule w 1996 roku z ratyfikacją Agendy 21, Międzrządowa Konferencja UNESCO nt. polityk kulturalnych na rzecz rozwoju w Sztokholmie w 1998 roku, Wspólna Konferencja Banku Światowego i UNESCO nt. „Kultura w trwałym i zrównoważonym rozwoju – inwestowanie w dobra kultury i przyrody” w 1998 roku, Międzynarodowa konferencja na temat światowego dziedzictwa i architektury współczesnej w Wiedniu w 2005 roku, Zgromadzenie Ogólne ICOMOS na temat otoczenia zabytków i miejsc zabytkowych w Xi'an w 2005 roku, a także Zgromadzenie Ogólne ICOMOS na temat ducha miejsca w mieście Québec w 2008 roku.

3. Dziedzictwo miejskie, materialne i niematerialne, stanowi główny zasób pozwalający na poprawę warunków życia na obszarach miejskich, sprzyjający rozwojowi ekonomicznemu i spójności społecznej w środowisku zmieniającym się w skali globalnej. Z uwagi na fakt, że przyszłość ludzkości zależy od efektywnego planowania i gospodarowania zasobami, ochrona staje się strategią osiągnięcia opartej na zasadach trwałego i zrównoważonego rozwoju równowagi między rozwojem miast a jakością życia.
4. W ciągu ostatniego półwiecza ochrona dziedzictwa miejskiego stała się na całym świecie ważnym działem polityki. Nastąpiło to w odpowiedzi na potrzebę zachowania wspólnych wartości i czerpania korzyści ze spuścizny historycznej. Jednak pojęcie dziedzictwa, wcześniej opierające się przede wszystkim na znaczeniu zabytków architektury, zostało rozszerzone poprzez uwzględnianie roli procesów społecznych, ekonomicznych i kulturowych w zachowywaniu wartości związanych z miastem i dlatego należy przystosować istniejące polityki i tworzyć narzędzia odpowiednie dla nowego sposobu widzenia ochrony obszarów historycznych miast.
5. Niniejsze Zalecenie odpowiada na potrzebę pełniejszego włączenia i wpisywania strategii dotyczących ochrony dziedzictwa miejskiego w ramy szerszych celów całościowego, trwałego i zrównoważonego rozwoju w taki sposób, by wsparcie zyskiwały inicjatywy publiczne i prywatne mające na celu ochronę i podnoszenie jakości środowiska człowieka. Sugeruje ona stosowanie podejścia krajobrazowego w celu rozpoznania, ochrony i zarządzania w odniesieniu do obszarów historycznych w szerszym kontekście miasta, poprzez uwzględnienie współzależności ich form materialnych, organizacji przestrzennej i powiązań, cech przyrodniczych i kontekstu, a także wartości społecznych, kulturowych i ekonomicznych.
6. Takie podejście uwzględnia standardy w zakresie polityki, rządzenia i zarządzania, włączając do procesu rozwoju miast różnych interesariuszy, w tym aktorów z sektora publicznego i prywatnego działających na szczeblu lokalnym, krajowym, regionalnym i międzynarodowym.
7. Niniejsze Zalecenie opiera się na czterech wcześniejszych Zaleceniach UNESCO dotyczących ochrony dziedzictwa, uznając znaczenie i aktualność zawartych w nich pojęć i zasad dla historii i praktyki w tej dziedzinie. Podstawy tego Zalecenia stanowią ponadto współczesne konwencje i karty dotyczące ochrony i konserwacji, które traktują o wielu aspektach dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego.

I. DEFINICJA

8. Historycznym krajobrazem miejskim jest obszar urbanistyczny rozumiany jako efekt nawarstwiania się na przestrzeni dziejów wartości kulturowych i przyrodniczych oraz występowania atrybutów, wykraczający poza pojęcie „historyczne centrum” czy „zespół”, postrzegany w szerszym kontekście miasta i uwzględniający jego położenie geograficzne.
9. Ten szerszy kontekst obejmuje przede wszystkim topografię, geomorfologię, hydrologię i cechy przyrodnicze danego miejsca; jego zabudowę, zarówno historyczną, jak i współczesną; infrastrukturę podziemną i naziemną; otwarte przestrzenie i tereny zielone; formy użytkowania terenu i organizację przestrzenną; percepcję i relacje widokowe, a także wszystkie inne elementy struktury miejskiej. Obejmuje również działania i wartości społeczne i kulturowe, procesy ekonomiczne oraz niematerialny wymiar dziedzictwa jako wyznacznik różnorodności i tożsamości.
10. Definicja ta stanowi podstawę dla szerokiego i zintegrowanego podejścia do rozpoznania, oceny, ochrony i zarządzania w odniesieniu do historycznych krajobrazów miejskich, w ramach całościowego, trwałego i zrównoważonego rozwoju.
11. Podejście krajobrazowe do historycznego dziedzictwa miejskiego ma na celu zachowanie jakości środowiska człowieka poprzez wykorzystywanie przestrzeni miejskich w sposób efektywny i oparty na zasadach trwałego i zrównoważonego rozwoju, uznając ich dynamiczny charakter oraz wspierając ich różnorodność społeczną i funkcjonalną. Podejście to łączy cele ochrony dziedzictwa miejskiego z celami rozwoju społecznego i gospodarczego. Jest zakorzenione w harmonijnej i zrównoważonej relacji między środowiskiem miejskim i przyrodniczym oraz między potrzebami obecnych i przyszłych pokoleń a spuścizną przeszłości.
12. Podejście krajobrazowe do historycznego dziedzictwa miejskiego uznaje zasadnicze znaczenie różnorodności kulturowej i kreatywności dla rozwoju społeczno-gospodarczego oraz dostarcza narzędzi do zarządzania przekształcaniami tkanki fizycznej i społecznej, a także narzędzi, które zapewnią harmonijną integrację nowych inwestycji z dziedzictwem w jego historycznym i regionalnym kontekście.
13. Podejście krajobrazowe do historycznego dziedzictwa miejskiego czerpie z tradycji i percepcji społeczności lokalnych, szanując jednocześnie wartości reprezentowane przez społeczności narodowe i międzynarodowe.

II. WYZWANIA I SZANSE DLA HISTORYCZNEGO KRAJOBRAZU MIEJSKIEGO

14. Istniejące Zalecenia UNESCO uznają ważną rolę obszarów historycznych w życiu współczesnych społeczeństw. Określają one również szereg specyficznych zagrożeń dla ochrony tych obszarów, a także określają ogólne zasady, politykę i wytyczne dla sprostania tego rodzaju wyzwaniom.
15. Podejście krajobrazowe do historycznego dziedzictwa miejskiego odzwierciedla fakt, że zarówno teoria, jak i praktyka w zakresie ochrony dziedzictwa miejskiego znacząco ewoluowały w ciągu ostatnich dziesięcioleci, pozwalając decydom i zarządzającym podchodzić w sposób bardziej skuteczny do nowych wyzwań i nowych możliwości. Podejście krajobrazowe wspiera wysiłki wspólnot w ich dążeniu do rozwoju i przystosowywania się do nowych warunków, jednocześnie pozwalając na zachowanie cech i wartości związanych z ich historią, pamięcią zbiorową i środowiskiem.
16. W ciągu minionych dziesięcioleci z powodu gwałtownego wzrostu liczby ludności miast na świecie, skali i tempa rozwoju, a także zmian ekonomicznych, miasta i ich obszary historyczne stały się centrami i motorami wzrostu gospodarczego w wielu regionach świata i zaczęły odgrywać nową rolę w życiu kulturalnym i społecznym. W związku z powyższym są one poddawane również nowym presjom, w tym takim, o których mowa poniżej:

Urbanizacja i globalizacja

17. Rozwój miast zmienia istotę wielu historycznych obszarów miejskich. Procesy zachodzące w skali globalnej wywierają głęboki wpływ na wartości, które poszczególne społeczności przypisują obszarom miejskim i ich otoczeniu, a także na sposób widzenia i życie ich mieszkańców i użytkowników. Z jednej strony urbanizacja niesie ze sobą możliwości ekonomiczne, społeczne i kulturalne, które mogą podnosić jakość życia i umacniać tradycyjny charakter środowiska miejskiego, z drugiej zaś niekontrolowane zmiany gęstości zabudowy i rozbudowa miast mogą stanowić zagrożenie dla znaczenia miejsca, integralności tkanki miejskiej i tożsamości danej społeczności. Niektóre historyczne obszary miejskie tracą swą funkcjonalność, tradycyjną rolę i dotychczasowych mieszkańców. Podejście krajobrazowe do historycznego dziedzictwa zurbanizowanego może pomagać w opanowywaniu i łagodzeniu skutków tych zjawisk.

Rozwój

18. Wiele procesów ekonomicznych stwarza perspektywy i możliwości zmniejszania ubóstwa w mieście oraz sprzyja rozwojowi społecznemu. Łatwiejszy dostęp do takich innowacji jak technologie informacyjne oraz zrównoważone planowanie, projektowanie i technologie budowlane może przyczynić się do podniesienia standardu obszarów miejskich, a tym samym do poprawy jakości życia. Jeśli podejście krajobrazowe do historycznego dziedzictwa miejskiego stosuje się we właściwy sposób, nowe funkcje, takie jak usługi i turystyka, stają się ważnymi inicjatywami gospodarczymi, które mogą się przyczynić do dobrobytu społeczności, a także do ochrony historycznych obszarów miejskich i ich dziedzictwa kulturowego, zapewniając różnorodność ekonomiczną i społeczną oraz wypełnianie funkcji mieszkalnej. Niepowodzenie w wykorzystywaniu tego rodzaju możliwości prowadzi do nierównomiernego rozwoju miast i pojawiania się w nich różnego rodzaju problemów, zaś wykorzystywanie w nieodpowiedni sposób powoduje niszczenie atutów związanych z dziedzictwem i nieodwracalne straty dla przyszłych pokoleń.

Środowisko

19. Osiedla ludzkie ustawicznie przystosowują się do zmian klimatycznych i środowiskowych, w tym do zmian wynikających z katastrof. Jednakże intensywność i tempo obecnych przemian stanowią poważne wyzwanie dla złożonego środowiska miejskiego. Troska o środowisko, zwłaszcza w związku z zużyciem wody i energii wymaga zmiany podejścia, a także przyjęcia takich nowych modeli życia w mieście, które opierałyby się na politykach i działaniach praktycznych biorących pod uwagę ekologię, w celu zapewnienia równowagi i podnoszenia jakości życia w mieście. Wiele spośród tych inicjatyw powinno uwzględniać dziedzictwo przyrodnicze i kulturowe, traktując je jako zasoby dla zrównoważonego rozwoju.
20. Przemiany historycznych obszarów miejskich mogą być również następstwem nagłych katastrof i konfliktów wojennych. Mogą one trwać krótko, ale mieć trwałe skutki. Podejście krajobrazowe do historycznego dziedzictwa miejskiego może być pomocne w opanowywaniu sytuacji i łagodzeniu skutków tych wydarzeń.

III. ZASADY I SPOSOBY DZIAŁANIA

21. Nowoczesne zasady i sposoby działania w zakresie ochrony dziedzictwa miejskiego odzwierciedlone w istniejących międzynarodowych rekomendacjach i kartach przygotowały grunt dla ochrony historycznych obszarów miejskich. Jednakże obecne i przyszłe wyzwania wymagają określenia i wdrażania polityki nowej generacji, która miałaby na celu rozpoznanie i ochronę poszczególnych warstw historycznych oraz zapewnianie równowagi między wartościami kulturowymi i przyrodniczymi w środowisku miejskim.

22. Ochrona dziedzictwa miejskiego powinna być włączona do ogólnej polityki w zakresie planowania i sposobów działania, a także polityki, która dotyczy szerszego kontekstu miejskiego. W ramach tej polityki należy ustanowić mechanizmy pozwalające na znalezienie równowagi między ochroną i zrównoważonym rozwojem w bliższej i dalszej perspektywie. Szczególny nacisk należy położyć na harmonijne integrowanie nowych inwestycji z historyczną tkanką miejską. Odpowiedzialność, jaka spoczywa na różnych interesariuszach rozkłada się w tej kwestii w następujący sposób:
- (a) państwa członkowskie powinny włączać strategie dotyczące ochrony i konserwacji dziedzictwa miejskiego do krajowej polityki i programów dotyczących rozwoju zgodnie z podejściem krajobrazowym do historycznego dziedzictwa miejskiego. W tym kontekście władze lokalne powinny przygotowywać plany zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem wartości danego obszaru, w tym wartości krajobrazu i innych wartości związanych z dziedzictwem, a także związanych z nimi cech;
 - (b) interesariusze publiczni i prywatni powinni ze sobą współpracować, m.in. na zasadzie współpracy partnerskiej, by stosowanie podejścia krajobrazowego mogło przynieść dobre efekty;
 - (c) organizacje międzynarodowe, które zajmują się procesami trwałego i zrównoważonego rozwoju powinny włączać podejście krajobrazowe do swoich strategii, planów i działań;
 - (d) pozarządowe organizacje krajowe i międzynarodowe powinny uczestniczyć w opracowywaniu oraz w promowaniu narzędzi i tzw. najlepszych praktyk w stosowaniu podejścia krajobrazowego do historycznego dziedzictwa miejskiego.
23. Władze wszystkich szczebli – lokalnego, regionalnego i krajowego – świadome odpowiedzialności, która na nich spoczywa, powinny uczestniczyć w określaniu, wypracowywaniu, wdrażaniu i ocenianiu polityki w zakresie ochrony dziedzictwa miejskiego. Polityka ta powinna opierać się na udziale wszystkich interesariuszy i powinna być skoordynowana z punktu widzenia roli zarówno poszczególnych instytucji, jak i działów administracji rządowej.

IV. NARZĘDZIA

24. Podejście oparte o historyczny krajobraz miejski wymaga zastosowania całego szeregu tradycyjnych i innowacyjnych narzędzi dostosowanych do lokalnych uwarunkowań. Niektóre spośród tych narzędzi, które należy wypracowywać w toku procesu włączającego różnych interesariuszy mogą obejmować co następuje:
- (a) **narzędzia służące udziałowi obywateli** powinny uwzględniać zróżnicowany przekrój interesariuszy i pozwalać im na określenie najważniejszych wartości występujących na danym obszarze, wypracowywanie wizji odzwierciedlających jego różnorodność, wyznaczanie celów i uzgadnianie działań mających na celu ochronę dziedzictwa i promowanie zrównoważonego rozwoju. Takie narzędzia, które stanowią integralną część dynamiki zarządzania miastem powinny sprzyjać dialogowi na gruncie kultury poprzez uzyskiwanie wiedzy o historii, tradycjach, wartościach, potrzebach i aspiracjach danej społeczności oraz poprzez ułatwienie mediacji i negocjacji między grupami reprezentującymi odmienne interesy.
 - (b) **narzędzia służące zarządzaniu wiedzą i narzędzia planistyczne** powinny wspomagać ochronę integralności i autentyczności atrybutów dziedzictwa miejskiego. Powinny one również pozwalać na docenianie znaczeń kulturowych i różnorodności, a także służyć monitorowaniu i zarządzaniu zmianą w celu poprawy jakości życia i waloryzowania przestrzeni publicznej. Te narzędzia mogą dotyczyć dokumentowania i rozpoznania cech kulturowych i przyrodniczych. Oceny oddziaływania na dziedzictwo, społeczeństwo i środowisko powinny służyć wspieraniu i ułatwianiu procesów decyzyjnych, zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju.
 - (c) **systemy nadzoru** powinny uwzględniać uwarunkowania lokalne. Mogą one obejmować środki prawne i przepisy mające na celu ochronę i zarządzanie atrybutami materialnymi i niematerialnymi dziedzictwa miejskiego, w tym jego wartościami społecznymi, środowiskowymi i kulturowymi. Tradycyjne i zwyczajowe systemy nadzoru powinny być respektowane i w razie potrzeby umacniane.
 - (d) **narzędzia finansowe** powinny budować potencjał i wspierać zakorzeniony w tradycji innowacyjny rozwój generujący dochody. Jako dopełnienie funduszy rządowych i funduszy pochodzących z instytucji międzynarodowych, należy efektywnie stosować narzędzia finansowe mające na celu zachęcanie inwestorów prywatnych do inwestowania na szczeblu lokalnym. Mikrokredyty i inne elastyczne formy finansowania, które mają wspierać przedsiębiorczość lokalną, a także różnorodne modele partnerstwa również są istotne dla zrównoważonego finansowania podejścia krajobrazowego do historycznego dziedzictwa miejskiego.

V. ROZWIJANIE POTENCJAŁU LUDZKIEGO, BADANIA NAUKOWE, INFORMACJA I KOMUNIKOWANIE

25. Rozwijanie potencjału ludzkiego powinno obejmować głównych interesariuszy – społeczności, decydentów, specjalistów i zarządzających, w celu lepszego rozumienia podejścia krajobrazowego do historycznego dziedzictwa miejskiego i właściwego wdrażania tej koncepcji. Skuteczność wysiłków w tym zakresie zakłada aktywną współpracę między głównymi podmiotami, zmierzającą do przystosowania sposobu wdrażania niniejszej Rekomendacji do regionalnych uwarunkowań oraz określania i dopracowywania lokalnych strategii i celów, ram działania i mechanizmów pozyskiwania funduszy.
26. Badania naukowe powinny dotyczyć złożoności historycznych warstw zabudowy miejskiej i służyć określeniu wartości, jakie się z nimi wiążą, rozumieniu znaczenia, jakie przypisuje im dana społeczność oraz prezentowaniu ich zwiedzającym w sposób wszechstronny. Instytucje akademickie i uniwersyteckie oraz inne placówki badawcze należy zachęcać do rozwijania badań naukowych na temat różnych aspektów podejścia krajobrazowego do historycznego dziedzictwa miejskiego, a także do współpracy na szczeblu lokalnym, krajowym, regionalnym i międzynarodowym. Podstawowe znaczenie ma dokumentowanie stanu obszarów miejskich i ich przekształceń, ułatwianie oceny propozycji zmian, a także podnoszenie poziomu kompetencji i doskonalenie procedur dotyczących ochrony i zarządzania.
27. Należy zachęcać do wykorzystywania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w celu dokumentowania, lepszego rozumienia oraz prezentowania złożonej stratyfikacji obszarów miejskich i jej zasadniczych elementów. Gromadzenie i analizowanie takich danych jest głównym przyczynkiem do wiedzy o obszarach miejskich. W celu dotarcia do całego społeczeństwa należy mieć na uwadze przede wszystkim młodzież i wszystkie grupy, które nie są wystarczająco reprezentowane oraz zachęcać je do aktywnego uczestnictwa.

VI. WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

28. Państwa członkowskie oraz międzynarodowe organizacje rządowe i pozarządowe powinny upowszechniać podejście krajobrazowe do historycznego dziedzictwa miejskiego, a także ułatwiać udział publiczny we wdrażaniu tej koncepcji poprzez informowanie o tzw. najlepszych praktykach i doświadczeniach pochodzących z różnych regionów świata, w celu zacieśniania wymiany naukowej i dalszego podnoszenia poziomu kompetencji.
29. Państwa członkowskie powinny wspierać międzynarodową współpracę władz lokalnych [w zakresie obejmującym niniejsze Zalecenie].
30. Międzynarodowe agendy współpracy i rozwoju państw członkowskich, organizacje pozarządowe i fundacje należy zachęcać do opracowywania metodologii uwzględniających podejście krajobrazowe i zharmonizowania ich z projektami i programami pomocowymi dotyczącymi obszarów miejskich.

SŁOWNICZEK DEFINICJI

Zespół zabytkowy/miasto historyczne (wg Zalecenia UNESCO z 1976 r.)

Przez „zespoły zabytkowe i architektoniczne (w tym tradycyjne)” rozumie się każdy zespół budynków, struktur i otwartych przestrzeni, w tym stanowiska archeologiczne i paleontologiczne, stanowiące siedliska ludzkie w środowisku miejskim lub wiejskim, którego spójność i wartość uznane są z punktu widzenia archeologicznego, architektonicznego, prehistorycznego, historycznego, estetycznego bądź społeczno-kulturalnego. Wśród tych „zespołów”, które są bardzo różnorodne, wyróżnić można zwłaszcza osady prehistoryczne, miasta historyczne, dawne dzielnice miejskie, wsie i osady, a także jednorodne zespoły monumentalne, przy czym należy mieć na uwadze, że te ostatnie powinny być pieczołowicie zachowywane w niezmienionej postaci.

Historyczny obszar miejski (wg Karty Waszyngtońskiej ICOMOS)

Historyczne obszary miejskie, które mogą znacznie różnić się pod względem wielkości, dotyczą dużych i małych miast, historycznych centrów lub dzielnic zabytkowych wraz z ich środowiskiem przyrodniczym i środowiskiem ukształtowanym przez człowieka. Oprócz pełnienia roli dokumentu historycznego, odzwierciedlają one wartości tradycyjnych kultur związanych z miastem.

Dziedzictwo miejskie (z raportu badawczego Unii Europejskiej No 16 (2004), Sustainable development of Urban historical areas through and active integration within Towns – SUIT)

Dziedzictwo miejskie obejmuje trzy główne kategorie:

- Dziedzictwo monumentalne o wyjątkowej wartości kulturowej;
- Elementy dziedzictwa, które wprawdzie nie są wyjątkowe, ale stanowią spójną całość i występują stosunkowo licznie;

- Nowe elementy do uwzględnienia takie jak:
 - » forma zabudowy,
 - » otwarte przestrzenie: ulice, otwarte przestrzenie publiczne,
 - » infrastruktura miejska, sieci i wyposażenie.

Ochrona dziedzictwa miejskiego

Ochrona dziedzictwa miejskiego nie ogranicza się do ochrony pojedynczych budynków. Traktuje ona architekturę jako jeden z elementów całości, co sprawia, iż jest dyscypliną złożoną, zajmującą się wieloma aspektami. Z definicji ochrona dziedzictwa miejskiego zajmuje centralne miejsce w zagospodarowaniu przestrzennym.

Zabudowa

Zabudowa obejmuje, w przeciwieństwie do zasobów przyrodniczych, te zasoby i infrastrukturę, które mają wspomagać działalność człowieka, takie jak budynki, drogi, tereny zielone i różnego rodzaju urządzenia.

Podejście krajobrazowe (według IUCN i WWF)

Podejście krajobrazowe określa ramy dla działań związanych z podejmowaniem decyzji dotyczących ochrony w skali krajobrazu. Pomaga w dochodzeniu do decyzji dotyczących celowości poszczególnych realizacji (budowy nowej drogi, nasadzeń itp.) i ułatwia planowanie, negocjacje i ostateczne wdrożenie, biorąc pod uwagę cały krajobraz.

Historyczny krajobraz miejski

Zob. definicja w p. 9

Kontekst (na podstawie Deklaracji z Xi'an, ICOMOS)

Za kontekst dla budowli, miejsca czy dzielnicy zabytkowej uważa się bezpośrednie i dalsze otoczenie, które jest związane z ich znaczeniem i wyjątkowością bądź nadaje im to znaczenie i wyjątkowe wartości.

Znaczenie kulturowe (na podstawie Karty z Burra, ICOMOS, Australia)

Przez znaczenie kulturowe rozumie się wartości estetyczne, historyczne, naukowe, społeczne lub duchowe istotne dla poprzednich, obecnych lub przyszłych pokoleń. Znaczenie kulturowe jest wyrażone przez samo miejsce, jego materię, kontekst, sposób wykorzystywania, konotacje i wymowę, zapisy oraz związane z nim inne miejsca i obiekty. Miejsca i dobra zabytkowe mogą nieść ze sobą cały szereg wartości dla poszczególnych osób lub grup.

Tłumaczenie: Polski Komitet ds. UNESCO

<http://www.unesco.pl/kultura/rekomendacja-unesco-w-sprawie-historycznego-krajobrazu-miejskiego/>

WSPÓLNE WYTYCZNE ICOMOS-TICCIH W ZAKRESIE KONSERWACJI OBIEKTÓW, KONSTRUKCJI, OBSZARÓW I KRAJOBRAZÓW DZIEDICTWA PRZEMYSŁOWEGO (ZASADY DUBLIŃSKIE)

**XVII Zgromadzenie Generalne ICOMOS,
Paryż, 28 listopada 2011 r.**

PREAMBUŁA

Olbrzymia różnorodność miejsc, konstrukcji, zespołów, miast, jak również osiedli, obszarów i krajobrazów na całym świecie świadczy o aktywności człowieka w sferze pozyskiwania surowców i produkcji przemysłowej. W wielu miejscach owo dziedzictwo jest nadal wykorzystywane, a uprzemysłowienie trwa jako nieustanny proces, ważny dla ciągłości historycznej, natomiast w innych stanowi archeologiczne źródło do poznania minionej aktywności ludzkiej i technologii. Oprócz dziedzictwa materialnego, dokumentującego technologię i procesy przemysłowe, inżynierię, architekturę i urbanistykę, istnieje też wymiar niematerialny w postaci umiejętności, wspomnień i życia socjalnego robotników oraz ich społeczności.

Globalny proces uprzemysłowienia, obserwowany w dwóch minionych stuleciach, stanowi kluczowy etap w historii ludzkości, a zatem jego dziedzictwo jest niezwykle ważne i fundamentalne dla współczesności. Prekursorzy i początki industrializacji pojawiają się już w czasach starożytnych, w wielu regionach świata odnaleźć można ich ślady w nadal funkcjonujących miejscach lub stanowiskach archeologicznych. Nasza uwaga zwraca się ku wszelkim przejawom tych procesów i ich dziedzictwu. Główny przedmiot wytycznych stanowi jednak spuścizna czasów określanych powszechnie nowożytną rewolucją przemysłową, która cechowała się skoncentrowaną i wyspecjalizowaną produkcją, rozwojem transportu, procesami i technologiami wytwarzania oraz wykorzystywania energii, kontaktami handlowymi i finansowymi oraz nowymi zjawiskami społecznymi i kulturowymi.

Dziedzictwo przemysłowe jest niezwykle podatne na zniszczenie, często jest zagrożone, tracone z powodu braku świadomości i właściwej oceny jego znaczenia, braku należytej dokumentacji lub ochrony, ale także w następstwie zmieniających się trendów ekonomicznych, negatywnego postrzegania rozwiązań dotyczących ochrony środowiska lub po prostu na skutek znacznych rozmiarów i złożoności obiektów. A przecież przedłużenie życia istniejących obiektów industrialnych, zachowanie energii, którą ucieleśniają, jak również ochrona tego architektonicznego dziedzictwa, może wiele wnieść do trwałego rozwoju na poziomie lokalnym, krajowym i międzynarodowym. Dotyczy ona bowiem zarówno społecznego, jak fizycznego oraz środowiskowego aspektu rozwoju.

Coraz bardziej intensywne w ciągu ostatnich dziesięcioleci badania naukowe, międzynarodowa i interdyscyplinarna współpraca oraz inicjatywy lokalnych społeczności miały znaczny wpływ na docenienie wartości dziedzictwa przemysłowego i wspólne działania właścicieli, interesariuszy oraz specjalistów z zakresu konserwacji zabytków.

Ten postęp był możliwy także dzięki stworzonemu przez ICOMOS (International Council on Monuments and Sites) zbiorowi międzynarodowych referencji i wytycznych oraz wdrożeniu międzynarodowych zaleceń i narzędzi, takich jak Konwencja Światowego Dziedzictwa, przyjęta przez UNESCO w 1972r. W 2003 roku Międzynarodowy Komitet ds. Konserwacji Dziedzictwa Przemysłowego (TICCIH – The International Committee for the Conservation of Industrial Heritage) przyjął Kartę z Niżnego Tagiłu dotyczącą dziedzictwa przemysłowego, która jest pierwszym dokumentem referencyjnym tej rangi, regulującym ochronę i konserwację w tej dziedzinie.

Uznając szczególny charakter spuścizny przemysłowej, jej problemy i zagrożenia wynikające z relacji ze współczesną ekonomią i prawem, a także otoczeniem kulturowym i środowiskowym, ICOMOS i TICCIH chciałyby rozwijać współpracę przez przyjęcie oraz propagowanie następujących Wytycznych, ułatwiających dokumentowanie, ochronę, konserwację i ocenę wartości dziedzictwa przemysłowego jako części dziedzictwa społeczeństw na całym świecie.

1. Definicja: Dziedzictwo przemysłowe składa się z obiektów, konstrukcji, zespołów, obszarów i krajobrazów, jak również związanych z nimi maszyn, przedmiotów oraz dokumentów, które stanowią świadectwo minionego lub trwającego procesu wytwórczości przemysłowej, pozyskiwania surowców naturalnych, ich przetwarzania w towary, a także związanej z tym infrastruktury energetycznej i transportowej. Dziedzictwo przemysłowe odzwierciedla ścisłe relacje między środowiskiem kulturowym i naturalnym, gdyż procesy technologiczne – zarówno historyczne jak współczesne – zależne są od źródeł surowców, energii i sieci komunikacyjnych, pozwalających wytwarzać i rozpowszechniać produkty na wzrastającym rynku zbytu. Dotyczy to zasobów materialnych – ruchomych i nieruchomych, jak również wymiaru niematerialnego, takiego jak technologiczne „know-how”, organizacja pracy i pracowników oraz złożona, społeczna i kulturowa spuścizna, która kształtowała życie społeczności, wpływając na zasadnicze przeobrażenia w społeczeństwach na całym świecie.
2. Obiekty dziedzictwa przemysłowego są bardzo zróżnicowane pod względem ich funkcji, stylu, i ewolucji, jaką przeżyły. Wiele z nich jest reprezentatywnych dla uwarunkowanych historycznie i lokalnie procesów oraz technologii, podczas gdy inne stanowią wybitne osiągnięcia, mające znaczenie w skali światowej. Niektóre elementy dziedzictwa przemysłowego są zespołami obiektów i przedsięwzięciami obejmującymi wiele miejsc lub systemami, których liczne składowe są współzależne, prezentując często różnorodne technologie i różne okresy historyczne. Znaczenie i wartość dziedzictwa przemysłowego są immanentne dla obiektów i konstrukcji, ich materiału, części składowych, maszyn i zaplecza, wyrażanych jednocześnie w krajobrazie przemysłowym, w dokumentach pisanych, jak również w niematerialnych przekazach – wspomnieniach, sztuce, zwyczajach.

I – DOKUMENTOWANIE I STUDIOWANIE KONSTRUKCJI, OBIEKTÓW, OBSZARÓW I KRAJOBRAZÓW DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO ORAZ ICH WARTOŚCI

3. Badanie i dokumentowanie przemysłowych konstrukcji, obiektów, krajobrazów, związanych z nimi maszyn, wyposażenia, dokumentacji i aspektów niematerialnych jest kluczowe dla ich identyfikacji, konserwacji, rozpoznania i oceny znaczenia i wartości tego dziedzictwa. Ludzkie umiejętności i wiedza zawarte w dawnych procesach technologicznych są niezwykle ważnym zasobem informacji dla prac konserwatorskich i muszą być uwzględnione w procesie oceny.
4. Badanie i dokumentowanie obiektów oraz konstrukcji dziedzictwa przemysłowego musi odnosić się do ich wymiaru historycznego, technologicznego i socjoekonomicznego, aby zapewnić spójną podstawę dla ich ochrony i zarządzania. Wymaga to podejścia wielopłaszczyznowego, wspartego interdyscyplinarnymi programami badań i edukacji, które umożliwią właściwe rozpoznanie wartości obszarów i konstrukcji tej spuścizny. Powinno się korzystać z różnorodnych źródeł informacji, takich jak inspekcja terenowa i dokumentacja obiektu, analiza historyczna i archeologiczna, analiza substancji i krajobrazu, relacje ustne i/lub kwerenda archiwów publicznych, zakładowych tudzież prywatnych. Należy zachęcać do poszukiwania i zarazem zachowywania źródeł informacyjnych, archiwów przedsiębiorstwa, planów budowlanych i katalogów wyrobów przemysłowych. Ocena wartości archiwalnej dokumentów powinna być prowadzona przez specjalistów z dziedziny przemysłu, której dokumenty te dotyczą. Członkowie społeczności lokalnej i interesariusze powinni również uczestniczyć w tym zadaniu.
5. Zrozumienie wartości obiektów i konstrukcji spuścizny przemysłowej jest możliwe tylko dzięki dokładnej znajomości przemysłowej i socjoekonomicznej historii regionu czy kraju, i ich powiązań z innymi częściami świata. Natomiast w ocenie wartości zabytkowych konstrukcji, obiektów, obszarów i krajobrazów bardzo przydatne są studia porównawcze, typologiczne i regionalne, dotyczące poszczególnych gałęzi przemysłu oraz techniki. Powinny być one łatwo dostępne dla społeczeństwa, badaczy i osób zarządzających.

II – ZAPEWNIENIE SKUTECZNEJ OCHRONY I KONSERWACJI KONSTRUKCJI, OBIEKTÓW, OBSZARÓW I KRAJOBRAZÓW DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO

6. Ochronę i konserwację zabytkowych obiektów oraz konstrukcji przemysłowych, maszyn i dokumentacji winny gwarantować uchwalane i wdrażane przepisy oraz narzędzia prawne i administracyjne. Te narzędzia muszą odnosić się do ścisłych związków dziedzictwa przemysłowego z produkcją i ekonomią, w szczególności uwzględniać przepisy korporacyjne oraz inwestycje, handel lub własność intelektualną, jak patenty czy normy regulujące pracę współczesnych przedsiębiorstw.
7. Jako element efektywnego zarządzania, polityki konserwatorskiej oraz środków ochrony dziedzictwa trzeba stworzyć zintegrowane systemy inwentaryzacji, spisy konstrukcji, obiektów, obszarów i krajobrazów oraz ich zaplecza a także związanych z nimi przedmiotów, dokumentów, projektów, archiwów oraz elementów niematerialnych. Wszystkie te składowe powinny być uznane prawnie, zostać objęte adekwatną ochroną i stosownie zarządzane, tak aby zachować ich znaczenie, integralność oraz autentyczność. W wypadku dziedzictwa przemysłowego odkrytego przypadkowo należy otoczyć je szczególną ochroną na czas niezbędny do przeprowadzenia stosownych badań i zebrania dokumentacji.
8. W wypadku eksploatowanych konstrukcji i obiektów przemysłowych, stanowiących element dziedzictwa, należy uznać, że ich współczesne użytkowanie oraz funkcja mogą mieć istotne znaczenie dla wartości zabytkowej, stanowiąc podstawę ich fizycznej oraz ekonomicznej trwałości. Charakterystyczna specyfika techniczna powinna być respektowana przy wdrażaniu współczesnych regulacji i rygorów prawa, jak przepisy budowlane, wymogi ochrony środowiska czy strategie bezpieczeństwa na wypadek katastrof naturalnych lub wywołanych przez człowieka.
9. Ochroną należy obejmować zarówno budynki, jak i ich wyposażenie, gdyż kompletność względnie integralność funkcjonalna jest szczególnie istotna dla wartości konstrukcji i obiektów dziedzictwa przemysłowego. Wzrost dziedzictwa może być poważnie zagrożony albo ulec deprecjacji w sytuacji, jeśli maszyny oraz inne kluczowe elementy wyposażenia zostaną usunięte, tudzież gdyby zniszczono inne składniki współtworzące obiekt zabytkowy. W celu szybkiej reakcji na zamykanie czynnych obiektów dziedzictwa przemysłowego, aby uniknąć usuwania oraz niszczenia maszyn, wyposażenia, a także dokumentacji, powinno się stworzyć władzom prawne i administracyjne ramy ich działalności.

III – KONSERWACJA I ZACHOWANIE KONSTRUKCJI, OBIEKTÓW, OBSZARÓW ORAZ KRAJOBRAZÓW DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO

10. Użytkowanie zgodne z pierwotnym przeznaczeniem lub odpowiednie formy nowej adaptacji są najpowszechniejszym i częstokroć najlepszym sposobem konserwacji konstrukcji oraz obiektów dziedzictwa przemysłowego. Nowe formy użytkowania powinny respektować oryginalną substancję, komponenty i układy technologiczne obowiązujące w obiekcie. Chcąc utrzymać zabytkową wartość, przy kreowaniu nowej funkcji dziedzictwa, niezbędna jest konsultacja odpowiednich specjalistów. W wypadku – wymuszanych przez rygory budowlane, zasady bezpieczeństwa pracy, regulacje przemysłowe czy ochronę środowiska – modyfikacji substancji zabytkowej, należy stosować takie standardy, które uwzględnią wartość i specyfikę przemysłowego dziedzictwa.
11. Wszędzie tam gdzie to tylko możliwe, zmiany i modyfikacje powinny być odwracalne, uwzględniać wartości historyczne, charakterystyczne naleciałości i ślady dawnej eksploatacji. Wszelkie zmiany winny być dokumentowane. Przywracanie stanu pierwotnego jest dopuszczalne w wyjątkowych okolicznościach – w celach edukacyjnych – po wnikliwej analizie i wykonaniu dokumentacji. Demontaż lub przeniesienie obiektu są akceptowalne jedynie w wyjątkowych okolicznościach, jeśli dowiedzie się obiektywnie, że wymuszają to niepodważalne przesłanki ekonomiczne lub społeczne.
12. W przypadku planowanego demontażu, likwidacji bądź zmiany funkcji obiektów i konstrukcji dziedzictwa przemysłowego proces ten powinien być udokumentowany, uwzględniając takie informacje, jak: miejsce lokalizacji niszczonego elementu lub miejsce docelowego przeniesienia maszyn. Ich stan fizyczny, funkcjonalny i miejsce przechowania powinno się wyczerpująco opisać, uwzględniając rolę w procesie technologicznym. Należałoby również zebrać ustne i/lub pisemne relacje osób związanych z działalnością obiektu.

IV – PREZENTOWANIE I PROPAGOWANIE WYMIARU ZABYTKOWEGO ORAZ WARTOŚCI OBIEKTÓW, KONSTRUKCJI, OBSZARÓW I KRAJOBRAZÓW DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO W CELU UWRAŻLIWIENIA SPOŁECZEŃSTWA I PRZEDSIĘBIORSTW, WSPIERANIA EDUKACJI I BADAŃ

13. Dziedzictwo przemysłowe jest źródłem wiedzy, która powinno być rozpowszechniana na wielu płaszczyznach. Ilustruje ważne aspekty historii lokalnej, krajowej i międzynarodowej, powiązania między epokami i kulturami. Demonstruje talent wynalazców stojący za technologicznym i naukowym postępem, jak również przemiany społeczne i artystyczne. Świadomość i zrozumienie dziedzictwa przemysłowego wśród społeczeństwa i przedsiębiorców są ważnym czynnikiem dla jego skutecznej konserwacji.

14. Aby kształtować świadomość o znaczeniu dziedzictwa przemysłowego dla współczesnych społeczeństw, należy tworzyć i rozwijać programy oraz infrastrukturę, takie jak: zwiedzanie czynnych obiektów przemysłowych, prezentowanie ich pracy, historii, związanego z nimi dziedzictwa niematerialnego, maszyn, procesu produkcyjnego, muzea miejskie i przemysłowe, centra interpretacji, wystawy, publikacje, strony internetowe, regionalne lub transgraniczne szlaki turystyczne. Najlepiej gdyby taka infrastruktura była tworzona w obiektach zabytkowych, tam gdzie dokonywał się proces industrializacji i gdzie najłatwiej jest przekazywać informację o nim. O ile to możliwe, instytucje narodowe i międzynarodowe, zajmujące się badaniami i konserwacją dziedzictwa, powinny móc korzystać z tej infrastruktury, wykorzystując ją w programach edukacyjnych kierowanych do szerokiej publiczności i specjalistów.

Tłumaczenie Bogusław Szmygin, korekty Miron Urbaniak

/Tekst oryginalny w języku angielskim na podstawie: http://www.icomos.org/Paris2011/GA2011_ICOMOS_TICCIH_joint_principles_EN_FR_final_20120110.pdf/

DOKUMENT Z LA VALETTY W SPRAWIE OCHRONY I ZAGOSPODAROWANIA MIAST HISTORYCZNYCH I DZIELNIC ZABYTKOWYCH

**Komitet Naukowy Miast Historycznych i Wsi CIVVIH–ICOMOS/
XVII Zgromadzenie Generalne ICOMOS,
Paryż, 28 listopada 2011 r.**

PREAMBUŁA

Ludzkość stoi dziś w obliczu wielkich przemian. Przemiany te dotyczą nie tylko osiedli ludzkich w sensie ogólnym, ale również miast historycznych i dzielnic zabytkowych. Globalizacja rynków i metod produkcji na całym świecie powoduje przemieszczanie się ludności, a duża część populacji migruje do miast, szczególnie tych największych. Zmiany polityczne i gospodarcze wymuszają w obszarach miejskich powstawanie nowych struktur oraz tworzenie nowych warunków życia i pracy, szczególnie potrzebnych w obliczu konieczności przeciwdziałania segregacji, izolacji społecznej i utracie tożsamości miast.

W ramach międzynarodowej debaty na temat ochrony i konserwacji struktur historycznych i dzielnic zabytkowych obserwuje się stały wzrost świadomości nowych wyzwań. Organizacje zajmujące się ochroną, konserwacją i promocją dziedzictwa stoją zatem przed koniecznością rozwijania swoich umiejętności, ulepszania narzędzi oraz kształtowania swojego miejsca i roli w procesie planowania przestrzennego.

Mając powyższe na uwadze, CIVVIH (Międzynarodowy Komitet Naukowy Miast Historycznych i Wsi) z ramienia ICOMOS dokonał przeglądu dotychczasowych zasad i wytycznych zawartych w: Karcie Waszyngtońskiej (1987) i Rekomendacji Warszawskiej przyjętej w Nairobi (1976) oraz innych dostępnych dokumentach referencyjnych. Komitet przedefiniował cele, metody postępowania i potrzebne narzędzia w ochronie miast, biorąc pod uwagę postęp, jaki dokonał się w zakresie terminologii oraz metodologii w zakresie zagospodarowania miast historycznych i dzielnic zabytkowych.

Wprowadzone zmiany odzwierciedlają wzrost zainteresowania problemem dziedzictwa historycznego w skali regionalnej, nie tylko w kontekście obszarów miejskich. W nowym dokumencie zwrócono również uwagę na wartości niematerialne, takie jak ciągłość i tożsamość, a także na kwestię tradycyjnego użytkowania terenu, roli przestrzeni publicznej w interakcjach społecznych oraz na inne czynniki socjoekonomiczne, w tym integralność miejsc i ochronę środowiska. Kwestie dotyczące roli krajobrazu, czy też konceptualizacji krajobrazu miejskiego jako całości wraz z jego topografią i sylwetką, wydają się mieć dziś większe znaczenie niż kiedykolwiek wcześniej. Inną ważną zmianą, szczególnie w odniesieniu do miast szybko rozwijających się jest uwzględnienie problematyki zespołów urbanistycznych o wielkiej skali, rezygnujących ze stosowania tradycyjnych sposobów parcelacji, która decydowała o morfologii miast historycznych.

W tym kontekście dziedzictwo historyczne należy rozpatrywać w kategoriach niezaprzeczalnej wartości, nieodłącznej części miejskiego ekosystemu, co bezwzględnie należy mieć na uwadze, jeśli chcemy zapewnić harmonijny rozwój historycznych miast i ich otoczenia.

Koncepcja zrównoważonego rozwoju zyskała dziś na tyle duże zrozumienie, że wiele metod dotyczących planowania przestrzennego i nowej zabudowy uwzględnia dziś politykę zmierzającą do ograniczenia rozprzestrzeniania się osiedli ludzkich, a także istotną rolę ochrony dziedzictwa.

Celem niniejszego dokumentu jest wytyczenie zasad oraz strategii, które można będzie odnieść do każdej interwencji w obrębie miast historycznych i dzielnic zabytkowych. Owe zasady i strategie mają za zadanie chronić wartości kulturowe dziedzictwa miast i ich otoczenia, aby stały się ważnym elementem współczesnego życia społecznego, kulturalnego i gospodarczego.

Interwencje w struktury historyczne muszą zapewniać poszanowanie dla materialnego i niematerialnego dziedzictwa miast, oraz chronić jakość życia mieszkańców.

Niniejszy dokument w sprawie ochrony miast historycznych, dzielnic zabytkowych i ich otoczenia składa się z czterech części:

1. Definicje
2. Aspekty przemian (wyzwania)
3. Kryteria interwencji
4. Propozycje i strategie

1. DEFINICJE

a – Miasta historyczne i dzielnice zabytkowe

Miasta historyczne i dzielnice zabytkowe składają się z dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Do dziedzictwa materialnego należą – oprócz struktury miejskiej – architektura, krajobrazy w obrębie miasta i w jego otoczeniu, stanowiska archeologiczne, panoramy, sylwety oraz punkty widokowe i charakterystyczne miejsca. Elementy niematerialne dziedzictwa to działalność ludzka, funkcje symboliczne i historyczne, praktyki kulturowe, tradycje, wspomnienia i odniesienia kulturowe, które stanowią o historycznej wartości i tożsamości danego obszaru.

Miasta historyczne i dzielnice zabytkowe to struktury przestrzenne, które wyrażają ewolucję rozwoju społeczeństw i ich kulturową tożsamość. Są nieodłączną częścią szerokiego kontekstu naturalnego i antropogenicznego, dlatego powinny być rozważane łącznie z tym kontekstem.

Miasta historyczne i dzielnice zabytkowe są żywymi świadkami przeszłości, która je ukształtowała.

Obszary o wartości historycznej lub zakorzenione w tradycji stanowią nieodłączną część codziennego życia. Ich ochrona i włączenie we współczesne życie społeczne jest podstawą planowania urbanistycznego oraz przestrzennego zagospodarowania miast.

b – Otoczenie

Otoczenie to naturalny lub antropogeniczny kontekst, w którym umiejscowione jest historyczne dziedzictwo miast. Decyduje o statycznym bądź dynamicznym postrzeganiu dziedzictwa, a także o sposobie jego doświadczania, w aspekcie społecznym, gospodarczym i kulturowym.

c – Ochrona

Ochrona miast historycznych, dzielnic zabytkowych i ich otoczenia obejmuje niezbędne zagadnienia dotyczące ochrony, konserwacji, popularyzacji i zarządzania dziedzictwem dla spójnego rozwoju obszarów chronionych oraz ich harmonijnej adaptacji do życia współczesnego.

d – Chroniony obszar miejski

Chronionym obszarem miejskim jest każda część miasta reprezentująca okres historyczny w jego dziejach lub fazę rozwoju. Są to zabytki oraz oryginalna zabudowa o wartościach kulturowych, które uzasadniają cel ochrony danego obszaru miejskiego.

Ochrona miasta uwzględniać powinna jego historyczny rozwój oraz wspomagać funkcje obywatelskie, religijne i różnorodne funkcje społeczne w życiu miast.

e – Strefa buforowa

Strefa buforowa to wyraźnie wydzielona granicami strefa otaczająca obszar ochrony, której rolą jest osłaniać wartości kulturowe strefy chronionej od wpływu działalności prowadzonej w jej najbliższym otoczeniu. Wpływ ten może mieć charakter fizyczny, wizualny bądź też społeczny.

f – Plan zagospodarowania

Plan zagospodarowania to dokument zawierający szczegółowe wytyczne dotyczące strategii oraz narzędzi ochrony dziedzictwa kulturowego miasta, uwzględniający potrzeby współczesnego życia. Plan ten obejmuje dokumenty prawne, finansowe, administracyjne i konserwatorskie, w tym plany ochrony oraz zasady monitoringu.

g – Duch miejsca

Duch miejsca to materialne i niematerialne, fizyczne i duchowe elementy, które nadają miejscu jego swoistą tożsamość i znaczenie posiadające wartości emocjonalne, w tym aurę tajemniczości. Duch miejsca kreuje przestrzeń, zaś przestrzeń tworzy i kształtuje jej ducha (Deklaracja z Quebec, 2008).

2. ASPEKTY PRZEMIAN

Miasta historyczne i dzielnice zabytkowe jako żywe organizmy podlegają ciągłym przemianom., które mają wpływ na wszystkie jego elementy, zarówno naturalne, jak i antropogeniczne, materialne, jak i niematerialne.

Zmiany w przestrzeni miasta uwzględniające historię jej przekształceń powinny służyć ulepszeniu historycznej struktury miast oraz ich otoczenia.

a – Przemiany a środowisko naturalne

Już Karta Waszyngtońska z 1987 r. zwracała uwagę na problem przekształceń w środowisku naturalnym: „Środki ochronne mające zapobiegać klęskom żywiołowym i innym (zwłaszcza skażeniu środowiska i wstrząsom sejsmicznym) winny być stosowane tak, aby działały na korzyść miast i dzielnic zabytkowych, zarówno w celu zabezpieczenia ich zasobów, jak i dla bezpieczeństwa i dobrego samopoczucia (zdrowia) mieszkańców”.

Wszelkie zmiany w miastach historycznych i dzielnicach zabytkowych należy wprowadzać w sposób zrównoważony, zapobiegając niszczeniu dóbr naturalnych, marnotrawstwu energii oraz zaburzaniu naturalnego cyklu przyrody.

Celem zmian powinna być poprawa przyrodniczego kontekstu miast historycznych i dzielnic zabytkowych, w tym poprawa jakości powietrza, wód i gleby, promowanie dostępności obszarów zieleni, przeciwdziałanie nadmiernej eksploatacji dóbr naturalnych.

Miasta historyczne i ich otoczenie należy chronić przed niszczącymi konsekwencjami zmian klimatu oraz coraz częstszymi klęskami żywiołowymi.

Zmiany klimatyczne mogą mieć niszczycielski wpływ na miasta historyczne i dzielnice zabytkowe, nie tylko ze względu na kruchość tkanki miejskiej, ale także z uwagi na narastające trudności związane z jej adaptacją. Stare budynki z czasem stają się trudne do adaptacji, a ich przetrwanie w warunkach zmieniającego się klimatu pociąga to za sobą duże koszty i nakłady prac.

Dzięki rosnącej świadomości globalnych zmian klimatycznych należy korzystać z doświadczeń oraz strategii już wypracowywanych i z ich pomocą stawić czoła wyzwaniom związanym z ochroną miast historycznych.

b – Przemiany a środowisko architektoniczne

W kwestii współczesnej architektury Karta Waszyngtońska stwierdza, że: „Wprowadzenie elementów o charakterze współczesnym może przyczynić się do wzbogacenia struktury miasta pod warunkiem, że nie będą one szkodzić harmonijnej całości jego zabudowy”.

Współczesną architekturę należy wprowadzać w struktury historyczne w pełnym poszanowaniu wartości miejsca i jego otoczenia. Powinna ona wzbogacać i ożywiać miasto, zachowując ciągłość jego tradycyjnej zabudowy.

Szacunek dla wartości historycznych miasta, również niematerialnych oraz faz jego rozwoju powinny być podstawą poszukiwania prawidłowych rozwiązań architektonicznych pod względem przestrzennym, wizualnym, funkcjonalnym.

Nowa architektura musi zachować spójność przestrzenną z obszarem historycznym oraz wyrażać poszanowanie dla tradycyjnej morfologii miasta, odwołując się jednocześnie do aktualnych nurtów w projektowaniu. Niezależnie od stylu i środków wyrazu wszystkie nowe elementy architektury powinny wystrzegać się radykalnych kontrastów, fragmentacji przestrzeni oraz niszczenia ciągłości struktur przestrzennych miasta.

Celem nadrzędnym powinno być zachowanie spójności kompozycji miasta, aby nie wywierać negatywnego wpływu na istniejące struktury i zabudowę, twórczo interpretując ducha miejsca i tworząc wysoką jakość nowej architektury.

Od architektów i urbanistów oczekuje się wnikliwego zapoznania się z historycznym kontekstem środowiska miejskiego.

c – Zmiany funkcjonalne i środowisko społeczne

Zanik lub wypieranie tradycyjnych sposobów użytkowania oraz funkcji w przestrzeni miejskiej, takich jak np. stylu życia lokalnej społeczności, może mieć szczególnie destrukcyjny wpływ na miasta historyczne i dzielnice zabytkowe. Jeśli bowiem charakter zmian nie zostanie w porę rozpoznany, mogą one doprowadzić np. do odpływu rdzennej społeczności, zaniku tradycyjnej kultury miejsca, a w konsekwencji do utraty jego tożsamości i charakteru. Rezultatem może być ograniczenie roli miast historycznych i dzielnic zabytkowych jedynie do funkcji turystyki i wypoczynku eliminującej całkowicie życie codzienne.

Ochrona miast historycznych oprócz zachowania tradycyjnych, lokalnych obyczajów obejmuje również stabilizację miejscowej społeczności.

Należy przeciwdziałać procesowi gentryfikacji i degradacji przestrzeni publicznej miasta. Proces gentryfikacji ogranicza dostępność mieszkań w obszarach rewitalizowanych, powodując utratę unikalnego charakteru miejsca.

Zachowanie różnorodności kulturowej i tradycyjnych zajęć ma kluczowe znaczenie dla unikalnego charakteru miejsca.

Miastom historycznym i dzielnicom zabytkowym, ich autentyczności i wartości historycznej zagraża turystyka masowa, dla której mogą stać się produktem konsumpcyjnym.

Nowe interwencje w struktury chronione powinny unikać zagrożeń wtórnych, takich jak problemy z komunikacją miejską (korki).

d – Zmiany a dziedzictwo niematerialne

Ochrona dziedzictwa niematerialnego jest równie ważna, co konserwacja i ochrona środowiska materialnego – architektonicznego. Elementy niematerialne budujące tożsamość i ducha miejsca należy dobrze zdefiniować i chronić, ponieważ to one decydują o specyfice i charakterze obszaru.

3. KRYTERIA INTERWENCJI

a – Wartości

Wszelkie interwencje w miastach historycznych i dzielnicach zabytkowych muszą być prowadzone w poszanowaniu ich materialnych i niematerialnych kulturowych wartości.

b – Jakość

Wszelkie interwencje w miastach historycznych i dzielnicach zabytkowych muszą być ukierunkowane na poprawę jakości życia mieszkańców oraz ich otoczenia.

c – Ilość

Zbyt duża skala interwencji w obszarach chronionych może mieć negatywny wpływ na miasto i jego wartości. Celem interwencji powinna być wyraźna poprawa jakości środowiska miejskiego i tworzenie wartości nowych. Zmiany wpisane w rozwój obszarów miejskich należy ściśle kontrolować i prowadzić z należytą ostrożnością tak, aby do minimum ograniczyć ich fizyczny i wizualny wpływ na krajobraz miejski i strukturę architektoniczną miasta.

d – Spójność

„Každy obszar o wartości historycznej oraz jego otoczenie należy traktować jako nierozłączną całość, której równowaga i szczególnie charakter zależą zarówno od działalności człowieka, jak i jakości zabudowy oraz organizacji przestrzeni i otoczenia. Wszystkie te elementy wywierają na tę całość wpływ, którego nie należy lekceważyć”. (Rekomendacja z Nairobi)

Miasto historyczne i dzielnice zabytkowe wraz z otoczeniem należy rozpatrywać jako nierozzerwalną całość.

Ochrona miast historycznych i dzielnic zabytkowych musi opierać się na zrozumieniu całej struktury miasta i jego otoczenia. Wymaga to opracowania spójnej polityki rozwoju gospodarczego i społecznego, w której miasto

historyczne rozpatrywane jest na wszystkich etapach planowania w poszanowaniu struktury społecznej i różnorodności kulturowej.

e – Równowaga i kompatybilność

Ochrona miast historycznych musi bezwzględnie dążyć do zachowania równowagi przestrzennej, środowiskowej, społecznej, kulturowej i gospodarczej. Oprócz działań powstrzymujących odpływ rdzennej ludności wymaga również otwarcia na nowych mieszkańców i użytkowników przestrzeni miejskiej, nie dopuszczając jednak do przeludnienia.

f – Czas

Tempo zmian stanowi parametr, który należy kontrolować. Nadmierna szybkość zmian może mieć niekorzystny wpływ na integralność wartości historycznego miasta.

Interwencje muszą bazować na studiach wykonalności oraz dokumentach urbanistycznych i achowywać z nimi wysoki stopień kompatybilności. Współczesne interwencje muszą być prowadzone zgodnie z przejrzystymi i uregulowanymi procedurami.

g – Metodyka i dyscyplina naukowa

„Należy dążyć do poszerzenia wiedzy o przeszłości miast zabytkowych poprzez wspieranie archeologii miejskiej i odpowiednią prezentację wyników badań pod warunkiem, że nie będą one szkodzić zachowaniu struktury miast zabytkowych”. (Karta Waszyngtońska)

Ochronę miast historycznych lub dzielnic zabytkowych oraz zarządzanie nimi powinno charakteryzować podejście systematyczne i zdyscyplinowane, zgodne z zasadami zrównoważonego rozwoju.

Proces ochrony i zarządzania miastami powinny poprzedzać wielodyscyplinarne studia dotyczące identyfikacji chronionych wartości elementów dziedzictwa. Głęboka znajomość miejsca i jego otoczenia jest absolutną koniecznością, aby wszelkie przedsięwzięcia konserwatorskie lub ochronne mogły być przemyślane i zasadne.

Stały monitoring i utrzymywanie zabudowy w dobrym stanie są podstawą skutecznej ochrony miasta historycznego lub dzielnicy zabytkowej.

Właściwe planowanie wymaga sporządzenia aktualnej, rzetelnej dokumentacji oraz archiwizacji (analizy kontekstu przestrzennego w opracowaniach studialnych dla różnych skal, analizy historii miasta i jego faz rozwoju przestrzennego itp).

Ochrona miast historycznych dotyczy przede wszystkim mieszkańców. Stąd w procesie ochrony niezbędne są bezpośrednie konsultacje, stały dialog z mieszkańcami i każdą z zainteresowanych stron.

h – Zarządzanie

Odpowiednie zarządzanie pozwala zsynchronizować współpracę pomiędzy wszystkimi interesariuszami procesu: władzami samorządowymi, służbami miejskimi, administracją publiczną, środowiskiem ekspertów, organizacjami zawodowymi i społecznymi, uczelniami wyższymi, mieszkańcami itp. Współpraca ta jest niezbędna dla zapewnienia skutecznej ochrony i zrównoważonego rozwoju miast historycznych i dzielnic zabytkowych.

Należy zachęcać mieszkańców do udziału w procesie ochrony inicjując działania edukacyjne, informacyjne i inne, które podnosić będą świadomość wartości posiadanego dziedzictwa. Tradycyjny system zarządzania miastem należy usprawnić, uwzględniając wszelkie aspekty różnorodności kulturowej i społecznej w celu ustanowienia demokratycznych instytucji odpowiadających potrzebom współczesności

Procedury projektowania urbanistycznego i ochrony miast historycznych powinny przewidzieć czas na kampanie informacyjne wśród mieszkańców, aby w kwestiach dyskusyjnych w sposób świadomy mogli zająć własne stanowisko.

Ochronie dziedzictwa miast należy zapewnić odpowiednie finansowanie ułatwiające współpracę z sektorem prywatnym.

i – Wielodyscyplinarność i współpraca

„Planowanie miast i dzielnic zabytkowych powinno być poprzedzone wielodyscyplinarnymi studiami”. (Karta Waszyngtońska)

Już na etapie badań wstępnych ochrona miast historycznych powinna opierać się na efektywnej współpracy pomiędzy specjalistami wielu dziedzin, a odpowiednie działania powinny być prowadzone wspólnie przez badaczy,

służby publiczne, prywatne przedsiębiorstwa i społeczność lokalną. Badania powinny wskazać konkretne propozycje sposobu ochrony, do których będą mogli się odnieść politycy, instytucje społeczne, gospodarze oraz sami mieszkańcy.

j – Różnorodność kultur

W kontekście planowania ochrony przestrzeni publicznych miasta należy szanować i cenić różnorodność kulturową różnych społeczności zamieszkujących dany obszar od wieków. Warto budować pomiędzy nimi stan równowagi, aby zachować ich historyczne dziedzictwo i pełnię kulturowej różnorodności.

4. PROPOZYCJE I STRATEGIE

a – Elementy podlegające ochronie

Autentyczność i integralność miast historycznych, których szczególny charakter wyraża się w syntezie wartości materialnych i niematerialnych, takich jak:

- plan miasta z siatką ulic, podziałem katastralnym, i zielenią oraz współzależność między zabudową zwartą, terenami zieleni i otwartą przestrzenią;
- wygląd zewnętrzny i wewnętrzny budynków, skala, rozmiar, styl, konstrukcja, materiał, kolor i wystrój;
- współzależność między miastem lub dzielnicą zabytkową a otaczającym je środowiskiem naturalnym i kulturowym” (Karta Waszyngtońska);
- dawne funkcje miast;
- kultura i tradycja, w tym tradycyjne techniki budowy oraz, duch miejsca i cechy składające się na przestrzenną tożsamość;

Współzależność między miejscem jako całością a jego składowymi, kontekstem i elementami tego kontekstu;

Struktura społeczna i różnorodność kulturowa;

Minimalizowanie zużycia zasobów nieodnawialnych, promowanie wielokrotnego użycia i przetwarzania.

b – Nowe funkcje

„Nowe funkcje i infrastruktura wynikające z wymogów życia współczesnego winny być przystosowane do charakteru miast zabytkowych”. (Karta Waszyngtońska)

Wprowadzenie nowych form działalności nie powinno zakłócać dotychczasowej, codziennej aktywności lokalnych mieszkańców. Pozwoli to zachować dawną różnorodność i wielość kultur, jako jedno z najcenniejszych osiągnięć ochrony miast.

Nowe formy działalności, powinny uwzględniać liczebność różnych grup społecznych i ich możliwości adaptacyjne do nowych rodzajów aktywności, oraz ich wpływ na lokalne zwyczaje.

Nowe funkcje powinny zaspokoić potrzeby zrównoważonego rozwoju, biorąc pod uwagę miasto historyczne jako unikalny ekosystem.

c – Architektura współczesna

Architektura współczesna oraz budynki dawne, adaptowane powinny pozostawać w zgodzie z układem przestrzennym miasta historycznego i powinny poszukiwać indywidualnych środków wyrazu stosownie do skali miejsca, a także nawiązywać dialog z istniejącą zabudową i szerokim kontekstem przestrzennym.

„Analiza uwarunkowań urbanistycznych powinna poprzedzać każdą inicjatywę budowlaną nie tylko po to, aby zdefiniować ogólny charakter zespołu zabudowań, ale także aby zbadać jej dominujące cechy, takie jak harmonia wysokości, barw, materiałów i form, stałe parametry konstrukcji fasad i dachów, zależność między bryłą budynków a przestrzenią, a także ich średnie proporcje i pozycje. Szczególną uwagę należy poświęcić rozmiarom działek budowlanych, ponieważ w przypadku ich reorganizacji istnieje niebezpieczeństwo zmiany rozłożenia mas, która może prowadzić do zaburzenia harmonii całości” (Rekomendacja Warszawska, art. 28).

Perspektywa, widoki, punkty centralne i korytarze widokowe to integralne elementy postrzegania przestrzeni historycznej. W przypadku nowych interwencji elementy te powinny być uszanowane. Przed interwencją istniejące uwarunkowania należy poddać ponownej analizie i dokumentacji. Należy chronić widoki zarówno na, jak i z nowych budynków.

Nową zabudowę w historycznym krajobrazie należy ocenić z formalnego i funkcjonalnego punktu widzenia szczególnie, jeśli budynek ma służyć nowym celom.

d – Przestrzeń publiczna

Przestrzeń publiczna w miastach historycznych może być miejscem zadumy, nauki i rozrywki. Jej układ i mała architektura, a także zarządzanie nią, powinny być ukierunkowane na zachowanie jej charakteru i piękna oraz preferowane wykorzystanie jako przestrzeni społecznej komunikacji.

e – Obiekty użyteczności publicznej a zmiany

Ochrona miast historycznych musi brać pod uwagę zapotrzebowanie mieszkańców na obiekty użyteczności publicznej.

Inkorporowanie nowych obiektów użyteczności publicznej w zabytkową zabudowę jest trudnym zadaniem, którego powagi lokalne władze nie powinny lekceważyć.

f – Mobilność

„Ruch pojazdów musi być ściśle regulowany w obrębie miast i dzielnic zabytkowych”. (Karta Waszyngtońska)

„Sieć wielkich arterii komunikacyjnych przewidziana w planach zagospodarowania terytorialnego nie powinna wkraczać w granice miast zabytkowych a jedynie ułatwiać ruch w pobliżu i nich dostęp”. (Karta Waszyngtońska)

Większość miast historycznych i dzielnic zabytkowych była powstawała dla pieszych i środków transportu o małych prędkościach. Wprowadzane do nich samochody spowodowały znaczne zniszczenia, obniżając jednocześnie jakość życia mieszkańców.

Infrastrukturę drogową (parkingi, stacje metra itp.) nie mogą szkodzić zabytkowej zabudowie i jej otoczeniu. W historycznych strukturach miast powinno się preferować środki transportu, które mają niewielki wpływ na infrastrukturę drogową.

Należy promować ruch pieszy lub wprowadzić ekologiczne systemy komunikacji miejskiej i ekologiczne środki transportu indywidualnego.

Analiza systemu ulic i ich rozplanowania powinna uwzględnić pierwszeństwo ruchu pieszych. Parkingi powinny znajdować się poza strefą chronioną, a jeśli to możliwe, również poza strefą buforową.

Główne drogi publiczne powinny omijać obszary chronione i strefy buforowe.

Infrastrukturę podziemną (metro) należy projektować w taki sposób, aby nie szkodzić historycznej, ani też archeologicznej tkance miasta lub jego środowisku.

g – Turystyka

Turystyka może odgrywać pozytywną rolę w rozwoju i rewitalizacji miast historycznych i dzielnic zabytkowych. Rozwój przemysłu turystycznego powinien uwzględniać wartości dziedzictwa miast i walory otwartych przestrzeni w poszanowaniu dla lokalnej społeczności, jej tożsamości, kultury i tradycyjnej działalności. Ochronie podlega regionalny charakter środowiska danego miejsca. Turystyka nie powinna zakłócać codziennego życia lokalnej społeczności.

Nadmierny ruch turystyczny zagraża wartościom dziedzictwa miast i obszarów historycznych.

Plany zagospodarowania i ochrony historycznych struktur miast powinny brać pod uwagę rozwój turystyki i regulować ten proces dla dobra chronionego dziedzictwa i lokalnych mieszkańców.

h – Zagrożenia

„Środki podejmowane dla zapobiegania skutkom klęsk żywiołowych winny być dostosowane do specyfiki dóbr podlegających ochronie”. (Karta Waszyngtońska)

Plany ochrony są sposobnością do lepszego zabezpieczenia się na wypadek różnorodnych zagrożeń dla dziedzictwa kulturowego oraz do świadomego zarządzania środowiskiem miast historycznych i ich zrównoważonym rozwojem.

i – Oszczędzanie energii

Wszelkie interwencje w obrębie miast historycznych i dzielnic zabytkowych powinny także mieć na uwadze poprawę wydajności energetycznej i redukcję zanieczyszczeń środowiska miast.

Należy zachęcać do korzystania z odnawialnych źródeł energii. Nowe inwestycje w obszarach historycznych powinny być energooszczędne.

Należy wykorzystywać zieleń miejską, korytarze zieleni i inne metody w celu zapobiegania tworzeniu się wysp ciepłych.

j – Zaangażowanie społeczności

„Udział mieszkańców całego miasta w sprawach ochrony stanowi niezbędny warunek jej skuteczności, stąd jest pożądane w każdych okolicznościach i powinno być wspomagane przez edukację we wszystkich pokoleniach. Nie wolno nigdy zapominać, że ochrona miast i dzielnic zabytkowych dotyczy przede wszystkim ich mieszkańców” (Karta Waszyngtońska, art. 3).

Projektowanie w historycznych obszarach miejskich musi angażować wszystkie zainteresowane strony. Aby zachęcić mieszkańców do aktywnego uczestnictwa w tym procesie należy opracować program edukacyjny, skierowany do wszystkich, począwszy od dzieci w wieku szkolnym. Należy wspierać działalność stowarzyszeń promujących ochronę dziedzictwa oraz zapewnić odpowiednie środki finansowe na cele związane z ochroną dziedzictwa i konserwacją zabytków.

Wzajemne zrozumienie oparte na świadomej swej roli opinii publicznej oraz poszukiwanie porozumienia między lokalną społecznością a grupami zawodowymi są podstawą właściwie prowadzonego procesu ochrony i rozwoju miast historycznych.

Technologia informacyjna umożliwia bezpośrednią i natychmiastową komunikację. Pozwala to lokalnym społecznościom aktywnie i w sposób odpowiedzialny uczestniczyć w debacie dotyczącej ochrony obszarów miejskich.

Władze powinny brać udział w procesie ochrony miast historycznych i dzielnic zabytkowych i wdrażać procedury finansowe, które zapewnią sukces planów zarządzania i zagospodarowania.

k – Plan ochrony

„Plan powinien wyodrębniać i harmonijnie wiązać dzielnicę zabytkową z całością miasta”. (Karta Waszyngtońska)

Dotyczy to zarówno elementów materialnych, jak i niematerialnych, które pozwalają chronić tożsamość miejsca, nie stojąc na przeszkodzie jego ewolucji.

Plan ochrony „powinien też zawierać określenie kierunków i uwarunkowań projektowanych działań dotyczących prawa, administracji i finansowania ochrony”. (Karta Waszyngtońska, art. 5)

Plan ochrony powinien być uwzględniony w planie urbanistycznym całego miasta i obejmować wnioski z analizy wartości archeologicznych, historycznych, architektonicznych, technicznych, społecznych i gospodarczych. Powinien także ściśle definiować zasady ochrony, łączyć się z planem zagospodarowania i uwzględnić monitorowanie zmian w obszarze ochrony.

Plan ochrony musi określać warunki, zasady, cele i wyniki analiz dotyczące wszelkich zmian w obszarze ochrony. Powinien „wskazywać, które budowle i ich grupy są przeznaczone do ochrony specjalnej, które powinny być chronione pod pewnymi warunkami, oraz te, które wyjątkowo mogą być usunięte”. (Karta Waszyngtońska, art. 5)

Przed podjęciem jakiegokolwiek interwencji w obszarach chronionych należy dokładnie udokumentować stan istniejący zagospodarowania obszaru.

Plan ochrony musi wskazywać i chronić elementy stanowiące o wartości i charakterze miasta, a także te, które wzbogacają miasto o cechy indywidualne odzwierciedlające jego charakter.

Zapisy planu ochrony należy formułować realistycznie z prawnego, finansowego i gospodarczego punktu widzenia, a także z poszanowaniem obowiązujących standardów i ograniczeń prawnych.

„Plan ochrony powinien mieć poparcie ze strony mieszkańców zabytkowego zespołu”. (Karta Waszyngtońska, art. 5)

W przypadku braku planu ochrony wszelkie działania konserwatorskie i modernizacyjne w strukturze miasta historycznego należy przeprowadzać zgodnie z zasadami ochrony i uczytelnienia jego kulturowych wartości.

l – Plan zarządzania

Plan zarządzania powinien być dostosowany do charakteru miasta historycznego lub dzielnicy zabytkowej oraz do ich kulturowego i przyrodniczego kontekstu. Powinien uwzględniać obowiązujące narzędzia projektowania przestrzennego.

Plan zarządzania opiera się na identyfikacji, ochronie i eksponowaniu wartości materialnych i niematerialnych dziedzictwa kulturowego miasta. Opracowanie planu zarządzania powinno być procesem zbiorowym. Z tego względu

plan zarządzania musi:

- definiować wartości kulturowe,
- wskazywać interesariuszy i wyznawane przez nich wartości,
- przewidywać potencjalne konflikty interesów,
- ustalać cele ochrony,
- opisywać prawne, finansowe, administracyjne i techniczne metody i narzędzia,
- wykazywać znajomość mocnych i słabych stron przedsięwzięcia, a także reprezentowanych przez nie możliwości i zagrożeń,
- określać odpowiednie strategie, terminy i konkretne działania.

Oprócz informacji dostarczonych przez lokalne władze, urzędników, badania terenowe i szczegółową dokumentację, plan zarządzania powinien także zawierać w formie załącznika wnioski z debat pomiędzy zainteresowanymi stronami oraz analizę konfliktów interesów, jakie podczas debat wyłynęły.

Dalsze działania

Niniejszy dokument ma charakter otwarty i może być modyfikowany w zależności od rozwoju stanowisk dotyczących poruszanych w nim kwestii.

/Tłumaczenie - Danuta Kłosek-Kozłowska (współtwórca dokumentu), Zofia Owczarek/

III. SŁOWNIK POJĘĆ ZWIĄZANYCH Z OCHRONĄ I KONSERWACJĄ ZABYTKÓW (NA PODSTAWIE DOKUMENTÓW DOKTRYNALNYCH)

POJĘCIE	OKREŚLENIE	DOKUMENT
ANASTYLOZA	<p>Należy z góry wykluczyć wszelkie prace rekonstrukcyjne. Dopuszcza się jedynie anastylozę, czyli ponowne zespolenie zachowanych elementów całości. Materiał użyty do integracji powinien zawsze być odróżnialny, a jego użycie należy ograniczyć do minimum niezbędnego dla konserwacji zabytku i przywrócenia jego formy.</p>	Wenecja 1964 KARTA WENECKA [3]
ARCHITEKTURA WERNAKULARNA	<p>Budownictwo wernakularne to tradycyjny i naturalny sposób tworzenia domostwa przez społeczność. Jest to proces ciągły, obejmujący niezbędne zmiany i nieustanne przystosowania, będące odpowiedzią na ograniczenia społeczne i środowiskowe.</p> <p>Przykłady architektury wernakularnej można rozpoznać poprzez:</p> <p>wspólny sposób budowania danej społeczności;</p> <p>rozpoznawalny lokalny lub regionalny charakter budownictwa, będący reakcją na otoczenie;</p> <p>spójność stylu, formy i wyglądu lub zastosowanie tradycyjnie ustalonych rodzajów budowl;</p> <p>tradycyjną wiedzę w dziedzinie projektowania i budownictwa, przekazywaną w sposób nieformalny;</p> <p>skuteczną odpowiedź na ograniczenia funkcjonalne, społeczne i środowiskowe;</p> <p>skuteczne stosowanie tradycyjnych systemów budownictwa i technik ziemieślniczych.</p> <p>Dziedzictwo architektury wernakularnej stanowi główny przedmiot związku z tradycją i dumy wszystkich narodów. Zostało uznane za identyfikujący i atrakcyjny dorobek społeczeństwa. Objawia się ono w sposób nieformalny, ale jednak zorganizowany. Ma wymiar praktyczny, a jednocześnie przyciąga zainteresowanie i obdarzone jest dużymi walorami artystycznymi. Znajduje się w centrum życia współczesnego, ale zarazem stanowi zapis historii społeczeństwa. Chociaż jest dziełem człowieka, jest również wytworem czasu. Byłoby niegodne dziedzictwa ludzkości, gdyby nie podjęto starań o zachowanie tych tradycyjnych elementów ładu kulturowego, który stanowi o istocie egzystencji własnej człowieka.</p> <p>Dziedzictwo architektury wernakularnej jest ważne, stanowi istotny wyraz kultury danej społeczności, jej stosunku do terytorium, a jednocześnie wyraża kulturową różnorodność świata.</p>	Meksyk 1999 KARTA OCHRONY DZIEDZICTWA ARCHITEKTURY WERNAKULARNEJ [15]
AUTENTYZM, AUTENTYCZNOŚĆ	<p>Oceny zarówno wartości uznanych w dziedzictwie kultury, jak i wiarygodności źródeł informacji, mogą różnić się w zależności od kultury, a nawet w ramach tej samej kultury. Oceny wartości i autentyczności odnoszące się do różnych kultur nie mogą więc opierać się na jedynych w swoim rodzaju kryteriach. Przeciwnie, respekt należny tym kulturom wymaga, aby każde dzieło było traktowane i oceniane w oparciu o kryteria właściwe dla kontekstu kulturowego, do którego przynależy.</p> <p>W konsekwencji, bardzo ważną i pilną sprawą jest uznanie w każdej kulturze cech charakterystycznych odnoszących się do wartości jej dóbr kultury oraz do wiarygodności i rzetelności źródeł informacji dotyczących tych dóbr.</p> <p>W zależności od rodzaju zabytku i od jego kontekstu kulturowego, ocena autentyczności wiąże się z różnymi źródłami informacji. Źródła te dotyczą koncepcji i formy, materiałów i substancji, użytkowania i funkcji, tradycji i technik, położenia i rozmieszczenia, nastroju i ekspresji, stanu oryginalnego i zmian w toku historii.</p>	Nara 1994 DOKUMENT Z NARA O AUTENTYZMIE [14]

<p>AUTENTYZM, AUTENTYCZNOŚĆ</p>	<p>Autentyczność ogrodu historycznego dotyczy w jednaki mierze jego rysunku i wielkości poszczególnych jego części jak i jego dekoracji, wyboru roślin lub mineralów, z których się składa.</p>	<p>Florencja 1981 KARTA FLORENCKA MIĘDZYNARODOWA KARTA OGRODÓW IFLA – ICOMOS [8]</p>
<p>DOBRA KULTURALNE</p>	<p>W rozumieniu niniejszej Konwencji uważa się za dobra kulturalne, bez względu na ich pochodzenie oraz na osobę ich właściciela:</p> <p>a) dobra ruchome lub nieruchome, które posiadają wielką wagę dla dziedzictwa kulturalnego narodu, na przykład zabytki architektury, sztuki lub historii, zarówno religijne, jak świeckie; stanowiska archeologiczne; zespoły budowlane posiadające jako takie znaczenie historyczne lub artystyczne; dzieła sztuki, rękopisy, książki i inne przedmioty o znaczeniu artystycznym, historycznym lub archeologicznym, jak również zbiory naukowe i poważne zbiory księzek, archiwaliów lub reprodukcji wyżej określonych dóbr;</p> <p>b) gmachy, których zasadniczym i stosowanym w praktyce przeznaczeniem jest przechowywanie lub wystawianie dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod lit. a), na przykład muzea, wielkie biblioteki, składnice archiwalne, jak również schrony mające na celu przechowywanie w razie konfliktu zbrojnego, dóbr kulturalnych ruchomych, określonych pod lit. a);</p> <p>c) ośrodki obejmujące znaczną ilość dóbr kulturalnych określonych pod lit. a) i b), zwane w dalszym ciągu „ośrodkami zabytkowymi”.</p>	<p>Haga 1954 KONWENCJA O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO [2]</p>
<p>DZIEDZICTWO</p>	<p>Dziedzictwo to szerokie pojęcie, które obejmuje środowisko naturalne jak również kulturowe. Obejmuje krajobrazy, miejsca o znaczeniu historycznym, miejsca i strefy zabudowane, jak również różnorodność biologiczną, zbiory, dawne i nadal kontynuowane praktyki kulturowe, wiedzę i doświadczenia życiowe.</p> <p>Dziedzictwo stanowi udokumentowany obraz długich procesów historycznego rozwoju, tworzących istotę różnorodnych tożsamości krajowych, regionalnych, autochtonicznych i lokalnych, a także jest integralną częścią współczesnego życia. Jest to dynamiczny punkt odniesienia oraz pozytywne narzędzie wzrostu i zmiany. Szczegółne dziedzictwo i wspólna pamięć każdej miejscowości albo społeczności to niezastąpiony i ważny fundament rozwoju, zarówno w teraźniejszości, jak i przyszłości.</p>	<p>Meksyk 1999 MIĘDZYNARODOWA KARTA TURYSTYKI KULTUROWEJ [16]</p>
<p>DZIEDZICTWO ARCHEOLOGICZNE</p>	<p>Dziedzictwo archeologiczne przedstawia podstawowe świadectwa działalności człowieka w przeszłości. Jego ochrona i właściwe nim zarządzanie są dlatego konieczne, aby było dostępne archeologom i innym naukowcom dla potrzeb współczesnych i przyszłych generacji do badań i interpretacji.</p> <p>Dziedzictwo archeologiczne stanowi tę część dziedzictwa materialnego, w stosunku do której podstawowych informacji dostarczają metody archeologiczne. Obejmuje ono wszelkie ślady ludzkiej egzystencji i składa się z miejsc związanych z wszystkimi śladami działalności ludzkiej, opuszczonymi budowlami i pozostałościami naziemnymi, podziemnymi i podwodnymi, włącznie ze wszystkimi relikwiami kultury materialnej z nimi związanym</p> <p>Dziedzictwo archeologiczne jest wrażliwym, nieodnawialnym bogactwem kulturowym. Użytkowanie każdego terenu powinno być kontrolowane i rozwijane tak, aby zminimalizować zniszczenie dziedzictwa archeologicznego.</p>	<p>Sztokholm–Lozanna 1990 KARTA LOZAŃSKA KARTA OCHRONY I ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM ARCHEOLOGICZNYM ICAHM – ICOMOS [11]</p>

<p style="text-align: center;">DZIEDZICTWO ARCHEOLOGICZNE</p>	<p>Dziedzictwo archeologiczne - źródła zbiorowej pamięci europejskiej i jako instrumentu dla badań historycznych i naukowych.</p> <p>Przedmiot dziedzictwa archeologicznego - wszelkie pozostałości, obiekty i jakiegokolwiek inne ślady ludzkości z minionych epok; których zachowanie i analiza pomogą prześledzić historię ludzkości i jej stosunek do środowiska naturalnego, dla których wykopaliska i odkrycia oraz inne metody badań nad dziejami ludzkości i jej środowiskiem są podstawowym źródłem informacji i które są usytuowane w jakimkolwiek miejscu podlegającym jurysdykcji Stron.</p> <p>Dziedzictwo archeologiczne - obejmuje struktury, konstrukcje, zespoły budowlane, eksploatowane tereny, przedmioty, zabytki innego rodzaju, jak też ich otoczenie znajdujące się na ziemi lub pod wodą.</p> <p>Unikatowa architektura europejska stanowi wspólne dobro wszystkich narodów i podkreśla ponadto dążenia wszystkich Państw członkowskich do wzajemnej współpracy między sobą, a także z innymi Państwami europejskimi dla ochrony tej architektury. Dziedzictwo architektoniczne Europy stanowi część integralną ogólnoludzkiego dziedzictwa kulturowego</p> <p>Niezależnie od swej wartości kulturowej europejskie dziedzictwo architektoniczne skłania wszystkich Europejczyków do uświadomienia sobie wspólnej historii i wspólnego ich przeznaczenia. Zachowanie tego dziedzictwa ma więc żywotne znaczenie; dziedzictwo to obejmuje nie tylko oddzielne budynki o wyjątkowej wartości oraz ich otoczenie, ale także zespoły, dzielnice, miasta i osiedla wiejskie mające znaczenie historyczne lub kulturowe; bogactwa te stanowią wspólne dobro wszystkich ludów Europy; stąd ciąży na nich wspólny obowiązek ich chronienia przed rosnącymi niebezpieczeństwami, które im zagrażają - zaniechaniu i opuszczeniu, świadomym rozbiórkom, nowym nie harmonizującym z nimi budowlom i nadmiernym ruchem kolbowym;</p> <p>Znaczenie dziedzictwa architektonicznego i uzasadnienie jego zachowania są obecnie lepiej rozumiane. Wiadomo, że utrzymanie ciągłości historycznej środowiska ma istotne znaczenie dla zachowania lub stworzenia takich ram życia, które pozwolą człowiekowi odnaleźć swą tożsamość i czuć się bezpiecznym wobec brutalności przemian społecznych;</p> <p>Państwa członkowskie Rady Europy(), uznając, że dziedzictwo architektoniczne stanowi niczym niezastąpione odzwierciedlenie bogactwa i zróżnicowania dziedzictwa kulturalnego Europy, jest bezcennym świadectwem naszej przeszłości i stanowi wspólne dziedzictwo wszystkich Europejczyków;</p> <p>Dla celów niniejszej Konwencji, określenie dziedzictwo architektoniczne rozumiane jest jako dobra trwałe obejmujące:</p> <p>zabytki: wszelkie budowle i obiekty wyróżniające się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną naukową, społeczną lub techniczną, włącznie z ich częściami składowymi i ich wyposażeniem;</p> <p>zespoły budynków: jednolite zespoły zabudowy miejskiej lub wiejskiej wy różniące się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną, na tyle zwarte, aby tworzyć określoną jednostkę urbanistyczną;</p> <p>tereny: dzieła stworzone wspólnie przez człowieka i naturę, stanowiące obszary częściowo zabudowane, dostatecznie wyodrębnione i jednolite, aby tworzyć jednostkę urbanistyczną posiadającą szczególną wartość historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną.</p>	<p style="text-align: center;">La Valetta 1992 EUROPEJSKA KONWENCJA O OCHRONIE DZIEDZICTWA ARCHEOLOGICZNEGO [13]</p>
<p style="text-align: center;">DZIEDZICTWO ARCHITEKTONICZNE EUROPY</p>	<p>Niezależnie od swej wartości kulturowej europejskie dziedzictwo architektoniczne skłania wszystkich Europejczyków do uświadomienia sobie wspólnej historii i wspólnego ich przeznaczenia. Zachowanie tego dziedzictwa ma więc żywotne znaczenie; dziedzictwo to obejmuje nie tylko oddzielne budynki o wyjątkowej wartości oraz ich otoczenie, ale także zespoły, dzielnice, miasta i osiedla wiejskie mające znaczenie historyczne lub kulturowe; bogactwa te stanowią wspólne dobro wszystkich ludów Europy; stąd ciąży na nich wspólny obowiązek ich chronienia przed rosnącymi niebezpieczeństwami, które im zagrażają - zaniechaniu i opuszczeniu, świadomym rozbiórkom, nowym nie harmonizującym z nimi budowlom i nadmiernym ruchem kolbowym;</p> <p>Znaczenie dziedzictwa architektonicznego i uzasadnienie jego zachowania są obecnie lepiej rozumiane. Wiadomo, że utrzymanie ciągłości historycznej środowiska ma istotne znaczenie dla zachowania lub stworzenia takich ram życia, które pozwolą człowiekowi odnaleźć swą tożsamość i czuć się bezpiecznym wobec brutalności przemian społecznych;</p> <p>Państwa członkowskie Rady Europy(), uznając, że dziedzictwo architektoniczne stanowi niczym niezastąpione odzwierciedlenie bogactwa i zróżnicowania dziedzictwa kulturalnego Europy, jest bezcennym świadectwem naszej przeszłości i stanowi wspólne dziedzictwo wszystkich Europejczyków;</p> <p>Dla celów niniejszej Konwencji, określenie dziedzictwo architektoniczne rozumiane jest jako dobra trwałe obejmujące:</p> <p>zabytki: wszelkie budowle i obiekty wyróżniające się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną naukową, społeczną lub techniczną, włącznie z ich częściami składowymi i ich wyposażeniem;</p> <p>zespoły budynków: jednolite zespoły zabudowy miejskiej lub wiejskiej wy różniące się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną, na tyle zwarte, aby tworzyć określoną jednostkę urbanistyczną;</p> <p>tereny: dzieła stworzone wspólnie przez człowieka i naturę, stanowiące obszary częściowo zabudowane, dostatecznie wyodrębnione i jednolite, aby tworzyć jednostkę urbanistyczną posiadającą szczególną wartość historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną.</p>	<p style="text-align: center;">Amsterdam 1975 DEKLARACJA AMSTERDAMSKA [5]</p>
<p style="text-align: center;">DZIEDZICTWO ARCHITEKTONICZNE EUROPY</p>	<p>Niezależnie od swej wartości kulturowej europejskie dziedzictwo architektoniczne skłania wszystkich Europejczyków do uświadomienia sobie wspólnej historii i wspólnego ich przeznaczenia. Zachowanie tego dziedzictwa ma więc żywotne znaczenie; dziedzictwo to obejmuje nie tylko oddzielne budynki o wyjątkowej wartości oraz ich otoczenie, ale także zespoły, dzielnice, miasta i osiedla wiejskie mające znaczenie historyczne lub kulturowe; bogactwa te stanowią wspólne dobro wszystkich ludów Europy; stąd ciąży na nich wspólny obowiązek ich chronienia przed rosnącymi niebezpieczeństwami, które im zagrażają - zaniechaniu i opuszczeniu, świadomym rozbiórkom, nowym nie harmonizującym z nimi budowlom i nadmiernym ruchem kolbowym;</p> <p>Znaczenie dziedzictwa architektonicznego i uzasadnienie jego zachowania są obecnie lepiej rozumiane. Wiadomo, że utrzymanie ciągłości historycznej środowiska ma istotne znaczenie dla zachowania lub stworzenia takich ram życia, które pozwolą człowiekowi odnaleźć swą tożsamość i czuć się bezpiecznym wobec brutalności przemian społecznych;</p> <p>Państwa członkowskie Rady Europy(), uznając, że dziedzictwo architektoniczne stanowi niczym niezastąpione odzwierciedlenie bogactwa i zróżnicowania dziedzictwa kulturalnego Europy, jest bezcennym świadectwem naszej przeszłości i stanowi wspólne dziedzictwo wszystkich Europejczyków;</p> <p>Dla celów niniejszej Konwencji, określenie dziedzictwo architektoniczne rozumiane jest jako dobra trwałe obejmujące:</p> <p>zabytki: wszelkie budowle i obiekty wyróżniające się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną naukową, społeczną lub techniczną, włącznie z ich częściami składowymi i ich wyposażeniem;</p> <p>zespoły budynków: jednolite zespoły zabudowy miejskiej lub wiejskiej wy różniące się szczególną wartością historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną, na tyle zwarte, aby tworzyć określoną jednostkę urbanistyczną;</p> <p>tereny: dzieła stworzone wspólnie przez człowieka i naturę, stanowiące obszary częściowo zabudowane, dostatecznie wyodrębnione i jednolite, aby tworzyć jednostkę urbanistyczną posiadającą szczególną wartość historyczną, archeologiczną, artystyczną, naukową, społeczną lub techniczną.</p>	<p style="text-align: center;">Granada 1985 KONWENCJA O OCHRONIE DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNEGO EUROPY [9]</p>

<p>DZIEDZICTWO KULTURALNE</p>	<p>W rozumieniu niniejszej Konwencji za dziedzictwo kulturalne uważane są:</p> <p>zabytki: dzieła architektury, dzieła monumentalnej rzeźby, i malarstwa, elementy i budowle o charakterze archeologicznym, napisy, groty i zgrupowania tych elementów, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;</p> <p>zespoły: budowli oddzielnych lub łącznych, które ze względu na swą architekturę, jednolitość lub zespolenie z krajobrazem mają wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historii, sztuki lub nauki;</p> <p>miejsca zabytkowe: dzieła człowieka lub wspólne dzieła człowieka i przyrody, jak również strefy, a także stanowiska archeologiczne, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia historycznego, estetycznego, etnologicznego lub antropologicznego.</p> <p>Dla celów niniejszej Konwencji definiuje się:</p> <p>Dziedzictwo kulturalne jako ogół zasobów odziedziczonych z przeszłości, które ludzie postrzegają, niezależnie od struktury własności, jako odzwierciedlenie i wyraz ich nieustająco ewoluujących wartości, przekonań, wiedzy i tradycji. Zawierają się w nim wszystkie aspekty środowiska powstałe wskutek interakcji między ludźmi i miejscami na przestrzeni czasu.</p> <p>Spoleczność dziedzictwa jako społeczność składająca się z ludzi, którzy cenią określone aspekty dziedzictwa kulturalnego, które chcieliby chronić za pomocą działań publicznych i przekazać przyszłym pokoleniom.</p> <p>Strony Konwencji decydują się promować pojmowanie wspólnego dziedzictwa Europy, które składa się z:</p> <p>Wszystkich postaci dziedzictwa kulturalnego, które łącznie tworzą wspólne źródło pamięci, zrozumienia, tożsamości, spójności i kreatywności, oraz</p> <p>Ideatów, zasad i wartości pochodzących z doświadczeń zyskanych poprzez postęp i przeszłe konflikty, które umożliwią rozwój pokojowego i stabilnego społeczeństwa, opartego na szacunku dla praw człowieka, demokracji i praworządności.</p>	<p>Parыз 1972</p> <p>KONWENCJA W SPRAWIE OCHRONY ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTURALNEGO I NATURALNEGO [4]</p>
<p>DZIEDZICTWO KULTUROWE</p>	<p>Niematerialne dziedzictwo kulturalne oznacza praktyki, wyobrażenia, przekazy, wiedzę, umiejętności - a także instrumenty, przedmioty, artefakty oraz przestrzenie kulturowe z nimi związane - które społeczności, grupy oraz w niektórych przypadkach indywidualne osoby uznają za część swojego dziedzictwa kulturalnego. Przedmiotowe niematerialne dziedzictwo kulturalne przekazywane z pokolenia na pokolenie jest nieustannie odtwarzane przez społeczność i grupy w odpowiedzi na ich środowisko, ich interakcję z przyrodą i ich historię oraz daje im poczucie tożsamości i ciągłości, tym samym propagując szacunek dla różnorodności kulturowej i twórczości człowieka. Do celów niniejszej Konwencji uwzględnione będzie wyłącznie niematerialne dziedzictwo kulturalne, które jest zgodne z istniejącymi międzynarodowymi dokumentami dotyczącymi praw człowieka, a także z wymogami wzajemnego szacunku wśród społeczności, grup i indywidualnych osób oraz zrównoważonego rozwoju.</p> <p>Niematerialne dziedzictwo kulturalne () przejawia się m.in. w następujących obszarach:</p> <p>tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturalnego, widowiska sceniczne, praktyki społeczne, rytuały i obchody świąt, wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata, tradycyjne rzemiosło.</p>	<p>Faro 2005</p> <p>RAMOWA KONWENCJA RADY EUROPY DOTYCZĄCA WARTOŚCI DZIEDZICTWA KULTUROWEGO DLA SPOŁECZEŃSTWA [24]</p>
<p>DZIEDZICTWO KULTUROWE NIEMATERIALNE</p>	<p>tradycje i przekazy ustne, w tym język jako nośnik niematerialnego dziedzictwa kulturalnego, widowiska sceniczne, praktyki społeczne, rytuały i obchody świąt, wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata, tradycyjne rzemiosło.</p>	<p>Parыз 2003</p> <p>KONWENCJA O OCHRONIE NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO [21]</p>

<p>DZIEDZICTWO NATURALNE</p>	<p>W rozumieniu niniejszej Konwencji za dziedzictwo naturalne uważane są: pomniki przyrody utworzone przez formacje fizyczne i biologiczne albo zgrupowania takich formacji, przedstawiające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia estetycznego lub naukowego, formacje geologiczne i fizjograficzne oraz strefy o ściśle oznaczonych granicach, stanowiące siedlisko zagrożonych zagładą gatunków zwierząt i roślin, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki lub ich zachowania, miejsca lub strefy naturalne o ściśle oznaczonych granicach, mające wyjątkową powszechną wartość z punktu widzenia nauki, zachowania lub naturalnego piękna.</p>	<p>Paryż 1972</p> <p>KONWENCJA W SPRAWIE OCHRONY ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTURALNEGO I NATURALNEGO [4]</p>
<p>DZIEDZICTWO PRZEMYSŁOWE</p>	<p>Dziedzictwo przemysłowe składa się z obiektów, konstrukcji, zespołów, obszarów i krajobrazów i związanych z nimi maszyn, przedmiotów oraz dokumentów, które stanowią świadectwo przeszłego lub trwającego procesu produkcji przemysłowej, pozyskiwania surowców naturalnych, ich przetwarzania i infrastruktury energetycznej i transportowej. Dziedzictwo przemysłowe odzwierciedla ściśle powiązanie między środowiskiem kulturowym i naturalnym, ponieważ procesy przemysłowe – zarówno historyczne jak współczesne – zależne są od źródeł surowców, energii i sieci transportowych, aby wytworzyć i rozprzestrzenić produkty na szerszych rynkach. Dotyczy to zasobów materialnych – zarówno przenośnych i nieprzenośnych, jak i wymiaru niematerialnego, takiego jak technologiczne „know-how”, organizacja pracy i pracowników oraz złożona społeczna i kulturowa spuścizna, która kształtowała życie społeczności i wpłynęła na zasadnicze zmiany organizacyjne w społeczeństwach na całym świecie.</p> <p>Obiekty dziedzictwa przemysłowego są bardzo różnicowane pod względem ich funkcji, stylu, i ewolucji jaką przeżyły. Wiele z nich jest reprezentatywnych dla procesów i technologii oraz regionalnych i historycznych uwarunkowań, podczas gdy inne stanowią wybitne osiągnięcia, które wywarły wpływ w skali światowej. Niektóre elementy dziedzictwa przemysłowego są zespołami obiektów i przedsięwzięciami obejmującymi wiele miejsc lub systemami, których liczne składowe są współzależne, często zawierają różnorodne technologie i reprezentują różne okresy historyczne. Znaczenie i wartość dziedzictwa przemysłowego są immanentne dla obiektów i konstrukcji, ich tworzywa, składowych, maszyn i zaplecza, wyrażonych w krajobrazie przemysłowym, w dokumentach pisanych, jak również w niematerialnych przekazach – wspomnieniach, sztuce, zwyczajach.</p> <p>Ogromna różnorodność obiektów, konstrukcji, zespołów, miast jak również osiedli, obszarów i krajobrazów na całym świecie, świadczy o aktywności człowieka w zakresie wydobycia surowców i produkcji przemysłowej. W wielu miejscach, to dziedzictwo (przemysłowe) jest wciąż w użyciu, uprzemysłowienie jest trwającym procesem, ważnym dla ciągłości historycznej; na innych obszarach stanowi archeologiczne źródło poznania minionych czynności i technologii. Oprócz dziedzictwa materialnego związanego z technologią i procesami przemysłowymi, inżynierią, architekturą i urbanistyką istnieje wymiar niematerialny dziedzictwa w postaci umiejętności, wspomnień i życia społecznego robotników i ich społeczności.</p>	<p>Paryż 2011</p> <p>WSPÓLNE WYTYCZNE TICCIH W ZAKRESIE KONSERWACJI OBIEKTÓW, KONSTRUKCJI, OBSZARÓW I KRAJOBRAZÓW DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO (ZASADY DUBLIŃSKIE) [28]</p>

<p>GENIUS LOCI</p>	<p>Definiuje się genius loci jako elementy materialne (budynki, miejsca, krajobrazy, szlaki, przedmioty) i elementy niematerialne (wspomnienia, opowieści, pisemne dokumenty, rytuały, festiwale, tradycyjna wiedza, wartości, faktury, kolory, zapachy itp.) tj. fizyczne i duchowe elementy, które nadają znaczenia, wartości, emocji i tajemniczości danemu miejscu. Zamiast oddzielać atmosferę od miejsca, niematerialne od materialnego, i uznać je za przeciwieństwa, zbadaliśmy wiele sposobów, w jakie te dwa elementy współpracują ze sobą i wzajemnie się tworzą.</p> <p>Genius loci tworzą różne podmioty społeczne, architekci i zarządcy miejsca, a także jego użytkownicy, z których wszyscy aktywnie i jednocześnie przyczyniają się do nadania jej znaczenia.</p> <p>Genius loci, uznawana za pojęcie relacyjne, przyjmuje mnogi i dynamiczny charakter, posiadając zdolność do przyjmowania wielorakich znaczeń i unikalnych form, do zmieniania się wraz z upływem czasu i do przynależności do różnych grup.</p> <p>Genius loci, a więc duch miejsca oferuje pełniejsze zrozumienie środowiska, w którym żyjemy, a tym samym stalego charakteru zabytków, miejsc zabytkowych i krajobrazów kulturowych. Daje on bogatszy, bardziej dynamiczny i globalny pogląd na dziedzictwo kulturowe.</p> <p>Genius loci w takiej czy innej formie istnieje praktycznie we wszystkich kulturach świata i jest wytworem ludzi w odpowiedzi na ich potrzeby społeczne.</p> <p>Společności zamieszkujące dane miejsce, zwłaszcza jeżeli są to społeczności tradycyjne, powinny być mocno zaangażowane w ochronę swoich wspomnień, witalności, ciągłości i duchowości.</p> <p>Uznając, że genius loci składa się zarówno z elementów materialnych (miejsca, budynki, krajobrazy, szlaki, przedmioty), jak i elementów niematerialnych (wspomnienia, opowieści, pisemne dokumenty, festiwale, rytuały, obchody, tradycyjna wiedza, wartości, faktury, kolory, zapachy itp.), z których wszystkie znacząco przyczyniają się do nadania atmosfery danemu miejscu, deklarujemy, że niematerialne dziedzictwo kulturowe nadaje bogatszego i pełniejszego znaczenia dziedzictwu jako całości i musi być brane pod uwagę we wszelkich przepisach prawnych dotyczących dziedzictwa kulturowego oraz we wszelkich projektach z zakresu konserwacji i restauracji zabytków, miejsc zabytkowych, krajobrazów, szlaków i zbiorów przedmiotów.</p> <p>Jako że genius loci jest pojęciem złożonym i wielorakim, żądamy, aby rządy i inne zainteresowane strony wykorzystywały specjalistyczną wiedzę multidyscyplinarnych zespołów badawczych i tradycyjnych praktyków w celu lepszego zrozumienia, zachowania i przekazania genius loci.</p> <p>Jako że genius loci to zjawisko stale odnawialne, które reaguje na potrzebę zmiany i ciągłości społeczności, utrzymujemy, że może być ona różna w różnym czasie i w różnych kulturach zgodniejszych praktykami zachowywania pamięci oraz że miejsce może mieć kilka genius loci i mogą je dzielić różne grupy.</p>	<p>Quebec 2008 DEKLARACJA W SPRAWIE ZACHOWANIA GENIUS LOCI (DUCHA MIEJSCA) [26]</p>
<p>HISTORYCZNY KRAJOBRAZ MIEJSKI</p>	<p>Historycznym krajobrazem miejskim jest obszar urbanistyczny rozumiany jako efekt historycznego nawiązania się wartości kulturowych i przyrodniczych oraz cech, który wykracza poza pojęcie „historycznego centrum” czy „zespołu”, obejmując szerszy kontekst miasta i jego położenie geograficzne.</p> <p>Ten szerszy kontekst obejmuje zwłaszcza topografię, geomorfologię, hydrologię i cechy przyrodnicze danego miejsca; zabudowę, zarówno historyczną, jak i współczesną; infrastrukturę podziemną i nadziemną; otwarte przestrzenie i tereny zielone; formy użytkowania terenu i organizację przestrzenną; percepcję i relacje widokowe, a także wszystkie inne elementy struktury miejskiej. Obejmuje również działania i wartości społeczne i kulturowe, procesy ekonomiczne oraz niematerialny wymiar dziedzictwa jako wyznaczniki różnorodności i tożsamości.</p>	<p>Paryż 2011 ZALECENIA UNESCO W SPRAWIE HISTORYCZNEGO KRAJOBRAZU MIEJSKIEGO [27]</p>

<p>KONSERWACJA</p>	<p>Konserwacja i restauracja zabytków musi wykorzystywać zdobycze wszystkich nauk i technik, które mogą przyczynić się do badania i ochrony dziedzictwa architektonicznego.</p> <p>Intencją konserwowania i restaurowania zabytków architektury jest ich ochrona w równym stopniu jako dzieł sztuki, jak i świadectw historii.</p> <p>Podstawą zachowania zabytków architektury jest (ich) stałe utrzymanie.</p> <p>Konserwacji zabytków architektury zawsze sprzyja ich przeznaczenie na cele użytkowe społecznie. Dlatego właśnie takie użytkowanie jest pożądane, jednak nie może ono powodować zmian układu przestrzennego czy wystroju budynku. Są to granice nieprzekraczalne przy planowaniu i zezwalaniu na modyfikacje wynikające ze zmiany funkcji.</p> <p>Konserwacja zabytku architektury obejmuje zachowanie otoczenia, proporcjonalnie do skali zabytku. Jeśli tylko tradycyjne otoczenie istnieje, należy je pozostawić. Nie dopuszcza się wznoszenia nowych struktur, wyburzeń lub modyfikacji, które wpłynęłyby na zmianę istniejących relacji brył i barw.</p>	<p>Wenecja 1964 KARTA WENECKA [3]</p>
<p>KONSERWACJA DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO</p>	<p>Wykorzystanie zgodnie z pierwotnym przeznaczeniem lub odpowiednie formy nowego zaadaptowania są najpowszechniejszym i często najlepszym sposobem konserwacji konstrukcji i obiektów dziedzictwa przemysłowego. Nowe formy zastosowania powinny respektować oryginalną substancję, komponenty i wzorce struktury pracy obowiązujące w obiekcie. Aby zabytkowa wartość została zachowana przy tworzeniu nowej funkcji dziedzictwa, niezbędna jest konsultacja odpowiednich specjalistów. Podczas wprowadzania modyfikacji w substancji zabytkowej, wymuszanych przez rygory budowlane, zasady bezpieczeństwa pracy, regulacje przemysłowe i ochrony środowiska, należy wykorzystywać takie standardy, które uwzględnią wartość zabytkową dziedzictwa.</p> <p>Wszędzie tam, gdzie jest to możliwe, modyfikacje powinny być odwracalne, wprowadzane z poszanowaniem charakteru historycznego i tworzących go wzorców. Wszelkie zmiany powinny być dokumentowane. Przywracanie stanu pierwotnego może być dopuszczone dla celów edukacyjnych w wyjątkowych okolicznościach, po wnikliwej analizie i wykonaniu dokumentacji. Demontaż lub przeniesienie obiektu, są dopuszczalne jedynie w wyjątkowych okolicznościach, jeśli obiektywnie dowiedzie się, że nieodwracalne warunki ekonomiczne lub społeczne wymuszają zniszczenie obiektu.</p> <p>W przypadku planowanego demontażu, rozwiązania lub zmiany funkcji obiektów i konstrukcji dziedzictwa przemysłowego, proces ten powinien zostać udokumentowany, z uwzględnieniem takich informacji, jak: miejsce, w którym elementy zostaną zniszczone lub miejsce docelowe dla maszyny. Ich stan fizyczny, funkcjonalny i miejsce przechowania powinny zostać wyczerpująco opisane, jako część procesu przemysłowego. Ustne i/lub pisemne relacje osób związanych z działalnością obiektu powinny zostać zebrane.</p>	<p>Parыз 2011 WSPÓLNE WYTYCZNE ICOMOS- TICIIH W ZAKRESIE KONSERWACJI OBIEKTÓW, KONSTRUKCJI, OBSZARÓW I KRAJOBRAZÓW DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO (ZASADY DUBLIŃSKIE) [28]</p>

<p>KRAJOBRAZ</p>	<p>Krajobraz znaczy obszar, postrzegany przez ludzi, którego charakter jest wynikiem działania i interakcji czynników przyrodniczych i/lub ludzkich;</p> <p>polityka w zakresie krajobrazu znaczy wyrażenie przez właściwe organy publiczne ogólnych zasad, strategii i wytycznych, które pozwalają podejmować specjalne środki ukierunkowane na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazów;</p> <p>cel jakości krajobrazu znaczy, w przypadku określonego krajobrazu, sformułowanie przez właściwe organy publiczne aspiracji społeczeństwa w odniesieniu do cech otaczającego je krajobrazu;</p> <p>ochrona krajobrazu znaczy działania na rzecz zachowania i utrzymywania ważnych lub charakterystycznych cech krajobrazu tak, aby ukierunkować i harmonizować zmiany, które wynikają z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych;</p> <p>gospodarowanie krajobrazem znaczy działania, z perspektywy trwałego i zrównoważonego rozwoju, w celu zapewnienia regularnego podtrzymania krajobrazu tak, aby kierować i harmonizować jego zmiany wynikające z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych;</p> <p>planowanie krajobrazu znaczy skuteczne działania perspektywiczne mające na celu powiększenie, odtworzenie lub utworzenie krajobrazów.</p>	<p style="text-align: center;">Florencja 2000</p> <p style="text-align: center;">EUROPEJSKA KONWENCJA KRAJOBRAZOWA [18]</p>
	<p>Wszystkie miasta na świecie są rezultatem mniej lub więcej spontanicznego rozwoju lub opracowanego planu i jako takie są materialnym odzwierciedleniem zróżnicowania społeczeństw w toku ich dziejów i z tego tytułu wszystkie miasta są historyczne.</p> <p>Obecna „Karta” dotyczyw pierwszym rzędzie miast, wielkich lub małych, ośrodków miejskich i dzielnic zabytkowych, razem z ich otoczeniem naturalnym lub kształtowanym przez człowieka, które poza wartością dokumentu historycznego odzwierciedlają wartości charakterystyczne dla tradycyjnych kultur miejskich, które są zagrożone degradacją, zniszczeniem struktur lub całkowitą zagładą pod wpływem rozwoju urbanizacji będącej następstwem uprzemysłowienia ogarniającego dziś wszystkie społeczeństwa.</p>	<p style="text-align: center;">Toledo - Waszyngton 1987</p> <p style="text-align: center;">KARTA WASZYNGTONSKA MIĘDZYNARODOWA KARTA OCHRONY MIAST HISTORYCZNYCH ICOMOS [10]</p>
<p>MIASTA HISTORYCZNE (I DZIELNICE ZABYTKOWE)</p>	<p>Miasta historyczne i dzielnice zabytkowe składają się z dziedzictwa materialnego i niematerialnego. Do dziedzictwa materialnego należą – oprócz struktury miejskiej – architektura, krajobrazy w obrębie miasta i w jego otoczeniu, stanowiska archeologiczne, panoramy, sylwety oraz punkty widokowe i charakterystyczne miejsca. Elementy niematerialne dziedzictwa to działalność ludzka, funkcje symboliczne i historyczne, praktyki kulturowe, tradycje, wspomnienia i odniesienia kulturowe, które stanowią o historycznej wartości i tożsamości danego obszaru.</p> <p>Miasta historyczne i dzielnice zabytkowe to struktury przestrzenne, które wyrażają ewolucję rozwoju społeczeństw i ich kulturową tożsamość. Są nieodłączną częścią szerokiego kontekstu naturalnego i antropogenicznego, dlatego powinny być rozważane łącznie z tym kontekstem.</p> <p>Miasta historyczne i dzielnice zabytkowe są żywymi świadkami przeszłości, która je ukształtowała.</p> <p>Obszary o wartości historycznej lub zakorzenione w tradycji stanowią nieodłączną część codziennego życia. Ich ochrona i włączenie we współczesne życie społeczne jest podstawą planowania urbanistycznego oraz przestrzennego zagospodarowania miast.</p>	<p style="text-align: center;">Paryż 2011</p> <p style="text-align: center;">DOKUMENT Z LA VALETTY W SPRAWIE OCHRONY I ZAGOSPODAROWANIA MIAST HISTORYCZNYCH I DZIELNIC ZABYTKOWYCH [29]</p>

<p>MIASTA HISTORYCZNE (I DZIELNICE ZABYTKOWE)</p>	<p>Chronionym obszarem miejskim jest każda część miasta reprezentująca okres historyczny w jego dziejach lub fazę rozwoju. Są to zabytki oraz oryginalna zabudowa o wartościach kulturowych, które uzasadniają cel ochrony danego obszaru miejskiego.</p> <p>Ochrona miasta uwzględniać powinna jego historyczny rozwój oraz wspomagać funkcje obywatelskie, religijne i różnorodne funkcje społeczne w życiu miast.</p>	<p>Paryż 2011</p> <p>DOKUMENT Z LA VALETTY W SPRAWIE OCHRONY I ZAGOSPODAROWANIA MIAST HISTORYCZNYCH I DZIELNIC ZABYTKOWYCH [29]</p>
<p>MIEJSCE (OBSZAR) HISTORYCZNE</p>	<p>Miejsce historyczne (obszar historyczny) stanowi określony krajobraz przypominający o ważnym zdarzeniu historycznym, wywodzącym się ze wspólnie legendy lub z walki epicznej, będącej tematem znanego obrazu itp.</p>	<p>Florencja 1981</p> <p>KARTA FLORENCJA MIĘDZYNARODOWA KARTA OGRODÓW IFLA – ICOMOS [8]</p>
<p>OCHRONA DÓBR KULTURALNYCH</p>	<p>Ochrona dóbr kulturalnych w rozumieniu niniejszej Konwencji obejmuje opiekę nad nimi oraz ich poszanowanie.</p>	<p>Haga 1954</p> <p>KONWENCJA O OCHRONIE DÓBR KULTURALNYCH W RAZIE KONFLIKTU ZBROJNEGO [2]</p>
<p>OCHRONA DZIEDZICTWA ARCHEOLOGICZNEGO</p>	<p>Ochrona dziedzictwa archeologicznego powinna być uważana za zobowiązanie moralne wszystkich ludzi, jest to również zbiorowy obowiązek publiczny. Obowiązek ten musi być uznany przez wprowadzenie odpowiedniego prawodawstwa oraz zapewnienie odpowiednich środków finansowych dla ochrony i skutecznej organizacji opieki i konserwacji dziedzictwa.</p> <p>Ochrona dziedzictwa archeologicznego powinna opierać się na możliwie najpełniejszej wiedzy o jego przestrzennym zasięgu i charakterze. Tak więc podstawowym instrumentem strategii ochrony dziedzictwa archeologicznego jest ogólne rozpoznanie zasobów archeologicznych. Dlatego rozpoznanie archeologiczne stanowi podstawowy obowiązek ochrony i konserwacji dziedzictwa archeologicznego.</p> <p>Wiedza archeologiczna opiera się przede wszystkim na badaniach naukowych dziedzictwa archeologicznego. Badania takie obejmują pełny zakres metod od technik niszczących, przez sondaż weryfikacyjne aż do pełnych wykopalisk.</p> <p>Ogólnym celem opieki, konserwacji dziedzictwa archeologicznego i organizacji jego zarządzania powinna być ochrona zabytków, obszarów i stanowisk in situ wraz z długoterminową konserwacją i troską o wszystkie z tym związane rysunki, zapiski, zbiory itp. Przenoszenie elementów dziedzictwa archeologicznego na nowe miejsce stanowi pogwałcenie zasady ochrony dziedzictwa na jego pierwotnym miejscu i otoczeniu.</p> <p>Prezentacja dziedzictwa archeologicznego opinii publicznej jest istotnym sposobem upowszechniania wiedzy o pochodzeniu i rozwoju nowoczesnych społeczeństw. Jednocześnie jest to najważniejszy sposób wpływający na rozumienie potrzeby ochrony dziedzictwa archeologicznego.</p> <p>W opiece i konserwacji dziedzictwa archeologicznego konieczny jest wysoki poziom naukowy w wielu różnych dyscyplinach. Tak więc ważnym elementem polityki edukacyjnej w każdym kraju powinno być przygotowanie odpowiedniej liczby wykwalifikowanych profesjonalistów.</p>	<p>Sztokholm 1989 – Lozanna 1990</p> <p>KARTA LOZAŃSKA KARTA OCHRONY I ZARZĄDZANIA DZIEDZICTWEM ARCHEOLOGICZNYM [11]</p>

<p>OCHRONA DZIEDZICTWA ARCHITEKTONICZNEGO</p>	<p>Ochrona dziedzictwa architektonicznego jednym z głównych zadań planowania miast i zagospodarowania przestrzennego kraju. W planowaniu miast i zagospodarowaniu przestrzennym terenie powinno uwzględnic się wymogi ochrony dziedzictwa architektonicznego i nie traktować je dłużej w sposób wyrywkowy jako elementu drugorzędnego jak to się działo jeszcze w niedawnej przeszłości. Niezbędna stała się odtąd stała wymiana myśli pomiędzy konserwatorami a planistami. Ochrona zintegrowana wymaga odpowiedzialności władz lokalnych i współdziałania ogółu obywateli. Władze lokalne powinny mieć ściśle określony zakres kompetencji w dziedzinie ochrony dziedzictwa architektonicznego. Stosując zasady konserwacji zintegrowanej powinny brać pod uwagę ciągłość realiów społecznych i materialnych istniejących w społecznościach miejskich i wiejskich. Przyszłość nie może i nie powinna być budowana ze szkoda przeszłości.</p>	<p>Amsterdam 1975 DEKLARACJA AMSTERDAMSKA [5]</p>
<p>OCHRONA DZIEDZICTWA KULTURALNEGO (MIĘDZYNARODOWA)</p>	<p>W rozumieniu niniejszej Konwencji za międzynarodową ochronę dziedzictwa kulturalnego uważane jest ustanowienie systemu współpracy i pomocy międzynarodowej, mającego na celu udzielanie Państwom będącym Stronami Konwencji pomocy w ich wysiłkach podejmowanych w celu zachowania i zidentyfikowania tego dziedzictwa.</p>	<p>Paryż 1972 KONWENCJA W SPRAWIE OCHRONY ŚWIATOWEGO DZIEDZICTWA KULTURALNEGO I NATURALNEGO [4]</p>
<p>OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO NIEMATERIALNEGO</p>	<p>Ochrona oznacza środki mające na celu zapewnienie przetrwania niematerialnego dziedzictwa kulturalnego, w tym identyfikacja, dokumentacja, badania, zachowanie, zabezpieczenie, promowanie, poprawa, przekaz, w szczególności poprzez formalne i nieformalne kształcenie, a także rewitalizację różnych aspektów takiego dziedzictwa.</p>	<p>Paryż 2003 KONWENCJA O OCHRONIE NIEMATERIALNEGO DZIEDZICTWA KULTUROWEGO [21]</p>
<p>OCHRONA DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO</p>	<p>Ochrona i konserwacja obiektów i konstrukcji dziedzictwa przemysłowego, maszyn i dokumentacji, powinna zostać zagwarantowana przez uchwalenie i wdrożenie stosownych uchwał oraz narzędzi prawnych i administracyjnych. Te narzędzia powinny odnosić się do ściślejszych związków dziedzictwa przemysłowego z produkcją przemysłową i ekonomią, ze szczególnym uwzględnieniem przepisów dla korporacji i inwestycji, pracowników lub własności intelektualnej, jak patentów oraz norm regulujących pracę współczesnych przedsiębiorstw. Jako część efektywnego zarządzania, prawodawstwa konserwacji ochrony dziedzictwa należy stworzyć zintegrowane inwentaryzacje, spisy konstrukcji, obiektów, obszarów i krajobrazów oraz ich zaplecza i związanych z nimi przedmiotów, dokumentów, projektów, archiwów i elementów niematerialnych. Wszystkie te elementy dziedzictwa powinny zostać uznane prawnie, być objęte adekwatną ochroną i stosownie zarządzane, tak aby zachować ich znaczenie, integralność i autentyczność. W wypadku dziedzictwa przemysłowego odkrytego przypadkowo, należy otoczyć go szczególną ochroną, na okres niezbędny do przeprowadzenia stosownych badań i zebrania dokumentacji. W wypadku czynnych konstrukcji i obiektów przemysłowych stanowiących element dziedzictwa, należy uznać, że ich współczesne użytkowanie i funkcja mogą odgrywać rolę w ich wartości zabytkowej i stanowić podstawę ich fizycznej i ekonomicznej trwałości. Ich specyfika techniczna powinna być respektowana przy wdrażaniu współczesnych rygorów budowlanych, ochrony środowiska czy regulaminów bezpieczeństwa na wypadek katastrof naturalnych i spowodowanych działalnością człowieka. Ochroną należy objąć zarówno budynki jak i ich wyposażenie, ponieważ integralność funkcjonalna jest szczególnie istotna dla znaczenia konstrukcji i obiektów dziedzictwa przemysłowego. Wartość dziedzictwa mogłaby zostać znacznie zagrożona i zredukowana jeśli maszyny i inne kluczowe wyposażenie zostałyby usunięte lub jeśli zniszczone zostałyby inne elementy współtworzące obiekt zabytkowy. Należy stworzyć prawne i administracyjne ramy, aby umożliwić władzom szybką reakcję na zamykanie czynnych obiektów dziedzictwa przemysłowego i uniknąć usuwania i niszczenia maszyn, wyposażenia i dokumentacji.</p>	<p>Paryż 2011 WSPÓLNE WYTYCZNE ICOMOS-TICCIH W ZAKRESIE KONSERWACJI OBIEKTÓW, KONSTRUKCJI, OBSZARÓW I KRAJOBRAZÓW DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO (ZASADY DUBLIŃSKIE) [28]</p>

<p>OCHRONA KRAJOBRAZU</p>	<p>Ochrona krajobrazu znaczy działania na rzecz zachowania i utrzymywania ważnych lub charakterystycznych cech krajobrazu tak, aby ukierunkować i harmonizować zmiany, które wynikają z procesów społecznych, gospodarczych i środowiskowych;</p> <p>Przez ochronę miast historycznych rozumie się działania potrzebne dla ich zabezpieczenia, konserwacji i restauracji oraz dla ich harmonijnego rozwoju i adaptacji do potrzeb życia współczesnego.</p> <p>Aby ochrona miast i dzielnic była skuteczna, powinna ona stanowić integralną część ogólnej polityki i rozwoju gospodarczego i społecznego oraz powinna być określona w planowaniu przestrzennym, urbanistycznym i regionalnym na wszystkich szczeblach.</p> <p>Ochrona miast historycznych, dzielnic zabytkowych i ich otoczenia obejmuje niezbędne zagadnienia dotyczące ochrony, konserwacji, popularyzacji i zarządzania dziedzictwem dla spójnego rozwoju obszarów chronionych oraz ich harmonijnej adaptacji do życia współczesnego.</p> <p>Chronionym obszarem miejskim jest każda część miasta reprezentująca okres historyczny w jego dziejach lub fazę rozwoju. Są to zabytki oraz oryginalna zabudowa o wartościach kulturowych, które uzasadniają cel ochrony danego obszaru miejskiego.</p> <p>Ochrona miasta uwzględniać powinna jego historyczny rozwój oraz wspomagać funkcje obywatelskie, religijne i różnorodne funkcje społeczne w życiu miast.</p>	<p>Florencja 2000 EUROPEJSKA KONWENCJA KRAJOBRAZOWA [18]</p>
<p>OCHRONA MIAST HISTORYCZNYCH (I DZIELNIC ZABYTKOWYCH)</p>	<p>Przez ochronę miast historycznych rozumie się działania potrzebne dla ich zabezpieczenia, konserwacji i restauracji oraz dla ich harmonijnego rozwoju i adaptacji do potrzeb życia współczesnego.</p> <p>Aby ochrona miast i dzielnic była skuteczna, powinna ona stanowić integralną część ogólnej polityki i rozwoju gospodarczego i społecznego oraz powinna być określona w planowaniu przestrzennym, urbanistycznym i regionalnym na wszystkich szczeblach.</p> <p>Ochrona miast historycznych, dzielnic zabytkowych i ich otoczenia obejmuje niezbędne zagadnienia dotyczące ochrony, konserwacji, popularyzacji i zarządzania dziedzictwem dla spójnego rozwoju obszarów chronionych oraz ich harmonijnej adaptacji do życia współczesnego.</p> <p>Chronionym obszarem miejskim jest każda część miasta reprezentująca okres historyczny w jego dziejach lub fazę rozwoju. Są to zabytki oraz oryginalna zabudowa o wartościach kulturowych, które uzasadniają cel ochrony danego obszaru miejskiego.</p> <p>Ochrona miasta uwzględniać powinna jego historyczny rozwój oraz wspomagać funkcje obywatelskie, religijne i różnorodne funkcje społeczne w życiu miast.</p>	<p>Toledo - Waszyngton 1987 KARTA WASZYNGTOŃSKA MIĘDZYNARODOWA KARTA OCHRONY MIAST HISTORYCZNYCH ICOMOS [10]</p> <p>Parыз 2011 DOKUMENT Z LA VALETTY W SPRAWIE OCHRONY I ZAGOSPODAROWANIA MIAST HISTORYCZNYCH I DZIELNIC ZABYTKOWYCH [29]</p>
<p>OCHRONA ZESPOŁÓW ZABYTKOWYCH</p>	<p>Przez ochronę (zespólów zabytkowych) rozumie się identyfikację, zabezpieczenie, konserwację i rewitalizację, restaurację i rehabilitację, utrzymanie i rewitalizację zespólów zabytkowych lub tradycyjnych i ich otoczenia.</p>	<p>Warszawa - Nairobi 1976 ZALECENIA DOTYCZĄCE OCHRONY ZESPOŁÓW ZABYTKOWYCH I TRADYCYJNYCH I ICH ROLI W ŻYCIU WSPÓŁCZESNYM (REKOMENDACJA WARSZAWSKA) [6]</p>
<p>OGRÓD HISTORYCZNY</p>	<p>Ogród historyczny stanowi kompozycję architektoniczno-roślinną, która – z punktu widzenia historii lub sztuki – posiada wartość ogólnospołeczną. Jako taka jest ona uznana za zabytek</p> <p>Ogród historyczny jest kompozycją architektoniczną, której materia podstawowy stanowi roślinność, a więc materiał żywy podlegający zniszczeniu odrodzeniu. Jego wygląd jest wynikiem stałej równowagi pomiędzy rozwojem i zanikaniem natury zgodnie z rytmem prze mijania pór roku, a wolą artysty i umiejętnym działaniem mającym na celu jego utrwalenie. Jako zabytek, ogród historyczny powinien być chroniony zgodnie z duchem „Karty Weneckiej”, natomiast jako zabytek żywy podlega on przepisom specjalnym zawartym w tym dokumencie.</p> <p>Kompozycja architektoniczna ogrodu historycznego obejmuje: jego rozplanowanie wraz z rzeźbą terenu, zespoły roślinne, ich rodzaje, rozmiary, grę kolorów, ich zgrupowanie różnicowanie wysokości w każdej z grup, elementy konstrukcyjne i dekoracyjne, wody ruchome i stojące, w których odbija się niebo.</p> <p>Jako wyraz ścisłego związku pomiędzy cywilizacją i naturą, przeznaczony do rozmyślań i marzeń, ogród jest kosmicznym obrazem świata, „rajem” w etymologicznym znaczeniu tego słowa, lecz równocześnie stanowi on znaną daną kulturę, danego stylu, danej epoki, czasem oryginalności jego twórcy.</p> <p>Określenie ogród historyczny odnosi się zarówno do skromnych założeń ogrodowych jak i do parków zaplanowanych lub parków krajobrazowych.</p> <p>Ogród sam w sobie czy też związany z budowlą zabytkową, której stanowi nierozdzielny uzupełnienie, nie może być oddzielony od swego otoczenia, czy będzie nim środowisko miejskie czy wiejskie, sztuczne czy naturalne.</p> <p>Autentyczność ogrodu historycznego dotyczy w jednakiej mierze jego rysunku i wielkości poszczególnych jego części jak i jego dekoracji, wyboru roślin lub minerałów, z których się składa.</p>	<p>Florencja 1981 KARTA FLOREŃSKA MIĘDZYNARODOWA KARTA OGRODÓW IFLA – ICOMOS [8]</p>

<p>OTOCZENIE ZABYTKOWE</p>	<p>Otoczenie budowli, miejsca lub obszaru stanowiącego dziedzictwo definiuje się jako bezpośrednie i dalsze środowisko, stanowiące część jego znaczenia i odrębnego charakteru lub przyczyniające się do jego znaczenia i odrębnego charakteru.</p> <p>Poza aspektami fizycznymi i wizualnymi otoczenie obejmuje także interakcję ze środowiskiem naturalnym, przeszłymi i aktualnymi praktykami społecznymi i duchowymi, zwyczajami, tradycyjną wiedzą, zastosowaniem lub działaniami i innymi formami aspektów niematerialnego dziedzictwa kulturowego, które stworzyły i formują przestrzeń, a także aktualny dynamiczny kontekst kulturowy, społeczny i gospodarczy.</p> <p>Budowle, miejsca i obszary stanowiące dziedzictwo na różną skalę, w tym indywidualne budynki lub zaprojektowane przestrzenie, miasta historyczne lub krajobrazy miejskie, krajobrazy, krajobrazy morskie, szlaki kulturowe i miejsca archeologiczne, wywodzą swoje znaczenie i odrębny charakter ze swojej dostrzeganej wartości społecznej, duchowej, historycznej, artystycznej, estetycznej, przyrodniczej, naukowej i innej kulturowej.</p> <p>Wywodzą także swoje znaczenie i odrębny charakter z swojego istotnego związku z kontekstem i otoczeniem fizycznym, wizualnym, duchowym i innym kulturowym.</p> <p>Związek ten może wynikać ze świadomego i zaplanowanego aktu twórczego, wierzeń duchowych, wydarzeń historycznych, użytkowania lub skumulowanego procesu ekologicznego na przestrzeni czasu poprzez tradycje kulturowe.</p>	<p>Xi'an 2005</p> <p>DEKLARACJA Z XI'AN</p> <p>W SPRAWIE KONSERWACJI OTOCZENIA BUDOWLI, MIEJSC I OBSZARÓW STANOWIĄCYCH DZIEDZICTWO [23]</p>
<p>RESTAURACJA</p>	<p>Proces restauracji jest działaniem wysokospecjalistycznym. Jego celem jest zachowanie i ujawnienie estetycznej oraz historycznej wartości zabytku architektury, a opiera się on na poszanowaniu oryginalnej substancji i autentycznych dokumentów. Proces ten musi zakończyć się w miejscu, gdzie zaczynał się domysł. W takiej sytuacji ponadto, jakiegokolwiek dodatkowa praca, która jest niezbędna, musi być odróżnialna od zabytkowej kompozycji architektonicznej i ma nosić znamię współczesności. W każdym przypadku restauracja ma być poprzedzona badaniami archeologicznymi i historycznymi, które muszą również towarzyszyć prowadzonym pracom.</p> <p>Konserwacja i restauracja zabytków musi wykorzystywać zdobycze wszystkich nauk i technik, które mogą przyczynić się do badania i ochrony dziedzictwa architektonicznego.</p> <p>Intencją konserwowania i restaurowania zabytków architektury jest ich ochrona w równym stopniu jako dzieł sztuki, jak i świadectw historii.</p>	<p>Wenecja 1964</p> <p>KARTA WENECKA [3]</p>
<p>RÓŻNORODNOŚĆ KULTUROWA</p>	<p>Potwierdzając również, że kultura powinna być postrzegana jako zespół cech duchowych i materialnych, intelektualnych i uczuciowych, charakteryzujących społeczeństwo lub grupę społeczną i że obejmuje ona, oprócz sztuki i literatury, sposoby życia, formy wzajemnego współżycia, systemy wartości, tradycje i wierzenia,</p> <p>Stwierdzając, że kultura znajduje się w sercu współczesnej debaty o tożsamości, spójności społecznej i rozwoju gospodarki opartej na wiedzy,</p> <p>Potwierdzając, że poszanowanie różnorodności kultur, tolerancja, dialog i współpraca, w klimacie wzajemnego zrozumienia i zaufania, stanowią jedną z najlepszych gwarancji międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa,</p> <p>Dążąc do większej solidarności, opartej na uznaniu różnorodności kulturowej, na świadomości jedności rodzaju ludzkiego i na rozwoju wymiany międzykulturowej,</p> <p>Uwzględniając, że proces globalizacji, ułatwiony szybkim rozwojem nowych technologii informacji i komunikacji, mimo, iż stanowi on wyzwanie dla różnorodności kulturowej, tworzy warunki odnowialnego dialogu między kulturami i cywilizacjami.</p> <p>Kultura przyjmuje różne formy w czasie i przestrzeni. Różnorodność ta wyraża się w oryginalności i mnogości tożsamości, cechujących grupy i społeczeństwa tworzące ludzkość. Różnorodność kulturowa jako źródło wymiany, innowacyjności i kreatywności jest dla rodzaju ludzkiego równie niezbędna jak różnorodność biologiczna dla przyrody. W tym znaczeniu stanowi ona wspólne dziedzictwo ludzkości i musi zostać uznana oraz potwierdzona dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.</p>	<p>Parыз 2001</p> <p>POWSZECHNA</p> <p>DEKLARACJA UNESCO</p> <p>O RÓŻNORODNOŚCI KULTUROWEJ [20]</p>

SZLAK KULTUROWY

Szlak kulturowy - każdy lądowy, wodny lub innego rodzaju szlak komunikacyjny, o fizycznie wytyczonych granicach i posiadający swoją własną konkretną dynamiczną i historyczną funkcję oraz przeznaczony dla konkretnego i dokładnie określonego celu oraz taki, który musi spełniać następujące warunki:

musiał powstać w wyniku oraz stanowić odzwierciedlenie współdziałającego przemieszczenia się ludności, jak również wielowymiarowej, stałej i wzajemnej wymiany towarów, idei, wiedzy i wartości pomiędzy społecznościami, krajami, regionami albo kontynentami przez znaczny okres czasu;

musiał w przeszłości promować wzajemne wzbogacanie kultur w przestrzemi czasu, co znalazło odzwierciedlenie w jego dziedzictwie materialnym i niematerialnym;

musiał tworzyć dynamiczny system historycznych stosunków i kulturalnych właściwości powiązanych z jego istnieniem.

Szlak Kulturowy reprezentuje interaktywne, dynamiczne i ewolucyjne procesy, obejmujące międzykulturowe powiązania ludzkie, które odzwierciedlają bogaty i różnorodny wkład różnych narodów w dziedzictwo kulturalne.

Chociaż **Szlaki Kulturowe** powstały w historii jako rezultat spotkań zarówno pokojowych, jak i wrogich, posiadają one pewne wspólne wymiary, wykraczające poza ich początkowe funkcje i oferując wyjątkowe środowisko dla kultury pokoju opartej na więziach wspólnej historii, jak również tolerancji, szacunku i uznania kulturowej różnorodności, które cechują zainteresowane społeczności.

Szlaki Kulturowe, jako nowe pojęcie lub kategoria, nie stoją w sprzeczności, ani nie pokrywają się z innymi kategoriami lub typami obiektów kulturowych - zabytkami, miastami, krajobrazami kulturowymi, dziedzictwem przemysłowym itd. - które mogą istnieć w obrębie danego Szlaku Kulturowego. Koncepcja ta po prostu włącza je do wspólnego systemu, który zwiększa ich znaczenie.

Rodzaje Szlaków Kulturowych

Szlaki kulturowe można sklasyfikować w następujący sposób:

na podstawie ich zasięgu terytorialnego: lokalne, krajowe, regionalne, kontynentalne albo międzykontynentalne,

na podstawie ich zasięgu kulturowego: w obrębie danego regionu kulturowego albo znajdujące się na różnych obszarach geograficznych, na których występowały lub nadal występują wzajemne wpływy w ramach tworzenia i ewolucji wartości kulturowych,

na podstawie ich celu lub funkcji: społeczne, gospodarcze, polityczne lub kulturalne. Te wspólnie dzielone cechy można odnieść do wielowymiarowym kontekście,

na podstawie czasu ich występowania: te, które nie są już wykorzystywane w przeciwieństwie do tych, które nadal się rozwijają pod wpływem kontaktów społecznoekonomicznych, politycznych i kulturalnych,

na podstawie ich strukturalnej konfiguracji: liniowe, koliste; w kształcie krzyża, rozchodzące się promieniście albo sieciowe,

na podstawie ich środowiska naturalnego: lądowe, wodne, mieszane albo inne umiejscowienie fizyczne.

Quebec 2008

KARTA ICOMOS OCHRONY
SZLAKÓW KULTUROWYCH [25]

<p>TURYSTYKA KULTUROWA</p>	<p>Turystyka krajowa i międzynarodowa stanowi nadal jedną z głównych sił napędowych wymiany kulturalnej, zapewniając możliwość osobistego doświadczenia nie tylko tego, co pozostało z przeszłości, ale również życia współczesnego i społeczeństwa innych ludzi.</p> <p>Zyskuje ona coraz większe uznanie jako pozytywna siła naturalnej i kulturalnej ochrony dziedzictwa. Dzięki turystyce możemy uchwycić ekonomiczne cechy dziedzictwa oraz wykorzystując je dla celów konserwatorskich przez generowanie środków finansowych, edukowanie społeczności i wpływanie na politykę. Stanowi ona podstawowy obszar wielu krajowych i regionalnych gospodarek i - jeśli jest zarządzana w sposób skuteczny - może być ważnym czynnikiem rozwoju.</p> <p>Dziedzictwo naturalne i kulturowe, różnorodność i żywe kultury to główne atrakcje dla turystyki.</p> <p>Cele Międzynarodowej Karty Turystyki Kulturalnej (opracowanej przez ...) to:</p> <p>sprzyjanie i zachęcanie osób zaangażowanych w ochronę i zarządzanie dziedzictwem do przekazywania znaczenia dziedzictwa społeczności miejscowej i zwiedzającym,</p> <p>ułatwianie i zachęcanie przemysłu turystycznego do promowania i kierowania rozwojem turystyki w sposób, który respektuje i uwypatnia dziedzictwo oraz żywe kultury społeczności miejscowych,</p> <p>sprzyjanie i zachęcanie do uzgadniania interesów w dziedzinie konserwacji i przemysłu turystycznego w zakresie znaczenia i wrażliwej natury miejsc dziedzictwa, zbiorów i żywych kultur, a także potrzeby osiągnięcia zrównoważonego rozwoju w przyszłości,</p> <p>zachęcanie osób odpowiedzialnych za opracowanie planów i zasad do określenia szczegółowych, wymiernych celów i strategii odnoszących się do prezentacji i interpretacji miejsc dziedzictwa i działalności kulturalnej w kontekście ich ochrony i konserwacji.</p>	<p>Meksyk 1999</p> <p>MIĘDZYNARODOWA KARTA TURYSTYKI KULTUROWEJ [16]</p>
<p>ZABYTEK</p>	<p>Zabytek – świadectwo każdej cywilizacji</p> <p>Pojęcie zabytku architektury obejmuje nie tylko pojedyncze dzieło, ale także obszar miejski lub wiejski, w którym znajdują się materialne świadectwa określonej kultury, rozwoju przestrzennego o istotnym znaczeniu lub wydarzenia historycznego. Pojęcie to odnosi się nie tylko do wielkich dzieł sztuki, ale również do skromniejszych dzieł przeszłości, które wraz z upływem czasu nabrały znaczenia kulturowego.</p>	<p>Ateny 1931</p> <p>KARTA ATEŃSKA [1]</p> <p>Wenecja 1964</p> <p>KARTA WENECKA [3]</p>
<p>ZESPÓŁ ZABYTKOWY</p>	<p>Przez zespół zabytkowy lub tradycyjny rozumie się każdy zespół budowli i przestrzeni, w tym stanowiska archeologiczne i paleontologiczne, stanowiące siedlisko ludzkie w środowisku miejskim lub wiejskim, którego spójność i wartość uznane są z punktu widzenia archeologicznego, architektonicznego, historycznego, prahistorycznego, estetycznego bądź społeczno-kulturalnego. Wśród tych „zespołów”, które są bardzo różnorodne, wyróżnić można w szczególności osady prahistoryczne, miasta historyczne, dawne dzielnice miejskie, wsie i osady, jak też jednorodne zespoły monumentalne, biorąc pod uwagę, że te ostatnie powinny najczęściej być zachowane w swej integralnej postaci.</p> <p>Przez środowisko zespołów zabytkowych lub tradycyjnych rozumie się otoczenie naturalne lub otaczającą zabudowę, które zapewniają statyczną lub dynamiczną percepcję tych zespołów, które są z nimi bezpośrednio związane przestrzennie, bądź przez związki społeczne, gospodarcze lub kulturalne.</p> <p>Przez ochronę (zespołów zabytkowych) rozumie się identyfikację, zabezpieczenie, konserwację i rewitalizację, restaurację i rehabilitację, utrzymanie i rewitalizację zespołów zabytkowych lub tradycyjnych i ich otoczenia.</p>	<p>Warszawa-Nairobi 1976</p> <p>ZALECENIA DOTYCZĄCE OCHRONY ZESPOŁÓW ZABYTKOWYCH I TRADYCYJNYCH</p> <p>ICH ROLI W ŻYCIU WSPÓŁCZESNYM (REKOMENDACJA WARSZAWSKA) [6]</p>

NORMY EUROPEJSKIEGO KOMITETU STANDARYZACJI DOTYCZĄCE OCHRONY DZIEDZICTWA

TC 346 STANDARDISATION ON CULTURAL HERITAGE
(EUROPEAN STANDARDISATION COMMITTEE CEN)

COMMITTEE	REFERENCE, TITLE	STATUS
CEN/TC 346	CEN/TS 16163:2014 (WI=00346019) Conservation of Cultural Heritage – Guidelines and procedures for choosing appropriate lighting for indoor exhibitions	Published
CEN/TC 346	EN 15757:2010 (WI=00346008) Conservation of Cultural Property – Specifications for temperature and relative humidity to limit climate-induced mechanical damage in organic hygroscopic materials	Published
CEN/TC 346	EN 15758:2010 (WI=00346009) Conservation of Cultural Property – Procedures and instruments for measuring temperatures of the air and the surfaces of objects	Published
CEN/TC 346	EN 15759-1:2011 (WI=00346010) Conservation of cultural property – Indoor climate – Part 1: Guidelines for heating churches, chapels and other places of worship	Published
CEN/TC 346	EN 15801:2009 (WI=00346004) Conservation of cultural property – Test methods – Determination of water absorption by capillarity	Published
CEN/TC 346	EN 15802:2009 (WI=00346005) Conservation of cultural property – Test methods – Determination of static contact angle	Published
CEN/TC 346	EN 15803:2009 (WI=00346006) Conservation of cultural property – Test methods – Determination of water vapour permeability (δp)	Published
CEN/TC 346	EN 15886:2010 (WI=00346007) Conservation of cultural property – Test methods – Colour measurement of surfaces	Published
CEN/TC 346	EN 15898:2011 (WI=00346002) Conservation of cultural property – Main general terms and definitions	Published
CEN/TC 346	EN 15946:2011 (WI=00346016) Conservation of cultural property – Packing principles for transport	Published
CEN/TC 346	EN 15999-1:2014 (WI=00346035) Conservation of cultural heritage – Guidelines for design of showcases for exhibition and preservation of objects – Part 1: General requirements	Published
CEN/TC 346	EN 16085:2012 (WI=00346017) Conservation of Cultural property – Methodology for sampling from materials of cultural property – General rules	Published
CEN/TC 346	EN 16095:2012 (WI=00346012) Conservation of cultural property – Condition recording for movable cultural heritage	Published
CEN/TC 346	EN 16096:2012 (WI=00346013) Conservation of cultural property – Condition survey and report of built cultural heritage	Published

CEN/TC 346	EN 16141:2012 (WI=00346014) Conservation of cultural heritage – Guidelines for management of environmental conditions – Open storage facilities: definitions and characteristics of collection centres dedicated to the preservation and management of cultural heritage	Published
CEN/TC 346	EN 16242:2012 (WI=00346020) Conservation of cultural heritage – Procedures and instruments for measuring humidity in the air and moisture exchanges between air and cultural property	Published
CEN/TC 346	EN 16302:2013 (WI=00346021) Conservation of cultural heritage – Test methods – Measurement of water absorption by pipe method	Published
CEN/TC 346	EN 16322:2013 (WI=00346022) Conservation of Cultural Heritage – Test methods – Determination of drying properties	Published
CEN/TC 346	EN 16455:2014 (WI=00346026) Conservation of cultural heritage – Extraction and determination of soluble salts in natural stone and related materials used in and from cultural heritage	Published
CEN/TC 346	EN 16515:2015 (WI=00346027) Conservation of Cultural Heritage – Guidelines to characterize natural stone used in cultural heritage	Published
CEN/TC 346	EN 16572:2015 (WI=00346024) Conservation of cultural heritage – Glossary of technical terms concerning mortars for masonry, renders and plasters used in cultural heritage	Published
CEN/TC 346	EN 16581:2014 (WI=00346001) Conservation of Cultural Heritage – Surface protection for porous inorganic materials – Laboratory test methods for the evaluation of the performance of water repellent products	Published
CEN/TC 346	EN 16648:2015 (WI=00346018) Conservation of cultural heritage – Transport methods	Approved
CEN/TC 346	prEN 16682 (WI=00346034) Conservation of Cultural Heritage – Guide to the measurements of moisture content in materials constituting movable and immovable cultural heritage	Under Approval
CEN/TC 346	prEN 16782 (WI=00346042) Conservation of cultural heritage – Cleaning of porous inorganic materials – Laser cleaning techniques for cultural heritage	Under Approval
CEN/TC 346	prEN 16790 (WI=00346028) Conservation of cultural heritage – Integrated pest management (IPM) for protection of cultural heritage	Under Approval
CEN/TC 346	prEN 16853 (WI=00346041) Conservation of cultural heritage – Conservation process – Decision making, planning and implementation	Under Approval
CEN/TC 346	prEN 16873 (WI=00346038) Conservation of cultural heritage – Guidelines for management of waterlogged wood on terrestrial sites of archaeological significance	Under Enquiry
CEN/TC 346	prEN 16883 (WI=00346033) Conservation of cultural heritage – Guidelines for improving the energy performance of historic buildings	Under Enquiry
CEN/TC 346	prEN 16893 (WI=00346029) Conservation of Cultural Heritage – New sites and buildings intended for the storage and use of collections	Under Enquiry

The CEN/TC 346 objectives for the 3-year period 2015-2018:

WI	REFERENCE	SUBJECT
00346018	FprEN 16648	Conservation of cultural heritage - Transport methods
00346024	FprEN 16752	Conservation of Cultural Heritage – Glossary of technical terms concerning mortars for masonry, renders and plasters used in cultural heritage
00346028	prEN 16790	Conservation of cultural heritage – Integrated pest management (IPM) for protection of cultural heritage
00346029		Conservation of cultural heritage – New sites and buildings intended for the storage and use of collections
00346033		Conservation of Cultural Heritage – Guidelines for improving energy performance of historically, architecturally or culturally valuable buildings
00346034	prEN 16682	Conservation of Cultural Heritage – Guide to the measurements of moisture content in materials constituting movable and immovable cultural heritage
00346038	prEN 16873	Conservation of cultural property – Guidelines for management of waterlogged wood on terrestrial sites of archaeological significance
00348041	prEN 16853	Conservation of cultural heritage – Conservation process – Decision making, planning and implementation
00346042	prEN 16782	Conservation of cultural heritage – Cleaning of porous inorganic materials – Laser cleaning techniques for cultural heritage

ISBN: 978-83-940280-4-6